

**TÜRKİYE’DE VE DÜNYADA CEZA MUHAKEMESİ HUKUKU
AÇISINDAN KARŞILAŞTIRMALI TANIKLIK VE TANIKLARIN
KORUNMASIYLA İLGİLİ DÜZENLEMELER**

Hazırlayan
Alp Tekin TAŞÇI
Kamu Yönetimi Uzmanı

Derleyen
Gülşen TAŞÇI
Avukat

Ankara Barosu
Ağustos 2007

Ankara Barosu Yayınları

©Tüm hakları saklıdır.

Türkiye’de ve Dünyada Ceza Muhakemesi Hukuku Açısından
Karşılaştırmalı Tanıklık ve Tanıkların Korunmasıyla İlgili Düzenlemeler
ISBN 9789944234108

Ankara 2007

1.Basım

1000 adet basılmıştır.

Yayıncı

Ankara Barosu adına

Başkan Vedat Ahsen COŞAR

Kapak Tasarımı

Teknoform Basım Yayım Dağıtım Tic.San.Ltd.Şti.

Sayfa Düzeni

Teknoform Basım Yayım Dağıtım Tic.San.Ltd.Şti.

Baskı

Teknoform Basım Yayım Dağıtım Tic.San.Ltd.Şti.

Tel: 0.312 478 03 55

İletişim

Ankara Barosu Başkanlığı

Adres : Adliye Sarayı Kat:5 Sıhhiye / ANKARA

Tel : 0.312 310 21 91 (Pbx), 310 55 26

Faks : 0.312 309 22 37

E-Mail : ankarabarusu@ankarabarusu.org.tr

Web : www.ankarabarusu.org.tr

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	3
KISALTMALAR	7
GİRİŞ	11
BİRİNCİ BÖLÜM	17
GENEL OLARAK TÜRK CEZA MUHAKEMESİ HUKUK SİSTEMİNDE TANIKLIKLA İLGİLİ DÜZENLEMELER	17
1.1.TANIK, TANIKLIK VE İHBAR KAVRAMI.....	17
1.1.1. Tanık.....	17
1.1.2. Tanıklık ve Tanık Beyanı.....	17
1.1.3. İhbar Kavramı	18
1.1.3.1. İhbar	18
1.1.3.2. İtirafçı	18
1.1.3.3. Muhbir	18
1.1.4. İhbarı Herkes Tarafından Mecburi Olan Suçlar	18
1.1.5. Bazı Meslek Ve Sanat Sahipleri Tarafından İhbarı Mecburi Olan Suçlar	18
1.2.TÜRK HUKUK SİSTEMİNDE TANIK VE TANIKLIKLA İLGİLİ DÜZENLEMELER	20
1.2.1. 1982 T.C. ANAYASASINDAKİ DÜZENLEMELER.....	20
1.2.1.1. Temel Hak ve Hürriyetlerin Niteliği	20
1.2.1.2. Temel Hak ve Hürriyetlerin Kötüye Kullanılamaması	21
1.2.1.3. Suç ve Cezalara İlişkin Esaslar	21
1.2.2. 765 SAYILI TÜRK CEZA KANUNU İLE 5237 SAYILI TÜRK CEZA KANUNUNDA KORUNMASI GEREKEN TANIKLARLA İLGİLİ DÜZENLE- MELER, BU İKİ KANUNUN KARŞILAŞTIRILMASI VE YORUMU	22
1.2.2.1. Devletin Şahsiyetine Karşı Cürümler	23
1.2.2.1.1. Devletin Birliğini ve Ülke Bütünlüğünü Bozmak	23
1.2.2.1.2. Askerî Tesisleri Tahrip Ve Düşman Askerî Hareketleri Yararına Anlaşma	24
1.2.2.2. Anayasal Düzene ve Bu Düzenin İşleyişine Karşı Suçlar.....	27
1.2.2.2.1. Anayasayı ihlâl.....	27
1.2.2.2.2. Cumhurbaşkanına Suikast Ve Fiili Saldırı	29
1.2.2.2.3. Yasama Organına Karşı Suç	30
1.2.2.2.4. Hükümete Karşı Suç	32
1.2.2.2.5. Silahlı Örgüt.....	32
1.2.2.2.6. Yabancı Devlet Başkanına Karşı Suç.....	33
1.2.2.2.7. Yabancı Devlet Bayrağına Karşı Hakaret.....	33

1.2.2.2.8. Silah Sağlama	34
1.2.2.2.9. Suç İçin Anlaşma.....	35
1.2.2.2.10. Kamu Görevlisinin Suçu Bildirmemesi	36
1.2.2.3. Yalan Tanıklık	37
1.2.2.4. Yalan Yere Yemin.....	39
1.2.2.5. Şahsi Cezasızlık veya Cezanın Azaltılmasını Gerektiren Sebepler	40
1.2.2.6. Etkin Pişmanlık.....	41
1.2.2.7. Suçu ve Suçluyu Övme	42
1.2.2.8. Halkı Kin ve Düşmanlığa Tahrik veya Aşağılama	43
1.2.2.9. Kanunlara Uymamaya Tahrik.....	45
1.2.2.10. Ortak Hüküm	46
1.2.2.11. Halk Arasında Korku Ve Panik Yaratmak Amacıyla Tehdit	46
1.2.2.12. Suç İşlemek Amacıyla Örgüt Kurma	47
1.2.2.13. Sağlık Mesleği Mensuplarının Suçu Bildirmemesi.....	51
1.2.3. 1412 SAYILI CEZA MUHAKEMELERİ KANUNU İLE 5271 SAYILI CEZA MUHAKEMELERİ KANUNUNDA TANIKLIK İLE İLGİLİ DÜZENLEMELER, BU İKİ KANUNUN KARŞILAŞTIRILMASI VE YORUMU.....	51
1.2.3.1. Tanıkların Çağrılması.....	52
1.2.3.2. Çağrıya Uymayan Tanıklar	54
1.2.3.3. Tanıklıktan Çekinme.....	55
1.2.3.4. Meslek ve Sürekli Uğraşları Sebebiyle Tanıklıktan Çekinme	57
1.2.3.5. Devlet Esrarı Hakkında Alakadarların Tanıklığı.....	60
1.2.3.6. Tanığın Kendisi veya Yakınları Aleyhine Tanıklıktan Çekinme	61
1.2.3.7. Tanıklıktan Çekinme Sebebinin Bildirilmesi.....	62
1.2.3.8. Yemin Verilmeyen Tanıklar.....	63
1.2.3.9. Tanıklıktan Çekinebilecek Kimsenin Çekinmemesi	64
1.2.3.10. Tanıkların Dinlenmesi	64
1.2.3.11. Tanığa Görevinin Önemi Anlatma	65
1.2.3.12. Tanıklara Yemin Verilmesi	66
1.2.3.13. Yeminin Biçimi	66
1.2.3.14. Yeminin Yerine Getirilmesi, Sağır veya Dilsizin Yemini	67
1.2.3.15. Hazırlık Tahkikatında Tanıkların Yemini	68
1.2.3.16. Tanığa İlk Önce Sorulacak Hususlar ve Tanığın Korunması	68
1.2.3.17. Tanığa Söylenecek Şeyler ve Sorulacak Sualler	70
1.2.3.18. Tanıklıktan ve Yeminden Sebepsiz Çekilme.....	71

1.2.3.19. Tanığa Verilecek Tazminat ve Masraflar.....	72
1.2.3.20. Keşifte, Tanık veya Bilirkişinin Dinlenmesinde Bulunabilecekler	73
1.2.3.21. İddianamenin Kabulü ve Duruşma Hazırlığı.....	75
1.2.3.22. Sanığın Müdafaa Delillerinin Toplanması Talebi	77
1.2.3.23. Çağırılması Reddedilen Tanığın ve Uzman Kişinin Doğrudan Mahkemeye Getirilmesi	77
1.2.3.24. Tanık ve Bilirkişinin Naiple veya İstinabe Yoluyla Dinlenmeleri	78
1.2.3.25. Tanık ve Bilirkişinin Dinleneceği Günün Bildirilmesi.....	80
1.2.3.26. Tanıklarla Bilirkişinin Müddeiumumi ve Sanık Tarafından Dinlenmeleri ve İstizahları Doğrudan Soru Yöneltilmesi	81
1.2.3.27. Sorgu Sırasında Sanığın Mahkeme Salonundan Çıkarılabilmesi	83
1.2.3.28. Duruşmada Okunmayacak Belgeler	84
1.2.3.29. Tanığın Önceki İfadesinin Okunması.....	85
1.2.3.30. Duruşmada Okunmasıyla Yetinilebilecek Belgeler.....	86
1.2.3.31. Dinleme ve Okumadan Sonra Diyeceğın Sorulması.....	88
1.2.3.32. Gaibin Tanımı ve Yapılabilecek İşlemler	88
1.2.3.33. İtiraz Olunabilecek Kararlar	90
1.2.3.34. Hükümlü Lehine Yargılamanın Yenilenmesi Nedenleri	90
1.2.3.35. Mahkumun Aleyhine Muhakemenin İadesi Sebepleri	93
1.2.3.36. Delillerin Toplanması.....	94
1.2.4.TANIKLARIN KORUNMASI İLE İLGİLİ TÜRK HUKUK SİSTEMİNDEKİ DİĞER KANUNUNLARDA YER ALAN HÜKÜMLER.....	95
1.2.4.1. 1481 Sayılı Asayişe Müessir Bazı Fiillerin Önlenmesi Hakkında Kanun	95
1.2.4.2. 1918 Sayılı Kaçakçılığın Men ve Takibine Dair Kanun, 4926 Sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu	96
1.2.4.3. 3419 Sayılı Bazı Suç Failleri Hakkında Uygulanacak Hükümlere Dair Kanun, 4959 Sayılı Topluma Kazandırma Kanunu	101
1.2.4.4. 3713 Sayılı Terörle Mücadele Kanunu	109
1.2.4.5. 4422 Sayılı Çıkar Amaçlı Suç Örgütleriyle Mücadele Kanunu	112
1.2.4.6. 5576 Sayılı Petrol Piyasası Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun	115
1.2.4.7. Tanık Koruma Kanunu Tasarısı.....	117
1.2.5.GÜVENLİK GÜÇLERİNİN TANIKLIK KONUSUNDA KARŞILAŞTIKLARI GÜÇLÜKLERLE İLGİLİ BİR ÖRNEK	135

İKİNCİ BÖLÜM.....	139
ULUSLAR ARASI HUKUKTA TANIK KORUMA SİSTEMLERİ	139
2.1. AVRUPA BİRLİĞİ ÜLKELERİNDE TANIKLARIN KORUNMASI İLE İLGİLİ UYGULAMALAR	139
2.1.1. Almanya.....	139
2.1.2. Avusturya	139
2.1.3. Belçika	143
2.1.4. Danimarka	144
2.1.5. Finlandiya.....	150
2.1.6. Fransa	150
2.1.7. Hollanda	162
2.1.8. İrlanda	163
2.1.9. İspanya.....	164
2.1.10. İsveç	167
2.1.11. İtalya	167
2.1.12. Lüksemburg.....	168
2.1.13. Portekiz.....	168
2.1.14. Slovakya	168
2.1.15. Yunanistan.....	169
2.2. ANGLO-SAKSON ÜLKELERİNDE TANIKLARIN KORUNMASI İLE İLGİLİ UYGULAMALAR	169
2.2.1. A.B.D.....	169
2.2.2. İngiltere.....	172
2.1.3. Kanada	172
2.3. RUS HUKUKUNDA TANIKLARIN KORUNMASI İLE İLGİLİ UYGULAMALAR	180
2.3.1. Rusya.....	180
2.4. TÜRK CEZA MUHAKEMESİ HUKUKU İLE ULUSLARARASI HUKUKUN KARŞILAŞTIRILMASI.....	191
SONUÇ	200
KAYNAKÇA.....	204
EKLER.....	206
ÖZET	218
ABSTRACT.....	219

KISALTMALAR

A.B.D	: Amerika Birleşik Devletleri
a.g.e	: adı geçen eser
AY	: T.C. Anayasası
C	: Cilt
CMK	: Ceza Muhakemesi Hukuku
CMUK	: Ceza Muhakemesi Usulü Kanunu
EGM	: Emniyet Genel Müdürlüğü
HUMK	: Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu
KMK	: Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu
m	:Madde
R.G.	: Resmi Gazete
s	: Sayfa
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCK	: Türk Ceza Kanunu
Vs.	: Ve saire
Vb.	: Ve benzeri

Değerli Meslektaşlarım,

İspat hukukunun en eski ve en vazgeçilmez ispat araçlarından birisi hiç kuşkusuz ‘tanıklıktır’.

Gerçek bir kişinin, yani insanın yaşanmış bir olayla ilgili olarak bildiklerinden, gördüklerinden, duyduklarından oluşan tanık anlatımı, bağlayıcı olmamakla birlikte yargıcı sonuca, yani karara götüren kanıtlardan birisidir.

Niteliği itibarı ile bir kamu görevi olan ve adaletin gerçekleşmesine önemli ölçüde katkı yapan tanıklık; özellikle ceza yargılamasında, bu bağlamda kaçakçılık ve terör suçları ile çıkar amaçlı suç örgütleri tarafından işlenen suçlarda, gerek tanıklık eden kişi, gerekse yakınlarının can ve mal güvenlikleri yönünden kimi ağır ve ciddi tehlikeleri de beraberinde getirir.

Tanığın, hem tanıklık yapmaktan kaçmaması ve hem de hiçbir baskı veya tehdit altında kalmaksızın gerçeği ifade etmesi için, her şeyden önce kendisini güvende hissetmesi gerekir. Bu ise, gerek tanık, gerekse yakınları yönünden mevcut bulunan veya ileride doğabilecek olan tehlikelerin tamamen ortadan kaldırılmasını veya en aza indirgenmesini gerektirir.

Bunun ve tanık kanıtından etkin biçimde yararlanmanın adaletin gerçekleşmesindeki öneminin ve etkisinin bilincinde olan ülkeler, tanık konumunda olan kişilerin ve yakınlarının korunmasına yönelik yasal düzenlemeler yapmışlardır.

Her ne kadar Türk Hukuk sisteminde, tanıklık ve tanıkların korunması amacıyla birden çok yasada yapılmış düzenlemeler mevcut ise de, bütün bu düzenlemelerin yeterli ve sistematik olmadığı, çok dağınık olduğu, gereksinimleri tam olarak karşılamadığı açıktır.

Bütün bu nedenlerle, yasa koyucu tarafından bu eksikliğin ve bundan doğan gereksinimin göz önüne alınarak tanık koruma kurumunun bir tek yasa altında toplanmasının sağlanması gerekir.

Gerek yasa koyucu konumundaki Yüce Meclis'in bu hususta yapacağı çalışmalara yardımcı olması, gerekse konuya ilgi duyan hukukçuların konu üzerinde yoğunlaşmalarının sağlanması amacıyla Yönetim Kurulumuz 06.06.2007 tarih, 35/10 sayılı kararıyla; Emniyet teşkilatımızın değerli üyesi Emniyet Amiri Sayın Alp Tekin Taşçı'nın Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Kamu Yönetimi Yüksek Lisans Programı kapsamında hazırladığı 'Türkiye'de ve Dünyada Ceza Muhakemesi Hukuku Açısından Karşılaştırmalı Tanıklık ve Tanıkların Korunmasıyla İlgili Düzenlemeler' isimli yüksek lisans tezinin bastırılmasına karar vermiştir.

Türkiye'de ve dünyada Ceza Muhakemesi Hukuku yönünden tanıklık ve tanıkların korunması ile ilgili mevzuatı karşılaştırmalı olarak inceleyen tez, ülkemizin bugün bu konuda hangi aşamada olduğu konusunda bize fikir verdiği gibi, konuyla ilgili olarak neler yapmamız gerektiği hususunda da bize yol göstermektedir.

Telif hakkını Baromuza verdiği için Sayın Alp Tekin Taşçı'ya, basılması konusunda verdikleri izin için de T.C.Ankara Valiliği Sayın Emniyet Müdürlüğü'ne Ankara Barosu adına teşekkür eder, eserin başta değerli yargıç, savcı ve avukat meslektaşlarımız olmak üzere tüm hukukçulara, adli, idari, askeri ve zabıta amir ve memurlarına yardımcı olmasını dileriz.

Saygılarımızla.

Av.V.Ahsen Coşar
Ankara Barosu Başkanı

GİRİŞ

Tanık, Ceza Muhakemesi Hukukumuzda, kovuşturma konusu suçla ilişkin olayla ilgili bilgi ve görgüsüne başvurulacak gerçek kişidir. Bir suçun aydınlatılmasında; teknolojik imkanlarla, iz ve delillere ulaşmak kadar önem arz eden bir başka husus; “Tanık Beyanıdır.” Tanık beyanının sözlü olması ve ispat konusundaki kararı verecek olan mahkeme önünde veya onun yerine geçmeye yetkili naib hakim önünde istinabe yoluyla verilmesi esastır.

Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda tanık, uyuşmazlığın tarafı olmayan üçüncü kişidir. Bu kişinin beş duyusundan biriyle olaydan haberdar olması gerekir. Sanık ve sanık olması muhtemel kişi, tanık olarak dinlenemez. Anglosakson hukukunda ise durum biraz daha farklıdır, suçsuz olduğunu ileri süren sanık, tanık olarak hatta yeminle dinlenebilir.

Tanık beyanı bir suçun aydınlatılmasında vatandaşın adalete yardımcı olması anlamı taşıdığından; “Toplum Destekli Polisliğin” vazgeçilmez temel taşlarından biridir. Bu açıdan tanıklık yapacak kişinin objektif olması ve herhangi bir etki altında kalmaması çok önemlidir. Aleyhte tanıklık yaptıkları için hayatları tehlikede olan şahıslar ile onların yakın aile üyelerinin emniyeti sağlandığında, kendisini güvende hisseden tanık gerçeği ifade edebilecek dolayısıyla adalet gerektiği şekilde yerine gelecektir.

Suç ve suçlu ile mücadelenin etkin yöntemlerinden birisi de yargılamanın her hangi bir aşamasında mutlak maddi hakikatin gerçekleştirilmesine yardımcı bir suje olarak tanıkların ve dolayısıyla bunların yakınlarının korunmasıdır. Klasik ceza yargılamasında olduğu gibi günümüz çağdaş ceza muhakemesi hukukunda da, tanıklık ve dolayısıyla tanık beyanı, ceza adalet sisteminde vazgeçilmez bir delil olma özelliğini halen korumaktadır. Bu nedenle, hangi hukuk sistemi benimsenirse benimsensin, ceza adalet sistemi tanıksız olarak işleyemez. Tanık, suçun işlenmesinden ve dolayısıyla soruşturma evresinden başlayarak kovuşturma evresinin sonuna kadar, başka bir anlatımla yargılamanın kesin hükümle sona ermesine kadar, her aşamada çok büyük öneme sahiptir.

Çalışmamızda yukarıda bahsedilen sebeplerden dolayı önem taşıyan tanığın korunmasına, Türkiye’deki ve Dünya Ülkelerindeki tanık koruma mevzuatı üzerinde durulmuştur.

Türk Hukukunda tanıklık ile ilgili hükümler, 765 sayılı Türk Ceza Kanunu, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu, 1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu, 5271 sayılı Ceza Muhakemeleri Kanunu, 1481 sayılı Asayiş Mü-

essir Bazı Fiillerin Önlenmesi Hakkında Kanun, 1918 sayılı Kaçakçılığın Men ve Takibine Dair Kanun, 4926 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu, 3419 sayılı Bazı Suç Failleri Hakkında Uygulanacak Hükümlere Dair Kanun, 4959 sayılı Topluma Kazandırma Kanunu, 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu, 4422 sayılı Çıkar Amaçlı Suç Örgütleriyle Mücadele Kanunu ve 5576 sayılı Petrol Piyasası Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunda düzenlenmiş, AB uyum yasaları çerçevesinde ise 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu ve 5271 sayılı Ceza Muhakemeleri Kanununda yeniden düzenlenerek tanıklık ile ilgili esaslar belirlenmiştir. Çalışmamızda bu bahsedilen kanunlar ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir. Ayrıca başta Hukuk Muhakemeleri Kanunu olmak üzere hukuk yargılamasına ilişkin değişik kanunlarda tanıklık ile ilgili çeşitli hükümler bulunmaktadır. Ancak konuyu ceza muhakemesi açısından ele aldığımızdan hukuk yargısıyla ilgili hüküm ve düzenlemelere değinilmeyecektir.

Tanık olarak dinlenen bir kişinin, yalan beyanda bulunması halinde uygulanacak cezai hükümler; 765 sayılı Türk Ceza Kanununun 286-293 maddelerinde düzenlenmiş, 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun ise 272-275 maddelerinde düzenlenmiştir.

Yalan yere yemin ve tanıklık, karşı tarafın uğrayacağı zarara göre; hapis cezası ile cezalandırılabilmesi hem 765 sayılı Türk Ceza Kanununun da hem de 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun da hükme bağlanmıştır. 1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu Altıncı Fasılda tanıkların; mahkemeye çağırılması, yemin ettirilmesi, dinlenmesi ile ilgili esaslar belirlenmiş, 5271 sayılı Ceza Muhakemeleri Kanunu Üçüncü Kısımda Tanıklık ve Tanıkların Korunması ile ilgili esaslar belirlenmiştir.

1481 sayılı Asayişe Müessir Bazı Fiillerin Önlenmesi Hakkında Kanun, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk Devletin ve Cumhuriyetinin varlığını tehlikeye düşürmek, Anayasa Düzene ve genel güvenliğe aykırı suçlarla ilgili; İçişleri Bakanlığınca belirlenecek kişilerin veya bu suçlardan sayılan olayların faillerinin yakalanabilmesine yardımcı olanlara veya yerlerini yahut kimliklerini bildirenlere para ödülü verilebileceğini hükme bağlamıştır.

1918 sayılı Kaçakçılığın Men ve Takibine Dair Kanun ile; kaçak olaylarını ihbar edenlerin kimliklerinin rızaları olmadıkça açıklanamayacağı ve muhbirlerle hangi usullere göre ikramiye ödeneceği belirlenmiştir. AB uyum yasaları çerçevesinde 1918 sayılı Kaçakçılığın Men ve Takibine Dair Kanun, 10.07.2003 tarih ve 4926 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu ile yürürlükten kaldırılmış, 4926 sayılı kanunun "İkramiyeler" başlıklı

35. maddesiyle muhbirlerle hangi usullere göre ikramiye ödeneceği belirlenmiştir.

3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu 20. madde ile, terör ve anarşi ile mücadelede görev alan adli, istihbari, idari, askeri ve zabıta amir ve memurları, cezaevi müdürleri, DGM hakim ve savcılar ile suçların aydınlatılmasında yardımcı olan tanık ve ihbarcılara koruma tedbiri olarak; estetik ameliyat, resmi belgelerinin değiştirilmesi, sosyal güvenlik haklarının korunması ve kamu kurum konutlarından yararlanabilme, gerektiğinde silah kullanma vb. haklar düzenlenmiştir. 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu, 29.06.2006 tarih ve 5532 sayılı Terörle Mücadele Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile günümüz koşullarının getirdiği yenilikler doğrultusunda genişletilerek tekrar düzenlenmiştir.

4422 sayılı Çıkar Amaçlı Suç Örgütleriyle Mücadele Kanunu, soruşturmanın her aşamasında tanığın kimliğinin gizli tutulacağı, ayrı bir yazışma adresi tespit edileceği, gerektiğinde Terörle Mücadele Kanunu hükümleri uygulanabileceğine dair esaslar içermektedir. Ayrıca 4422 sayılı kanunun 5. maddesiyle “Gizli Görevli Kullanmanın” usul ve esasları düzenlenmiştir. Ancak 4422 sayılı Çıkar Amaçlı Suç Örgütleriyle Mücadele Kanunu, 31.03.2005 tarihinde Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren 5320 sayılı Ceza Muhakemeleri Kanununun Yürürlük ve Uygulama Şekli Hakkında Kanunun “Yürürlükten Kaldırılan Kanunlar” kenar başlıklı 18. maddesinin (d) bendi gereğince bütün ek ve değişiklikleriyle birlikte yürürlükten kaldırılmıştır. Bunun yerine 5271 sayılı Ceza Muhakemeleri Kanununu 139. maddesiyle; 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun 188, 220, 314, 315. maddelerinde yer alan suçlarla ilgili olarak “Gizli Soruşturmacı” görevlendirilebileceği düzenlenmiştir.

3419 sayılı Bazı Suç Failleri Hakkında Uygulanacak Hükümlere Dair Kanun, 29.07.2003 tarih ve 4959 sayılı Topluma Kazandırma Kanununun 7. maddesi ile yürürlükten kaldırılmıştır. 4959 sayılı Topluma Kazandırma Kanununun 5. maddesi ile, Haklarında Türk Ceza Kanununun 170 inci maddesi ile 171 inci maddesinin son fıkrası ve terör örgütü içindeki konum ve faaliyetleriyle uyumlu bilgi verdikleri tespit edilerek bu Kanun hükümleri uygulananlar için, mahkeme kararının kesinleşmesi beklenmeksizin ilgilinin isteği hâlinde gerekli görülen koruma tedbirleri ile kişinin topluma kazandırılması için her türlü tedbir İçişleri Bakanlığı tarafından alınabileceği hükme bağlanmıştır.

13.02.2007 tarihinde 26433 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren 5576 sayılı Petrol Piyasası Kanununda Değişiklik Yapılması

na Dair Kanun ile, kaçakçılığın tespitinden hemen sonra yüzde on ihbar edenlere, yüzde on da doğrudan yakalayan kamu görevlilerine ikramiye verilmesi düzenlenmiş, ayrıca kesin mahkeme kararı veya müsadere kararından sonra yüzde onbeşi ihbar edenlere, yüzde onbeşi de yakalayan kamu görevlilerine ikramiye verilmesi suretiyle petrol kaçakçılığı ile mücadelede ödöl sistemine etkinlik kazandırılmıştır.

29.12.2006 tarihinde ise Hükümet tarafından Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına sunulan ve halen İçişleri Komisyonu gündeminde bulunan Tanık Koruma Kanunu Tasarısıyla, ceza muhakemesinde tanıklık görevi sebebiyle, kendilerinin veya kanunla belirtilen yakınlarının hayatı, beden bütünlüğü veya malvarlığı ağır ve ciddi tehlike içinde bulunan ve korunmaları zorunlu olan kişilerin korunması amacıyla alınacak tedbirlere ilişkin esas ve usulleri düzenlenmiştir.

Bu verdiğimiz örnekler çalışmanın içeriği konusunda genel bir düşünce teşkil etmektedir.

Tezin Konusu

Türkiye’de ve dünyada Ceza Muhakemesi Hukuku açısından tanıklık ve tanıkların korunması ile ilgili mevzuatı karşılaştırmak, AB sürecinde ülkemizde bu konu ile ilgili kanunlarda yapılan değişiklikler ile yurt dışındaki uygulamalar arasında bağ kurarak, bu konudaki ülkemizin dünyadaki yerini görmektir.

Tezin Amacı

Adaletin sağlanmasında tanıklardan etkin bir şekilde faydalanılabilmesi için “tanık” sıfatı taşıyan kişi ve yakınlarının korunmasına yönelik bir “Tanık Koruma Programı” hazırlanmasıdır. Türk Hukuk sisteminde birden çok kanunda düzenlemesi bulunan “Tanıklık ve Tanıkların Korunması” konusunun, tek kanun metni ile düzenlenmesi, bu kanunda tanık kavramının geniş tutularak “Toplum Destekli Güvenlik Hizmetlerinin” temel taşı olarak adlandırılan tanıklık konusuna işlerlik kazandırılması, tanıkların korunması konusunda yurt dışındaki uygulamaları inceleyerek, ülkemizde AB sürecinde kanunlarımızda yapılan değişikliklere rağmen konu ile ilgili uygulamadaki eksiklikleri belirlemek ve bu alanda ileriye görmemiz adına fikir sahibi olabilmeyi sağlamaktır.

Tezin Önemi

Suç ve suçlulukla mücadelenin etkin yöntemlerinden birisi de yargılamanın her hangi bir aşamasında mutlak maddi hakikatin gerçekleştirilmesine yardımcı bir suje olarak tanıkların ve dolayısıyla bunların yakınlarının korunmasıdır. Klasik ceza yargılamasında olduğu gibi günümüz çağdaş ceza muhakemesi hukukunda da, tanıklık ve dolayısıyla tanık beyanı, ceza adalet sisteminde vazgeçilmez bir delil olma özelliğini halen korumaktadır. Bu nedenle, hangi hukuk sistemi benimsenirse benimsensin, ceza adalet sistemi tanıksız olarak işleyemez. Tanık, suçun işlenmesinden ve dolayısıyla soruşturma evresinden başlayarak kovuşturma evresinin sonuna kadar, başka bir anlatımla yargılamanın kesin hükümle sona ermesine kadar, her aşamada çok büyük öneme sahiptir.

Tezin Kapsam Ve Sınırları

Tanık koruma mevzuatı ile ilgili ilk bölümde Türk Hukukunda yer alan hükümlerden ayrıntılı biçimde bahsedilmiştir. Ayrıca başta Hukuk Muhakemeleri Kanunu olmak üzere hukuk yargılamasına ilişkin değişik kanunlarda (09.07.1987 tarihinde Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren 3402 sayılı Kadastro Kanunu vb.) tanıklık ile ilgili çeşitli hükümler bulunmaktadır. Ancak çalışmamızda konuyu Ceza Muhakemesi Hukuku

açısından ele aldığımızdan hukuk yargısıyla ilgili hüküm ve düzenlemelere değinilmeyecektir.

Hukuk sistemimizde yer alan 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu ve 765 sayılı Türk Ceza Kanununun tanık ve tanıklıkla ilgili bölümleri ile yine 5271 sayılı Ceza Muhakemeleri Kanunu ile 1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun tanık ve tanıklıkla ilgili bölümleri karşılaştırılmalı olarak kendi yorumlarımızla ayrıntılı olarak incelenmiştir. Buna ek olarak Türk Ceza Muhakemesi Hukuku Sisteminin diğer kanunlarında yer alan “Tanıklık ve Tanıkların Korunması” ilgili kısımlar ayrıntılı şekilde incelenmiş, tanıklık konusuna geniş bir bakış açısıyla bakılmaya çalışılmıştır.

İkinci bölümde ise olaya örnek teşkil etmesi ve hukuk sistemimize yararı da olacağı düşüncesiyle seçilmiş bazı ülkelerdeki tanık koruma mevzuatı ile ilgili uygulamalar üzerinde de yine kendi yorumlarımız eşitliğinde ayrıntılı olarak durulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

GENEL OLARAK TÜRK CEZA MUHALEMESİ HUKUK SİSTEMİNDE TANIKLIKLA İLGİLİ DÜZENLEMELER

Bu bölümümüzde genel olarak tanık ve tanıklıkla ilgili kavramlara açıklık getirdikten sonra Türk Ceza Muhakemesi Hukuk Sisteminde tanık ve tanıklıkla ilgili yer alan düzenlemelerden ayrıntılı olarak bahsedeceğiz.

1.1.TANIK, TANIKLIK VE İHBAR KAVRAMI

1.1.1. Tanık

Tanık kavramı diğer söyleyişle şahit, ceza ve hukuk davalarında, bilgileri hakkında beyanda bulunulan üçüncü şahısları ifade eder. Tanıkların mahkemelere karşı; hazır bulunmak, tanıklık etmek, yemin etmek gibi vazifeleri vardır.

Bu vazifeler cebridir ve cezai müeyyidelere bağlanmıştır. Fakat kanun koyucu bazı durumlarda bazı şahıslara tanıklıktan çekinme olasılığı tanımıştır. Sanığın nişanlısı, evlilik bağı kalmasa bile karısı veya kocası, ana, baba, evlatları ile üçüncü dereceye kadar akrabaları sanık aleyhine tanıklık etmekten çekinebilirler. Meslek icabı hekimler ile ebeler, sır sahibi rıza gösterirse tanıklık edebilirler.¹

1.1.2. Tanıklık ve Tanık Beyanı

Tanıklık, kamu hukukundan kaynaklanan toplumsal ve kamusal bir görevdir.² Tanıklık kavramı tanığın yaptığı iş veya tanık olma hali diğer söyleyişle şahitlik durumunu ifade eder. Tanıklık, bilginin bir aktarılma biçimidir. Bu niteliği dolayısıyla geçmiş bir olayın iç yüzünü araştıran iş adaletin ve tarihin en büyük yardımcısıdır. Tanıklık değerlendirilirken, olguların doğruluk derecesine, tanığın karakter ve ahlakına, zekasına, olguyu algıladığı şartlara ve başka bir biçime sokup bozmasında çıkarı olup olmadığına bakılmalıdır. Tanıklar çoğaldıkça karşılaştırma imkanı artar.

Tanığın uyumsuzluk konusu olayla ilgili, duyuları aracılığıyla edindiği bilgileri sübut konusunda karar verecek makama sunarken yapmış olduğu sözlü açıklamalara da tanık beyanı denilir.³

1- Hüseyin Özcan, Hukuk Sözlüğü, Seçkin Kitapevi, Ankara, 1985, s.78

2- Metin Feyzioğlu, Tanıklık, US-A Yayıncılık Ltd.Ş., Ankara, 1996, s.101.

3- Meydan Larousse, Sabah Gazetesi Yayınları, İstanbul, 1991, C.19, s.44.

1.1.3- İhbar Kavramı

İhbar

Genel anlamıyla haber verme, bildirme anlamına gelir.⁴ Ceza Hukukunda bu kavram bir suçun yetkili mercilere bildirilmesi anlamında kullanılır. Bunu haber verene de muhbir denir. İhbarlar yazılı veya sözlü olabilir. Sözle yapılan ihbarlar bir tutanakla tespit olunur. Suç ihbarları, C.Savcılığına, zabıta makam ve memurlarına, Sulh Hakimliğine yapılabileceği gibi bu mercilere tevdi edilmek üzere Vali, Kaymakam ve Bucak Müdürlerine de yapılabilir.

İtirafçı

İtiraf etmek Ceza Muhakemesi Hukukuna göre yapılan tahkikatta bir şahsın suçu kabul etmesidir. İtirafıta bulunan, gizliyi açıklayana da itirafçı denir.⁵

Muhbir

Kimsenin bilmediği bir şeyi, işlenen suçu ait olduğu makam ve memurlara sözle veya yazı ile bildiren, haber ulaştıran kimse veya kimselerdir.⁶

1.1.4.İhbarı Herkes Tarafından Mecburi Olan Suçlar

İhbarı herkes tarafından mecbur olan suçlar T.C.K'da üç ayrı maddede yer almıştır. Devlet kuvvetleri aleyhine işlenen suçlar⁷ın ihbar edilmesi mecburidir. Yine T.C.K'ya göre bir yaralıya ve sair tehlikede bulunulan bir kimseye bir ölü ve ölüye benzer bir cesede tesadüf edenler işi, ait olduğu makama bildirmeye ve mümkün olan yardımı yapmaya mecburdur. Kamu adına soruşturma ve kovuşturmayı gerektiren bir suçun işlendiğini göreviyle bağlantılı olarak öğrenip de yetkili makamlara bildirimde bulunmayı ihmal eden veya bu hususta gecikme gösteren kamu görevlisi, altı aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Suçun, adli kolluk görevini yapan kişi tarafından işlenmesi hâlinde, yukarıdaki fıkraya göre verilecek ceza yarı oranında artırılır⁸.

Ceza kanunumuzun bir diğer maddesine göre de akıl hastası üzerindeki bakım ve gözetim yükümlülüğünü, başkalarının hayatı, sağlığı veya malvarlığı bakımından tehlikeli olabilecek şekilde ihmal eden kişi, altı aya kadar hapis veya adli para cezası ile cezalandırılır⁹.

4- Ali Şafak, Ansiklopedik Hukuk Sözlüğü, Selim Kitapevi, Ankara,2002, s.203.

5- a.g.e.,s.233

6- a.g.e.,s.353

7- 765 Sayılı T.C.K. m.151

8- 5237 Sayılı TCK, m.279.

9- 5237 Sayılı TCK, m.175.

Yukarıda bahsedilen Türk Ceza Kanunu maddelerinde de görüldüğü gibi bu suçların ihbar edilmesi herkes açısından mecbur sayılmaktadır.

1.1.5. Bazı Meslek ve Sanat Sahipleri Tarafından İhbarı Mecburi Olan Suçlar

Yukarıda bahsedilen haller dışında herkes tarafından değil de bazı meslek ve sanat sahipleri tarafından ihbarı mecburi olan suçlar vardır. 1412 sayılı CMUK 'nun 152. maddesine göre; ölüm vakalarında; Zabıta ve Belediye memurlarıyla muhtarlar tabii sebeplerden ileri geldiğinden şüphe edilecek emareler mevcut olan ölüm vakaları ile hüviyeti meçhul ölümleri C.Savcılığına haber vermekle mükelleftirler. Türk hukuk sisteminde 1918 sayılı Kaçakçılığın Men ve Takibi Hakkında Kanunun kaçakçılık suçlarında; Devlet, Mahalli İdareler, Belediyeler ve bunlara ait müesseseler memur ve müstahdemleri, muhtar ve ihtiyar heyeti, mahalle, orman ve köy bekçileri kaçakçılık suçlarını bunları kovuşturmakla mükellef polis, jandarma, vb. haber verirler¹⁰ hükmü bulunmaktadır. 4926 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanununun 16. maddesinde ise, Mülkî amirler, gümrük ve gümrük muhafaza amir ve memurları, Emniyet, Jandarma ve Sahil Güvenlik Komutanlığına bağlı personel bu Kanunun suç saydığı filleri önleme, izleme ve soruşturmakla yükümlüdür ve kaçakçılık olayını öğrendikleri veya haber aldıkları veya rastladıkları andan itibaren bu Kanunun kendilerine yüklediği görevleri hemen yerine getirmeye mecburdur hükmü bulunmaktadır.

Türk Ceza Kanunumuzda ise bu konuyla ilgili iki ayrı madde görmekteyiz. Kamu adına soruşturma ve kovuşturmayı gerektiren bir suçun işlendiğini göreviyle bağlantılı olarak öğrenip de yetkili makamlara bildirimde bulunmayı ihmal eden veya bu hususta gecikme gösteren kamu görevlisi, altı aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

Suçun, adli kolluk görevini yapan kişi tarafından işlenmesi hâlinde, yukarıdaki fıkraya göre verilecek ceza yarı oranında artırılır¹¹. Diğerleri ise görevini yaptığı sırada bir suçun işlendiği yönünde bir belirti ile karşılaşmasına rağmen, durumu yetkili makamlara bildirmeyen veya bu hususta gecikme gösteren sağlık mesleği mensubu, bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

Sağlık mesleği mensubu deyiminden, tabip, diş tabibi, eczacı, ebe, hemşire ve sağlık hizmeti veren diğer kişiler anlaşılır¹².

10-1918 Kaç. Men ve Tak. Dair Kanun, m.2.

11- 5237 Sayılı TCK, m.279.

12- 5237 Sayılı TCK, m.280.

Yukarıda Türk Ceza Kanunun adı geçen maddelerinde belirtilen durumlarda bu madde kapsamına giren meslek erbapları kanuna aykırı şekilde, ihbar edilmesi gereken bir suçu gerekli mercilere bildirmedikleri takdirde cezalandırılırlar. Bu bahsedilen hükümler özel olarak adı geçen meslek ve sanat sahipleri grubuna giren kişileri kapsamaktadır.

1.2.TÜRK HUKUK SİSTEMİNDE TANIK VE TANIKLIKLA İLGİLİ DÜZENLEMELER

Bu kısımda 1982 T.C. Anayasasının ilgili maddelerinden ve Ceza Muhakemesi Hukukumuzda tanık ve tanıklıkla ilgili düzenlemelerden, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu ve 765 sayılı Türk Ceza Kanununun tanık ve tanıklıkla ilgili bölümleri ile yine 5271 sayılı Ceza Muhakemeleri Kanunu ile 1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun tanık ve tanıklıkla ilgili bölümleri karşılaştırılmalı olarak ele alınarak ayrıntılı bir şekilde bahsedilmiştir.

1.2.1. 1982 T.C. ANAYASASINDAKİ DÜZENLEMELER

Anayasa, Devlet yapısını ortaya koyan temel yasadır. Devlet kuruluşlarının yapısı ve düzeni, bu kuruluşların yetkileri ve birbirleriyle olan ilişkileriyle karşılıklı durumları devlet ve kişilerin haklarıyla ödevleri, bu hukuksal yapının bütünü oluştururlar.¹³ Tanıklık, kamu hukukundan kaynaklanan toplumsal bir görev olup, kişinin topluma karşı ödev ve sorumlulukları Anayasamızın 12-14. maddelerince düzenlenerek teminat altına alınmış, ayrıca tanıklığın kural olarak yerine getirilmesi zorunlu bir ödev olduğu öngörülmüştür.

1.2.1.1. Temel Hak ve Hürriyetlerin Niteliği

Kişi temel hak ve hürriyetleri Anayasanın 12. maddesinde “Herkes, kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve hürriyetlere sahiptir. Temel hak ve hürriyetler, kişinin topluma, ailesine ve diğer kişilere karşı ödev ve sorumluluklarını da ihtiva eder¹⁴” şeklinde düzenlenmiştir. Bu maddede yer alan ve kişilerin temel hak ve hürriyetlerini açık bir şekilde belirten bu hükümle kişilerin temel hak ve hürriyetleri yasayla düzenlenmiştir. Ayrıca 03.10.2001 tarih ve 4709 sayılı yasayla değiştirilen Anayasanın 13. maddesi, “Temel hak ve hürriyetler, özlerine dokunulmaksızın yalnızca Anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak ve ancak kanunla sınırlanabilir. Bu sınırlamalar, Anayasanın sözüne ve ruhuna, demokratik toplum düzeninin ve lâik Cum-

13- Erdoğan Teziç, Anayasa Hukuku, Beta Yayınevi, İstanbul, 2001, s.8.

14- T.C. 1982 Anayasası, m.12

huriyetin gereklerine ve ölçülülük ilkesine aykırı olamaz.” amir hükmü ile bu hakların dokunulmazlığı, devredilemezliği ve vazgeçilemez olması ifadeleriyle kanun koyucu bu hakları garanti altına almaktadır. Bu haklar öyledir ki kişiye bağlıdır ve kişi dışında herhangi biri tarafından kullanılamamaktadır.

1.2.1.2. Temel Hak ve Hürriyetlerin Kötüye Kullanılamaması

Anayasanın 14. maddesi, Anayasada yer alan hak ve hürriyetlerden hiçbirisi, devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk Devletinin ve Cumhuriyetin varlığını tehlikeye düşürmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, devletin bir kişi veya zümre tarafından yönetilmesini veya sosyal bir sınıfın diğer sosyal sınıflar üzerinde egemenliğini sağlamak veya dil, ırk, din ve mezhep ayrımı yaratmak veya sair herhangi bir yoldan bu kavram ve görüşlere dayanan bir devlet düzenini kurmak amacıyla kullanılamazlar.

Bu yasaklara aykırı hareket eden veya başkalarını bu yolda teşvik veya tahrik edenler hakkında uygulanacak müeyyideler, kanunla düzenlenir.

Anayasanın hiçbir hükmü, Anayasa da yer alan hak ve hürriyetleri yok etmeye yönelik bir faaliyette bulunma hakkını verir şekilde yorumlanamaz¹⁵.

Bu kanun maddesiyle anayasamızda kişi temel hak ve hürriyetlerinin kötüye kullanılması engellenmek istenmiştir. Burada kişilerin diğer maddede belirtilen temel hak ve hürriyetlerini kullanırken bahsedilen hallerde kısıtlamalar getirilmiştir. Kişiler temel hak ve hürriyetlerini kullanırken bu hükümler çerçevesinde hareket etmelidirler.

1.2.1.3. Suç ve Cezalara İlişkin Esaslar

Suç ve cezalara ilişkin esaslar 22.05.2004 tarih ve 5170 sayılı kanunla değiştirilen Anayasanın 38. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre kimse işlendiği zaman yürürlükte bulunan kanunun suç saymadığı bir fiilden dolayı cezalandırılmaz; kimseye suçu işlediği zaman kanunda o suç için konulmuş olan cezadan daha ağır bir ceza verilemeyeceğinden bahsedilmektedir. Yine suç ve ceza zamanaşımı ile ceza mahkumiyetinin sonuçları konusunda da yukarıdaki fıkra uygulanır denmektedir.

Ceza ve ceza yerine geçen güvenlik tedbirleri ancak kanunla konulur ve en önemlisi de suçluluğu hükmen sabit oluncaya kadar, kimse suçlu sayılamaz. Bu durumda kişi aleyhine işlediği iddia edilen suçla ilgi-

15- T.C. 1982 Anayasası, m.14

li yeterli delil bulunmadığı takdirde kişiye herhangi bir ceza verilemez. Burada da suç kavramının kanunla düzenlenebileceği kavramının altı çizilmektedir.

Bununla birlikte hiç kimse kendisini ve kanunda gösterilen yakınlarını suçlayan bir beyanda bulunmaya veya bu yolda delil göstermeye zorlanamaz. Bu durum kanunla da düzenlenmiş olup ihlal edilmesi halinde cezai sorumluluk doğurur.

Yine ceza sorumluluğu şahsidir: Burada da işlenen bir suçtan dolayı suçu işlediği iddia edilen kişiden başka herhangi birine ceza verilemeyeceği düzenlenmiştir ve kişiye ölüm cezası, genel müsadere cezası verilemez.

İdare, kişi hürriyetinin kısıtlanması sonucunu doğuran bir müeyyide uygulayamaz. Fakat Silahlı Kuvvetlerin iç düzeni bakımından bu hükme kanunla istisnalar getirilebilir.

Anayasanın 38. maddesiyle düzenlenen diğer bir hükümde vatandaşların suç sebebiyle yabancı bir ülkeye geri verilemeyeceği hükmüdür. Avrupa hukuku müktesebatı doğrultusunda en çok değişikliğe uğrayan maddesi budur. Ölüm cezasının verilmesinin her koşulda kaldırılmış olması, kişilerin yaşamlarının sürdürülebilmesi amacıyla genel müsadere cezasının kaldırılması Anayasada yapılan ciddi değişikliklerdendir.

1.2.2. 765 SAYILI TÜRK CEZA KANUNU İLE 5237 SAYILI TÜRKCEZA KANUNUNDA KORUNMASI GEREKEN TANIKLARLA İLGİLİ DÜZENLEMELER, BU İKİ KANUNUN KARŞILAŞTIRILMASI VE YORUMU

Ceza Hukuku suç adı verilen insan davranışını belirleyen ve bu davranışa ceza hukukuna özgü yaptırımları öngören hukuk normlarının tümü olarak tanımlanabilir.

Dar Anlamda ceza hukukunun suçu ve suç karşılığı konulan yaptırımları kapsamına almasına karşılık, geniş anlamda ceza hukuku maddi ceza hukukunun yanı sıra biçimsel ceza hukuku olarak isimlendirilen ceza muhakemesi hukukunu ve ceza infaz hukukunu da içerir.¹⁶

Çalışmamızda 765 sayılı ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanunlarının “Devletin Şahsiyetine Karşı Cürümler” ve “Anayasal Düzene ve Bu Düzenin İşleyişine Karşı Suçlar” başlıklı maddeleri incelenmiştir. Bunun nedeni; bu maddelerde bahsedilen suçların aydınlatılmasında yardımcı olan tanıkların, tanık koruma kapsamında değerlendirilebileceği ve bu suçlarla

16- Kayıhan İçel, Süheyl Donay, Karşılaştırmalı ve Uygulamalı Ceza Hukuku, Beta Yayınevi, İstanbul, 1999, s.1.

ilgili “Gizli Soruşturmacı” görevlendirilebileceği; 4959 sayılı Topluma Kazandırma Kanunu, 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu ile düzenlenmiştir.

1.2.2.1. Devletin Şahsiyetine Karşı Cürümler

1.2.2.1.1. Devletin Birliğini ve Ülke Bütünlüğünü Bozmak

Devletin birliğini ve ülke bütünlüğünü bozmakla ilgili hüküm 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun 302. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre devletin topraklarının tamamını veya bir kısmını yabancı bir devletin egemenliği altına koymak, devletin birliğini bozmak, devletin egemenliği altında bulunan topraklardan bir kısmını devlet idaresinden ayırmak, devletin bağımsızlığını azaltmak amacına yönelik elverişli bir fiil işleyen kimseye ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası verilir denmektedir. Yine bu suçun işlenmesi sırasında başka suçların işlenmesi hâlinde, ayrıca bu suçlardan dolayı ilgili hükümlere göre cezaya hükmolunur. Son fıkrada ise bu maddede tanımlanan suçların işlenmesi dolayısıyla tüzel kişiler hakkında bunlara özgü güvenlik tedbirlerine hükmolunur¹⁷ denmektedir.

765 sayılı Türk Ceza Kanununun 125. maddesine göre ise bu konuyla ilgili diğer kanunla benzer bir hüküm getirilmiştir. Buna göre devlet topraklarının tamamını veya bir kısmını yabancı bir devletin hâkimiyeti altına koymağa veya devletin istiklâlini tenkise veya birliğini bozmağa veya devletin hâkimiyeti altında bulunan topraklardan bir kısmını Devlet idaresinden ayırmağa matuf bir fiil işleyen kimse ölüm cezası ile cezalandırılır¹⁸. Madde, Devletin ülkesine, egemenliğine ve birliğine karşı cürümlerden en ağırını cezalandırmaktadır; korunan hukukî yarar Devletin ülkesinin bütünlüğü ve egemenliğidir. Söz konusu suç, serbest hareketli bir suçtur. Bu suçun oluşabilmesi için belli amaca yönelik fiillerin işlenmesi gerekir. Bu amaç, madde metninde, devletin topraklarının tamamını veya bir kısmını yabancı bir devletin egemenliği altına koymak, devletin birliğini bozmak, devletin egemenliği altında bulunan topraklardan bir kısmını devlet idaresinden ayırmak ve devletin bağımsızlığını azaltmak olarak belirlenmiştir.

Söz konusu suçun oluşabilmesi için, işlenen fiilin bu amaçla gerçekleştirmeye elverişli olması gerekir. Bu bakımdan, fiillerin söz konusu neticeleri yaratabilecek nitelikte bulunması, suçun oluşması için şarttır. Devletin birliğini bozmak, topraklarının bir kısmını veya tamamını başka bir devletin egemenliği altına koymak, topraklarından bir kısmını Devlet

17- 5237 sayılı TCK, m.302

18- 765 sayılı TCK, m.125

egemenliğinden ayırmak, Devletin bağımsızlığını azaltmak sonuçlarını doğurması mümkün bulunmayan bir fiil suçun maddî unsurunu oluşturmayacaktır. Fiilin bu niteliği taşıyıp taşımadığı ise olayların özelliğine göre takdir edilecektir.

Bu fiillerin, cebrî nitelikli olması gerekir. Maddede ayrıca “yönelik cebrî fiiller” denilmesi gereksiz (lüzumsuz, zait) sayılmıştır; zira maddede belirtilen maksatlar çerçevesinde, fiillerin kendisinin nitelikleri gereği cebrî olması icap ettiği aşîkârdır.

Suçun oluşabilmesi için, maddede yazılı hedeflerin gerçekleşmiş bulunmasına ihtiyaç yoktur. Belirtilen amaçlara yönelik fiillerin işlenmiş bulunması yeterlidir.

Bu suçun işlenmesi sırasında örneğin kişiler öldürülmüş, kasten yaralanmış ya da kişilerin veya kamu mallarına zarar verilmiş olabilir. Madde- nin ikinci fıkrasında, bu suçlardan dolayı da ayrıca cezaya hükmolunacağı kabul edilmiştir.

Maddenin üçüncü fıkrasına göre, bir ve ikinci fıkrada yer alan suçların işlenmesi dolayısıyla tüzel kişiler hakkında bunlara özgü güvenlik tedbirlerine hükmolunacaktır.

1.2.2.1.2.Askerî Tesisleri Tahrip ve Düşman Askerî Hareketleri Yarrarına Anlaşma

5237 sayılı Türk Ceza Kanununun 307. maddesinde ve 765 sayılı Türk Ceza Kanununun 131. maddesinde bu suç yer almaktadır. Buna göre devletin silâhlı kuvvetlerine ait olan veya hizmetine verilmiş bulunan kara, deniz ve hava ulaşım araçlarını, yolları, müesseseleri, depolan ve diğer askerî tesisleri, bunlar henüz tamamlanmamış bulunsalar bile, kısmen veya tamamen tahrip eden veya geçici bir süre için olsa bile kullanılmayacak hâle getiren kişiye, altı yıldan oniki yıla kadar hapis cezası verilir.

Suçun; Türkiye ile savaş hâlinde bulunan bir devletin çıkan için işlenmiş olması, devletin savaş hazırlıklarını veya savaş kudret ve yeteneğini veya askerî hareketlerini tehlikeye koymuş olması, hâlinde, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına hükmolunur.

Tahrip veya kullanılamaz hâle gelme, birinci fıkrada belirtilen bina, tesis veya eşyayı elinde bulunduran veya korumak ve gözetlemekle yükümlü olan kimsenin taksiri sonucunda meydana gelmiş veya bu nedenle suçun işlenmesi kolaylaşmış ise, bu kişi hakkında bir yıldan beş

yıla kadar hapis cezasına hükmolunur.

Savaş zamanında Türkiye Devleti zararına olmak üzere, düşman askerî hareketlerini kolaylaştırmak veya Türkiye Devletinin askerî hareketlerine zarar vermek maksadıyla yabancıyla anlaşılan veya anlaşma olmasa da aynı sonuçları meydana getirmeye yönelik fiilleri işleyen kişiye on yıldan onbeş yıla kadar hapis cezası verilir.

Dördüncü fıkroda tanımlanan fiil sonucunda, düşman askerî hareketleri fiilen kolaylaşmış veya Türk Devletinin askerî hareketleri zarar görmüş ise faile ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası verilir.

Dört ve beşinci fıkralarda yazılı suçları işleyen kimse ile anlaşılan yabancıya da aynı ceza verilir.

Yukarıdaki fıkralarda yazılı fiillerin Türkiye Devleti ile aralarında savaş için ittifak veya iştirak olan devlet zararına olarak Türkiye’de işlenmesi hâlinde de, bu madde hükümleri uygulanır¹⁹.

Harp zamanında Türkiye Devleti zararına, düşmanın askerî hareketlerini kolaylaştırmak veya Türkiye Devletinin askerî hareketlerine zarar vermek maksadı ile yabancı ile anlaşılan veya bu maksatlara matuf fiiller işleyen kimse on seneden aşağı olmamak üzere ağır hapis cezası ile cezalandırılır. Maksadı hasıl olursa ölüm cezası verilir.

Harp zamanında düşman Devlete iade maddeleri veya Türkiye Devletinin zararına kullanılabilecek sair şeyler veren kimse bunları bilvasıta vermiş olsa bile beş seneden aşağı olmamak üzere ağır hapis cezası ile cezalandırılır.

Harp zamanında düşman Devlet lehine yapılan istikrazlara ve her ne suretle olursa olsun tediyelere iştirak eden veya buna müteallik muameleleri kolaylaştıran kimse beş seneden aşağı olmamak üzere ağır hapis cezası ile cezalandırılır.

Harp zamanında ve ikinci fıkroda yazılı haller haricinde nerede bulunursa bulunsun düşman Devlet tebaası ile veya düşman Devlet topraklarında oturan diğer kimseler ile bilvasıta olsa dahi, ticaret yapan yurttaş veya Türkiye de bulunan yabancı iki seneden on seneye kadar ağır hapis ve bin liradan aşağı olmamak üzere eşya değerinin beş misli-ne müsavi ağır para cezası ile cezalandırılır.

İkinci ve üçüncü fıkra hükümleri fiili hariçte işleyen yabancılar hakkında tatbik olunmaz²⁰.

19- 5237 sayılı TCK, m.307.

20- 5237 sayılı TCK, m.129.

Bu maddeler ile; askerî tesislerin tahribi, savaş zamanında düşman askerî hareketlerini kolaylaştırma ve bu suçlarla ilgili diğer fiiller cezalandırılmaktadır.

Maddenin birinci fıkrasında Devletin silâhlı kuvvetlerine ait veya bu kuvvetlerin hizmetine verilmiş kara, deniz ve hava ulaşım araçlarının, yolların, müesseselerin, depoların, diğer askerî tesislerin kısmen veya tamamen tahribi veya kullanılmayacak hâle getirilmesi suç hâline getirilmiştir. Bu fıkra tanımlanan suç, mala zarar verme suçunun özel bir şeklini oluşturmaktadır. İkinci fıkra ise, suçun ağırlaştırıcı nedenleri gösterilmiştir.

Üçüncü fıkra, bu tesislere zarar vermeye taksirle neden olma ayrı bir suç olarak tanımlanmıştır.

Maddenin dördüncü fıkrasında ise korunan yarar, savaş zamanında Türkiye Devletinin askerî hareketlerine zarar verici fiilleri engellemek ve böylece Devletin savaş çabalarını korumaktır.

Bu fıkra tanımlanan suçun maddî unsuru, yabancıyla anlaşmak veya anlaşma olmasa da bu maksada yönelik fiilleri işlemektir.

Maddî unsuru oluşturan iki hareketten birisinin Türkiye Devletinin zararına olmak üzere düşman hareketlerini kolaylaştırmak veya Türkiye Devletinin hareketlerine zarar vermek maksadıyla yapılmış bulunması gerekmektedir. O hâlde bu maksatla anlaşma yapmak suçun oluşması için yeterlidir. Anlaşma sonucu düşman askerî hareketleri fiilen kolaylaştırmış veya Türkiye Devletinin askerî hareketleri zarar görmüş ise ceza artırılarak verilecektir. Anlaşma olmadan bu neticeleri meydana getirmeye yönelik fiillerin işlenmesi hâlinde de, suçun oluşması için, söz konusu neticelerin meydana gelmesine ihtiyaç yoktur. Bu hâlde de neticenin meydana gelmiş olması beşinci fıkra hükmünce, ağırlaştırıcı neden sayılacaktır.

Suçun faili vatandaş veya yabancı olabilir. Fiil, anlaşma maddî unsurunun gerçekleşmesi suretiyle işlendiği takdirde çok faili bir suç teşkil edecektir. Bununla birlikte her türlü duraksamayı gidermek için, maddenin altıncı fıkrasında anlaşılan yabancıya da aynı cezanın verileceği belirtilmiştir.

Maddenin son fıkrasına göre, bu maddede tanımlanan suçların Türkiye Devleti ile aralarında savaş için ittifak veya iştirak olan devlet zararına olarak Türkiye’de işlenmesi hâlinde de, bu madde hükümleri uygulanacaktır.

765 sayılı Türk Ceza Kanununun 131. maddesinde ise, “Askeri olan veya Devletin müsellah kuvvetlerinin hizmetine tahsis edilmiş bulunan gemileri, hava vasıtalarını, nakil vasıtalarını, yolları müesseseleri, depoları ve diğer askeri tesisatı-bunlar henüz ikmal edilmemiş olsalar bile, kısmen veya tamamen velev muvakkat bir zaman için olsun tahrip eden veya kullanılamayacak bir hale getiren kimse sekiz seneden aşağı olmamak üzere ağır hapis cezası ile cezalandırılır” denilmektedir.

Aynı kanunun 131. maddesine göre aşağıdaki hallerde ölüm cezası verilir:

1-Fiil, Türkiye ile harp halinde bulunan bir Devletin menfaati için işlenmiş olursa,

2-Fiil Devletin harp hazırlıklarını veya harp kudret ve kabiliyetini veya askeri hareketlerini tehlikeye koymuş ise.

Fiil bunları elinde bulunduran veya muhafazası veyahut nezareti ile mükellef olan kimsenin kusuru neticesi vukua gelmiş veya sadece kolaylaşmış olursa o kimse hakkında bir seneden beş seneye kadar ağır hapis cezası hükmolunur²¹.

07.05.2004 tarih ve 5170 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun ile “Ölüm Cezası” Türk Hukuk Sisteminden kaldırılmıştır.

1.2.2.2. Anayasal Düzene ve Bu Düzenin İşleyişine Karşı Suçlar

1.2.2.2.1 Anayasayı İhlâl

5237 sayılı Türk Ceza Kanununda bu düzenin işleyişine karşı suçlardan Anayasayı İhlal bölümünde; “Cebir ve şiddet kullanarak, Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının öngördüğü düzeni ortadan kaldırmaya veya bu düzen yerine başka bir düzen getirmeye veya bu düzenin fiilen uygulanmasını önlemeye teşebbüs edenler ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası ile cezalandırılırlar.

Bu suçun işlenmesi sırasında başka suçların işlenmesi halinde, ayrıca bu suçlardan dolayı ilgili hükümlere göre cezaya hükmolunur.

Bu maddede tanımlanan suçların işlenmesi dolayısıyla tüzel kişiler hakkında bunlara özgü güvenlik tedbirlerine hükmolunur.²²” denilmektedir.

²¹-765 sayılı TCK, m.131

²²- 5237 sayılı TCK, m.309

765 sayılı Türk Ceza Kanununun 146. maddesinde ise; “Türkiye Cumhuriyeti Teşkilâtı Esasiye Kanununun tamamını veya bir kısmını tağyir ve tebdil veya ilgaya ve bu kanun ile teşekkül etmiş olan Büyük Millet Meclisi’ni İskata veya vazifesini yapmaktan men’e cebren teşebbüs edenler, idam cezasına mahkûm olur.

65 inci maddede gösterilen şekil ve suretlerle gerek yalnızca gerek birkaç kişi ile birlikte kavli veya tahrirî veya filî fesat çıkararak veya meydana ve sokaklarda veya nâsın toplandığı mahallerde nutuk irat veyahut yafta talik ve neşriyat icra ederek bu cürümleri işlemeğe teşvik edenler hakkında, yapılan fesat teşebbüs derecesinde kalsa dahi idam hükmolunur.

Birinci fıkrada yazılı suça ikinci fıkrada gösterilenden gayri surette iştirak eden fer’i şerikler hakkında beş seneden on beş seneye kadar ağır hapis ve amme hizmetlerinden müebbeten memnuiyet cezası hükmolunur²³” denilmektedir.

Anayasanın başlangıç kısmında aynen “Millet iradesinin mutlak üstünlüğü; egemenliğin kayıtsız şartsız Türk Milletine ait olduğu ve bunu millet adına kullanmaya yetkili kılınan hiç bir kişi ve kuruluşun, bu Anayasada gösterilen hürriyetçi demokrasi ve bunun icaplarıyla belirlenmiş hukuk dışına çıkamayacağı; Hiç bir faaliyetin Türk millî menfaatlerinin, Türk varlığının, Devleti ve ülkesiyle bölünmezliği esasının, Türklüğün tarihi ve manevî değerlerini, Atatürk milliyetçiliği, ilke ve inkılapları ve medeniyetçiliğinin karşısında korunma göremeyeceği ve lâiklik ilkesinin gereği olarak kutsal din duygularının Devlet işlerine ve politikaya kesinlikle karıştırılamayacağı;” şeklindeki ifade ile siyasal iktidarın kuruluş ve işleyişine egemen olması gereken ilkeler gösterilmiş bulunmaktadır.

Siyasal iktidarın kuruluşu ve işleyişine egemen olan bu ilkeleri içeren kuralların bütünü Anayasal düzeni teşkil etmektedir. Bu madde ile korunmak istenen hukukî yarar, Anayasa düzenine egemen olan ilkelerdir.

Madde ile korunmak istenen hukukî yararın niteliği dikkate alınarak, “Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının öngördüğü düzen” ibaresi kullanılmış, böylece korunmak istenen hukukî yarara açıklık getirilmiştir.

Yukarıdaki maddelerde tanımlanan suçun oluşabilmesi için, cebir veya tehdit kullanarak Anayasal düzenin değiştirilmesine teşebbüs edilmesi gerekir. Bu nedenle, cebir ve tehdit bu suçun unsurunu oluşturmaktadır. Cebir ve tehdit kavramlarının hukukî anlam ve içeriği, bilinen

23- 765 sayılı TCK, m.146.

bir husustur. Bu nedenle, Anayasal düzenin değiştirilmesine yönelik teşebbüsün ancak cebir veya tehdit kullanılarak, yani bireylerin iradeleri zorlanmak suretiyle İfsat edilerek gerçekleştirilmesi gerekir. 765 sayılı Türk Ceza Kanununun 146. maddesinin kaynağını oluşturan 1889 İtalyan Ceza Kanununun 118. maddesi, 146. maddede olduğu gibi, cebir ("Violentement") unsurunu taşımaktaydı. Ancak, 1930 faşist İtalyan Ceza Kanunu'nun aynı konuyu düzenleyen 283. maddesinde, suç tanımından cebir unsuru çıkarılmıştı. Faşizmin etkisiyle kaleme alınan bu 283. madde, bilahare 11.11.1947 tarihinde yeniden değiştirilerek; suç tanımında tekrar cebir unsuruna yer verilmiştir.

Maddede, maddî unsur olarak "teşebbüs edenler" ibaresi kullanılmış olduğundan, Anayasanın öngördüğü düzeni ortadan kaldırmaya veya bu düzen üzerine başka bir düzen getirmeye veya bu düzenin fiilen uygulanmasını önlemeye teşebbüs edilmesi, cezalandırma için yeterlidir. Suç hem idare edenler hem de idare edilenler tarafından işlenebileceğinden teşebbüste aranılacak elverişlilik, suçun işleniş biçimi ve özellikle suçun bir tehlike suçu olduğu dikkate alınarak, kullanılan cebir veya tehdidin neticeyi elde etmeye elverişli olup olmadığının hakim tarafından takdir edilmesi gerekir.

Anayasamızda güvence altına alınmış olan ifade ve örgütlenme özgürlüğü kapsamında kullanılan hakların, Anayasayı ihlal suçu kapsamı değerlendirilemeyeceğinin daha açık biçimde vurgulanması ve bu bakımdan ortaya çıkabilecek tereddütlerin giderilmesi için böyle bir değişikliğin yapılması gerekli görülmüştür.

1.2.2.2.2. Cumhurbaşkanına Suikast ve Fiili Saldırı

5237 sayılı Türk Ceza Kanununda, Cumhurbaşkanına karşı suikastta bulunulması, kasten öldürme suçuna nazaran özel bir suç olarak tanımlanmıştır. Hatta, bu suça teşebbüs, tamamlanmış suç gibi cezalandırılmaktadır. Bizim mevzuat geleneğimizde Cumhurbaşkanlığı veya Devlet Başkanlığı gibi, Devletin en yüksek makamını işgal eden zâtın "Öldürülmesi" gibi bir sözcüğe kanunda da yer vermemek için bu hususta öteden beri kullanılmasına alışılmış "suikast" sözcüğü tercih edilmiştir. Bilindiği gibi suikast Devlet büyüğünü veya önemli bir kişiyi planlı tarzda öldürmeyi ifade ederse de burada kasten öldürmeyi belirtmek amacıyla kullanılmıştır.

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu 310 maddenin ikinci fıkrasında, Cumhurbaşkanı'nın şahsına karşı başka bütün fiilî saldırılar, yani hakaret dışında kalan tüm hareketler, cezalandırılmaktadır. "Fiilî Saldırılar" terimine bütün saldırılar girmektedir.

Cumhurbaşkanı'nın şahsına karşı işlenen suçlar dolayısıyla ilgili suç tanımına göre verilecek ceza yarı oranında artırılarak hükmolunacaktır. Ancak, bu durumda belirlenecek cezaya alt sınır getirilmiştir.

Buna göre "Cumhurbaşkanı suikastta bulunan kişi, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası ile cezalandırılır. Bu fiile teşebbüs edilmesi hâlinde de, suç tamamlanmış gibi cezaya hükmolunur.

Cumhurbaşkanı'na karşı diğer fiili saldırılarda bulunan kimse hakkında, ilgili suça ilişkin ceza yarı oranında artırılarak hükmolunur. Ancak, bu suretle verilecek ceza beş yıldan az olamaz²⁴."

765 sayılı Türk Ceza Kanununda; "Reisi cumhur hakkında suikastta bulunanlarla buna teşebbüs edenler, Julleri teşebbüsü tam derecesinde ise idam cezası ile, nakıs ise müebbet ağır hapis ile cezalandırılır²⁵"

"Bir kimse yukarı ki maddede yazılı halden başka suretle Reisicumhura karşı suikastta bulunacak olursa, işbu tecavüzün kanunen muayyen olan cezası daha şedit olmadığı takdirde beş seneden aşağı olmamak üzere ağır hapse konulur²⁶" denilmektedir.

1.2.2.2.3. Yasama Organına Karşı Suç

5237 sayılı Türk Ceza Kanununda; "Cebir ve şiddet kullanarak Türkiye Büyük Millet Meclisini ortadan kaldırmaya veya Türkiye Büyük Millet Meclisinin görevlerini kısmen veya tamamen yapmasını engellemeye teşebbüs edenler ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasıyla cezalandırılırlar.

Bu suçun işlenmesi sırasında başka suçların işlenmesi hâlinde, ayrıca bu suçlardan dolayı ilgili hükümlere göre cezaya hükmolunur²⁷" denilmektedir.

765 sayılı Türk Ceza Kanununda ise şu şekildedir; "Türkiye Cumhuriyeti Teşkilâtı Esasiye Kanununun tamamını veya bir kısmını tağyir ve tebdil veya ilgaya ve bu kanun ile teşekkül etmiş olan Büyük Millet Meclisi'ni İskata veya vazifesini yapmaktan men'e cehren teşebbüs edenler, idam cezasına mahkûm olur.

24* 5237 sayılı TCK, m.310.

25- 765 sayılı TCK, m.156.

26- 765 sayılı TCK, m.157.

27- 5237 sayılı TCK, m.311

65 inci maddede gösterilen şekil ve suretlerle gerek yalnızca gerek birkaç kişi ile birlikte kavli veya tahrirî veya filî fesat çıkararak veya meydan ve sokaklarda veya nasın toplandığı mahallerde nutuk irat veyahut yafta talik ve neşriyat icra ederek bu cürümleri işlemeğe teşvik edenler hakkında, yapılan fesat teşebbüs derecesinde kalsa dahi idam hükmolunur.

Birinci fıkrada yazılı suça ikinci fıkrada gösterilenden gayri surette iştirak eden fer'i şerikler hakkında beş seneden on beş seneye kadar ağır hapis ve amme hizmetlerinden müebbeten memnuiyet cezası hükmlunur²⁸."

Anayasayı ihlâl suçu, Anayasa düzenine hâkim olan ilke ve sistemleri koruma amacını güderken; bu madde, Türkiye Cumhuriyeti Devletinin egemenlik unsurunun oluşturduğu üç güçten birini ve yasama gücünü oluşturan Türkiye Büyük Millet Meclisinin, Anayasa kurallarına uygun bir biçimde görevlerini yerine getirebilmesi yeteneğini korumaktadır.

Anayasa düzenini ortadan kaldırma veya bu düzen yerine başka bir düzen getirme veya bu düzenin fiilen uygulanmasını önleme amacını gerçekleştirmek için Türkiye Büyük Millet Meclisine yönelen saldırılar, Anayasayı ihlâl suçunu oluşturur. Bu madde kapsamında tanımlanan suç, bu amaçlar dışında Türkiye Büyük Millet Meclisinin Anayasaya uygun bir şekilde görevlerini yerine getirmesini engelleme hâllerinde oluşacaktır.

Bu maddeyle de, Türkiye Büyük Millet Meclisinin görevlerinin engellenmesine yönelik teşebbüse ait icra hareketleri, tam suç gibi cezalandırılmaktadır. Teşebbüs hareketlerinin ne gibi nitelik taşıması gerektiği hususunda Anayasayı ihlâl suçunun gerekçesine bakılmalıdır.

Maddede tanımlanan suçun oluşabilmesi için, cebir veya tehdide başvurulması gerekir. Bu nedenle, cebir ve tehdit, bu suçun seçimlik unsurunu oluşturmaktadır. Cebir ve tehdit kavramlarının hukukî anlam ve içeriği hakkında Anayasayı ihlâl suçunun gerekçesine bakılmalıdır.

Bu suçun işlenmesi sırasında kişiler öldürülmüş, kasten yaralama suçunun neticesi sebebiyle ağırlaşmış hâlleri gerçekleşmiş ya da kişilerin veya kamu mallarına zarar verilmiş olabilir. Maddenin ikinci fıkrasında, bu suçlardan dolayı da ayrıca cezaya hükmolunacağı kabul edilmiştir.

Anayasamızda güvence altına alınmış olan ifade ve örgütlenme özgürlüğü kapsamında kullanılan hakların, Anayasayı ihlal suçu kapsamında değerlendirilemeyeceğinin daha açık biçimde vurgulanması ve

28- 765 sayılı TCK, m.146

bu bakımdan ortaya çıkabilecek tereddütlerin giderilmesi için böyle bir değişikliğin yapılması gerekli görülmüştür.

1.2.2.2.4. Hükümete Karşı Suç

Türkiye Cumhuriyeti Devletinin egemenlik unsurunun oluştuğu üç güçten yönetim gücünü temsil eden Hükümetin ortadan kaldırılmasına veya böyle olmamakla birlikte görevini yapmasını kısmen veya tamamen engellemeye teşebbüs edilmesi ayrı bir suç olarak tanımlanmıştır. Bu suç tanımında da, Anayasa düzeninin temel organlarından biri olan Hükümetin ortadan kaldırılmasına veya görevlerinin engellenmesine yönelik teşebbüse ait icra hareketlerini tam suç gibi cezalandırılmaktadır.

5237 sayılı Türk Ceza Kanununa göre “Cebir ve şiddet kullanarak Türkiye Cumhuriyeti Hükümetini ortadan kaldırmaya veya görevlerini yapmasını kısmen veya tamamen engellemeye teşebbüs eden kimseye ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası verilir.

Bu suçun işlenmesi sırasında başka suçların işlenmesi hâlinde, ayrıca bu suçlardan dolayı ilgili hükümlere göre cezaya hükmolunur²⁹.”

765 sayılı Türk Ceza Kanununda ise; “Türkiye Cumhuriyeti İcra Vekilleri Heyetini cebren ıskat veya vazife görmekten cebren men edenlerle bunları teşvik eyleyenlere idam cezası hükmolunur³⁰.”

Maddenin uygulamasına ilişkin diğer hususlar için Anayasayı ihlâl ve Yasama organına karşı suça ilişkin maddelerin gerekçelerine bakılmalıdır.

1.2.2.2.5. Silahlı Örgüt

Silahlı örgütler konusunda 5237 sayılı TCK’daki düzenleme şu şekildedir; “Bu Kısımın Dördüncü ve Beşinci Bölümlerinde yer alan suçları işlemek amacıyla, silâhlı örgüt kuran veya yöneten kişi, on yıldan on beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

Birinci fıkrada tanımlanan örgüte üye olanlar, beş yıldan on yıla kadar hapis cezası verilir.

Suç işlemek amacıyla örgüt kurma suçuna ilişkin diğer hükümler, bu suç açısından aynen uygulanır³¹.”

Maddenin birinci fıkrasında, bu fıkra kapsamına giren suçları işlemek amacıyla silâhlı örgüt kurmak veya yönetmek, ayrı bir suç olarak tanımlanmıştır. İkinci fıkrada ise, bu nitelikleri taşıyan örgüte üye olmak, ayrı bir suç olarak yaptırım altına alınmıştır.

29- 5237 sayılı TCK, m.312

30- 765 sayılı TCK. Madde 147

31- 5237 sayılı TCK, m.314

765 sayılı TCK' daki maddesi ise "Her kim, 125, 131, 146, 147, 149 ve 156 ncı maddelerde yazık cürümleri işlemek için silahlı cemiyet ve çete teşkil eder yahut böyle bir cemiyet ve çetede amirliği ve kumandayı ve hususî bir vazifeyi haiz olursa on beş seneden aşağı olmamak üzere ağır hapis cezasına mahkûm olur.

Cemiyet ve çetenin sair efradı on yıldan on beş yıla kadar ağır hapisle cezalandırılır³²."

Maddede geçen temel kavram örgüttür. Dikkat edilmelidir ki, genel olarak suç işlemek amacıyla örgüt kurmak, yönetmek veya bu örgüte üye olmak, kanunda yaptırım altına alınmış olmasına rağmen; bu maddede, işlenmesi amaçlanan suçlar bakımından bir sınırlama getirilmiştir. Keza, her iki suç arasında örgütün niteliği bakımından da farklılık bulunmaktadır. Bu madde kapsamına giren örgütün silâhlı olması gerekmektedir. Başka bir deyişle, silâh, bu suçun bir unsurunu oluşturmaktadır. Ancak, örgütün bütün mensupların silâhlı olmaları zorunlu değildir; hedeflenen suçların işlenmesini sağlayabilecek derecede olmak üzere bazı üyelerin silâhlı olmaları, suçun oluşması için yeterlidir. Her hâlde silâh sayısının suçun oluşması bakımından yeterli olup olmadığının takdiri de hakime aittir.

Bu suça ilişkin diğer hususlar hakkında, suç işlemek amacıyla örgüt kurmak suçuna ilişkin madde gerekçesi ile bu suçla bağlantılı etkin pişmanlık hükmünün gerekçesine bakılmalıdır.

1.2.2.2.6. Yabancı Devlet Başkanına Karşı Suç

Yabancı devlet başkanına karşı suç; 5237 sayılı TCK ve 765 sayılı TCK'da ise şu şekilde düzenlenmiştir.

"Yabancı devletlerden birinin başkanına karşı bir suç işleyen kişiye verilecek ceza, sekizde biri oranında artırılır. Suçun müebbet hapis cezasını gerektirmesi hâlinde, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına hükmolunur.

Fiil, soruşturulması ve kovuşturulması şikâyete bağlı suçlardan ise, soruşturma ve kovuşturma yabancı devletin şikâyetine bağlıdır³³."

"Her kim ecnebi devletlerden birinin reisi aleyhinde bir cürüm ika edecek olursa kanunda o cürüme mahsus olan ceza altıda birden üçte bire kadar artırılır.

Takibat icrası kendine taarruz olunan kimsenin şikâyetnamesine bağlı işlerde ecnebi hükümet tarafından müracaat vuku bulmadıkça takibat yapılamaz³⁴."

32- 765 sayılı TCK, m.168

33- 5237 sayılı TCK, m.340

34- 765 sayılı TCK, m.164

Madde metninde, yabancı devlet başkanlarına yönelik olarak işlenen suçlardan dolayı verilecek cezanın artırılarak hükmedilmesi öngörülmüştür. Ancak, bunun için, karşılıklılık koşulunun aranması gerekir. Söz konusu yabancı devletin Türkiye tarafından tanınmış bulunması, doğal olarak, temel koşuldur.

Maddenin ikinci fıkrasında, soruşturulması ve kovuşturulması şikâyeteye bağlı suçlardan dolayı şikâyet hakkının, ilgili yabancı devlet hükümeti tarafından kullanılabileceği öngörülmüştür.

1.2.2.2.7. Yabancı Devlet Bayrağına Karşı Hakaret

Yabancı devlet bayrağına karşı hareket bölümüyle ilgili 5237 sayılı TCK maddesi ve 765 sayılı TCK' daki maddesi aşağıdaki şekildedir.

“Resmen çekilmiş olan yabancı devlet bayrağını veya diğer egemenlik alametlerini alenen tahkir eden kimseye üç aydan bir yıla kadar hapis cezası verilir.

Bu suçtan dolayı soruşturma ve kovuşturma yapılması, ilgili devletin şikâyetine bağlıdır³⁵.”

“Her kim resmen çekilmiş olan dost devletler sancağım veya armasını hakaret kastıyla kaldırır veya koparır veya bozar yahut sair suretlerle tezlil ederse üç aydan bir seneye kadar hapsolunur. Takibat icrası alakadar hükümetin müracaatına bağlıdır³⁶.”

Maddenin amacı, Devletin uluslararası ilişkilerini korumaktır. Bu nedenle, resmen çekilmiş olan yabancı devlet bayrağının veya diğer egemenlik alametinin tahkiri cezalandırılmaktadır. “Resmen çekilmiş olan bayrak” ibaresinden, gerek yabancı devlet ve gerek Türk kamu hukuku ve kanunlarına uygun olarak bayrağın direğe asılmış olması anlaşılacaktır. Bu itibarla yabancı devlet vatandaşının astığı bayrak veya diğer egemenlik alâmetlerinin tahkiri, örneğin bayrak yakılması, bayrak resmen yani resmî görevlilerce asılmadığı için suç olmayacaktır.

Maddenin ikinci fıkrası soruşturma ve kovuşturmayı ilgili devletin şikâyetine bağlı kılmıştır.

1.2.2.2.8. Silâh Sağlama

Silah sağlama konusunda 5237 sayılı TCK maddesine göre; “Yukarıdaki maddede tanımlanan örgütlerin faaliyetlerinde kullanılmak maksadıyla bunların amaçlarını bilerek, bu örgütlere üretmek, satın almak veya

35- 5237 sayılı TCK, m.341.

36- 765 sayılı TCK, m.165

ülkeye sokmak suretiyle silâh temin eden, nakleden veya depolayan kişi, on yıldan onbeş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.³⁷” denilmektedir.

Yine aynı konuyla ilgili 765 sayılı TCK’ daki maddeye bakarsak pek de benzer olmayan bir hükümle karşılaşırız. “Bir fesat heyetine maksadını icra için silâh, cephane, bıçak, bomba veya buna mümasil sair yıkıcı, yakıcı veya öldürücü alâtı yapan veya İcat eden ve-ya nakleden veya ecnebi memleketlerden Türkiye’ye sokan yahut gizleyen veya taşıyan kimseler muvakkaten ağır hapse konulur³⁸.”

Madde metninde, silâhlı örgüt suçu kapsamına giren örgütlerin faaliyetlerinde kullanılmak üzere silâh, cephane veya benzeri maddelerin sağlanmasını, imal veya icat veya bunların naklini veya bu maddelerin hazırlanmasını veya bu maksatla yabancı memleketlerden Türkiye’ye söz konusu maddelerin sokulmasını veya saklanması ve taşınmasını ayrıca cezalandırmaktadır.

Suçun manevî unsuru, söz konusu fillerin, örgütlerin amaçları bilinerek gerçekleştirilmesidir.

Söz konusu maddelerin kullanılması suretiyle ve örgütün faaliyeti çerçevesinde çeşitli suçların işlenmesi hâlinde; bu silâh ve cephaneyi temin eden kişiler, aslında bu suçların işlenişine yardım eden olarak sorumlu tutulmaları gerekir. Ancak, söz konusu filler bu madde kapsamında müstakil bir suç olarak tanımlandığı için, sadece bu suçtan dolayı cezaya hükmetmek gerekecektir.

1.2.2.2.9. Suç İçin Anlaşma

Suç için anlaşmayla ilgili 5237 sayılı TCK’ da bir madde görürüz. Bu maddeye göre; “Bu Kısımın Dördüncü ve Beşinci Bölümlerinde yer alan suçlardan herhangi birini elverişli vasıtalarla işlemek üzere iki veya daha fazla kişi, maddi olgularla belirlenen bir biçimde anlaşılırsa, suçların ağırlık derecesine göre, üç yıldan oniki yıla kadar hapis cezası verilir.

Amaçlanan suç işlenmeden veya anlaşma dolayısıyla soruşturmaya başlanmadan önce bu ittifaktan çekilenlere ceza verilmez³⁹” denmektedir.

Oysa 765 sayılı TCK’ya baktığımızda bu konuyla ilgili birden fazla madde bulabiliriz. 765 sayılı TCK’ nın 171. maddesine göre; “125, 131, 133, 146, 147, 149 ve 156 ncı maddelerde yazılı cürümlerden birini veya bazılarını hususi vasıtalarla işlemek üzere birkaç kişi aralarında gizlice it-

37- 5237 sayılı TCK, m.315

38- 765 sayılı TCK, m.150

39- 5237 sayılı TCK, m.316

tifak ederlerse bunlardan her biri aşağıda yazılı cezaları görür.

1. Yukarıdaki fıkrada yazdı ittifak 125, 131, 133 ve 156 ncı maddelerde yazılı cürümlerin yapılmasına dair ise sekiz seneden on beş seneye kadar ağır hapis cezası hükmolunur.

2. Bu ittifak 146 ve 147 nci maddelerde gösterilen cürümlerin icrasına müteallik ise dört seneden on iki seneye ve 149 uncu maddede gösterilen cürümlerin icrasına ait ise üç seneden yedi seneye kadar ağır hapis cezası verilir.

Cürümün icrasına ve kanunî takibata başlanmazdan evvel bu ittifaktan çekilenler ceza görmezler⁴⁰."

765 sayılı TCK'nın diğer maddesinde ise; "Hükümet tarafından ihtar vukuundan evvel veya vukuunu müteakip cemiyeti ve çeteyi dağıtanlar veya bunun teşekkülünden gaye olan cürümün işlenmesini men edenler keza cemiyet ve çetenin teşekkülüne iştirak etmemiş veya bunlar üzerinde bir kumandayı haiz olmamış olmakla beraber Hükümet memurlarının veya zabıta kuvvetlerinin ihtarından evvel veya onu müteakip cemiyet ve çeteden mukavemet göstermeksizin çekilerek silâhlarını terk ve teslim edenler veya taharriyata başlandıktan sonra töhmette şeriki olanları tevkif ettirmek esbabını istihsal edenler hakkında ceza verilmez⁴¹." denilmektedir.

Buradaki maddelerle kanun koyucu, Devletin ülkesine, egemenliğine, birliğine ve Anayasa düzenine karşı suçlardan herhangi birini işlemek üzere gerçekleştirilecek birleşmeleri önlemek maksadıyla caydırıcı bir tehlike suçunu meydana getirmiş bulunmaktadır. Bu maddede yer alan suç sadece bir anlaşmanın gerçekleştirilmesiyle oluşmaktadır.

1.2.2.2.10. Kamu Görevlisinin Suçu Bildirmemesi

5237 sayılı TCK'da; "Kamu adına soruşturma ve kovuşturmayı gerektiren bir suçun işlendiğini göreviyle bağlantılı olarak öğrenip de, yetkili makamlara bildirimde bulunmayı ihmal eden veya bu hususta gecikme gösteren kamu görevlisi, altı aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

Suçun, adlî kolluk görevini yapamamış tarafındaki işlenmesi hâlinde, yukarıdaki fıkraya göre verilecek ceza yarı oranında artırılır.⁴²" denilmektedir.

765 sayılı TCK'da ise; "Memurlardan biri görevini yaptığı sırada görevi-

40- 765 sayılı TCK, m.171

41- 765 sayılı TCK, M.170

42- 5237 sayılı TCK, m.279

ne ilişkin olarak kamu adına kovuşturmayı gerektiren bir suç işlendiğini öğrenip de ilgili daireye bildirmede ihmal ve gecikme gösterirse dört aydan iki yıla kadar hapis cezasıyla cezalandırılır ve bu cezaya, öğrenilen suçun önemine göre ayrıca süreli veya süresiz memuriyetten mahrumiyet cezası da eklenir.

Eğer fail, adli kolluk memurlarından biri ise verilecek ceza bir yıl hapis cezasından aşağı olamaz ve her halde memuriyetten süresiz mahrumiyet cezası da hükmolunur.⁴³” denilmektedir.

Yukarıda belirtildiği gibi kanun koyucu kamu görevlilerinin suçlu bildirmemesi halinde olabilecekleri bu şekilde düzenlemiştir. Kamu görevlileri, görevlerini yaptıkları sırada ve göreve ilişkin olarak bir suçun işlendiğini öğrendiklerinde bunu yetkili makamlara bildirmekle yükümlüdürler. Madde metninde, bu yükümlülüğe aykırı davranılması suç olarak tanımlanmaktadır. Suçun maddî unsuru, bildirimde bulunmak hususunda ihmalde bulunmak veya gecikme göstermektir. Ancak, bu suçun oluşabilmesi için, bildirim konusu suçun kamu görevlisinin yürüttüğü görevle bağlantılı olması gerekir. İşlenen suçun görevle bağlantısının olmaması durumunda, ihbarla ilgili genel kurallar geçerlidir.

Maddenin ikinci fıkrasında, failin adli kolluk görevini yapan memurlardan oluşu ağırlaştırıcı neden sayılmıştır.

1.2.2.3. Yalan Tanıklık

5237 sayılı TCK’da; “Hukuka aykırı bir fiil nedeniyle başlatılan bir soruşturma kapsamında tanık dinlemeye yetkili kişi veya kurul önünde gerçeğe aykırı olarak tanıklık yapan kimseye, dört aydan bir yıla kadar hapis cezası verilir.

Mahkeme huzurunda ya da yemin ettirerek tanık dinlemeye kanunen yetkili kişi veya kurul önünde gerçeğe aykırı olarak tanıklık yapan kimseye bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası verilir.

Üç yıldan fazla hapis cezasını gerektiren bir suçun soruşturma veya kovuşturması kapsamında yalan tanıklık yapan kişi hakkında iki yıldan dört yıla kadar hapis cezasına hükmolunur.

Aleyhine tanıklıkta bulunulan kişi ile ilgili olarak gözaltına alma ve tutuklama dışında başka bir koruma tedbiri uygulanmışsa, yüklenen fiili işlemediğinden dolayı hakkında beraat kararı veya kovuşturmayla yer olmadığına dair karar verilmiş olması koşuluyla, yukarıdaki fıkralara göre verilecek ceza yarı oranında artırılır.

43- 765 sayılı TCK, m. 235

Aleyhine tanıklıkta bulunulan kişinin göz altına alınması veya tutuklanması hâlinde; yüklenen fiili işlemediğinden dolayı hakkında beraat kararı veya kovuşturmaya yer olmadığına dair karar verilmiş olması koşuluyla; yalan tanıklık yapan kişi, ayrıca kişiyi hürriyetinden yoksun kılma suçuna ilişkin hükümlere göre dolaylı fail olarak sorumlu tutulur.

Aleyhine tanıklıkta bulunulan kimsenin ağırlaştırılmış müebbet hapis veya müebbet hapis cezasına mahkûmiyeti hâlinde, yirmi yıldan otuz yıla kadar hapis cezasına; süreli hapis cezasına mahkûmiyeti hâlinde, mahkûm olunan cezanın üçte ikisi kadar hapis cezasına hükmolunur.

Aleyhine tanıklıkta bulunulan kimsenin mahkûm olduğu hapis cezasının infazına başlanmış ise, altıncı fıkraya göre verilecek ceza yarısı kadar artırılır.

Aleyhine tanıklıkta bulunulan kişi hakkında hapis cezası dışında adli veya idari bir yaptırım uygulanmışsa; yalan tanıklıkta bulunan kişi, üç yıldan yedi yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.^{44''}

765 sayılı TCK'da ise "Yemin ettirerek şahit veya ehlihibre istismarına salâhiyettar olan bir memur veya heyet huzurunda şehadet ederken yalan söyleyen veya hakikati inkâr yahut isticvap olunduğu hususat hakkında malûmatını az veya çok ketmeyleyen kimse üç aydan üç seneye kadar hapis ile mücazat olunur.

Eğer fiil üç seneden fazla hürriyeti tahdit eden cezayı müstelzim bir cürümün tahkik ve muhakemesi esnasında vâki olmuş ise cezası üç seneden on seneye kadar ağır haptir.

Eğer yalan şahadet, bir kimseye müebbet hapis cezası verilmesi sonucunu doğurmuş ise, faile verilecek ceza on beş seneden aşağı olamaz ve ölüm cezasına mahkûmiyet halinde ise faile müebbet ağır hapis cezası verilir.

Eğer yeminsiz şehadet edilmişse ceza müddeti yansına kadar indirilir^{45''} demektedir.

Yine aynı konuyla ilgili 765 sayılı TCK'ya göre de "Bir kimse 286 ncı maddede yazılı olan cürümü işletmek için para vermek veya sair menfaat göstermek veya vaat ve teşvik veya tehdit veya hile ve desise ile veya nüfus kullanmak sureti ile şahit veya ehli hibre yahut tercüman tedarik ederek yalan şahadeti işletmiş ve hilafı vaki rey beyan ve tercümanlık ifa ettirmiş ise 286 ncı maddenin birinci fıkrasında muayyen olan hallerde bir aydan bir seneye kadar, ikinci fıkrasındaki hallerde üç seneden beş

44- 5237 sayılı TCK, m. 272

45- 765 sayılı TCK, m.286

seneye kadar hapis, üçüncü fıkrasında yazılı hususatta on seneden aşağı olmamak üzere ağır hapis cezası ile cezalandırılır. Yalancı şahit ve o makuleden ehli hibre ve tercüman tedarik eden kimsenin onlara mükafaten verdiği şeyler müsadere olunur.

Bir kimse bu suretlerle şahit veya ehli hibre yahut tercüman tedarikine yalnız teşebbüs etmiş bulunursa geçen fıkralarda yazılı olan cezalar üçte bire indirilir⁴⁶."

Madde metninde yalan tanıklık suçu tanımlanmıştır. Birinci fıkraya göre, hukuka aykırı bir fiil nedeniyle başlatılan bir soruşturma kapsamında tanık dinlemeye yetkili kişi veya kurul önünde gerçeğe aykırı olarak tanıklık yapılması, bu suçun temel şeklini oluşturmaktadır. Suçun temel şekli açısından tanık dinlemeye yetkili kişi veya kurulun yemin verdirmeye yetkisinin olmaması gerekir. İkinci fıkraya göre ise, yalan tanıklık suçunun mahkeme huzurunda ya da yemin ettirerek tanık dinlemeye kanunen yetkili kişi veya kurul önünde işlenmesi daha ağır ceza ile cezalandırılmayı gerektirmektedir.

Suçun maddî unsuru yalan söylemek veya tanıklığın konusunu oluşturan hususlar hakkındaki bilgiyi; bilerek, kısmen veya tamamen saklamaktır. Yalan söylemek deyimi, tabîi olarak gerçeği inkar etmeyi kapsamaktadır. Tanık, tanıklığının konusunu oluşturan hususlar hakkındaki bilgisini veya gördüğünü tam olarak açıklamakla yükümlüdür.

Üçüncü fıkraya göre; kanuni tanımında üst sının üç yıldan fazla hapis cezasını gerektiren bir suçun soruşturma veya kovuşturması kapsamında yalan tanıklık yapılması, suçun temel şekline nazaran daha ağır ceza ile cezalandırılmayı gerektirmektedir.

Maddenin dört ila sekizinci fıkralarında yalan tanıklık sonucu meydana gelen neticelere göre fail hakkındaki cezanın ne surette tertip edileceği gösterilmektedir.

1.2.2.4. Yalan Yere Yemin

Hukukumuzda bu konunun düzenlenişine bakalım. 5237 sayılı TCK'ya göre "Hukuk davalarında yalan yere yemin eden davacı veya davalıya bir yıldan beş yıla kadar hapis cezası verilir.

Dava hakkında hüküm verilmeden önce gerçeğin söylenmesi hâlinde, cezaya hükmolunmaz.

Hükmün icraya konulmasından veya kesinleşmesinden önce gerçeğin söylenmesi hâlinde, verilecek cezanın yarısı indirilir⁴⁷."

46- 765 sayılı TCK, m.291

47- 5237 sayılı, TCK m.275

765 sayılı TCK'ya göre; "Bir kimse hukuk dâvalarında müddei yahut müddeialeyh sıfatını haiz olduğu halde yalan yere yemin ederse atı aydan üç seneye kadar hapsolunur ve otuz liradan yüz liraya kadar ağır cezayı nakdi alınır ve muvakkaten hidematı âmmeden memnuiyet cezasıyla cezalandırılır. Eğer fail bu dâva hakkında bir karar verilmezden evvel yeminden dönerse hapis cezası bir aydan altı aya kadardır⁴⁸."

Madde, hukuk davalarında taraflara kanuna uygun olarak ve sübut vasıtası oluşturmak üzere yöneltilen yeminin yalan yere icrasını cezalandırmaktadır. Suçun oluşması, teklifin kanunî şekil ve koşullara uygun olmasına ve yemin önerilmesinin kanunen olanaksız bir konuya ilişkin bulunmamasına bağlıdır.

Dava hakkında hüküm verilmeden önce yalan yere yeminden dönülmesi hâlinde, fail hakkında cezaya hükmolunmayacaktır. Buna karşılık, hükmün icraya konulmasından veya kesinleşmesinden önce gerçeğin söylenmesi hâlinde ise, verilecek cezada belli oranda indirim yapılması öngörülmüştür.

1.2.2.5. Şahsi Cezasızlık veya Cezanın Azaltılmasını Gerektiren Sebepler

Hukuk sistemimizde 5237 sayılı TCK'ya göre, "Kişinin; kendisinin, üst-soy, altsoy, eş veya kardeşinin soruşturma ve kovuşturmayla uğramasına neden olabilecek bir hususla ilgili olarak yalan tanıklıkta bulunması, tanıklıktan çekinme hakkı olmasına rağmen, bu hakkı kendisine hatırlatılmadan gerçeğe aykırı olarak tanıklık yapması, hâlinde, verilecek cezada indirim yapılabileceği gibi, ceza vermekten de vazgeçilebilir.

Birinci fıkra hükmü, özel hukuk uyuşmazlıkları kapsamında yapılan yalan tanıklık hâllerinde uygulanmaz⁴⁹."

Diğer bir yandan 765 sayılı TCK'da ise şöyle bir uygulamayla karşılaşırız. "Yalan yere yemin veya şahadet eden şahıs:

1. Hakikati beyan ettiği takdirde kendisini veya akrabasından birini hürriyet ve namusça behemehal fahiş bir zarara maruz kılması muhtemel olan,

2. Kendi tarafından beyan olunan zatî vasıflara nazaran şahit sıfatıyla celbi iktiza etmeyen yahut o şahsın ceza dâvasında şahit ve ehlihibre ve mütercim olmaktan istinkâfa hakkı olduğu halde mahkemece kendisine bu hakkı ihtar edilmemiş bulunan kimselerden ise yukarıdaki maddede

48- 765 sayılı, TCK m.287

49- 5237 sayılı TCK, m.273

mezkûr olan cezalardan muaftırlar.

Eğer bunların yalan şahadeti diğer bir şahsı takibata yahut mahkûmiyete maruz kılsa yukarıdaki maddelerde yazılı cezalar, yarısından üçte ikisine indirilir⁵⁰.”

“Yukarıdaki maddede yazılı olan cürümün faili bizzat maznunu aleyh yahut yakın akrabasından biri olduğu halde, diğer bir şahsı takibata veya mahkumiyete maruz koymamış olmak şartıyla, mezkur maddede tayin olunan cezalar yarısından üçte ikisine kadar bildirilir⁵¹.”

Madde metninde yalan tanıklık suçu ile ilgili şahsi cezasızlık veya cezanın azaltılmasını gerektiren sebepler hakkında düzenleme yapılmıştır.

Birinci fıkraya göre; belli akrabalık ilişkisi içinde bulunulan kişiler aleyhine yalan tanıklık yapılması hâlinde ya da tanıklıktan çekinme hakkı olmasına rağmen bu hakkı kendisine hatırlatılmadan gerçeğe aykırı olarak tanıklık yapan kişi hakkında verilecek cezada indirim yapılabileceği gibi, ceza vermekten de vazgeçilebilir.

Maddenin ikinci fıkrasında ise, birinci fıkrada düzenlenen şahsi cezasızlık veya cezanın azaltılmasını gerektiren sebeplere ilişkin hükmün özel hukuk uyumsuzlukları bağlamında yapılan yalan tanıklık hâllerinde uygulanmayacağı kabul edilmiştir.

1.2.2.6. Etkin Pişmanlık

5237 sayılı TCK’ya göre, “Aleyhine tanıklık yapılan kişi hakkında bir hak kısıtlamasını veya yoksunluğunu sonuçlayacak nitelikte karar verilmeden veya hükümden önce gerçeğin söylenmesi hâlinde, cezaya hükümlenmez.

Aleyhine tanıklık yapılan kişi hakkında bir hak kısıtlamasını veya yoksunluğunu sonuçlayacak nitelikte karar verildikten sonra ve fakat hükümden önce gerçeğin söylenmesi hâlinde, verilecek cezanın üçte ikisinden yarısına kadar indirilebilir.

Aleyhine tanıklık yapılan kişi hakkında verilen mahkûmiyet kararı kesinleşmeden önce gerçeğin söylenmesi hâlinde, verilecek cezanın yarısından üçte birine kadar indirilebilir⁵².”

765 sayılı TCK’da ise; “Bir kimse ceza tahkikat veya muhakematı esnasında şahadet ettikten sonra iş lüzum veya men’i muhakeme kararnamesi ile bitmezden veya muhakeme hitam bulmazdan veya yalan şaha-

50- 765 sayılı TCK, m.288

51- 765 sayılı TCK, m.292

52- 5237 sayılı TCK, m.274

det hâdisesinden dolayı muhakeme başka güne talik olunmazdan evvel bu şahadetten rücu ile hakikati söylerse 286 ncı maddede beyan olunan fiilden dolayı cezadan muaftır.

Eğer rücu beyan olunan zamanlardan sonra olur yahut bir hukuk dâvasının muhakemesi esnasında vukua gelmiş olan yalan şahadete müteallik bulunur ise bu şahadetin vuku bulduğu dâva hakkında mahkemen karar çıkmazdan evvel zuhura gelmiş olmak şartıyla bu bapta-ki ceza üçte birinden yansına kadar indirilir.

Eğer bu şahadet bir şahsın tevkifini yahut hakkında fahiş bir zararı mucip olmuşsa cürüm failinin göreceği ceza bu maddenin birinci kısmında yazılı hallerde üçte bir ve ikinci kısmında yazılı olan hallerde altıda bir derecesinde azaltılır.

293- 289 ncu maddede yazılı olan suret ve zamanlarda yalan şahitler şahadetlerinden ve ehli hibre ve tercümanlar dahi hilafı hakikat olan rey ve tercümelerinden rücu ettikleri takdirde bunları tedarik edenler hakkında 291 nci maddede muayyen cezalar altıda birinden üçte birine kadar indirilir⁵³."

Madde metninde, yalan tanıklıkla ilgili etkin pişmanlık düzenlenmiştir. Burada daha önce de bahsedildiği gibi davanın seyrinde tanık beyanlarının önemli bir yer tutuyor olması nedeniyle tanığın yalan söylemesine karşı sonradan pişman olup doğru ifade verebilmesi için tanığı teşvik etmek amacıyla davanın seyrine göre cezadan muaf tutulması ya da cezasının azaltılması düzenlenmiştir.

1.2.2.6. Suçu ve Suçluyu Övme

Bu konuyla ilgili 5237 sayılı TCK maddesi : "İşlenmiş olan bir suç veya işlemiş olduğu suçtan dolayı bir kişiyi alenen öven kimse, iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır⁵⁴" şeklindedir. 765 sayılı TCK'ya bakacak olursak bu konu 4744 sayılı yasayla değişik, "bir cürümü alenen öven veya iyi gördüğünü söyleyen veya halkı kanuna uymamaya tahrik eden kimseye altı aydan iki yıla kadar hapis cezası verilir⁵⁵ " şeklinde düzenlenmiştir.

Adı geçen madde metninde suç veya suçluyu övme suçu tanımı yapılmıştır. Buna göre suçun oluşması için, failin işlenmiş olan bir suç veya işlemiş olduğu bir suçtan dolayı bir kişiyi alenen övmesi gerekmektedir. İşlenmiş olan bir suçun failini veya kanuna uymayan kişiliğini, sırf

53- 765 sayılı TCK, m.289

54- 5237 sayılı TCK, m.289

55- 765 sayılı TCK, m.312

suç işlemesi sebebiyle övme hâli de cezalandırılmaktadır. Suç işlemiş olan kişinin övülmesi hâlinde, aslında bu kişi aracılığıyla işlenmiş olan suç övülmektedir.

1.2.2.8. Halkı Kin ve Düşmanlığa Tahrik veya Aşağılama

5237 sayılı TCK maddesi; “Halkın sosyal sınıf, ırk, din, mezhep veya bölge bakımından farklı özelliklere sahip bir kesimini, diğer bir kesimi aleyhine kin ve düşmanlığa alenen tahrik eden kimse, bu nedenle kamu güvenliği açısından açık ve yakın bir tehlikenin ortaya çıkması halinde, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

Halkın bir kesimini, sosyal sınıf, ırk, din, mezhep, cinsiyet veya bölge farklılığına dayanarak alenen aşağılayan kişi, altı aydan bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

Halkın bir kesiminin benimsediği dinî değerleri alenen aşağılayan kişi, filin kamu barışını bozmaya elverişli olması hâlinde, altı aydan bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır⁵⁶.”

4744 sayılı yasayla değişik 765 sayılı TCK’daki madde ise, “Bir cürmü alenen öven veya iyi gördüğünü söyleyen veya halkı kanuna uymamaya tahrik eden kimseye altı aydan iki yıla kadar hapis cezası verilir.

Sosyal sınıf, ırk, din, mezhep veya bölge farklılığına dayanarak, halkı birbirine karşı kamu düzeni için tehlikeli olabilecek bir şekilde düşmanlığa veya kin beslemeye alenen tahrik eden kimseye bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası verilir.

Halkın bir kısmını aşağılayıcı ve insan onurunu zedeleyecek bir şekilde tahrik eden kimseye de birinci fıkradaki ceza verilir.

Yukarıdaki fıkralarda yazılı suçlar 311 inci maddenin ikinci fıkrasında belirtilen araçlar veya şekillerle islendiğinde verilecek cezalar bir katı oranında artırılır.” şeklindedir.

Bahsedilen maddeleri yorumlayacak olursak birinci fıkrada tanımlanan “Halkı kin ve düşmanlığa tahrik” suçu hukuk devleti olma standardı yüksek olan birçok ülkenin Ceza Kanunlarında yer almaktadır. Hiçbir devlet, vatandaşları arasında, muayyen özelliklere sahip bir kesiminin diğer kesimi aleyhine kin ve düşmanlık beslemesine, öç almayı gerektirecek şiddetli nefrete yönlendirilmesine seyirci kalamaz.

Öte yandan çağdaş dünyada, gelişmenin temel dinamiği olarak düşüncüyü açıklama ve yayma hürriyeti kabul edilmektedir. Bu bağlamda

56- 5237 sayılı TCK, m. 216

kişilerin düşündüklerini hür bir ortamda söyleyebilmeleri, demokratik toplumun varlığı için zaruri sayılan unsurlardandır. Söz konusu suç tanımı, bu düşünceler dikkate alınarak yapılmıştır.

Suçu oluşturan “tahrik”, soyut saygısızlık ve reddin ötesinde, bir halk kesimine karşı düşmanca tavırlar gösterilmesini sağlamaya veya bu tür tavırları pekiştirmeye objektif olarak elverişli olmalıdır. Fail, sübjektif olarak da bu amacı gütmeli, halk kesimini kin ve nefrete tahrik etmelidir. Bu kapsamda salt yüz çevirme, soyut bir red veya saygısızlık ifade eden bir davranışta bulunma veya bu yönde sözler sarf etme, suçun gerçekleşmesi bakımından yeterli değildir. Fiilin suç teşkil etmesi için bunların ötesinde, ağır ve yoğun bir tarzda kin ve düşmanlığa tahrikin var olması gerekir. Failin fiili, adet ve şahıs olarak muayyen olmayan toplum kesimi üzerinde kin ve nefret duygularının oluşumuna veya mevcut duyguların pekişmesine etkide bulunmalıdır.

Kin, “öç almayı gerektirecek şiddetli düşmanlık hareketlerinin zemini ni oluşturan psikolojik bir hâl”; düşmanlık ise, “husumet beslenen konuya karşı düşünerek, tasarlayarak zarar vermeye, onu mağlup etmeye yönelmiş kin duygusu” olarak da tanımlanabilir. Şu hâlde kin ve düşmanlık; “husumet beslenen konuya karşı tasarlayarak zarar vermeye, öç almayı gerektirecek şiddette nefret duymaya yönelik hareketlerin zemini oluşturan psikolojik bir hâl” olarak açıklanabilir.

Fıkra metninde; fiilin kamu güvenliğini tehlikeye düşürecek biçimde yapılması arandığı için, suç; soyut tehlike suçu olmaktan çıkarılmış, somut tehlike suçu hâline getirilmiştir. Bu suretle, çağdaş hukuktaki soyut tehlike suçlarını azaltma yönündeki eğilim dikkate alınmış, temel hak ve hürriyetlerin kullanım alanı genişletilmiştir. Bu düzenleme sayesinde “kin ve düşmanlık” ibaresinin anlamı da dikkate alındığında sadece “şiddet içeren ya da şiddeti tavsiye eden tahrikler” madde kapsamında değerlendirilebilecektir.

Söz konusu suçun oluşması için, kamu güvenliğinin bozulması tehlikesinin somut olgulara dayalı olarak varlığı gereklidir. Bu tehlike, somut bir tehliktir. Bu somut tehlikenin gerçekleşip gerçekleşmediği belirlenirken failin söz ve davranışlarının neden olduğu tehlike neticesinin gerçekleşmesi gerekir. Hakim, kullanılan ifadeler dolayısıyla bu tehlikenin gerçekleşip gerçekleşmediğini, dayanak noktalarını göstermek suretiyle belirleyecektir. Bu kapsamda, kişinin söz ve davranışlarının kamu güvenliğini bozma açısından yakın bir tehlike oluşturduğunun tespit edilmesi gerekir. Kişinin söz ve davranışlarının, halkın bir kesimi üzerinde tahrik

konusu fiillerin işleneceği hususunda duyulan endişeyi haklı kılabacak bir etki oluşturmaları gerekir. İfade özgürlüğü ile bu tip tehlike suçları arasında “açık ve mevcut tehlike” kriterinin var olması gerekir. Buna göre, yapılan konuşma veya öne sürülen düşünceler toplum açısından açık ve mevcut bir tehlike oluşturduğu takdirde yasaklanabilmekte, keza böyle bir tehlikenin varlığı somut olarak, açıkça tespit edilmedikçe söz konusu suçtan dolayı cezalandırma yoluna gidilememektedir.

Maddenin ikinci fıkrasında halkın sosyal sınıf, ırk, din, mezhep, cinsiyet veya bölge bakımından farklı bir kesiminin alenen aşağılanması suç sayılmıştır. Suçun oluşması için fıkarda belirtilen özelliklere sahip ve halkın bir kesimini oluşturan gayrimuayyen sayıdaki kişilerin aşağılanması, tahrik edilmesi gerekir. Bu fıkarda, kamu barışını korumak amacıyla halk kesimlerinin alenen aşağılanması, suç olarak tanımlanmıştır.

Maddenin üçüncü fıkrasında bir halk kesiminin benimsediği dinî değerlerin alenen aşağılanması, suç hâline getirilmiştir. Fiilin cezalandırılabilmesi için, “kamu barışını bozmaya elverişli” olması gerekir.

Ülkemizde ifade özgürlüğünün genişletilmesi süreci Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin kararlarının bağlayıcılığı da göz önünde tutularak madde metnine ifade özgürlüğünün kapsamını genişletmek amacıyla “açık ve yakın tehlike” koşulu eklenmiştir. Buna göre söz konusu suçun oluşması için, işlenen fiil nedeniyle kamu güvenliği açısından “açık ve yakın tehlike”nin ortaya çıkması gerekir. Açık ve yakın tehlikenin belirlenmesinde, hakimnin böyle bir durumun ortaya çıktığına dair somut olguların varlığına ilişkin dayanak noktalarını tespit etmesi ve kararında göstermesi zorunludur.

1.2.2.9. Kanunlara Uymamaya Tahrik

5237 sayılı TCK’ya göre; “Halkı kanunlara uymamaya alenen tahrik eden kişi, tahrikin kamu barışını bozmaya elverişli olması hâlinde, altı aydan iki yıla kadar hapis veya adli para cezası ile cezalandırılır⁵⁷.”

4744 sayılı Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile değişiklik 765 sayılı TCK’da ise: “Bir cürümü alenen öven veya iyi gördüğünü söyleyen veya halkı kanuna uymamaya tahrik eden kimseye altı aydan iki yıla kadar hapis cezası verilir⁵⁸.”

Bu maddede halkın kanunlara uymamaya tahrik edilmesi suç sayılmıştır. Tahrik fiilinin “kamu barışını bozmaya elverişli” olması aranarak,

57- 5237 sayılı TCK, m. 217

58- 765 sayılı TCK, m. 312

bu suçun somut tehlike suçu olduğu vurgulanmıştır. 5237 sayılı TCK'da ise tahrikin kamu barışını bozmaya elverişli olması halinde denilerek bir sınırlamaya gidilmiştir.

1.2.2.10. Ortak Hüküm

Bu konuyla ilgili 5237 sayılı TCK'da yer alan madde; "Yukarıdaki maddelerde tanımlanan suçların basın ve yayın yoluyla işlenmesi hâlinde, verilecek ceza yarı oranında artırılır"⁵⁹ şeklindedir.

Bu maddeyi inceleyecek olursak yukarıdaki maddelerde tanımlanan suçların basın yayın yolu ile işlenmesi, bu suçlar açısından daha ağır cezayı gerektiren nitelikli hâl olarak kabul edilmiştir diyebiliriz.

1.2.2.11. Halk Arasında Korku ve Panik Yaratmak Amacıyla Tehdit

5237 sayılı TCK'da "Halk arasında endişe, korku ve panik yaratmak amacıyla, hayat, sağlık, vücut veya cinsel dokunulmazlık ya da malvarlığı bakımından alenen tehditte bulunan kişi, iki yıldan dört yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

Suçun silahla işlenmesi hâlinde, verilecek ceza, kullanılan silâhın niteliğine göre yarı oranına kadar artırılabilir⁶⁰."

765 sayılı TCK'nın 312. maddesinin (a) fıkrasında; "Hayat, sağlık veya mal bakımından halk arasında endişe, korku, panik yaratmak amacıyla alenen tehditte bulunanlara iki yıldan dört yıla kadar hapis ve üç milyon liradan on milyon liraya kadar ağır para cezası verilir⁶¹." denilmektedir.

Bölüm başlığı "Kamu Barışına Karşı Suçlar" olarak belirlenmiştir. Kamu barışı kavramından, bireyler arasındaki ilişkilerde hukukun egemen olduğu toplum düzeni anlaşılmalıdır. Bireylerin taşıdığı, barış esasına dayalı bir hukuk toplumunda yaşadıklarına dair duygunun da, kamu barışı kavramı içerisinde düşünülmesi gerekmektedir. Bu kavram, kamu güvenliği kavramından daha geniş bir anlam içeriğine sahiptir.

Madde ile, ülkenin belli bir bölgesinde yaşayan halkın hayat, sağlık, vücut veya cinsel dokunulmazlık ya da malvarlığı bakımından tehdit edilmesi, suç hâline getirilmiştir. Suçun oluşması için belirli kişi veya kişilerin değil fakat gayri muayyen kişilerden oluşan kitlelerin tehdide muhatap olması aranır. Tehdidin halkın hayatı, sağlığı, vücut veya cinsel dokunulmazlık ya da malvarlığı bakımından bir korku, endişe veya panik meydana getirmek amacıyla yapılmış olması gereklidir. Endişe, korku ve

59- 5237 sayılı TCK, m. 218

60- 5237 sayılı TCK, m. 213.

61- 765 sayılı TCK, m. 312 a

panik kelimeleri halkta meydana gelecek telaş hâlinin değişik derecelerde olabileceğini ifade amacıyla kullanılmıştır. Suçun oluşması bakımından bu hâllerin fiilen gerçekleşmiş olması aranmaz.

1.2.2.12.Suç İşlemek Amacıyla Örgüt Kurma

Bu konu 5237 sayılı TCK'da aşağıdaki gibi düzenlenmiştir:

“Kanunun suç saydığı fiilleri işlemek amacıyla örgüt kuranlar veya yönetenler, örgütün yapısı, sahip bulunduğu üye sayısı ile araç ve gereç bakımından amaç suçları işlemeye elverişli olması hâlinde, iki yıldan altı yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Ancak örgütün varlığı için üye sayısının en az üç kişi olması gerekir.

Suç işlemek amacıyla kurulmuş olan örgüte üye olanlar, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

Örgütün silâhlı olması hâlinde, yukarıdaki fıkralara göre verilecek ceza dörtte birinden yarısına kadar artırılır.

Örgütün faaliyeti çerçevesinde suç işlenmesi hâlinde, ayrıca bu suçlardan dolayı da cezaya hükmolunur.

Örgüt yöneticileri, örgütün faaliyeti çerçevesinde işlenen bütün suçlardan dolayı ayrıca fail olarak cezalandırılır.

Örgüte üye olmamakla birlikte örgüt adına suç işleyen kişi ayrıca örgüte üye olmak suçundan dolayı cezalandırılır.

Örgüt içindeki hiyerarşik yapıya dahil olmamakla birlikte, örgüte bilek ve isteyerek yardım eden kişi, örgüt üyesi olarak cezalandırılır.

Örgütün veya amacının propagandasını yapan kişi, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Bu suçun basın ve yayın yolu ile işlenmesi hâlinde, verilecek ceza yarı oranında artırılır⁶².”

765 sayılı TCK' ya bakacak olursak, ilgili kanunun 313. maddesine göre: “Her ne suretle olursa olsun cürüm işlemek için teşekkül oluşturanlara veya bu teşekküllere katılanlara bir yıldan iki yıla kadar ağır hapis cezası verilir.

Bu teşekkül halk arasında korku, endişe veya panik yaratmak veya siyasî veya sosyal bir görüşten kaynaklanan amaçla veya ammenin selameti aleyhine cürümlerle kasten adam öldürmek veya yağma ve yol kesmek ve adam kaldırmak cürümlerini işlemek için meydana getirilmişse, verilecek ceza bir yıldan üç yıla kadar ağır haptistir.

Teşekkül mensupları dağlarda ve kırlarda veya genel yollarda veya

62- 5237 sayılı TCK, m. 220.

meskûn, yerlerde içlerinden iki veya daha fazlası silahlı olarak dolaşır veya buluşma yerlerinde veya emin bir yerde silah saklarsa; birinci fıkradaki halde bir yıldan üç yıla, ikinci fıkradaki halde iki yıldan dört yıla kadar ağır hapis cezası verilir.

Teşekkülün yöneticileri hakkında yukarıdaki fıkralar uyarınca hükmedilecek ceza üçte birden yarıya kadar artırılır.

Teşekkül mensuplarının teşekkülün amacına yönelik cürüm işlemleri halinde verilecek cezaların toplamı en ağır cezayı gerektiren fiilin cezasının azamî haddini geçemez.

Bu maddede yazılı teşekkül, iki veya daha fazla kimsenin birlikte cürüm işlemek amacı etrafında birleşmesi ile oluşur.

Bu kanun ve diğer kanunlarda yer alan özel hükümler saklıdır⁶³."

Yine 765 sayılı TCK' nın 314. maddesine göre ise: "Yukarıdaki madde uyarınca oluşturulan teşekküllerin mensuplarına bilerek ve isteyerek barınacak yer gösteren veya erzak yahut silah ve cephane tedarik veya yardım edenlere altı aydan bir yıla kadar hapis cezası verilir. Bu yardımı dernek, siyasî parti, işçi ve meslek kuruluşlarına veya bunların yan kuruluşlarına ait bina, lokal, büro veya eklentilerinde veya öğrenim kurumlarında veya öğrenci yurtlarında veya bunların eklentilerinde yapılırsa bu fıkradaki ceza, bir kat artırılır.

Bu suretle usul ve fûruundan olan hısımlarından veya karı veya koca veya kardeşinden birine barınacak yer gösteren veya yiyecek veya içecek sağlayan kişi hakkında bu cezalar yarısından üçte ikisine kadar azaltılır⁶⁴." denilmiştir.

Yukarıda bahsedilen kanun maddelerine göre kanunlarda suç olarak tanımlanan fiillerin işlenmesi amacıyla örgüt kurmak veya yönetmek ile, bu amaçla kurulmuş örgüte üye olmak, işlenmesi amaçlananlardan ayrı suçlar olarak tanımlanmıştır.

Örgüt kurmak, işlenmesi amaçlanan suçlar açısından sadece bir araç niteliğindedir. Suç işlemek için örgüt kurmak, toplum düzenini tehlikeye sokmaktadır. Ayrıca belirtilmelidir ki, suç örgütü, amaçlanan suçları işlemekte bir kolaylık sağlamaktadır. Bu nedenlerle, işlenmesi amaçlanan suçlar açısından hazırlık hareketi niteliğinde olan bu fiiller, ayrı suçlar olarak tanımlanmıştır.

63- 765 sayılı TCK, m.313

64- 5237 sayılı TCK, m. 314

Bu suç tanımı ile korunan hukuki değer, kamu güvenliği ve barışıdır. Kamu güvenliği ve barışının bozulması ise, bireyin güvenli, barış içinde yaşamak hakkını da zedeleyecektir. Bu nedenle söz konusu düzenlemeye aynı zamanda bireyin., Anayasada güvence altına alınmış olan hak ve özgürlüklerine yönelik fillere karşı da korunması amaçlanacaktır.

5237 sayılı TCK'nın 213. maddesinin birinci fıkrasında, suç işlemek amacıyla örgüt kurmak veya yönetmek suçu tanımlanmıştır. Bu bakımdan, söz konusu suç, seçimlik hareketli bir suçtur. Bu seçimlik hareketler, suç işlemek için örgüt kurmak veya yönetmektir.

Örgüt, soyut bir birleşme değildir, bünyesinde hiyerarşik bir ilişki hakimdir. Bu hiyerarşik ilişki, bazı örgüt yapılanmalarında gevşek bir nitelik taşıyabilir. Bu ilişki dolayısıyla Örgüt, mensupları üzerinde hakimiyet tesis eden bir güç kaynağı niteliğini kazanmaktadır.

Örgütün varlığı için suç işlemek amacı etrafındaki fiilî birleşme yeterlidir. Örgüt, niteliği itibarıyla, devamlılık arz eder. Bu itibarla, kişilerin belli bir suçu işlemek için bir araya gelmesi hâlinde, örgüt değil, iştirak ilişkisi mevcuttur. İştirak ilişkisinden bahsedebilmek için, suç ortakları nezdinde suçun, konu veya mağdur bakımından somutlaşması gerekir. Buna karşılık, örgüt yapılanmasında, işlenmesi amaçlanan suçların konu veya mağdur itibarıyla somutlaştırılması zorunlu değildir.

Madde metninde, suç işlemek amacına yönelik örgütün varlığı için asgari üye sayısı belirlenmemiştir.

Suç işlemek için örgüt kurulması bir somut tehlike suçudur. Her ne kadar en az iki kişinin belli amaç etrafında suç işlemek üzere devamlı surette fiilen birleşmesi suretiyle örgüt meydana gelebilirse de; kurulan örgüt, güdülen amaç bakımından somut bir tehlike oluşturmaz. Bu nedenle, örgütün yapısı, sahip bulunduğu üye sayısı ile araç ve gereç bakımından, amaçlanan suçları işlemeye elverişli olması aranmalıdır. Bu bakımdan, örneğin sadece iki kişinin bir araya gelmesi, devletin ülke bütünlüğünü bozmaya yönelik suçları işleme açısından somut bir tehlike taşımayabilir; buna karşılık, ekonomik çıkar sağlamaya yönelik suçlar açısından elverişli olabilir.

Bu suç, bir amaç suç niteliği taşımaktadır. Bu nedenle, söz konusu suç, ancak doğrudan kastla işlenebilir. Kişiler, suç işlemek amacıyla örgütlenme yapısı içinde bulunmalıdırlar. İşlenmesi amaçlanan suçların türü veya niteliği, sadece bu suç için öngörülmüş olan alt ve üst sınırlar arasında somut cezanın belirlenmesinde dikkate alınabilir.

5237 sayılı TCK'nın 213. maddesinin ikinci fıkrasında, suç işlemek

amacıyla kurulmuş olan örgüte üye olmak, ayrı bir suç olarak tanımlanmıştır. Örgüte üye olmak, fiili bir katılmadır. Örgüte üye olmak için örgüt yöneticilerinin rızasının varlığına gerek yoktur. Tek taraflı iradeyle de katılmak mümkündür.

5237 sayılı TCK'nın 213. maddesinin üçüncü fıkrasında, örgütün silâhlı olması, bir ve ikinci fıkra da tanımlanan suçların daha ağır ceza ile cezalandırılmasını gerektiren nitelikli unsurunu oluşturmaktadır. Suç örgütünün silâhlı olup olmaması veya sahip olunan silâhların cins, nitelik ve miktarı, somut tehlikenin belirlenmesi veya var olan somut tehlikenin ağırlığı bakımından dikkate alınmalıdır.

5237 sayılı TCK'nın 213. maddesinin dördüncü fıkrasında, örgütün faaliyeti çerçevesinde suç işleme hâlinde, ayrıca bu suçlardan dolayı da cezaya hükmolunacaktır. Bir veya ikinci fıkra da tanımlanan suçlardan dolayı cezaya hükmedilebilmesi için, ayrıca örgütün amacı çerçevesinde bir suçun işlenmesi gerekir. Örgütün faaliyeti çerçevesinde ayrıca suç işlenmesi hâlinde, hem bir veya ikinci fıkra da tanımlanan suçtan hem de amacı oluşturan suçtan dolayı gerçek içtima kurallarına göre cezaya hükmedilmelidir.

5237 sayılı TCK'nın 213. maddesinin beşinci fıkrasında, örgüt yöneticilerinin, örgütün faaliyeti çerçevesinde işlenen bütün suçlardan dolayı ayrıca fail olarak cezalandırılması gerektiği kabul edilmiştir. Örgüt yapısı içinde, kendisine suç işlemek gibi örgütün amacına uygun bir görev verilen kişi bu görevini yerine getirmezse, hemen yerine bir diğeri rahatlıkla ikame edilebilmedir. Bu nedenle, örgütün yöneticisi konumunda olan kişiler, örgütün faaliyeti çerçevesinde işlenen bütün suçlardan dolayı fail olarak ayrıca sorumlu tutulmalıdırlar.

5237 sayılı TCK'nın 213. maddesinin altıncı fıkrasında, örgüte hakim olan hiyerarşik ilişki içinde olmamakla beraber, örgüt adına suç işleyen kimsenin örgüt üyesi olarak kabul edilmesi ve bu nedenle de sorumlu tutulması gerekir.

5237 sayılı TCK'nın 213. maddesinin yedinci fıkrasında, örgüte hakim olan hiyerarşik ilişki içinde olmamakla beraber, Örgütün amacına bilerek ve isteyerek hizmet eden kişinin örgüt üyesi kabul edilerek cezalandırılması öngörülmüştür. Bu nedenle: "örgüte yardım ve yataklık" adıyla ayrı bir suç tanımlaması yapılmamıştır. Bu kavram altında söz konusu edilen fiiller, nitelik bakımından örgüte üye olmak sebebiyle sorumluluğu gerektirmektedir.

5237 sayılı TCK'nın 213. maddesinin sekizinci fıkrasında, örgütün veya amacının propagandasının yapılması suç olarak tanımlanmıştır.

1.2.2.13. Sağlık Mesleği Mensuplarının Suçu Bildirmemesi

5237 sayılı TCK'ya göre; "Görevini yaptığı sırada bir suçun işlendiği yönünde bir belirti ile karşılaşmasına rağmen, durumu yetkili makamlara bildirmeyen veya bu hususta gecikme gösteren sağlık mesleği mensubu, bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

Sağlık mesleği mensubu deyiminden, tabip, diş tabibi, eczacı, ebe, hemşire ve sağlık hizmeti veren diğer kişiler anlaşılır⁶⁵." denilmektedir.

765 sayılı TCK'da ise; "Hekim, cerrah, ebe yahut sair sıhhiye memurları şahıslar aleyhinde işlenmiş bir cürüm asarını gösteren ahvalde sanatlarının icap ettiği yardımı ifa ettikten sonra keyfiyeti adliye veya zabıtaya bildirmezler yahut ihbar hususunda tehhür gösterilirse bu ihbar kendisine yardım ettikleri kimseyi takibata maruz kılacak ahval müstesna olmak üzere otuz liraya kadar hafif cezayı nakdiye mahkum olurlar⁶⁶." denilmiştir.

Yukarıda verilen madde metinlerinde, mesleklerini icra ettikleri sırada tabip, diş tabibi, eczacı, ebe, hemşire ve sağlık hizmeti veren diğer kişilerin öğrendikleri suçları ihbar yükümlülüklerini getirmiş bulunmaktadır. Söz konusu ihbar yükümlülüğü, madde metninde sayılan sağlık mesleği mensupları ile sınırlı değildir. Örneğin, bir tıbbi tahlil laboratuvarında görev yapan kişiler açısından da mevcuttur.

Devlet eliyle işletilen sağlık kuruluşlarında görev yapan sağlık mesleği mensupları, kamu görevlisi sıfatını taşımaktadırlar. Bu kişilerin suç bildirme yükümlülüğüne aykırı davranışları hâlinde, yukarıdaki madde hükmü uygulanacaktır.

1.2.3. 1412 SAYILI CEZA MUHADEMELERİ USULÜ KANUNU İLE 5271 SAYILI CEZA MUHADEMELERİ KANUNUNDA TANIKLIKLA İLGİLİ DÜZENLEMELER VE BU İKİ KANUNUN KARŞILAŞTIRILMASI VE YORUMU

Bu bölümde genel olarak Ceza Muhakemesi Hukukunda yer alan tanık ve tanıklık kavramlarını ele alacağız. Ceza Hukukumuzda tanık; kovuşturma konusu suça ilişkin olayla ilgili bilgi ve görgüsüne başvurulacak gerçek kişidir.

⁶⁵- 5237 sayılı TCK, m. 280.

⁶⁶- 765 sayılı TCK, m.530

Suçun faili yani şüphelinin kimliği, suçun işleniş biçimi, kasıt yada kusurun varlığı hususlarında tanık olan kişinin beyanları, şüphelinin (muhakeme esnasında sanığın) mahkumiyeti yada beraatı bakımından büyük önem arz etmektedir.⁶⁷

Çalışmamızın bu bölümünde 1412 sayılı CMUK ve 5271 sayılı CMK'daki Tanıkların Mahkemeye Çağırılması, Yemin Ettirilmesi, Dinlenmesi, Gizli Görevli Kullanılması ve Tanıkların Korunması ile ilgili maddeler incelenmiştir.

1.2.3.1. Tanıkların Çağırılması

5271 sayılı Ceza Muhakemeleri Kanunu'na göre; Tanıklar çağrı kâğıdı ile çağrılır. Çağrıda gelmemenin sonuçları bildirilir. Tutuklu işlerde tanıklar için zorla getirme kararı verilebilir. Karar yazısında bu yoldan getirilmenin nedenleri gösterilir ve bunlara çağrı kâğıdı ile gelen tanıklardaki işlem uygulanır.

Bu çağrı telefon, telgraf, faks, elektronik posta gibi araçlardan yararlanılmak suretiyle de yapılabilir. Ancak, çağrı kâğıdına bağlanan sonuçlar, bu durumda uygulanmaz.

Mahkeme, duruşmanın devamı sırasında hemen dinlenilmesi gerekli görülen tanıkların belirteceği gün ve saatte hazır bulundurulmasını görevlilere yazılı olarak emredebilir.

Cumhurbaşkanı kendi takdiri ile tanıklıktan çekinebilir. Tanıklık yapmayı istemesi halinde beyanı konutunda alınabilir ya da beyanını yazılı olarak gönderebilir.

Bu madde hükümleri, kişinin ancak Cumhuriyet savcısı, hâkim veya mahkeme önünde tanık olarak dinlenmesi halinde uygulanabilir⁶⁸.

Madde, en önemli delillerden birisini oluşturan tanıklık konusunda yenilikler getirmektedir. Tanıklık, kamu yararının ağırlık taşıdığı toplumsal bir görev olup kişiler bu görevi yerine getirmekle yükümlüdürler.

Tanıkların bu yükümlülüklerini yerine getirmeleri için öncelikle davetiye ile çağrılmaları gerekir. Esas bu olmakla beraber yargılamada sürati sağlamak amacı ile telefon, telgraf, faks ve benzeri haberleşme araçlarından da yararlanılması uygun görülmüş ve davetin bu araçlarla da yapılabilmesi kabul edilmiştir. Karşılaştırmalı ceza yargılama hukukunda da bu usullere yer verilmiştir.

67- Bahri Öztürk, Ceza Muhakemesi Hukuku, Turhan Kitabevi, Ankara, 2004, s.122.
68-5271 sayılı CMK, m.43

Davet üzerine gelmemenin yasal sonuçları, davetiye, telgraf, faks gibi yazı ile yapılan çağrılarda yazılı ve telefonla gerçekleştirilen çağrıda sözlü olarak tanığa bildirilecektir. Tebligatın yapıldığı ve yasal sonuçlarının bildirildiği çağrının türüne göre ilgilinin imzasının alınması veya görevli tarafından tutanak düzenlenmesi suretiyle belgelendirilecektir.

Mahkeme tutuklu veya ivedi işler ile davanın özellik ve niteliği bakımından zorunlu gördüğü hallerde, açıklanan kuraldan ayrılarak tanıklar için ihzar müzekkeresi verebilecek, müzekkerede zorla getirmenin nedenleri gösterilecek ve davetiye ile gelen tanıklarla ilgili hükümler uygulanacaktır.

Mahkeme, duruşma sürerken gelmemiş olan veya o aşamada davayla ilgisi bulunduğunu belirlediği bir kişinin dinlenmesi hâlinde davanın hüküm aşamasına ulaşabileceğini saptayabilir. Davaların kısa sürede sonuçlanmasına olanak sağlamak için maddenin üçüncü fıkrası bu ve benzeri durumlarda, mahkemenin, görevlilere tanığı duruşmaya getirmeleri konusunda yazılı olarak emir verebileceğini kabul etmiştir.

Maddenin dördüncü fıkrasında Cumhurbaşkanının tanıklığı ile ilgili çağırma ve ifade alma yönünden özel hükümlere yer verilmiştir: Cumhurbaşkanının tanık olarak çağrılmaması esas kuraldır; tanık sıfatıyla beyanı konutuna gidilerek alınacaktır. Cumhurbaşkanı isterse beyanını yazılı olarak da gönderebilir; ancak esas, beyanın hâkim tarafından tutanağa geçirilmesidir.

Maddenin son fıkrasına göre Başbakan, bakanlar ve Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri esas itibarıyla yetkili mahkeme veya merci tarafından dinleneceklerdir; ancak Ankara mahkemelerinde de dinlenebilirler.

Tanıkların çağırılması hususunda 1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu hükmü ise şu şekildedir;

Tanıklar davetiye ile çağrılır. Davet üzerine gelmemenin kanunî neticeleri davetiyede gösterilir.

Tutuklu veya acele işlerde, mahkeme davetiye tebliğ ettirmeksizin tanıklar için ihzar müzekkeresi verebilir. Şu kadar ki müzekkerede bu yoldan. getirilmenin sebepleri gösterilir ve bunlara mahkemece davetiye ile gelen tanıklar hakkındaki işlemler uygulanır.

Davetiye filî hizmette bulunan askerlere bulundukları yerlerdeki askerî makamlar vasıtasıyla tebliğ olunur⁶⁹."

69- 1412 sayılı CMUK, m.45

1.2.3.2. Çağrıya Uymayan Tanıklar

5271 sayılı Ceza Muhakemeleri Kanunu'na göre; Usulüne uygun olarak çağrılıp da mazeretini bildirmeksizin gelmeyen tanıklar zorla getirilir ve gelmemelerinin sebep olduğu giderler takdir edilerek, kamu alacaklarının tahsili usulüne göre ödettirilir. Zorla getirilen tanık evvelce gelmemesini haklı gösterecek sebepleri sonradan bildirirse aleyhine hükmedilen giderler kaldırılır.

Fiili hizmette bulunan askerler hakkındaki zorla getirme kararı askerî makamlar aracılığıyla infaz olunur⁷⁰.

1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nda ise; Usulü dairesinde çağrılıp da mazereti bildirmeksizin gelmeyen tanıklar zorla getirilir ve gelmemelerinin sebep olduğu masraflar ile beraber beşbin liradan onbin liraya kadar hafif para cezasına mahkûm edilirler.

Mazereti kabul olunarak yeniden davetiye ile çağırılması tensip olunan tanıklara para cezası ve masraf hükmolunmaz.

Zorla getirilen tanık, evvelce gelmemesini mazur gösterecek sebepleri sonradan bildirir ve bu mazeretin doğruluğunu ispat eder delil ve vesikaları gösterirse aleyhine hükmedilmiş olan ceza ve masraflar kaldırılır.

Yukarıdaki fıkralar hükümlerinin tatbikine istinabe olunan hakim ve naipiler ile hazırlık tahkikat esnasında sulh hâkimleri dahi yetkilidir.

Fiili hizmette bulunan askerler hakkındaki ihzar müzekkeresi askerî makamlar vasıtasıyla infaz olunur⁷¹.

Madde çağrıya uymayan tanıklar hakkında uygulanacak işleri ve yaptırımları göstermektedir. Usulüne uygun olarak çağırılmış tanık gelmediğinde zorla getirilecektir. Ancak gelmeyen tanık önceden mazeretini bildirmiş bu mazereti kabul edilmiş ise zorla getirilmez ve yeniden davet olunur. Mazeretini bildirmeyen tanık, zorla getirilmesi dışında, gelmemesinin neden olduğu giderler ile beraber (yüz) YTL den (beş yüz) YTL ye kadar hafif para cezasına mahkûm edilecektir.

Önceden mazeretini bildirmediği veya bildirdiği mazereti kabul olunmadığı için zorla getirilen ve ceza ve giderlere mahkûm edilmiş bulunan tanık, gelmeyişi haklı gösterecek nedenleri derhâl açıklar ve bunları ispat ederse, hükmedilen gider ve cezalar kaldırılacaktır.

70- 5271 Sayılı CMK, m.44

71- 1412 sayılı CMUK, m.46

Mahkemenin verdiği bu karara itiraz olunabilir.

Maddenin ilk üç fıkrasında yer alan bu hükümleri istinabe olunan mahkeme, naip hâkim ve soruşturma sırasında sulh ceza hâkimleri de uygulamak yetkisine sahiptirler.

Fiili hizmette bulunan askerlere davetiye Tebligat Kanunu hükümlerince tebliğ olunacaktır. Ancak ihzar müzekkereleri askeri makamlar aracılığı ile yerine getirilecektir.

1.2.3.3. Tanıklıktan Çekinme

5271 sayılı CMK'ya göre tanıklıktan çekinebilecek kimseler: Şüpheli veya sanığın nişanlısı, evlilik bağı kalmasa bile şüpheli veya sanığın eşi, şüpheli veya sanığın kan hısımlığından veya kayın hısımlığından üstsoy veya altsoy, şüpheli veya sanığın üçüncü derece dahil kan veya ikinci derece dahil kayın hısımları, şüpheli veya sanıkla aralarında evlâtlık bağı bulunanlardır.

Yaş küçüklüğü, akıl hastalığı veya akıl zayıflığı nedeniyle tanıklıktan çekinmenin önemini anlayabilecek durumda olmayanlar, kanunî temsilcilerinin rızalarıyla tanık olarak dinlenebilirler. Kanunî temsilci şüpheli veya sanık ise, bu kişilerin çekinmeleri konusunda karar veremez.

Tanıklıktan çekinebilecek olan kimselere, dinlenmeden önce tanıklıktan çekinebilecekleri bildirilir. Bu kimseler, dinlenirken de her zaman tanıklıktan çekinebilirler⁷².

Buna göre tanık, bildiklerini söylemek zorundadır. Ancak, bazı hâllerde bu zorunluluk biyolojik gerçeklere veya sosyopsikolojik ilişkilere ters düşmektedir. Nitekim, kendisinin veya bir yakınının cezalandırılması sonucuna götürecek zorunluluk, tanığı yalan beyana zorlama anlamını taşıyacaktır. Oysa tanıklık gerçeğin öğrenilmesi için bir araçtır. Bunun en iyi şekilde elde edilmesi için, samimi doğru tanıklıkla gerçeğe ulaşılması gerekmektedir. Bunun için tanığa yemin verdirilir; tarafsızlığını sağlama-ya çalışılır. Tarafsız olmayacağını bile bile kişiyi tanıklığa mecbur tutmak bu gerçeklerle bağdaşmayacağı için bu madde ile, asalda belirtilen kimselere tanıklıktan çekinme olanağı tanınmıştır.

Şüpheli veya sanığın;

1. Nişanlısı,

2. Evlilik bağı kalmasa bile karısı veya kocası,

⁷²- 5271 Sayılı CMK m.45.

3. Kan hısımlığı veya kayın hısımlığından üstsoy ve altsoy,

4. Üçüncü dereceye kadar (bu derece dahil), kan hısımlığından yansoy hısımları ile evlilik bağı kalmasa bile üçüncü dereceye kadar bu derece dahil kayın hısımlığından yansoy hısımları,

5. Evlâtlığı veya evlât edineni.

Maddede sözü edilen kayın hısımlığı sadece eşlerden biri ile diğerinin kan hısımları arasındaki bağıdır. Baldız ile görümce, iki kayınpeder arasında böyle bir bağ bulunmadığı için adı geçenler madde kapsamına girmeyecekleri gibi, tanınmama veya babalığa hükmedememe sonucu hukuken koca ile hısımlık ilişkisi kurulmayan kişi ile sanık durumunda bulunan kadın arasında da kişisel hısımlık bulunmadığı için sözü edilen kişi, sanık durumundaki analığı hakkında tanıklıktan çekinemeyecektir. Bunun dışındaki kişiler analığı veya babalığı ile kayın hısımları olduklarından madde kapsamı içinde olacaklardır.

Maddede tanıklıktan çekinmenin isteğe bağlı olduğu açıkça belirtilmişse de şu kadar ki, tanığın beyanını takdir, hakime ait bulunduğundan, tanıklık yapmak isteyenlere yemin gerekip gerekmeyeceğine yine hâkim karar verecektir Maddenin (2) numaralı fıkrasına göre yaş küçüklüğü veya akıl hastalığı veya zayıflığı nedeniyle tanıklıktan çekinmenin anlamını kavrayamayacak kişiler yasal temsilcilerinin rızasıyla tanık olarak dinlenebilirler. Yasal temsilci şüpheli veya sanık ise, çekinme hususunda karar veremez.

Bu husus bildirilmeden alınan beyanın hükmü yoktur. Mahkeme tarafından, tanıklıktan çekinebilecek olan kimselere dinlenmeden önce tanıklıktan çekinebilecekleri bildirilecektir.

Bu konuda 1412 sayılı CMUK hükmü ise şu şekildedir;

“Aşağıdaki kimseler şahitlikten çekinebilirler:

1 - Maznunun nişanlısı,

2 - Evlilik bağı kalmasa bile karısı veya kocası,

3 - Maznunun nesepten veya sebepten, usul ve furuu yahut üçüncü dereceye kadar (Bu derece dâhil) nesepten veya kendisiyle sıhriyet hâsıl olan evlilik bağı kalmasa bile ikinci dereceye kadar (bu derece dahil) sebepten civar hısımları ve maznun ile aralarında evlâtlık bağı bulunanlar.

Yukarıda yazılı kimselere dinlenmezden evvel şahitlikten çekinmek hakları olduğu bildirilir. Bu hakkı istimalden vazgeçenler dinlenirken dahi vazgeçmelerini geri alabilirler⁷³.”

73- 1412 sayılı CMUK, m.47

1.2.3.4. Meslek ve Sürekli Uğraşları Sebebiyle Tanıklıktan Çekinme

5271 sayılı CMK'ya göre meslekleri ve sürekli uğraşları sebebiyle tanıklıktan çekinebilecekler ile çekinme konu ve koşulları şunlardır: Avukatlar veya stajyerleri veya yardımcılarının, bu sıfatları dolayısıyla veya yüklendikleri yargı görevi sebebiyle öğrendikleri bilgiler, hekimler, diş hekimleri, eczacılar, ebeler ve bunların yardımcıları ve diğer bütün tıp meslek veya sanatları mensuplarının, bu sıfatları dolayısıyla hastaları ve bunların yakınları hakkında öğrendikleri bilgiler, malî işlerde görevlendirilmiş müşavirler ve noterlerin bu sıfatları dolayısıyla hizmet verdikleri kişiler hakkında öğrendikleri bilgiler.

Yukarıdaki fıkranın (a) bendinde belirtilenler dışında kalan kişiler, ilgilinin rızasının varlığı halinde, tanıklıktan çekinemez⁷⁴.

Madde, esasta meslek ve sürekli uğraşlar nedeniyle tanıklıktan çekinmeyi düzenlemektedir. Bu bakımdan tanıklıktan çekinme, hizmet sunulan kişilere güven verdikleri takdirde hizmet verebilecek meslek grupları bakımından kabul edilmiştir. Madde tanıklıktan çekinebilecek meslek gruplarının sayısını çoğaltmıştır. Bu hususta göz önünde tutulan ölçüt, "güven ilişkisi"dir; "orantılılık" ilkesi gereğince maddî gerçeğin ortaya çıkarılması hedefi ile güven ilişkisinin korunmasından doğan yarar tartılmış ve maddede kabul edilen hâllerde güven ilişkisinin daha ağır bastığı kabul edilmiştir.

Meslekî sır tutma nedeniyle, karşılaştırmalı ceza yargılama hukukunda avukatların, hekimlerin veya din görevlilerinin, sıfatları nedeniyle öğrendikleri müvekkillerinin, hastalarının, kendilerine itirafta bulunmuş din cemaatleri mensuplarının sırları hakkında tanıklıktan çekinebilmeleleri kabul edilmektedir. Buna karşılık meslekî sır gazeteciler için genel olarak kabul edilmemektedir. Kolluk mensuplarının meslekî sırları konusu ise tartışmalı olmakla beraber, İtalyan Ceza Usulü Kanununun 201 inci maddesi ile, Fransa'da, mahkeme içtihatları ile kamu yararına bağımsızlığın kabul edildiği İngiltere'de, kolluk mensuplarının kendilerine sürekli bilgi getiren kişilerin (indicateur) isimlerini açıklamayı reddedebilecekleri kabul edilmiştir.

5271 sayılı CMK'nın 46. maddesinde, değişik ülkelerin karşılaştırmalı kanun ve içtihatları ve bu husustaki eğilimler göz önünde bulundurulmak suretiyle dört meslek grubu mensupları bakımından belirli koşullarla meslekî sırdan dolayı tanıklıktan çekinme kabul edilmiştir.

74- 5271 Sayılı CMK, m.46.

1. Avukatlar veya stajyerleri veya yardımcıları, bu sıfatları dolayısıyla veya yüklendikleri yargı görevi nedeniyle öğrendikleri sırlar hakkında tanıklıktan çekinebilirler.

Görülüyor ki, avukatın meslekî sırrı koruma yükümü, avukatın sıfatı ve yüklendiği yargı görevi nedeniyle elde ettiği bütün sırları kapsamaktadır. Bu itibarla avukatın müvekkili ile bütün haberleşmesi de meslekî sır içindedir. Meslekî sıfat dolayısıyla veya yargı görevi nedeniyle elde edilmemiş olan bilgiler bakımından tanıklıktan çekinilemeyecektir. Ancak 07.04.1969 tarihinde R.G. de yayımlanarak yürürlüğe giren 1136 sayılı Avukatlık Kanunu'nun Sır Saklama başlığıyla düzenlenen 36. maddesinde; "Avukatların, kendilerine tevdi edilen veya gerek avukatlık görevi, gerekse, Türkiye Barolar Birliği ve barolar organlarındaki görevleri dolayısıyla öğrendikleri hususları açığa vurmaları yasaktır.

Avukatların birinci fıkrada yazılı hususlar hakkında tanıklık edebilmeleri, iş sahibinin muvafakatini almış olmalarına bağlıdır. Ancak, bu halde dahi avukat tanıklık etmekten çekinebilir. Çekinme hakkının kullanılması hukuki ve cezai sorumluluk doğurmaz.

Yukarı ki hükümler, Türkiye Barolar Birliği ve baroların memurları hakkında da uygulanır." denilerek avukatlar hakkında farklı bir düzenleme getirilmiştir. Hâkimin, bilginin ne suretle elde edildiğine dair beyanları takdir yetkisi vardır.

2. Hekimler, diş hekimleri, eczacılar, ebeler ve bunların yardımcıları ve diğer bütün tıp meslek veya sanat mensupları, bu sıfatları dolayısıyla hastaları ile bunların yakınlarına ait öğrendikleri sırlar hakkında tanıklıktan çekinebileceklerdir.

3. Malî işlerde görevlendirilmiş müşavirler ve noterler, hizmet verdikleri kişilerin, sıfatları dolayısıyla öğrendikleri sırları hakkında tanıklıktan çekinebileceklerdir.

4. Kolluk mensupları, bu sıfatları nedeniyle üç grup kişi hakkında öğrendikleri bazı bilgiler hususunda tanıklıktan vazgeçebileceklerdir. Bu hüküm, Türk hukukunda tam bir yeniliktir ve suçla mücadelede etkin bir araç oluşturabilecek niteliktedir.

Gruplar şunlardır:

a) Kolluk mensubu, kendilerinin veya yakınlarının hayat ve sağlıklarını korumak amacıyla kimliklerini açıklamayı reddetmiş bulunan tanıkların kimliklerini açıklamaktan çekinebilir.

b) Aynı nedenle suçu ihbar etmiş olanların kimlikleri hususunda da tanıklıktan çekinilebilir.

c)Kolluğa suçlar ve suçlular hakkında sürekli bilgi veren kimselerin de kimliklerini kolluk mensupları açıklamaktan çekinebilirler.

Görülüyor ki, çekinme sadece bu üç grup kişinin kimliklerini kapsamaktadır.

Yukarıda açıklanan (1) ilâ (3) numaralı bentlerde belirtilen kişilerin tanıklıktan çekinmeleri zorunlulukları mutlak; bunlar ilgilinin rızası bulunsa bile belirtilen hususlarda tanıklık yapamazlar. (4) numaralı bentte yazılı hâlde ise ilgilinin rızası varsa çekinme zorunlu değildir; ancak kolluk mensubu takdirine göre yine de tanıklıktan çekinebilecektir.

Ancak maddenin son fıkrasında belirtildiği üzere, bilginin verilmesinin suç sayıldığı hâllerde çekinmede bulunulamaz. Fakat bu fıkra, avukatlar veya stajyerleri veya yardımcılar hakkında, hiçbir hâlde uygulanmayacaktır.

1412 sayılı CMUK hükmüne göre adli merciiler tarafından tanık olarak çağrılan kişi; sanığın nişanlısı ise, evlilik bağı kalmasa dahi karısı yada kocası ise, sanığın nesepten veya sebepten usul ve fûruu, yahut üçüncü dereceye kadar (bu derece dahil) nesepten veya kendisiyle sıhrıyet hasıl olan evlilik bağı kalmasa dahi ikinci dereceye kadar (bu derece dahil) sebepten civar hısımları ve sanık ile aralarında evlatlık bağı bulunanlardan birisi ise, tanıklıktan çekinebilir.

Bu kişilere tanık olarak dinlenmelerinden evvel adli merciler tarafından (savcı yada hakim) tanıklıktan çekinme haklarının bulunduğu bildirilir. Bu kişiler tanıklık yapmaktan çekinmiş olsalar dahi, isterlerse tanıklık yapabilirler. Bu durumda tanığın yeminli yada yeminsiz dinlenmesini hakim taktir eder. Ancak buna rağmen tanık yemin etmekten çekinebilir.

Hekimler, Ebeler meslek ve sanatları gereği vakıf oldukları sırlar hakkında tanıklıktan çekinebilirler. Eğer sır sahibi bu konunun açıklanmasına muvafakat ederse tanıklıktan çekinme hakları yoktur.

Devlet Memurları memuriyetten çekildikten sonra bile saklamakla yükümlü oldukları olaylar hakkında sırrın ait olduğu makam amirinin izni olmaksızın tanık sıfatıyla dinlenemezler.

Bu gibi hallerde Bakan hakkında Cumhurbaşkanı, T.B.M.M üyesi hakkında Meclis tarafından izin verilir. Tanıklık Devletin selametine zarar verecek derecede olmadıkça bu izin verilir.

Cumhurbaşkanı mahremiyeti kendisi takdir eder ve tanıklıktan çekinebilir. Bu hüküm eski Cumhurbaşkanı hakkında kendilerinin görevleri

sırasında haberdar olduğu olaylardan dolayı tanıklık yapılması durumunda da geçerlidir.

Tanıklıktan çekinme hakkı olan tanığa bu hakkı adli makam tarafından hatırlatıldığında tanık, tanıklıktan çekinme nedenini bildirir ve bu hususta tasdik için kendisine yemin ettirilir⁷⁵ denilmektedir.

1.2.3.5. Devlet Esrarı Hakkında Alakadarların Tanıklığı

5271 sayılı CMK'ya göre ; Bir suç olgusuna ilişkin bilgiler Devlet sırrı olarak mahkemeye karşı gizli tutulamaz. Açıklanması, Devletin dış ilişkilerine, milli savunmasına ve milli güvenliğine zarar verebilecek; anayasal düzeni ve dış ilişkilerinde tehlike yaratabilecek nitelikteki bilgiler, Devlet sırrı sayılır.

Tanıklık konusu bilgilerin Devlet sırrı niteliğini taşıması halinde; tanık, sadece mahkeme hâkimi veya heyeti tarafından zabıt kâtibi dahi olmaksızın dinlenir. Hâkim veya mahkeme başkanı, daha sonra, bu tanık açıklamalarından, sadece yüklenen suçu açıklığa kavuşturabilecek nitelikte olan bilgileri tutanağa kaydettirir.

Bu madde hükmü, hapis cezasının alt sınırı beş yıl veya daha fazla olan suçlarla ilgili olarak uygulanır.

Cumhurbaşkanının tanıklığı söz konusu olduğunda sırrın niteliğini ve mahkemeye bildirilmesi hususunu kendisi takdir eder⁷⁶.

Yukarıda bahsedilen 5271 sayılı CMK'nın 47. maddesi, Devlet memurları ve diğer kamu görevlilerinin, görevleri nedeniyle öğrendikleri ve saklamakla yükümlü oldukları Devletin güvenliği veya temel dış yararlarına ilişkin sırlar hakkında, ne gibi koşullarla tanıklıkta bulunabileceklerini göstermektedir.

Adı geçenlerin tanık sıfatıyla dinlenmeleri sırrın ait olduğu makam âmirinin iznine bağlıdır. Âmirin olumsuz beyanına karşı mahkeme, bu tanıklığın davanın sonuca ulaştırılabilmesi için zorunlu olduğu gerekçeyle ilgili bakana başvurabilir. Âmirin veya onun olumsuz beyanına karşı başvuru bakanın izni olmadıkça hâkimin bu kişileri dinlemek yetkisi yoktur. Hâkimin izin almadan saptayacağı tanık anlatımı hukuka aykırı olarak elde edilmiş olacağından hükme esas teşkil edemeyecektir.

Bütün bu değişikliklerin amacı, etkin bir ceza sisteminin oluşturulmasıdır. Bu yapılırken Devlet sırrı da korunmakta ve yararların dengelenmesine çalışılmaktadır.

⁷⁵- 1412 sayılı CMUK, m.48

⁷⁶- 5271 Sayılı CMK, m.47

Maddenin son fıkrasında izinle tanıklıkta bulunabilecek kişilerin, görevleri sona ermiş olsa da, bu koşul ile bağlı kalmakta devam edecekleri açıklanmıştır.

Devlet Esrarı Hakkında Alakadarların Şahitliği konusunda 1412 sayılı CMUK hükmüne göre, Devlet memurları memuriyetten çekildikten sonra bile, saklamakla mükellef oldukları vakıalar hakkında sırrın ait olduğu makam âmirinin izni olmaksızın şahit sıfatıyla dinlenemezler.

Bu gibi hallerde İcra Vekilleri azası hakkında Reisicumhur ve Büyük Millet Meclisi âzası hakkında Meclis tarafından izin verilir.

Şahitlik, Devletin selâmetine zarar verecek derecede olmadıkça bu izin verilir. Reisicumhur mahremiyeti kendisi takdir eder ve şahitlikten çekinebilir.

Bu hüküm, reisliği zamanında hadis veya reisliği sebebiyle malûmu olan vakılardan dolayı eski Reisicumhurlar hakkında dahil caridir⁷⁷.

Ayrıca 04.07.1927 tarihinde R.G. de yayımlanarak yürürlüğe giren 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununun 249. maddesinde; “Devlet hizmetinde bulunanların, meslek sırrıyla mukayyet oldukları vakalar hakkında hizmetlerinden ayrıldıktan sonra da mensup oldukları resmi makamın tahriri izni olmadıkça şahit sıfatıyla istimaları caiz değildir. Bu mezuniyet Büyük Millet Meclisi azası hakkında Meclis, Heyeti Vekile azası hakkında Reisicumhur ve bundan maadaları için mensup oldukları Vekil tarafından verilir.

Şahadet menafii Devlete muzır görülmedikçe izin verilmesinden imtina olunamaz. Bu mezuniyet mahkeme kararı üzerine müzekkere ile istenilir.

İzin üzerine şahit celp ve istima olunur.” hükmü bulunmaktadır.

1.2.3.6. Tanığın Kendisi veya Yakınları Aleyhine Tanıklıktan Çekinme

5271 sayılı CMK’ya göre; Tanık, kendisini veya 45 inci maddenin birinci fıkrasında gösterilen kişileri ceza kovuşturmasına uğratabilecek nite-likte olan sorulara cevap vermekten çekinebilir. Tanığa cevap vermekten çekinebileceği önceden bildirilir⁷⁸.

Madde, evrensel kural olan ve Anayasanın 38 inci maddesinin beşinci fıkrasında yer alan “Hiç kimse kendisini ve kanunda gösterilen yakınla-rını suçlayan bir beyanda bulunmaya veya bu yolda delil göstermeye zorlanamaz.” biçimindeki ilkeyi iç hukukta yinelemektedir.

⁷⁷- 1412 Sayılı CMUK, m.49

⁷⁸- 5271 sayılı CMK, m.48

Getirilen kuralın anlamı, esasta, beyanda bulunan tanığın maddede söz konusu olanağı, bazı sorular yönünden kullanabilmesidir. Yakınların kim olduğu 47 nci maddenin (1) numaralı fıkrasında gösterilmiştir.

Her hâlde tanığa tanıklıktan çekinebileceği ve sorulara cevap veremeyebileceği önceden bildirilecektir. Kişiye, haklarının yargı mercii tarafından hatırlatılması, adil yargılama yönünden çok esaslı bir güvence sayılmaktadır.

1412 sayılı CMUK'da yer alan hükme göre; Bir tanık, kendisine sorulan ve vereceği cevap ile kendisini veya 47 nci maddenin 1,2,3 üncü fıkralarında gösterilen taallukatından birini ceza takibine uğratabilecek suallerle cevap vermekten çekinebilir⁷⁹.

1.2.3.7.Tanıklıktan Çekinme Sebebinin Bildirilmesi

Hukukumuzda 5271 sayılı CMK'da bu konu, "Mahkeme başkanı veya hâkim veya Cumhuriyet savcısı tarafından gerekli görüldüğünde 45, 46 ve 48 inci maddelerde gösterilen hâllerde tanık, tanıklıktan çekinmesinin dayanağını oluşturan olguları bildirir ve bu hususta gerektiğinde kendisine yemin verdirilir"⁸⁰ biçiminde düzenlenmiştir.

Maddede düzenlenen husus, mahkeme başkanının, hakim veya Cumhuriyet savcısının, gerekli gördüğünde tanığı çekinmesinin nedenlerini bildirmeye davet etmeleri ve nedenler hakkında yemin de verebilmeleridir. Nedenler, tanığın tanıklıktan çekinmesini dayandırdığı olaylardır; mesleğinin icrası sırasında veya mesleği nedeniyle öğrenmiş olduğu olaylar gibi.

Madde, istem üzerine bildirmeyi öngörmüştür. Böyle bir istemi sadece ifadeyi alan (hâkim veya savcı) kişiler yapabilir. Bir başka deyişle diğer süjeler, bunu uygulayamazlar. Sözelimi katılana bu yetki tanınmamıştır.

Esas dava hâkimi, tanığın yaptığı bazı açıklamaları, tanıklıktan çekinmeyi gerektirici nitelikte olup olmadığını bizzat kendisi değerlendirebilir. Ancak bu konuda şüpheye düştüğü takdirde tanığı yemine davet edecektir.

Tanık, vereceği ifadelerin kendisini veya yakınlarını suçlayıcı sonuçlar doğuracağını düşünürse, bu konuda hâkim kendisinden neden göstermesini istememelidir. Aksi takdirde [48. m] 50 nci maddenin ratio legis'ine uyulmamış bulunulur. Bu düşünce ile maddede "tarafından gerekli görüldüğünde" sözcüklerine yer verilmiştir.

⁷⁹-1412 Sayılı CMUK, m.50

⁸⁰-5271 Sayılı CMK m.49

1412 sayılı CUMK hükmü ise aşağıdaki gibidir:

“47, 48, 50 nci maddelerde gösterilen hallerde yapılacak talep üzerine şahitlikten çekilmesinin sebebini bildirir ve bu husus da yeminiyle tasdik olunur⁸¹.”

1.2.3.8. Yemin Verilmeyen Tanıklar

Yine 5271 sayılı CMK’ya göre; dinlenme sırasında on beş yaşını doldurmamış olanlar, ayırt etme gücüne sahip olmamaları nedeniyle yeminin niteliği ve önemini kavrayamayanlar, soruşturma veya kovuşturma konusu suçlara iştirakten veya bu suçlar nedeniyle suçluyu kayırmaktan ya da suç delillerini yok etme, gizleme veya değiştirmekten şüpheli, sanık veya hükümlü olanlar⁸² yeminsiz dinlenirler.

Ceza usul hukukuna göre tanığın ilke olarak üç yükümü vardır: Çağrıya uyarak hazır bulunmak, beyanda bulunmak ve verilecek yemini eda etmek. Yemin, tanığın anlatacakları hususunda vicdanına hitap edilerek doğru söylemesini ve adalet yararına olarak tanığın beyanının içtenliğini sağlamak amacı ile verildiğinden, kamu düzenine ilişkindir.

Açıklanan nedenlerle bazı kişiler tanık olarak yemin etme yükümü altında değildirler. Bu kişiler, 5271 sayılı CMK’nın 50. maddesinin [a] ilâ [c] bentlerinde sayılı olarak gösterilmiştir. Yeminden ayırık tutulmuş bulunan bu kişilerin bir kısmı hakkında psikolojik noksanlık veya zaaf karinesi vardır; maddenin a ve b bentlerinde gösterilmiş bulunanlar gibi. [a] bendine göre tanığın olay sırasındaki değil ve fakat beyanda bulunduğu sıradaki yaşı on beşi aşmamış bulunacaktır.

Diğer bir neden aklî veya ruhsal noksanlıktır. 5271 sayılı yeni CMK 50. maddenin [b] bendinde bunlar “ayırt etme gücüne sahip olmamaları nedeniyle yeminin niteliği ve önemini kavrayamayanlar” olarak belirlenmiştir.

Nihayet [c] bendinde yeminden ayırık tutulmuş kişiler bakımından neden, taraf tutabilme olasılığıdır.

Yine 1412 sayılı CMUK’da da benzer bir hükümle karşılaşırız. Buna göre de dinlenme sırasında on beş yaşını bitirmemiş olanlar, veya akıl ve fehim kuvvetlerinin tekemmül edememesinden veya zayıf bulunmasından dolayı yeminin mahiyet ve ehemmiyeti hakkında kâfi bir fikir sahibi olmayanlar, ceza müddetleri içinde umumi hizmetlerden memnu bulunanlar ve tahkikatın mevzuu olan vakıalara iştirakten veya yataklıktan

81- 1412 Sayılı CMUK, m.51

82- 5271 Sayılı CMK m.50

maznun veya bu sıfatlardan biriyle mahkûm olanlar⁸³ yeminsiz dinlenirler.

1.2.3.9. Tanıklıktan Çekinebilecek Kimsenin Çekinmemesi

Bu konuyla ilgili 5271 sayılı CMK' nın 45. maddesi gereğince tanıklıktan çekinebilecekler yemin verip vermemek hâkim veya mahkemenin takdirine bağlıdır. Ancak, tanık yemin etmekten çekinebilir. Bu hususun kendisine bildirilmesi gereklidir⁸⁴.

Madde, 45. madde gereğince tanıklıktan çekinebilecekler yemin verilip verilmemesini hâkim veya mahkemenin takdirine bırakmıştır. Ancak madde ile tanığa yemin etmekten çekinme olanağı da verilmiş ve bu hususun hâkim veya mahkeme tarafından bildirilmesi zorunlu hâle getirilmiştir. Bu hatırlatma yapılmadan yemin ettirilen ve yalan beyanda bulunan kişi suçlu sayılamaz.

Yine 1412 sayılı CMUK'daki düzenlemeye göre; "47 nci madde mucibince şahitlikten çekinme hakkı olduğu halde çekinmeyen şahidin şahitliğinin yemin ile teyidi lâzım gelip gelmeyeceğini hâkim takdir eder. Bununla beraber şahit yemin etmekten çekinebilir ve bu hakkı kendisine bildirilir⁸⁵" denilmektedir.

1.2.3.10. Tanıkların Dinlenmesi

5271 sayılı CMK' ya göre, her tanık, ayrı ayrı ve sonraki tanıklar yanında bulunmaksızın dinlenir. Tanıklar, kovuşturma evresine kadar ancak gecikmesinde sakınca bulunan veya kimliğin belirlenmesine ilişkin hâllerde birbirleri ile ve şüpheli ile yüzleştirilebilirler.

Tanıkların dinlenmesi sırasındaki görüntü veya sesler kayda alınabilir. Ancak; mağdur çocukların, duruşmaya getirilmesi mümkün olmayan ve tanıklığı maddi gerçeğin ortaya çıkarılması açısından zorunlu olan kişilerin, tanıklığında bu kayıt zorunludur.

Üçüncü fıkra hükmünün uygulanması suretiyle elde edilen ses ve görüntü kayıtları, sadece ceza muhakemesinde kullanılır⁸⁶.

Tanıklar, dava konusu olay hakkında bildiklerini doğru ve eksiksiz anlatmakla yükümlü olduklarından, madde bunun gerçekleşmesi için tanıkların birbirlerini etkilememeleri ve yönlendirmemeleri maksadıyla her tanığın ayrı ayrı ve sonraki tanıklar yanında bulunmaksızın dinlenmesi gerektiğini hükme bağlamıştır.

83- 1412 Sayılı CMUK, m.52

84- 5271 Sayılı CMK m.51

85- 1412 Sayılı CMUK, m.53

86- 5271 Sayılı CMK, m.52

Soruşturma evresi, delillerin toplandığı ve esasta gizliliğin egemen olduğu bir evredir. Kovuşturma ise, açıklık ilkesinin ışığında tarafların yüzlerine karşı delillerin tartışılıp değerlendirilmesinin yapıldığı bir evredir. Bu kapsamda; mahkemeye tanık anlatımlarını ayrıntılı olarak ve serbestçe değerlendirme olanağını sağlamak üzere, tanıkların birbirleri veya sanıkla yüzleştirilmeleri kovuşturma evresinde yapılabilir. Soruşturma evresinde tanıklar ancak gecikmesinde sakınca bulunan veya kimlik belirleme zorunluluğu doğan hâllerde yüzleştirilebilirler.

Şahitlerin dinlenmesiyle ilgili hüküm 1412 sayılı CMUK'da şu şekildedir: "Her tanık ayrı ayrı, ve sonradan dinlenecek tanıklar yanında bulunmaksızın dinlenir.

Kamu davasının açılmasına kadar, tehirinde mazarrat umulan ve hüviyetin tayinine taalluk eden hallerden başkasında tanıklar birbirleriyle ve sanık ile yüzleştirilemezler⁸⁷."

1.2.3.11. Tanığa Görevinin Önemini Anlatma

5271 sayılı CMK'ya göre, tanığa duruşmada dinlenmeden önce, gerçeği söylemesinin önemi, gerçeği söylememesi halinde yalan tanıklık suçundan dolayı cezalandırılacağı, doğruyu söyleyeceği hususunda yemin edeceği, duruşmada mahkeme başkanı veya hâkimin açık izni olmadan mahkeme salonunu terk edemeyeceği anlatılır⁸⁸.

Tanık içtenlikle beyanda bulunmak yasal yükümü altındadır. Bununla birlikte kanun bu hususu açıklayan bir hüküm getirmek yerine, gerçekçi davranarak, tanığın doğruyu söylemesini sağlayacak tedbirlerin alınmasının daha uygun olacağını belirtmiştir. Bu madde söz konusu tedbirlerden birisini içermektedir. Madde, tanıkların doğruyu söylemeleri için yetkili tarafından uyarılmalarını, gerektiğinde kendilerine yemin verileceğinin hatırlatılmasını ve mahkeme başkanı veya hâkimin açık izni olmadan mahkeme salonunu terk edemeyeceğinin bildirilmesini emretmektedir. Yetkili, uyarmanın içeriğini belirler ve bu arada yalan tanıklığın cezalandırılacağını belirtebilir.

1412 sayılı CMUK hükmüne göre ise, hakim lüzum görürse yeminden evvel tanığa, ifasına davet olduğu görevinin ehemmiyetini münasip bir lisanla anlatır⁸⁹.

87-1412 Sayılı CMUK, m.54

88- 5271 Sayılı CMK, m.53

89- 1412 Sayılı CMUK, m.55

1.2.3.12. Tanıklara Yemin Verilmesi

Bu durum 5271 sayılı CMK'da tanıklar, tanıklıktan önce ayrı ayrı yemin ederler. Gerektiğinde veya bir kimsenin tanık sıfatıyla dinlenilmesinin uygun olup olmadığında tereddüt varsa yemin, tanıklığından sonraya bırakılabilir. Soruşturma evresinde Cumhuriyet savcılar da tanıklara yemin verirler⁹⁰ biçiminde düzenlenmiştir.

Burada, yeminin esas itibarıyla tanıklıktan önce verileceğini kabul etmiştir; yeminin, cezaî sonuçları önceden bilinirse doğrunun daha büyük bir olasılıkla söyleneceği düşünülmüştür.

Yeminin önemini, anlamını kavraması için, hâkim yemin edecek olanlara, dinlemeden önce yeminin önemini anlatmalıdır.

Soruşturma evresinde Cumhuriyet savcısının tanığa yemin verebilmesi ayırık hâllerde olasıdır. Zira esas hakkında hüküm verecek olan hâkim tanığı bizzat dinlemelidir. Tasarının sisteminde hastalık gibi bir nedenle, tanığın duruşmada bulunamayacağını anlaşıldığı hâllerde istinabe yolu ile tanığın dinlenmesi istisnaen kabul edilmiştir.

İstisna, doğrudan doğrucalık kuralına aykırı olmakla birlikte davaları hızlandırmak amacı ile tanığın Cumhuriyet savcısı huzurunda da ceza tehdidi altında doğruyu söylemesi için, Cumhuriyet savcısının da yemin verebilmesi kabul edilmiştir.

Cumhuriyet savcısının yemin verebilmesi, hukukumuzda ilk soruşturmanın kaldırılmış olmasının bir sonucu olarak da kabul edilebilir.

1412 sayılı CMUK'ya göre tanıklar ayrı ayrı ve şahitlikten evvel yemin ederler. Bununla beraber icabında ve hele bir kimsenin şahit sıfatıyla dinlenmesinin caiz olup olmadığında tereddüt edilirse yemin, tanığın şahitliğinden sonraya bırakılabilir⁹¹.

1.2.3.13. Yeminin Biçimi

5271 sayılı CMK'da; "Tanığa verilecek yemin, tanıklıktan önce "Bildiğimi dosdoğru söyleyeceğime namusum ve vicdanım üzerine yemin ederim." ve 54 üncü maddeye göre tanıklıktan sonra verilmesi hâlinde "Bildiğimi dosdoğru söylediğime namusum ve vicdanım üzerine yemin ederim." biçiminde olur. Yemin edilirken herkes ayağa kalkar⁹²" şeklindedir.

Madde yeminin biçimini belirtmektedir. 1412 sayılı CMK'nın 57. maddesine göre yemin formülü daha kısadır; yeminin duyurması gerekli

90- 5271 Sayılı CMK, m.54

91-1412 Sayılı CMUK, m.56

92-5271 Sayılı CMK, m.55

duyguları ifade edebilmesi ve mahkemenin görkamliliği korunarak ruhsal etkiyi yapabilmesinin bu suretle kolaylaşacağı düşünülmüştür.

Yemin, toplumbilim yönünden bir tür sosyal tören olduğundan eda edilirken herkesin ayağa kalkması uygun görülmüştür. Ancak uygulamada bu hususa dikkat gösterildiğinde istenilen sonuçlar elde edilebilecektir.

1412 sayılı CMUK'ya göre ise yemin şekli; "Tanığa teklif edilecek yemin şahadetten evvel: (Bir şey saklamaksızın ve bir şey katmaksızın kimseden korkmayarak bir tesire kapılmayarak bildiğimi namusum ve vicdanım üzerine dosdoğru söyleyeceğime yemin ederim.) ve tanıklıktan sonra; (Bir şey saklamaksızın, bir şeyi katmaksızın kimseden korkmayarak, bir tesire kapılmayarak bildiğimi namusum ve vicdanım üzerine dosdoğru söylediğime yemin ederim) şeklinde olur. Yemin verilirken herkes ayağa kalkar⁹³." şeklindedir.

1.2.3.14. Yeminin Yerine Getirilmesi, Sağır veya Dilsizin Yemini

5271 sayılı CMK'ya göre; tanık, yüksek sesle tekrar ederek veya okuyarak yemin eder. Okuma ve yazma bilen sağır veya dilsizler yemin biçimini yazarak ve imzalarını koyarak yemin ederler. Okuma ve yazma bilmeyen sağır veya dilsizler işaretlerinden anlayan bir tercüman aracılığıyla ve işaretlerle yemin ederler⁹⁴.

Bu maddede, yeminin nasıl yerine getirileceği gösterilmektedir; önce hâkim yemin biçimini tekrarlayacak, sonra tanık yüksek sesle bunları tekrarlayacaktır. Hâkim veya yetkili yemin biçimini söyledikten sonra tanığın "ederim" sözcüğünü söylemesi yeterli değildir.

Sağır ve dilsizler, yemin şeklini yazıp imzalarını koyunca yemini yerine getirmiş sayılırlar, okuma yazma biliniyorlarsa, işaretlerle yemin ederler. Bu takdirde işaretlerden anlayan bir kimsenin aracılığına başvurulur. Geçici olarak konuşma yeteneğini kaybetmiş olanlar hakkında da aynı usule başvurulur. Kişi, sağır ve dilsiz olmadığı hâlde, sağır ve dilsiz gibi hareket ederek yemin etmiş ise ettiği yemin geçerli sayılmalıdır.

Yine ceza muhakemeleri hukukunda 1412 sayılı CMUK'ya göre yeminin edası ve dilsizin yemini, tanık yemin şeklini yüksek sesle tekrar ederek veya okuyarak yemin eder.

Okuyup yazmak bilmeyen dilsizler işaretlerinden anlayan bir kimse vasıtasıyla ve işaretlerle yemin ederler⁹⁵ biçimindedir.

93-1412 Sayılı CMUK, m.57

94-5271 Sayılı CMK, m.56

95-1412 Sayılı CMUK, m.58

1.2.3.15. Hazırlık Tahkikatında Tanıkların Yemini

Hukukumuzda 5271 sayılı CMK ve 1412 sayılı CMUK'ya göre, soruşturma evresinde Cumhuriyet savcıları da tanıklara yemin verirler⁹⁶. Tanıklara, hazırlık tahkikatı sırasında, Cumhuriyet savcıları ile sulh hakimleri tarafından dinlenmeleri halinde yemin verilir⁹⁷.

Yemin ile dinlenen tanığın aynı tahkikat sırasında tekrar dinlenmesi gerekirse, yeniden yemin verilmeyip önceki yemini hatırlatılmakla yetinilebilir.

1.2.3.16. Tanığa İlk Önce Sorulacak Hususlar ve Tanığın Korunması

5271 sayılı CMK'ya göre; tanığa, ilk önce adı, soyadı, yaşı, işi ve yerleşim yeri, işyerinin veya geçici olarak oturduğu yerin adresi, varsa telefon numaraları sorulur. Gerekirse tanıklığına ne dereceye kadar güvenilebileceği hakkında hâkimi aydınlatacak durumlara, özellikle şüpheli, sanık veya mağdur ile ilişkilerine dair sorular yöneltilir.

Tanık olarak dinlenecek kişilerin kimliklerinin ortaya çıkması kendileri veya yakınları açısından ağır bir tehlike oluşturacaksa; kimliklerinin saklı tutulması için gerekli önlemler alınır. Kimliği saklı tutulan tanık, tanıklık ettiği olayları hangi sebep ve vesile ile öğrenmiş olduğunu açıklamakla yükümlüdür. Kimliğinin saklı tutulması için, tanığa ait kişisel bilgiler, Cumhuriyet savcısı, hâkim veya mahkeme tarafından muhafaza edilir.

Hazır bulunanların huzurunda dinlenmesi, tanık için ağır bir tehlike teşkil edecek ve bu tehlike başka türlü önlenemeyecekse ya da maddi gerçeğin ortaya çıkarılması açısından tehlike oluşturacaksa; hâkim, hazır bulunma hakkına sahip bulunanlar olmadan da tanığı dinleyebilir. Tanığın dinlenmesi sırasında ses ve görüntülü aktarma yapılır. Soru sorma hakkı saklıdır.

Tanıklık görevinin yapılmasından sonra, kişinin kimliğinin saklı tutulması veya güvenliğinin sağlanması hususunda alınacak önlemler, ilgili kanunda düzenlenir.

İkinci, üçüncü ve dördüncü fıkra hükümleri, ancak bir örgütün faaliyeti çerçevesinde işlenen suçlarla ilgili olarak uygulanabilir⁹⁸.

Bu maddede, tanıkların dinlenmesinde çok önemli dört husus yer almıştır:

Birinci fıkarda her tanığa özellikle sorulacak hususlar yer almaktadır.

96- 5271 Sayılı CMK, m.54

97- 1412 Sayılı CMUK, m.59

98- 5271 Sayılı CMK, m.58

Tanığa, her şeyden önce adı, soyadı, yaşı, işi ve yerleşim yeri, işyeri veya geçici olarak oturduğu yerin adresi, varsa telefon numarası özellikle sorulacaktır. Bunlardan sonra, yine tanıklık konusuna geçilmeden önce şüpheli, sanık veya mağdur ile ilişkilerine dair sorular sorulacaktır. Bu sorularla tanığın beyanına ne dereceye kadar güvenilebileceğinin belirlenmesine çalışılacaktır. Ceza yargılaması süreçlerinde kanıtlanmış olan ve bu nedenle göz ardı edilmeyecek gerçeklerden biri de kişilerin tanıklık etmekte gösterdikleri çekingenliktir. Özellikle son zamanlarda suç işlemek amacı ile artan örgütlenmeler, giderek büyüyen kent rantlarını paylaştırmak için oluşturulan çeteler, suçun ve suçlunun izlenmesinde yeterince özenli ve etkili davranılmadığı yolundaki bir kısım medyadaki beyanlar, tanıklığın bir işe yaramayacağı doğrultusundaki olumsuz değerlendirmeler, “mafya” denilen suç şebekelerine ilişkin günlük haberler ve bunlara eklenebilecek diğer psikolojik etkenlerle kişiler tanıklık yapmada çekingenlik göstermekte ve hatta korkmaktadırlar. Bu olumsuz etkilerin giderilmesinin yolu, tanıkların güvenliklerinin eksiksiz sağlanmasıdır. Bu nedenle gerek kendi gerek bir başka kişi örneğinin, ailesi yönünden sakınca görülmesi hâlinde, tanığın adreslerini gizleyebilmesi için Cumhuriyet savcısı, mahkeme başkanı veya hâkimin kendisine davetiyenin ulaşabileceği bir başka adresi göstermesine izin verebilmesi, ikinci fıkrada kabul edilmiştir.

Tanığın kimliğini açıklaması, kendisinin veya başka bir kişinin beden bütünlüğünü veya özgürlüğünü tehlikeye düşüreceği yolunda bir kuşkuya yol açıyorsa kimliğini açıklamadan kaçınabilmesine Cumhuriyet savcısı, mahkeme başkanı veya hâkim tarafından izin verilebilecektir. Ancak tanığın, tanıklık ettiği olayları hangi neden ve vesile ile öğrenmiş bulunduğunu açıklaması zorunludur. Böylece anlatımının gerçeğe uygunluk denetiminin yapılabilmesi ve sanığın da savunma olanaklarını uygun biçimde kullanabilmesi sağlanmış ve çıkarlar arasında denge gözetilmiş olmaktadır.

Tanığın dinlenilmesi sırasında kimliğinin açıklanması gerektiğinde, tanık hakkında hâkim kararıyla 12/4/1991 tarihli ve 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu’nun 20. maddesinde gösterilen “koruma tedbirleri” uygulanabilecektir. Bu tedbirlere ancak tanığın kimliğinin açıklanmasının kendisi veya başkaları için ciddi bir tehlike oluşturması hâlinde başvurulabilecektir. Getirilen düzenleme ile ceza yargılamasında özellikle kovuşturma evresinde önemli bir yer tutan, tanık beyan delilinin daha kolay ve güvenli bir şekilde elde edilmesi amaçlanmıştır. Gerçeğin ortaya çıkarılmasında beyanı ile katkıda bulunan tanığın Devletçe korunma-

sı, hem Anayasa, hem evrensel insan hakları normlarının gereğidir.

Taniğin kimliğine ilişkin bilgilerin tanıklık etmekle doğan veya varsayılan sakıncaların ortadan kalkmasına değin, dosyaya konulmayarak Cumhuriyet savcılığında ve kovuşturma evresinde mahkemede saklanması ve engelin ortadan kalkması ile birlikte dosyaya konulması maddenin beşinci fıkrasının emri gereğidir.

1412 sayılı CMUK' da ise, şahide şahadetinden evvel adı, sanı, yaşı, işi ve ikametgâhı sorulur. İktiza ederse şahadetine ne dereceye kadar itimat edilebileceği hakkında hâkimi tenvir edecek hallere müteallik ve hele maznun veya mağdur ile münasebetlerine dair sualler sorulur⁹⁹, denilmekte ancak tanıkların korunması ile ilgili herhangi bir hüküm bulunmamaktadır.

1.2.3.17. Tanığa Söylenecek Şeyler ve Sorulacak Sualler

5271 sayılı CMK'ya göre; tanık, dinlenmeden önce hakkında tanıklık yapacağı olayla ilgili olarak mahkeme başkanı veya hâkim tarafından, kendisine bilgi verilir; hazır olan sanık, tanığa gösterilir. Sanık hazır değilse kimliği açıklanır. Tanıktan, tanıklık edeceği konulara ilişkin bildiklerini söylemesi istenir ve tanıklık ederken sözü kesilmez.

Tanıklık edilen konuları aydınlatmak, tamamlamak ve bilgilerinin dayandığı durumları gereğince değerlendirebilmek için tanığa ayrıca soru yöneltilebilir¹⁰⁰.

Maddenin koyduğu temel kural, tanığa, kovuşturmanın konusunu ve sanık kişinin kim olduğunu açıklamaktır. Bu kural, gerek mahkemece yapılan ifade almalarda, gerek istinabe yolu ile alınan ifadelerde ve savcının ifade almaya yetkili olduğu hâllerde geçerlidir. Ancak, polisin aldığı ifadelerde bu kural uygulanmaz. Çünkü polisin araştırma çerçevesi cümlesinden olarak aldığı ifadelerde, suç olayının ortaya çıkarılması için başvurulacak taktik nedenler ağırlık kazanacaktır. Bu nedenle tanığın polisçe ifadesinin alınmasında, soruşturmanın konusu söylenmeyebilir.

Taniğin bildiklerini söylemeye davet olunması ve sözünün kesilmemesi kuralı ihlâl olduğunda bir kanun yoluna başvuru nedeni doğabilir, çünkü bu durum hukuka aykırılık anlamındadır. Ancak bozma kararı vermek için doğal olarak nedensellik bağı da araştırılacak ve aksi hâlde bu aykırılık bir bozma nedeni olmayacaktır.

Tanığa, dinlenmesinden önce davanın anlatılması, sanık hazır ise, onun gösterilmesi, düzenleyici bir kuraldır, ihlâl edilmesi kanun yolu nedeni olmaz.

99- 1412 Sayılı CMUK, m.61

100- 5271 Sayılı CMK, m.59

Maddenin ikinci fıkrasında, tanıklık edilen konuları aydınlatmak, tamamlamak ve adı geçenin bilgilerinin dayandığı durumları gereğince değerlendirebilmek için tanığa ayrıca sorular da yöneltilebilir. Maddenin amacı gerçeği bulmak ortaya çıkarmaktır. Bu nedenle yetkililer bu amaç doğrultusundaki soruları, elbette ki, yöneltebileceklerdir

Yine 1412 sayılı CMUK hükmüne göre; tanık dinlenmezden evvel hakim kendisine davayı anlatır, sanık hazır ise onu da gösterir ve tanık, tanıklık edeceği vakıalara ait bildiği şeyleri söylemeye davet olunur. Tanık tanıklığını ederken sözü kesilmez.

Tanıklık ettiği hususu tenvir ve ikmal etmek ve malumatının müstenit olduğu halleri lâıyıkıyla takdir edebilmek için tanığa sual sorulabilir¹⁰¹.

1.2.3.18. Tanıklıktan ve Yeminden Sebepsiz Çekilme

5271 sayılı CMK'ya göre; yasal bir sebep olmaksızın tanıklıktan veya yeminden çeken tanık hakkında, bundan doğan giderlere hükmedilmekle beraber, yeminin veya tanıklığının gerçekleştirilmesi için dava hakkında hüküm verilinceye kadar ve her hâlde üç ayı geçmemek üzere disiplin hapsi verilebilir. Kişi, tanıklığa ilişkin yükümlülüğüne uygun davranması halinde, derhâl serbest bırakılır.

Bu tedbirleri almaya naip hâkim ve istinabe olunan mahkeme ile soruşturma evresinde sulh ceza hâkimi yetkilidir.

Davanın görüldüğü sırada bu tedbirler alındıktan ve yukarıdaki süreler suçun türüne göre tümüyle uygulandıktan sonra o dava veya aynı işe ilişkin diğer davada tekrar edilmez. Disiplin hapsi kararına itiraz edilebilir¹⁰².

Maddede tanıklıktan ve yeminden çekinmenin yaptırımları ve uygulama koşulları yer almıştır. Ceza muhakemesi faaliyeti süreklilik arz ettiğinden ve en kısa sürede bitirilmesi de gerektiğinden tanığın gelmemesi, bu iki hedefe ulaşılmasını engelleyecektir. Bu nedenle, gelmeyen tanığa, o celsenin giderlerinin yüklenmesi âdil ve etkili bir yaptırımdır. Mazeretsiz gelmemenin büyük ölçüde önünün alınması böylece söz konusu olabilecektir.

Tanımlardaki düzenleme doğrultusunda “hapis yolu ile tazyik” yerine “disiplin hapsi” kelimesi kullanılmıştır. Beyanda bulunmaktan veya yeminden kaçan tanığın, üç ayı geçmemek ve herhalde dava hakkında hüküm verilinceye kadar disiplin hapsine konacağı maddede belirtilmiştir.

101- 1412 Sayılı CMUK, m.62.

102- 5271 Sayılı CMK, m.60

Disiplin hapsi için 2 nci maddenin gerekçesine bakılmalıdır. Süre kabahatlere ilişkin davalarda en çok bir aydır.

Maddenin üçüncü fıkrasında açıklandığı üzere disiplin hapsi aynı işte yeniden verilse bile tümü için cürümlerde üç, kabahatlerde bir ay aşamaz. Disiplin hapsine karşı itiraz yolu açıktır.

Tanıklıktan ve yeminden sebepsiz çekinme 1412 sayılı CMUK'da değişik: 1696 sayı ile 05.03.1973 tarihinde düzenlenmiştir. Buna göre kanunî bir sebep olmaksızın tanıklıktan veya yemin etmekten çekinen tanık bundan doğan masraflara ve 46 ncı madde gereğince para cezasına mahkûm olur.

Bundan başka tanıklığa veya yemine zorlamak için; dinleneceği dava hakkında hüküm verinceye kadar ve her halde 6 ayı geçmemek üzere tanık hapsolunabilir. Kabahat davalarında bu müddet altı haftayı geçmez. Bu tedbirleri almaya istinabe olunan hâkim ve naipiler ile hazırlık tahkikatı sırasında sulh hâkimleri dahi yetkilidir.

Bir davanın görüldüğü sırada bu tedbirler alındıktan ve tatbik olunduktan sonra o dava veya aynı işe ait diğer davada tekrar edilmez¹⁰³.

1.2.3.19. Tanığa Verilecek Tazminat ve Masraflar

5271 sayılı CMK'da Cumhuriyet Savcısı veya mahkeme başkanı veya hâkim tarafından çağrılan tanığa, her yıl Adalet Bakanlığınca hazırlanan tarifeye göre kaybettiği zaman ile orantılı bir tazminat verilir. Tanık hazır olmak için seyahat etmek zorunda kalmışsa, yol giderleriyle tanıklığa çağrıldığı yerdeki ikamet ve beslenme giderleri de karşılanır.

Birinci fıkra hükmüne istinaden ödenmesi gereken tazminat ve giderler, hiçbir vergi, resim ve harç alınmaksızın, ödenir¹⁰⁴ denilmektedir.

Maddede tanığa verdiği hizmet dolayısıyla ödenecek tazminat ve giderler düzenlenmiştir. Tazminatın belirlenmesinde mahrum kalınan kâr, zorunlu yol masrafları, beslenme giderleri, duruşmaya gelmek için olağandışı giderler göz önünde tutulmakla beraber esas, Adalet Bakanlığınca hazırlanan tarifiedir.

Tanık görevini yerine getirebilmek için seyahat etmek durumunda kalmış ise yol giderleri ile ikamet giderleri de karşılanacaktır.

1412 sayılı CMUK'nın 64. maddesinde de davet olunan tanığın "...tarifeye göre kaybettiği vakit ile mütenasip bir tazminat istihsaline hakkı

¹⁰³-1412 Sayılı CMUK, m.63.

¹⁰⁴- 5271 Sayılı CMK, m.61

vardır...” hükmü yer almış, ancak sözü edilen tarifenin hangi merci tarafından hazırlanacağı ve ne kadar süre için geçerli olacağı belirtilmemiştir. Maddede yapılan düzenleme ile sözü edilen tarifenin Adalet Bakanlığınca her yıl için hazırlanacağı vurgulanmak suretiyle belirsizlik giderilmiştir.

Diğer yandan ceza yargılamasında tanıklığın önemi dikkate alınarak bu görevin herhangi bir parasal kaygı duyulmaksızın yapılmasını sağlamak için tanığa ödenecek tazminat ve giderlerin her türlü vergi, resim ve harçtan muaf olduğu hususuna ikinci fıkra da yer verilmiştir.

Hakim veya Cumhuriyet Müddeiumumisi tarafından davet olunan her tanığın, tarifeye göre kaybettiği vakit ile mütenasip bir tazminat istihsaline hakkı vardır. Bu tazminat Devlet Hazinesinden verilir. Şahit hazır olmak için seyahat etmeye mecbur olmuş ise yol masrafiyle şahitliğe davet olunduğu mahaldeki ikamet masrafını alır.

1.2.3.20. Keşifte, Tanık veya Bilirkişinin Dinlenmesinde Bulunabilecekler

5271 sayılı CMK’ ya göre; Keşif yapılması sırasında şüpheli, sanık, mağdur ve bunların müdafii ve vekili hazır bulunabilirler. Tanık veya bilirkişinin duruşma sırasında hazır bulunamayacağı veya oturduğu yerin uzaklığı nedeniyle bulunmasının güç olduğu anlaşılırsa, bu tanık veya bilirkişinin dinlenmesinde de birinci fıkra hükmü uygulanır.

Mağdur, şüpheli veya sanığın huzuru, tanıklardan birinin gerçeğe uygun tanıklık etmesine engel olabilecekse, o işte şüpheli veya sanığın bulunmamasına karar verilebilir. Bu işlerde hazır bulunmaya hakkı olanlar, işin geri bırakılmasına neden olmamak koşuluyla, işlerin yapılması gününden önce haberdar edilirler.

Şüpheli veya sanık tutuklu ise, hâkim veya mahkeme tarafından ancak zorunlu sayılan hâllerde keşifte hazır bulundurulmasına karar verilebilir¹⁰⁵.

Bu madde, keşifte, tanık ve bilirkişinin dinlenmesinde hazır bulunabilecek kişileri göstermektedir.

Yargılamanın yüzyüzelik (vicahilik) yani sözlülük ilkesi, iddia ve savunma dengesinin korunmasının gerektirdiği ölçüde, sanığın yargılama faaliyetlerine katılmasını gerektirir. Tanıkların dinlenilmesinde sanığın, tanık beyanlarını tartışıp çürütmek, onlara gerekli soruları gerekli za-

¹⁰⁵5271 Sayılı CMK, m.84

manda yöneltmek hakkı adil yargılama bağlamında ne kadar önemli ise, davanın, sonucuna etki yapabilecek nitelikteki keşif işlemlerinde de sanığın hazır bulunup, bu yargılama faaliyetlerine katılması da aynı açıdan gereklidir. Bu nedenlerle keşfin, ilke olarak hâkim tarafından yapılması yararlı sayılmıştır.

Bir olayın soruşturmasında incelemenin hemen yapılmasının zorunlu olduğu, diğer bir deyişle gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde Cumhuriyet savcısı tarafından da keşif yapılabilecektir. Kolluğun veya Cumhuriyet savcısının, delil olabilecek şeyleri arayıp bulmak için yaptığı araştırma ve bu husustaki saptamalar ile keşif işlemini birbirine karıştırmamak gerekir. Cumhuriyet savcısı belirtilen şekildeki saptamayla yetinmeyip, gecikmesinde sakınca bulunması nedeniyle keşfin hemen yapılmasını gerekli gördüğü hâllerde, bunun hâkim tarafından yapılması gereken bir yargılama işlemi olduğunu dikkate alarak, duruşmada hazır bulunabilecek kişileri, kendisinin yaptığı keşif işleminde de hazır bulundurulmalıdır. Böylece kendisine suç isnat edilen de keşif mahallinde bulunup inceleme işlemlerine katılmış ve duruşmada da incelenecek bu belgeye karşı itirazlarını yapabilecek bir durumda olacağından savunma hakkı kısıtlanmamış olacaktır.

5271 sayılı CMK'nın 84. madde birinci fıkrasında, keşifte şüpheli, sanık, mağdur ve avukatlarının hazır bulunabileceklerini, ikinci fıkra da ise tanık veya bilirkişinin dinlenmelerinde hangi hâllerde adı geçenlerin hazır bulunabileceklerini göstermektedir.

Üçüncü fıkra da ise, şüpheli veya sanığın hazır bulunmasının men olabileceği bir hâl yer almaktadır. Adı geçenlerin hazır bulunmaları, tanığın gerçeğe uygun beyanını engelleyebilecekse, örneğin tanık, sanığın etkisi altında kalıyorsa, tanığın dinlenmesinde sanığın hazır bulunmasına karar verilebilir.

Maddenin dördüncü ve beşinci fıkralarında, hazır bulunma hakkına sahip olanların ne şekilde haberdar edileceklerine, işin başka güne bırakılmasını isteyemeyeceklerine, tutukluların ancak mahkeme binası içindeki işlerde hazır bulunabileceklerine ilişkin hükümler yer almaktadır. Ancak beşinci fıkranın ikinci cümlesi, zorunlu sayılan hâllerde, tutuklu, şüpheli veya sanığın, hâkim kararı ile mahkeme binası dışında da yapılacak işlemlerde hazır bulunmasına karar verilebilmesine de olanak sağlamıştır. Bu gibi hâllerde, hâkim tarafından re'sen karar verilmediğinde, kolluğun istemi üzerine Cumhuriyet savcısı, tutuklama kararını vermiş olan hâkimden bu hususta karar vermesini isteyebilecektir.

Keşif veya Muayenede, Tanık ve Bilirkişinin Dinlenmesinde Bulunabilecekler 1412 sayılı CMUK'da şu şekilde düzenlenmiştir. "(Değişik: 3206 – 21,05.1985) Bir keşif veya muayenenin yapılması sırasında sanık, mağdur ve müdafileri hazır bulunabilir.

Bir tanık veya bilirkişinin duruşma sırasında hazır bulunamayacağı umulur veya meskeninin uzaklığı sebebiyle bulunması güç görülürse, bu tanık veya bilirkişinin dinlenmesinde dahi aynı hüküm uygulanır.

Sanığın huzuru tanıklardan birinin gerçeğe uygun tanıklık etmesine engel olabilecekse, o sanığın bulunmamasına karar verilebilir.

Bu işlerde hazır bulunmaya hakkı olanlar işin geri bırakılmasına meydan vermemek kaydıyla, işlerin yapılması gününden evvel haberdar edilir¹⁰⁶."

1.2.3.21. İddianamenin Kabulü ve Duruşma Hazırlığı

5271 sayılı CMK'ya göre; İddianamenin kabulüyle, kamu davası açılmış olur ve kovuşturma evresi başlar. Mahkeme, iddianamenin kabulünden sonra duruşma gününü belirler ve duruşmada hazır bulunması gereken kişileri çağırır¹⁰⁷.

Mahkeme başkanı veya hâkim, 178 ilâ 180 inci maddeler gereğince kararlar vermediği veya ıslahtan sonra verilen iddianamenin geçerli olduğunu saptadığında iddianamenin kabulü kararını verecekler ve sonra duruşma hazırlığına derhâl girişip yargılamanın bir duruşmada kesintisiz bir şekilde yürüyebilmesi için aşağıdaki maddelerde gösterilen işlemleri gerçekleştirecektir. Duruşma hazırlığında yeniden keşif ve muayene yapma yetkisi 187 nci maddede veya tanık ve bilirkişi dinleme yetkisi 180 inci maddede verilmiş, duruşma başladıktan sonra soruşturma aşamasında eksik yapıldığı anlaşılan işlemleri yapma yetkisi davanın bir duruşmada bitirilmesi amacıyla kabul edilmiştir.

Maddenin getirdiği önemli yenilik mahkeme başkanı veya hâkime iddianamede yer almayan başkaca ispat araçlarının toplanmasına karar verme yetkisinin kabul edilmesidir. Böylece dosyanın duruşma hazırlığı aşamasında olgunlaşması ile davanın bir duruşmada bitirilmesinin alt yapısı oluşturulmuş bulunmaktadır.

İddianamenin kabulü kararıyla yargılamanın duruşma aşaması başlamakta, hakkında soruşturma yapılan ve bu aşamaya kadar "şüpheli" olarak adlandırılan kişi de "sanık" sıfatını almaktadır.

106- 1412 Sayılı CMUK, m.162

107- 5271 Sayılı CMK, m.175

Aralarında bağlantı bulunması nedeniyle birleştirilerek açılmış olan davalarda, her biri yönünden mahkemece (174. md) 178 ve 179 uncu maddeler ile 180 inci madde ışığında yapılan değerlendirme sonunda doğru ve tam açılmış bölüm için kabul, diğeri için de iade veya ret kararı verilebilir.

Ayrıca 5271 sayılın CMK'nın 181. maddesinin birinci fıkrasına göre, duruşmanın yapılacağı günü mahkeme başkanı veya hâkim belirler; ancak duruşma gününü belirlerken Cumhuriyet savcısının ve sanığın avukatının görüşünü de almak zorundadır. Bu zorunluluk hem savunmayı güçlendiren ve hem de davanın bir duruşmada bitirilmesini sağlamaya yönelik diğer bir önlemdir.

1412 sayılı CMUK'nın 206. maddesinin ikinci fıkrasında yer alıp diğerlerinden önce görülecek olan davaları belirleyecek olan hüküm bu nedenle kanuna alınmamıştır.

Maddenin getirdiği diğer bir yenilik celpnameleri düzenleme ve tebliğ yetkisinin doğrudan doğruya mahkeme başkanı veya hâkime verilmiş olmasıdır; değişiklik, dosyaya eli değen aktör sayısını azaltmak için yapılmıştır. Gerçekten yapılan araştırmalar dosyanın aynı oda içerisinde bir masadan diğer masaya gittiği hâllerde, bazen günlerle ifade edilebilen bir boşuna bekleme süresinin eklendiğini ortaya koymuştur. Tasarı, bu tür makul olmayan ve davayı uzatan uygulamaları olanaklar ölçüsünde azaltma esasını kabul etmiş bulunmaktadır;

Getirdiği yeniliklerle yukarıda özetlenen maddenin temel hükümleri şöylece ifade olunabilir:

1. Davanın bir veya zorunlu olduğunda birbirini izleyen duruşmalarda bitirilmesi ve parçalı adalet uygulamasına son verilmesi.

2. Mahkeme başkanı veya hâkimin, davada yer alan kişileri doğrudan doğruya davet etmesi, duruşmanın bir günde bitmeyeceği anlaşılırsa, ilgilileri, hemen izleyen duruşmaya çağırabilmesi.

Duruşma gününün belirlenmesinde 1412 sayılı CMUK'ya göre duruşmanın yapılacağı gün mahkeme reisi tarafından tâyin olunur. Devlet ve Hükümet nüfuzunu, kıran ve adabı umumiye aleyhinde olan suçlar ile yağma ve yol kesmek ve adam kaldırmak ve öldürmek cürümleri diğerlerinden önce görülür¹⁰⁸.

Yine aynı kanunun 214. maddesine göre de mahkeme reisi dahi resen tanık ve bilirkişi celbine ve başkaca sübut sebeplerinin toplanmasına karar verebilir¹⁰⁹.

108- 1412 sayılı CMUK, m.206

109- 1412 CMUK, m.214

207. maddesine göre ise Cumhuriyet Müddeiumumiliği duruşma için icap eden celpnameleri yazar ve tebliğ eder ve suçun sübutuna yardım edecek eşyayı mahkemeye verir.

Maznun veya şahit yahut ehlihibre çok olmasından veya maznunun sorgusunun uzaması ihtimalinden dolayı duruşmanın bir günde bitmeyeceği anlaşılırsa reis şahitlerle ehlihibrenin hepsini veya bir kısmını sonraki duruşmalara davet ettirebilir¹¹⁰.

1.2.3.22. Sanığın Müdafaa Delillerinin Toplanması Talebi

5271 sayılı CMK'ya göre; sanık, tanık veya bilirkişinin davetini veya savunma delillerinin toplanmasını istediğinde, bunların ilişkin olduğu olayları göstermek suretiyle bu husustaki dilekçesini duruşma gününden en az beş gün önce mahkeme başkanına veya hâkime verir. Bu dilekçe üzerine verilecek karar, kendisine derhâl bildirilir. Sanığın kabul edilen istemleri, Cumhuriyet savcısına da bildirilir¹¹¹.

Yukarıda bahsedilen madde gereğince sanık, tanık veya bilirkişinin davetini veya bazı savunma delillerinin toplanmasını isteyecek olursa, duruşma gününden en az beş gün önce mahkeme başkanına veya hâkime bir dilekçe ile bunları ve istemine ilişkin olayları bildirecektir. Mahkeme başkanı veya hâkim bu dilekçeyi hemen inceleyerek kararını verecek ve kararını sanığa bildirecektir. Sanığın kabul edilen istemleri ise aynı surette Cumhuriyet savcısına da bildirilecektir.

1412 sayılı CMUK hükmüne göre; maznun, şahit veya ehlihibrenin davetini, yahut müdafaa delillerinin toplanmasını istediğinde bu delillerin taallûk ettiği vakıaları göstermek suretiyle bu bapta istidasını duruşma gününden en aşağı beş gün evvel mahkeme reisine verir. Bu istida üzerine verilecek karar derhal kendisine bildirilir. Maznunun kabul edilen talepleri Cumhuriyet Müddeiumumiliğine de bildirilir¹¹²." denilmektedir.

1.2.3.23. Çağırılması Reddedilen Tanığın ve Uzman Kişinin Doğrudan Mahkemeye Getirilmesi

"Mahkeme başkanı veya hâkim, sanığın veya katılanın gösterdiği tanık veya uzman kişinin çağırılması hakkındaki dilekçeyi reddettiğinde, sanık veya katılan o kişileri mahkemeye getirebilir. Bu kişiler duruşmada dinlenir¹¹³."

110- 1412 CMUK, m.207-

111- 5271 Sayılı CMK, m.177

112- 1412 CMUK, m.212

113- 5271 Sayılı CMK. m.178

Bahsedilen 5271 sayılı CMK maddesi, mahkeme başkanı veya hâkim tarafından, bir kimsenin daveti hakkında 83 üncü maddeye göre sanık tarafından yapılan istemin reddine ilişkindir.

Madde red hâlinde sanığın davet edilmesini istediği kimseyi kendisinin getirmesini düzenlemektedir.

1412 sayılı CMUK'ya göre ise reis bir kimsenin daveti hakkındaki istidayı reddeylediği takdirde maznun o kimseyi doğrudan doğruya davet ettirebileceği gibi evvelce bir istida vermeksizin dahi o kimseyi getirebilir.

Doğrudan doğruya davet olunan kimse, yol masrafıyla kaybedeceği vakit için tarifye göre verilmesi muktezi tazminat, celpnamenin tebliği sırasında kendisine verilir veya mahkeme kalemine yatırıldığı bildirilirse hazır bulunmaya mecburdur.

Doğrudan doğruya davet olunan kimsenin beyanatı duruşma sırasında hâdisenin tenvirine yararsa mahkeme talep vukuunda, yukarıdaki fıkrada yazılı masraf ve tazminatın Devlet Hazinesinden verilmesine karar verir¹¹⁴.

Yine 1412 sayılı CMUK madde 214'e göre mahkeme reisi dahi resen tanık ve bilirkişi celbine ve başkaca sübut sebeplerinin toplanmasına karar verebilir¹¹⁵.

1.2.3.24. Tanık ve Bilirkişinin Naiple veya İstinabe Yoluyla Dinlenmeleri

Tanık ve bilirkişinin naiple veya istinabe yoluyla dinlenmeleri ile ilgili hükümler 5271 sayılı CMK maddesine göre şu şekildedir: "Hastalık veya malûllük veya giderilmesi olanağı bulunmayan başka bir nedenle bir tanık veya bilirkişinin uzun ve önceden bilinmeyen bir zaman için duruşmada hazır bulunmasının olanaklı bulunmayacağı anlaşılırsa, mahkeme onun bir naiple veya istinabe yoluyla dinlenmesine karar verebilir. Bu hüküm, konutlarının yetkili mahkemenin yargı çevresi dışında bulunmasından dolayı getirilmesi zor olan tanık ve bilirkişinin dinlenmesinde de uygulanır.

Davayı görmekte olan mahkeme, zorunluluk olmadıkça, büyükşehir belediye sınırları içerisinde bulunan şikâyetçi, katılan, sanık, müdafii veya vekil, tanık ve bilirkişilerin istinabe yoluyla dinlenmesine karar veremez.

İstinabe olunan mahkeme, büyükşehir belediye sınırları içerisinde ise, ilgililer kendi yargı çevresinde bulunmasa da büyükşehir belediye sınır-

114- 1412 CMUK, m.213

115- 1412 CMUK, m.214

ları içerisinde yerine getirilmesi gereken istinabe evrakını geri çevirmek-
sizin gereğini yapar.

Yukarıdaki fıkralar içeriğine göre tanık veya bilirkişinin aynı anda gö-
rüntülü ve sesli iletişim tekniğinin kullanılması suretiyle dinlenebilme-
leri olanağının varlığı hâlinde bu yöntem uygulanarak ifade alınır. Buna
olanak verecek teknik donanımın kurulmasına ve kullanılmasına ilişkin
esas ve usuller yönetmelikte gösterilir¹¹⁶.”

Yukarıda bahsedilen maddeyi değerlendirecek olursak; Avrupa İn-
san Hakları Sözleşmesinin 6 ncı maddesinde yer alan “adil yargılama” ve
“sözlülük” ilkeleri gereği ve bu konuda Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
kararları doğrultusunda; esas hakkında hükmü verecek olan mahkeme-
nin tanığı (ve özellikle sanığı) bizzat kendisinin duruşmada dinlemesi
zorunludur.

Maddede bu kuralın kabul edilebilen ender istisnalarından birisi dü-
zenlenmiştir. Madde gereğince tanık veya bilirkişinin naiple veya istina-
be yoluyla dinlenebileceği hâller şunlardır:

1. Hastalık veya malûllük veya giderilmesi olanağı bulunmayan bir
nedenle tanık veya bilirkişinin uzun veya önceden bilinmeyen bir za-
man için duruşmada hazır bulunamayacağının anlaşılması,

2. Tanık veya bilirkişinin konutlarının uzak bulunmasından dolayı da-
vet edilmelerinin zor olması.

Maddenin dördüncü fıkrasında, davaların uzamasına neden olan bir
uygulamayı ortadan kaldırmak amacı ile, istinabe edilen ilgili mahke-
menin, büyükşehir belediye sınırları içerisinde kendi yargı çevresinde
bulunmasa bile, istinabe evrakını geri çeviremeyeceği ve gereğini yapa-
cağı açıklanmış ve üçüncü fıkrada da ayrıca büyükşehir belediye sınırları
içerisinde bulunan şikâyetçi, katılan, sanık, avukat, tanık ve bilirkişilerin
istinabe yolu ile değil, doğrudan davet edilerek dinlenecekleri hükmü
getirilmiştir.

Tanık veya bilirkişinin istinabe yoluyla dinlenmelerinden doğabilecek
sakıncaları ortadan kaldırmak veya en aza indirmek için, esas hakkında
hükmü verecek mahkemece de görüntülü biçimde izlenip soruların da
sorulabileceği video marifetiyle yayın yönteminin olanak bulundukça
uygulanmasını gerekli görmüştür. Bu sistemim nasıl kurulup işletilece-
ğine ve buna olanak verecek teknik donanımın kurulmasına ve kullanıl-
masına ilişkin esas ve usuller yönetmelikte düzenlenmiştir.

116- 5271 Sayılı CMK m.180

Bu konuyla ilgili 1412 sayılı CMUK madde 216'ya göre; hastalık veya maluliyet veya iktihamı mümkün olmayan başka bir sebeple bir tanık veya bilirkişinin uzun veya gayri muayyen bir zaman için duruşmada hazır bulunması kabil olmayacağı anlaşılırsa mahkeme bir naip marifetiyle veya istinabe yoluyla onun dinlenmesine karar verebilir. Yemin verilmesi icap eden hususlarda yemin ettirildikten sonra dinlenir.

Bu hüküm meskenlerinin uzak bulunmasından dolayı celpleri müşkül olan tanık ve bilirkişinin dinlenmesinde dahi caridir¹¹⁷.

1.2.3.25. Tanık ve Bilirkişinin Dinleneceği Günün Bildirilmesi

5271 sayılı CMK'ya göre; Tanık veya bilirkişilerin dinlenmesi için belirlenen gün, Cumhuriyet savcısına, suçtan zarar görene, vekiline, sanığa ve müdafisine bildirilir. Düzenlenen tutanağın örneği hazır bulunan Cumhuriyet savcısına ve müdafie verilir.

Yeniden keşif ve muayeneye ihtiyaç duyulursa, yukarıdaki fıkra hükümleri uygulanır.

Tutuklu olan sanık, ancak tutuklu bulunduğu yer mahkemesinde yapılacak bu tür işlerde hazır bulundurulmasını isteyebilir. Ancak, hâkim veya mahkeme tarafından zorunlu sayılan hâllerde tutuklu bulunan şüpheli veya sanığın da bu tür işlerde hazır bulunmasına karar verilebilir¹¹⁸.

Madde, gecikmeye neden olup olmayacağını göz önüne almaksızın tanık ve bilirkişinin dinleneceği günü bildirme zorunluluğunu getirmiştir. Belirlenen gün Cumhuriyet savcısına, sanığa ve avukatına bildirilecektir. Düzenlenen tutanağın örneği de hazır bulunan Cumhuriyet savcısına ve avukata verilecektir. Ayrıca duruşma hazırlığı aşamasında mahkeme yeniden keşif veya muayene yaparak dosyayı olgunlaştırmak ve duruşmaya tam olarak hazırlamak gereksinimini duyarsa, bundan Cumhuriyet savcısını, sanığı ve avukatı haberdar edecektir. Bu yeni düzenleme, Tasarının ana fıkri olan silâhlarda eşitlik sağlanması yolu ile savunmanın güçlendirilmesi ve etkin bir ceza adaleti sisteminin oluşturulması ilkelere uygundur. Gerçekten duruşma hazırlığı aşamasında avukatın da hazır bulunduğu bir tanık dinleme, keşif, bilirkişi incelemesi işlemi yapıldığı takdirde, bunlara karşı olan görüşler bu aşamada ileri sürülerek çözülebileceğinden, duruşma hazırlığı aşaması uzarsa da, aslında bu yolla duruşma aşaması hızlanabilecek ve Tasarının gerçekleştirmeye çalıştığı davanın bir duruşmada bitirilmesi sistemine kavuşmada önemli bir katkıda bulunmuş olacaktır.

117- 1412 Sayılı CMUK, m.216

118- 5271 Sayılı CMK, m.181

Maddenin son fıkrasına göre tutuklu, ancak tutuklu bulunduğu yer mahkemesinde yapılacak bu tür işlerde hazır bulundurulmasını isteyebilecektir. Ancak hâkim veya mahkeme, gerekli ve zorunlu gördüğünde, şüpheli veya sanığın bu tür işlerde hazır bulunmasına karar verebilecektir. Doğal olarak tutuklu ve avukatı bu gibi hâllerde talepte de bulunabileceklerdir.

1412 sayılı CMUK'da ise işin gecikmesine sebebiyet vermeyecekse şahit veya ehlihibrenin dinlenmesi için tâyin olunan günden Cumhuriyet Müddeiumumisine, maznuna ve müdafie haber verilir. Bunların dinlenme sırasında hazır bulunmaları şart değildir. Tutulan zabıt varakası Cumhuriyet Müddeiumumisine ve müdafie gösterilir. Mevkuf olan maznun ancak mevkuf bulunduğu mahaldeki mahkeme binası içinde yapılacak bu nevi işlerde hazır bulunmayı isteyebilir¹¹⁹.

Yine aynı kanunun 218. maddesine göre duruşmanın hazırlanması için yeniden keşif ve muayeneye ihtiyaç görülürse yine yukarıdaki madde ahkâmı tatbik olunur¹²⁰.

1.2.3.26. Tanıklarla Bilirkişinin Savcı ve Sanık Tarafından Dinlenmeleri ile İstizahlara Doğrudan Soru Yönelme

“Cumhuriyet savcısı, müdafî veya vekil sıfatıyla duruşmaya katılan avukat; sanığa, katılana, tanıklara, bilirkişilere ve duruşmaya çağırılmış diğer kişilere, duruşma disiplinine uygun olarak doğrudan soru yöneltebilirler. Sanık ve katılan da mahkeme başkanı veya hâkim aracılığı ile soru yöneltebilir. Yöneltilen soruya itiraz edildiğinde sorunun yöneltmesinin gerekip gerekmediğine, mahkeme başkanı karar verir. Gerektiğinde ilgililer yeniden soru sorabilir.

Heyet halinde görev yapan mahkemelerde, heyeti oluşturan hâkimler, birinci fıkrada belirtilen kişilere soru sorabilir¹²¹.”

Yukarıda anılan 5271 sayılı CMK maddesi, Türk hukuku bakımından çok önemli bir yenilik getirmiş bulunmaktadır. Common Law sisteminde ve Avrupa'da İtalyan hukukunda ceza davasının taraf muhakemesi şeklinde cereyan ettiği ve bu nedenle çapraz sorgu sisteminin uygulandığı bilinmektedir. Mahkemenin delil araştırma yetkisine sahip bulunduğu Continental sistemlerde, tam bir çapraz sorgulamanın kabulünün Tasarının bütünü ile bağdaşmayacağı bilindiğinden, savunma hakkını sağlam tutmak amacı ile bu madde getirilmiştir. Bu madde ile Cumhu-

119- 1412 sayılı CMUK, m.217

120- 1412 Sayılı CMUK, m.218

121- 5271 Sayılı CMK, m.201

riyet savcısının, katılanın, sanığın ve avukatların mahkeme başkanı veya hakimden söz isteyerek, tanıklara, katılana, bilirkişilere ve duruşmaya çağırılmış diğer kişilere, doğrudan soru yöneltebilecekleri kabul edilmiştir. Yine sanık ve katılanın da mahkeme başkanı veya hâkim aracılığı ile aynı kişilere soru yöneltebilmeleri olanaklı kılınmıştır. Aynı kişilere sorulan soruya karşı gelme hakkı tanınmıştır; madde de karşı gelmeye "itiraz" denilmekte ise de, teknik anlamda kanun yolundaki itiraz olmayıp, karşı gelme, bu konuda hâkimin karar vermesini istemek niteliğindedir. Bu hâlde sorunun yöneltilmesinin gerekip gerekmediğine, [206. m] 214 üncü maddedeki usule göre mahkeme karar verecektir. Dikkat edileceği üzere maddenin getirdiği esas, Common Law sistemine yakın ise de, bundan farklıdır. Kanunun 191.maddesinde açıklandığı üzere, duruşma, hakimin sorgusu ile başlamaktadır. Common Law sisteminde ise ceza davası taraf muhakemesi şeklinde cereyan ettiğinden, hâkim tam tarafsızdır ve sorgu yapamayacağı gibi, çok istisnâî hâllerde tanıklara soru da soramaz; sadece taraflar arasında soru yöneltmeden kaynaklanan karşı koymaları çözüme bağlar.

Kanunun sistemi o derecede farklıdır ki, 201/2. madde mahkeme üyelerine de soru sormak hakkını tanımaktadır. Kaldı ki, Common Law sisteminde duruşmada sanık sorguya çekilmez; ancak istemi olduğunda tanık gibi dinlenir ve hatta kendisine bu hâlde yemin verilir.

Netice olarak getirilen madde, savunma hakkını güçlendirici ve avukatın daha enerjik ve etkin olmasını sağlayan bir hüküm niteliğindedir. Madde, duruşmada mahkeme üyelerinin de tanıklara veya bilirkişilere soru yöneltmelerine olanak tanınacağını yani üyelerin tanıklara veya bilirkişilere soru sorma yetkisine sahip bulunduklarını ifade etmektedir.

Bu konuyla ilgili 1412 sayılı CMUK'taki düzenlemelere bakacak olursak, mahkeme azasının sual sorması reis talepleri üzerine mahkeme azasına dâhi ehlihibre ve şahitlere sual sormağa müsaade verir. Bu müsaade Cumhuriyet Müddeiumumisine, maznuna ve müdafie dahi verilir¹²² şeklindedir.

Yine aynı kanunun 232. maddesine göre, Cumhuriyet Savcısı ile sanık tarafından gösterilen şahitlerle bilirkişinin dinlenmeleri ile istizahını, Cumhuriyet Savcısı ve müdafinin müttefikan vaki talepleri üzerine mahkeme reisi kendilerine tevdi eder. Bu takdirde müddeiumumi tarafından gösterilen tanıkları ve bilirkişiyi dinlemek ve istizah etmek hakkı müddeiumumiye aittir. Sanık tarafından gösterilen tanıklar ve bilirkişinin dinlenmesinde ve istizahında aynı rüçhan müdafie aittir.

122- 1412 sayılı CMUK, m.233

Bundan sonra reis dahi tanıklara ve bilirkişiye meseleyi daha ziyade tenvir için lazım gördüğü sualleri sorabilir¹²³ denilmektedir.

1412 sayılı CMUK madde 234'e göre ise de 232 inci maddenin birinci maddesinde gösterilen halde bilirkişi ve tanıkların dinlenme ve istizahı hususunda kendilerine verilen müsaadeyi bir taraf suiistimal ederse reis bunu geri alabilir.

232 inci maddenin birinci ve 23 üncü maddenin ikinci fıkralarında gösterilen hallerde reis icapsız olan veya taalluku bulunmayan suallerin sorulmasını men edebilir¹²⁴.

“Tanık ve Bilirkişi Yoklaması ve Son Tahkikatın Açılması Kararının Okunması”ndan bahsedecek olursak duruşmaya tanıkların ve bilirkişinin yoklaması ile başlanır. Bundan sonra sanığın açık kimliği ve şahsi durumu tespit olunur. Daha sonra iddianame okunur ve 135 inci maddeye göre sanık sorguya çekilir. İddianamenin okunması ve sanığın sorguya çekilmesi tanıklar hazır bulunmaksızın yapılır¹²⁵ şeklindeki düzenlemeyele karşılaşırız.

1.2.3.27. Sorgu Sırasında Sanığın Mahkeme Salonundan Çıkarılabilmesi

5271 sayılı CMK'ya göre; Sanığın yüzüne karşı suç ortaklarından birinin veya bir tanığın gerçeği söylemeyeceğinden endişe edilirse, mahkeme, sorgu ve dinleme sırasında o sanığın mahkeme salonundan çıkarılmasına karar verebilir.

Sanık tekrar getirildiğinde, tutanaklar okunur ve gerektiğinde içeriği anlatılır¹²⁶.

Duruşmanın yüz yüze, sözlü ve tartışmalı olması ilkelerine uygun olarak sanığın huzuru zorunludur. Ancak sanığın suç ortaklarından birisinin adı geçen yüzüne karşı gerçeği söylemeyeceğinden endişe edilirse, mahkeme sorgu ve dinleme sırasında sanığın dışarı çıkarılmasına karar verebilecektir. Bu hususta karar verip vermemek sadece mahkemenin takdiri içindedir; tabii olarak Cumhuriyet savcısı veya taraflar da böyle bir istemde bulunabilirler.

Dinleme sona erdikten sonra sanık içeriye alınacak ve gıyabında sarf edilen ve yapılan işler kendisine mahkeme başkanı veya hâkim tarafından bildirilip anlatılacaktır.

123- 1412 sayılı CMUK, m.232

124- 1412 sayılı CMUK, m.234

125- 1412 sayılı CMUK, m.236

126- 5271 sayılı CMK, m.200

1412 sayılı CMUK'da ise maznunun yüzüne karşı şeriklerinden birinin veya bir şahidin hakikati söylemeyeceğinden korkulursa, mahkeme soru ve dinleme sırasında o maznunun mahkeme salonundan çıkarılmasını emredebilir. Şu kadar ki maznun tekrar getirildiği zaman gıyabında yapılan söz ve işlerin esaslı noktaları kendisine bildirilir¹²⁷ denilmektedir.

Kovuşturma evresinin, hemen hemen bütün mukayeseli mevzuatta ortak olan özellikleri sözlülük, tartışmalılık, işi bir duruşmada bitirmedi. Bunlardan sözlülük (şifahilik) esastır ve başta gelir. Bu esas çerçevesinde bilirkişilerin duruşmada açıklama yapmak üzere çağırılması, bu madde ile öngörülmüş ve düzenlenmiştir.

Bilirkişilerin duruşma aşamasında raporlarını verdikten sonra hazır bulunmaları zorunluluğu yoktur. Ancak mahkeme re'sen veya Cumhuriyet savcısının veya tarafların veya avukatların istemi üzerine adı geçenleri, açıklamalarda bulunmak üzere çağırabilir. Bu hâlde not ve raporlarına bakarak cevap verebilecek olan bilirkişilere, görevleri kapsamındaki bütün sorular yöneltilebilir.

Bilirkişi açıklaması ile tanık olarak veya bilgi edinilmesi için dinlenen kişilerin beyanları arasında çelişki ortaya çıkarsa, mahkeme gerekçeli bir kararla duruşmanın devamına veya işin ileri bir tarihe bırakılmasına karar verebilir.

1412 sayılı CMUK'da; "Tanıklar ve bilirkişi dinlendikten sonra ancak reisin emir ve müsaadesiyle mahkemeden çıkabilirler. Bunun için evvelce Cumhuriyet Savcısına ve sanığa sorulur¹²⁸" denilmektedir. Bu hüküm tanık koruma projesine dahil edilmesi gereken tanık ve bilirkişilik müessesini olumsuz etkilemekte idi. 5271 sayılı yeni CMK ile bu husus yeniden düzenlenmiştir.

1.2.3.28. Duruşmada Okunmayacak Belgeler

5271 sayılı CMK uyarınca, olayın delili, bir tanığın açıklamalarından ibaret ise, bu tanık duruşmada mutlaka dinlenir. Daha önce yapılan dinleme sırasında düzenlenmiş tutanağın veya yazılı bir açıklamanın okunması dinleme yerine geçemez.

Tanıklıktan çekinebilecek olan kişi, duruşmada tanıklıktan çekindiğinde, önceki ifadesine ilişkin tutanak okunamaz¹²⁹.

Delillerin hükmü verecek mahkeme huzurunda ortaya konulması, tar-

127- 1412 sayılı CMUK, m.240

128- 1412 sayılı CMUK, m.241

129- 5271 sayılı CMK, m.210

tışılması ve irdelenmesi adil yargılama ilkesinin temel gereklerindendir. Bu itibarla, duruşmada sanık ve tanığın ifadesine ait tutanakların okunması ile yetinilmesi, ancak zorunlu hâllerde kabul olunabilir, 5271 sayılı CMK 211. maddede söz konusu tutanakların okunamayacağı hâlleri göstermektedir:

1. Olayın delili bir tanığın bilgi veya görgüsünden ibaret ise bu tanığın duruşmada dinlenmesi zorunludur.

2. Tanıklıktan çekinebilecek olan kişi duruşmada çekinecek olursa, önceki ifadesini içeren tutanak okunamaz.

3. Sanığın tavır ve hareketine ilişkin açıklamaları içeren belgeler duruşmada dosyada yer alsa da, okunamaz.

Bu durum 1412 sayılı CMUK'a göre ise bir vakıanın delili bir tanığın şahsi malumatından ibaret ise bu tanık duruşma esnasında dinlenir biçimindedir.

Tanığın daha evvelce şahadetini ihtiva eden zabıt varakalarının ve yazılı beyanlarının okunması şifahi şahadet yerine geçemez¹³⁰.

Bir tanık veya bilirkişi yahut sanığın şeriklerinden biri vefat etmiş veya akıl hastalığına tutulmuş veya meskeni bulunmamış olursa evvelce alınan ifadesini havi zabıt varakasının okunmasıyla iktifa olunabilir. Evvelce mahkum olan şerik hakkında dahi hüküm böyledir¹³¹.

162 ve 216. maddelere göre dinlenen tanık ve bilirkişilere ait tutanağın okunmasıyla da yetinilebilir.

Zabıt varakasının bu suretle okunması ancak mahkeme kararıyla olur. Bu kararda zabıt varakalarının okutturulmasını icap ettiren sebepler ve ifadesi okutturulan şahsın evvelce yeminle dinlenmiş olup olmadığı beyan olunacaktır. Bu hükümler tanık ve bilirkişinin yeniden dinlenmesi halinde yeminin lüzumuna dair olan hükümleri değiştirmez.

1.2.3.29. Tanığın Önceki İfadesinin Okunması

5271 sayılı CMK'ya göre; Tanık, bir hususu hatırlayamadığını söylerse önceki ifadesini içeren tutanağın ilgili kısmı okunarak hatırlamasına yardım edilir.

Tanığın duruşmadaki ifadesiyle önceki ifadesi arasında çelişki bulunduğu, evvelce alınmış ifadesi okunarak çelişkinin giderilmesine çalışılır¹³².

130- 1412 sayılı CMUK, m.243

131- 1412 sayılı CMUK, m.244

132- 5271 sayılı CMK, m.212

Bilindiği gibi, suç olarak nitelenen olay hakkında beş duyuları marifetiyle öğrendiklerini, kovuşturma makamlarına anlatan üçüncü kişilere tanık, bunların yaptıkları açıklamalara da tanık açıklamaları denilmektedir. Bu açıklamalar yapılırken, kural olarak, tanıkların notlarına bakmasına izin verilmeyeceği gibi, daha önce alınan ifadelerine ilişkin tutanaklar da okunamaz. Bu husus tanık kavramından, vasitasızlık ve sözlülük ilkelelerinden kaynaklanan bir kuraldır. Ancak bu kuralın Kıt'a Avrupası Hukukunda iki istisnası bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, tanığın bir hususu hatırlayamadığını beyan etmesi, ikincisi de önceki ve duruşmadaki açıklamalar arasında çelişkinin ortaya çıkmasıdır. Bu istisnaların temel nedeni ceza muhakemesinde maddi gerçeğin araştırılması, şekli gerçeğe yetinilmemesidir.

Maddeye göre, açıklanan esaslardan hareketle, tanık bir hususu hatırlamadığını söylediğinde, hafızasını harekete geçirmek üzere mahkeme başkanı veya hâkim, önceki, örneğin kollukta veya Cumhuriyet savcılığında alınmış ifadesine ilişkin tutanağın bütününe değil ve fakat ilgili kısmını okuyarak tanığın hatırlamasına yardım edecektir. İki ifade arasında çelişki saptandığında ise evvelce alınan ifade bütünüyle okunarak çelişkinin giderilmesi için çaba gösterilecektir. Ancak, bu çabanın tanığın serbest iradesini zedeleyecek telkin niteliğinde olmaması gerekir.

1412 sayılı CMUK incelendiğinde hüküm şahitlerden veya ehlihibreden biri bir vakıayı hatırlayamadığını beyan ederse evvelki şahadetin muhtevi olan zabıt varakasının o vakıaya müteallik olan kısmı okunarak meseleyi hatırlamasına yardım edilir biçimindedir. Şahidin son şahadetiyle evvelki ifadesi arasında tenakuz bulunup da duruşmayı kesmeksiniz başka suretle telif veya izalesi mümkün olmazsa mazbut ifadesi okunabilir¹³³.

Duruşmadan önce dinlenip de ilk defa olarak duruşma esnasında tanıklık etmekten çekinmek hakkını kullanan tanığın yazılı ifadesi dahi okunmaz¹³⁴ denildiğini görürüz.

1.2.3.30. Duruşmada Okunmasıyla Yetinilebilecek Belgeler

Duruşmada okunmasıyla yetinilebilecek belgeler 5271 sayılı CMK'ya göre; tanık veya sanığın suç ortağı ölmüş veya akıl hastalığına tutulmuş olur veya bulunduğu yer öğrenilemezse, tanık veya sanığın suç ortağının duruşmada hazır bulunması, hastalık, malûllük veya giderilmesi olancağı bulunmayan başka bir nedenle belli olmayan bir süre için olanaklı

¹³³- 1412 sayılı CMUK, m.246

¹³⁴- 1412 sayılı CMUK, m.245

değilse, ifadesinin önem derecesi itibarıyla tanığın duruşmada hazır bulunması gerekli sayılmıyorsa, bu kişilerin dinlenmesi yerine, daha önce yapılan dinleme sırasında düzenlenmiş tutanaklar ile kendilerinin yazmış olduğu belgeler okunabilir.

Cumhuriyet savcısı, katılan veya vekili, sanık veya müdafii birinci fıkrada belirtilenlerin dışında kalan tutanakların okunmasına birlikte rıza gösterebilirler¹³⁵ denilmektedir.

Bu maddede, 210. maddeden farklı olarak tanık, bilirkişi ve sanığın suç ortağının dinlenmesi yerine tutanağın okunabileceği hâller gösterilmiştir. Sanığın suç ortağı hakkında başka bir mahkemede dava açılmamış bulunması söz konusudur; sanığın suç ortağı hakkındaki dava, elbette ki birleştirilerek görülecektir.

Tanık veya sanığın suç ortağının dinlenmesi yerine daha önce yapılan dinleme sırasında düzenlenmiş tutanağın okunmasına bu hâllerde olanak vardır; bu hâllerde okuma mahkemenin takdirine bağlıdır:

1. Tanık veya sanığın suç ortağı ölmüş veya akıl hastalığına tutulmuş veya hâlen bulunduğu yer öğrenilememiş ise,

2. Hastalık, sakatlık veya ortadan kaldırılamayan başka bir engel nedeniyle tanık veya sanığın suç ortağının belli olmayan bir süre içinde duruşmada bulunması olanağı yoksa,

3. Tanığın duruşmada hazır bulunması ifadesinin önem derecesi yönünden gerekli sayılmıyorsa, örneğin tanık diğer tanıkların beyanını tekrarlamaktan başka bir şey yapmamış veya teferruata ilişkin, esası ilgilendirmeyen bir hususta beyanda bulunmuş ise,

4. Cumhuriyet savcısı, katılan, sanık veya avukat, tutanakların okunmasına rıza göstermişlerse. Bu hâlde mahkeme, gerekli görürse tanığın veya sanığın suç ortağının dinlenmesine yine karar verebilecektir.

Bütün bu hâllerde, son fıkraya göre mahkemece açıklanmış biçimde gerekçeli bir karar verilecektir.

1412 sayılı CMUK'ya göre ise; "Bir şahit veya ehlihibre yahut maznun, şeriklerinden biri vefat etmiş veya akıl hastalığına tutulmuş veya meskeni bulunmamış olursa evvelce alınan ifadesini hali zabıt varakasının okunmasıyla iktifa olunabilir. Evvelce mahkûm olan şerik hakkında dahi hüküm böyledir.

(Değişik fıkra: 3206 - 21.05.1985) 162 ve 216 ncı maddelere göre din-

135- 5271 sayılı CMK, m.211

lenen tanık ve bilirkişilere ait tutanağın okunmasıyla da yetinilebilir.

Zabıt varakalarının bu suretle okunması ancak mahkeme kararıyla olur. Bu kararda zabıt varakalarının okutturulmasını icap ettiren sebepler ve ifadesi okutturulan şahsın evvelce yeminle dinlenmiş olup olmadığı beyan olunacaktır. Bu hükümler şahit ve ehlihibrenin yeniden dinlenmesi halinde yeminin lüzumuna dair olan hükümleri değiştirmez¹³⁶."

Tanıklardan veya bilirkişide biri bir vakıayı hatırlayamadığını beyan ederse evvelki şahadetini muhtevi olan zabıt varakasının o vakıaya müteallik olan kısmı okunarak meseleyi hatırlamasına yardım edilir.

Tanığın son şahadetiyle evvelki ifadesi arasında tenakuz bulunup da duruşmayı kesmeksizin başka suretle telif veya izalesi mümkün olmazsa mazbut ifadesi okunabilir.

1.2.3.31. Dinleme ve Okumadan Sonra Diyeceğın Sorulması

"Suç ortağının, tanığın veya bilirkişinin dinlenmesinden ve herhangi bir belgenin okunmasından sonra bunlara karşı bir diyecekleri olup olmadığı katılana veya vekiline, Cumhuriyet savcısına, sanığa ve müdafisine sorulur¹³⁷."

Bahsedilen 5271 sayılı CMK'daki maddeye göre, tanığın, bilirkişinin veya sanığın suç ortağının dinlenmesinden veya herhangi bir belgenin okunmasından sonra Cumhuriyet savcısına, hazır bulunuyorsa katılana, sanığa ve avukatına, söylenenlere karşı diyecekleri sorulacaktır.

Madde, ceza davasının adil yargılama ilkesini güçlendiren yeni bir katkı olarak kabul edilmelidir.

1412 sayılı CMUK'da ise tanığın, bilirkişinin veya şerikinin dinlenmesinden ve herhangi varakanın okunmasından sonra bunlara karşı bir diyeceğı olup olmadığı sanığa sorulur¹³⁸ denilmektedir.

1.2.3.32. Gaibin Tanımı ve Yapılabilecek İşlemler

5271 sayılı CMK'ya göre; Bulunduğı yer bilinmeyen veya yurt dışındayken bulunup da yetkili mahkeme önüne getirilemeyen veya getirilmesi uygun bulunmayan sanık gaip sayılır. Gaip hakkında duruşma açılmaz; mahkeme, delillerin ele geçirilmesi veya korunması amacıyla gerekli işlemleri yapar. Bu işlemler naip hâkim veya istinabe olunan mahkeme aracılığıyla da yapılabilir.

¹³⁶- 1412 sayılı CMUK, m.244

¹³⁷- 5271 Sayılı CMK, m.215

¹³⁸- 1412 Sayılı CMUK, m.250

Bu işlemler sırasında sanığın müdafii veya kanunî temsilcisi veya eşi hazır bulunabilir. Gerektiğinde, mahkemece barodan bir müdafii görevlendirilmesi istenir¹³⁹.

Maddenin birinci fıkrası gaibi tanımlamaktadır; bulunduğu yer bilinmeyen veya yurt dışında bir ülkede bulunup da yetkili bir mahkeme önüne getirilemeyen veya getirilmesi uygun bulunmayan sanık gaip sayılır. Bu durumda, kural olarak, kendisine ulaşılamayan bir sanık söz konusudur, öyle ki, sanık, hakkında yargılama yapılmakta olduğunu bile bilemeyebilir. Mahkemenin daha yüzünü bile görmediği bir sanığı, gıyabında, savunmasız olarak yargılayıp mahkûm etmesi kabul edilemez. Bu nedenle Tasarı, gaiplik hâlinde sadece delillerin muhafaza altına alınması ile yetinilmesini öngörmüş, gıyapta hüküm verilmesine izin vermemiştir. Sanığın yokluğu durumlarını ifade için de “gıyap” ibaresi kullanılmaktadır. Oysa sanığın yokluğu kavramı, yukarıda açıklamaya çalıştığımız gaiplikten farklıdır. Gerçekten gaiplik hâlinde kendisine ulaşılamayan bir sanık var iken, sanığın yokluğu durumlarında, örneğin sanığın duruşmadan varestede tutulmasında olduğu gibi, kural olarak, sanığa ulaşmak her zaman olanaklıdır; ancak hazır bulunmasına gerek görülmemektedir. Bu nedenle de sanığın yokluğunda yargılama yapılabilmesi daha kolay kabul edilebilmektedir.

Gaiplik, kaçak (firari) olmaktan da farklıdır. Mahkeme tarafından kendisine ulaşılamayan, hakkında yapılan yargılamanın sonuçsuz kalmasını sağlamak amacıyla böyle bir durum yaratan ve bu nedenle yurt içinde saklanan veya yabancı bir ülkede bulunan kişiye kaçak denilmektedir. Görüldüğü gibi, gerek gaiplik ve gerek kaçaklıkta kendisine ulaşılamayan bir sanık söz konusudur; ancak gaiplikte bu durum bilinçli bir şekilde yaratılmış değil iken kaçaklık durumunda sanık bunu her zaman bilerek ve isteyerek gerçekleştirmektedir. Gaipliği kaçaklıktan ayıran en önemli ölçüt budur. Zaten kanun kaçaklar hakkında uygulanabilecek ayrı bir yargılama usulüne 247-248. maddelerinde yer vermiş bulunmaktadır.

Böyle bir gaip sanık hakkında duruşma açılmaz; sadece deliller toplanarak muhafaza altına alınır ve gaibin ortaya çıkması veya çıkarılması beklenir. Bir naip hâkim veya istinabe olunan mahkeme tarafından da yapılabilecek olan delillerin toplanması ve muhafazası işlemleri sırasında avukat, yasal temsilci veya gaibin eşi hazır bulunabilir. Hatta gerektiğinde mahkeme re’sen bir avukat da atayabilecektir.

Gaip ve tanımı yapılabilecek kişiler konusu 1412 sayılı CMUK’ya göre

139- 5271 Sayılı CMK, m.244

“meskeni bilinmeyen veya yabancı memlekette sakin olup da salahiyetli mahkeme huzuruna celbi mümkün olmayan yahut bu surette davetin neticesiz kalacağı kuvvetle anlaşılan maznun gaip sayılır¹⁴⁰.”

Gaip hakkında duruşma yalnız 270 inci maddede yazılı hallerde açılır. Bu hallerde başkasında gaip aleyhinde yapılacak işler, ileride hazır bulunursa delillerin haliyle muhafazasını temin içindir. Bu işler 279 dan 287. maddelere göre yapılır. Burada gaip hakkında duruşma açılmaması ve aleyhine yapılacak işlerden bahsedilmektedir.

“Maznunun kanuni hısımlarından olan kimseler dahi ona bir müdafî intihap etmek hakkını haizdirler. Şahitler ve ehlihibre yemin ile dinlenir¹⁴¹.” Kanunun bu maddesi ise müdafî kabul ve intihabı ile ilgilidir.

1.2.3.33. İtiraz Olunabilecek Kararlar

5271 sayılı CMK'ya göre; “Hâkim kararları ile kanunun gösterdiği hâllerde, mahkeme kararlarına karşı itiraz yoluna gidilebilir¹⁴².”

Kanun hâkim ve mahkeme kararlarına karşı itiraz ve acele itiraz ayrımını bazı değişikliklerle muhafaza etmiş, 1412 sayılı CMUK dan farklı olarak acele itiraza tâbi kararların yanında itiraz olunabilecek diğer kararları da ilgili maddesinde teker teker belirtmek yöntemini seçmiştir.

İlgili maddelerinde itiraz veya acele itiraz yolunun açık olduğu yazılı olmayan kararlar ise esas hükümle birlikte istinaf yoluna götürülecektir.

Bu nedenle madde, kanunun gösterdiği hâllerde, hâkim ve mahkeme kararlarına karşı itiraz veya acele itiraz yoluna gidilebileceğini belirtmeyi yeterli görmüştür.

1412 sayılı CMUK'ya göre itiraz olunabilen kararlar kanunda aksi yazılı olmadıkça mahkeme naibi ve istinabe olunan hakimin kararları ile asliye mahkemesi başkan veya hakimi ve sulh hakiminin duruşmaya ilişkin olmayan kararları aleyhine itiraz olunabilir.

Tanık, bilirkişi ve diğer şahıslar da kendilerine müteallik kararlar aleyhine itiraz edebilirler¹⁴³.

1.2.3.34. Hükümlü Lehine Yargılamanın Yenilenmesi Nedenleri

5271 sayılı CMK 311. maddeye göre; Kesinleşen hükümle sonuçlanmış bir dava, aşağıda yazılı hâllerde hükümlü lehine olarak yargılama-

140- 1412 Sayılı CMUK, m.269

141- 1412 Sayılı CMUK, m.279

142- 5271 Sayılı CMK, m.267

143- 1412 Sayılı CMUK, m.297

nın yenilenmesi yoluyla tekrar görülür: duruşmada kullanılan ve hükmü etkileyen bir belgenin sahteliği anlaşılırsa, yemin verilerek dinlenmiş olan bir tanık veya bilirkişinin hükmü etkileyecek biçimde hükümlü aleyhine kasıt veya ihmâl ile gerçek dışı tanıklıkta bulunduğu veya oy verdiği anlaşılırsa, hükme katılmış olan hâkimlerden biri, hükümlünün neden olduğu kusur dışında, aleyhine ceza kovuşturmasını veya bir ceza ile mahkûmiyetini gerektirecek biçimde görevlerini yapmada kusur etmiş ise, ceza hükmü hukuk mahkemesinin bir hükmüne dayandırılmış olup da bu hüküm kesinleşmiş diğer bir hüküm ile ortadan kaldırılmış ise, yeni olaylar veya yeni deliller ortaya konulup da bunlar yalnız başına veya önceden sunulan delillerle birlikte göz önüne alındıklarında sanığın beraatini veya daha hafif bir cezayı içeren kanun hükmünün uygulanması ile mahkûm edilmesini gerektirecek nitelikte olursa, ceza hükmünün, İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetleri Korumaya Dair Sözleşmenin veya eki protokollerin ihlâli suretiyle verildiğinin ve hükmün bu aykırılığa dayandığının, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin kesinleşmiş kararıyla tespit edilmiş olması. Bu hâlde yargılamanın yenilenmesi, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararının kesinleştiği tarihten itibaren bir yıl içinde istenebilir.

Birinci fıkranın (f) bendi hükümleri, 04.02.2003 tarihinde Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin kesinleşmiş kararları ile, 04.02.2003 tarihinden sonra Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine yapılan başvurular üzerine verilecek kararlar hakkında uygulanır.

5271 sayılı CMK'nın bu maddesine göre, yargılamanın yenilenmesi, kesinleşmiş hükümlere karşı kabul edilmiş olağanüstü bir kanun yoludur. Böylece hükümlerdeki maddî soruna ilişkin filî hataların giderilebilmesine olanak sağlanmıştır.

Kanun, hükümlülerin lehine olan yargılamanın yenilenmesi nedenlerini geniş, aleyhine olan nedenleri ise 1412 sayılı kanundan daha da dar olarak düzenlemiştir. Bazı Batı kanunlarında aleyhte olarak yargılamanın yenilenmesi, esasen kabul edilmemektedir.

Yargılamanın yenilenmesi nedenleri maddede beş bent hâlinde gösterilmiştir. Bu nedenler şunlardır:

1. Duruşmada kullanılan ve mahkemenin ispat, nitelendirme veya cezayı belirlemede dayandığı, böylece hükmü etkileyen bir belgenin sahteliğinin anlaşılması;

2. Yemin verilerek dinlenmiş bir tanık veya rapor düzenlemiş bir bi-

lirkişi veya tercümanın hükümlü aleyhine kasıt veya ihmal ile gerçeğe aykırı tanıklık veya bilirkişilik veya çeviri yaptığıının belirlenmesi;

3. Hükümlü tarafından doğrudan ve onun yönlendirdiği bir kişi aracılığıyla neden olunması hâli ayırık, hükme katılan hâkimlerden birinin, aleyhine ceza kovuşturmasını ve bir cezayla hükümlülüğünü gerektirecek nitelikte görevini yerine getirmede kusurlu olması;

4. Ceza hükümlülüğü hukuk mahkemesinin bir hükmüne dayanılarak kurulmuş, ancak hukuk mahkemesinin bu kararının yeni ve kesinleşmiş bir hükümle ortadan kaldırılmış bulunması;

5. Hüküm verildiği tarihte mahkemece bilinmeyen, yalnız başına veya önceden sunulmuş delillerle birlikte göz önüne alındıklarında hükümlünün beraatini veya hakkında daha hafif bir cezayı içeren kanun hükmünün uygulanmasını gerektiren yeni olay veya delillerin ortaya çıkması.

6. Ceza hükmünün İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetleri Korumaya Dair Sözleşmenin veya eki protokollerin ihlâli suretiyle verildiğinin, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin kesinleşmiş kararıyla tespit edilmiş olması. Hükümlü lehine

yargılamanın yenilenmesi için maddede sayılan ilk beş neden bakımından bir süre öngörülmemiş olmasına karşılık, (6) numaralı bentte sayılan neden yönünden başvurularda bulunma süresi, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararının kesinleştiği tarihten itibaren hak düşürücü süre niteliğindeki bir yıla sınırlandırılmaktadır. Bu süre, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 44 üncü maddesi anlamında kararın kesin nitelik kazandığı tarihten itibaren işlemeye başlayacaktır.

1412 sayılı CMUK'ya göre ise katileşen bir hükümle neticelenmiş olan bir dava aşağıda yazılı hallerde mahkumun lehine olarak muhakemenin iadesi yolu ile tekrar görülür.

1) Duruşmada ihtiyaç olunan ve hükme tesir eden bir vesikanın sahteliği tebeyyün ederse,

2) Yemin verilerek dinlenmiş olan bir tanık veya bilirkişinin hükme müessir olacak surette mahkum aleyhine kast veya ihmal ile hakikat hıfında tanıklıkta bulunduğu veya rey verdiği anlaşılırsa,

3) Bizzat mahkum tarafından sebebiyet verilmiş olan kusur müstesna olmak üzere hükme iştirak etmiş olan hakimlerden biri aleyhine ceza tatbikatını ve kanuni bir ceza ile mahkumiyeti istilzam edecek mahiyette olarak görevlerini ifada kusur etmişse,

4) Ceza hükmü, hukuk mahkemesinin bir hükmüne müstenit olup da bu hüküm katileşmiş olan diğer bir hüküm ile bozulmuş ise,

5)Yeni vakıalar veya yeni deliller dermeyan edilip de bunlar yalnız başına veya evvelce irad edilen delillerle birlikte nazara alındıkları takdirde sanığın beraatını veya daha hafif bir cezayı havi kanun hükmünün tatbiki ile mahkum olmasını istilzam edebilecek mahiyette olursa. Şu kadar ki kabahat hükümleri hakkında ancak evvelce irad edilmemiş bulunan vakıalar veya deliller dermeyan olunabilir¹⁴⁴.

1.2.3.35. Mahkumun Aleyhine Muhakemenin İadesi Sebepleri

5271 sayılı CMK 314. maddeye göre; Kesinleşen bir hükümle sonuçlanmış olan bir dava aşağıda yazılı hâllerde sanık veya hükümlünün aleyhine olarak yargılamanın yenilenmesi yolu ile tekrar görülür:

a) Duruşmada sanığın veya hükümlünün lehine ileri sürülen ve hükme etkili olan bir belgenin sahteliği anlaşırsa.

b) Hükme katılmış olan hâkimlerden biri, aleyhine ceza kovuşturmasını veya bir ceza ile mahkûmiyetini gerektirecek nitelikte olarak görevlerini yapmada sanık veya hükümlü lehine kusur etmiş ise.

b) Sanık beraat ettikten sonra suçla ilgili olarak hâkim önünde güvenilebilir nitelikte ikrarda bulunmuşsa.

Kanun, sanığın veya hükümlünün aleyhine yargılamanın yenilenmesi nedenlerini 1412 sayılı kanuna göre daha da sınırlandırmış olup, yalnızca, duruşmada sanığın veya hükümlünün yararına kullanılan ve hükme etkili olan bir belgenin sahteliğinin anlaşılması veya hükme katılmış hâkimlerden birinin, aleyhine ceza kovuşturmasını veya bir cezayla hükümlülüğünü gerektirecek nitelikte sanık veya hükümlü yararına görevini yerine getirmekte kusurlu olması yahut sanığın beraat ettikten sonra suça ilişkin olarak hâkim önünde güvenilebilir nitelikte ikrarda bulunması hâllerinde istenebileceğini kabul etmiştir. Böylece Batı kanunlarında kabul edilmiş esaslara yaklaşılmıştır.

1412 sayılı CMUK hükmüne göre ise, katileşen bir hüküm ile neticelenmiş olan bir dava aşağıda yazılı hallerde sanık veya mahkumun aleyhine olarak muhakemenin iadesi yolu ile tekrar görülür;

1) Duruşmada sanığın veya mahkumun lehine ihticac olunan ve hükme müessir olmuş bulunan bir vesikanın sahteliği tebeyyün ederse,

2) Yemin verilerek dinlenmiş olan bir tanık veya bilirkişinin hükme

144- 1412 Sayılı CMUK, m.327

müessir olacak surette sanık veya mahkum lehine kasıt veya ihmal ile hakikat hilafına tanıklıkta bulunduğu veya rey verdiği anlaşılırsa,

3) Hükme iştirak etmiş olan hakimlerden biri aleyhine ceza tatbikatını ve kanuni bir ceza ile mahkumiyeti istilzam edecek mahiyette olarak görevlerini ifada kusur etmiş ise,

4) Sanık beraat ettikten sonra suça müteallik itimada şayan bir ikrarda bulunmuş ise.

1.2.3.36. Delillerin Toplanması

5271 sayılı CMK 320. maddeye göre; Mahkeme, yargılamanın yenilenmesi istemini yerinde bulursa delillerin toplanması için bir naip hâkimi veya istinabe olunan mahkemeyi görevlendirebileceği gibi; kendisi de bu hususları yerine getirebilir.

Delillerin mahkemece veya naip hâkim tarafından veya istinabe suretiyle toplanması sırasında, soruşturmaya ilişkin hükümler uygulanır.

Delillerin toplanması bittikten sonra Cumhuriyet savcısı ve hakkında hüküm kurulmuş olan kişiden yedi günlük süre içinde görüş ve düşüncelerini bildirmeleri istenir.

Adı geçen 5271 sayılı CMK'nın ilgili maddesinin birinci fıkrasına göre mahkeme, önce yargılamanın yenilenmesi isteminin yerinde olup olmadığına bakacak ve yerinde sayarsa soruşturmaya ilişkin hükümler çerçevesinde delillerin toplanması ve bunların esassız olup olmadıklarının değerlendirilmesi yani bu kanun yolunun ikinci aşamasına geçecektir.

Mahkeme, delilleri kendisi toplayabileceği gibi bu görevi naip hâkime veya istinabe olunan mahkemeye de verebilir.

Bu aşamada tanık, bilirkişi dinlenebilir, arama ve elkoyma işlemi, keşif yapılabilir. Sunulan delillerin inandırıcılığını değerlendirmek için mahkeme kendiliğinden uygun gördüğü her türlü delili toplamaya yetkilidir ve bu hususta soruşturmaya ilişkin hükümler uygulanacaktır.

Deliller toplandıktan, bu konudaki soruşturma ve araştırmalar tamamlandıktan sonra Cumhuriyet savcısı ve hakkında hüküm kurulmuş kişiden yedi gün içinde görüş ve düşüncelerini bildirmeleri istenir; ancak bu sürede görüş ve düşünceler bildirilmese de mahkeme konuya ilişkin kararını verir.

Delillerin toplanması ile ilgili kanun koyucu 1412 sayılı CMUK'da ise aşağıdaki hükmü düzenlemiştir.

Mahkeme muhakemenin iadesi talebini esas itibariyle kabul ederse icasında delillerin toplanmasını bir naibe veya istinabe hakimine iade eder.

Dinlenecek tanıklara veya bilirkişiye yemin verilip verilmemesini mahkeme takdir eder.

Delillerin toplanması bittikten sonra Cumhuriyet Savcısı ve sanık tayin edilecek mehil içinde mütaala ve mülahazalarını beyana davet olunur.

1.2.4. TANIK KORUMA İLE İLGİLİ TÜRK HUKUK SİSTEMİNDEKİ DİĞER KANUNUNLARDA YER ALAN HÜKÜMLER

1.2.4.1. 1481 Sayılı Asayişe Müessir Bazı Fiillerin Önlenmesi Hakkında Kanun

08.09.1971 tarihinde yayımlanan 1481 sayılı Asayişe Müessir Bazı Fiillerin Önlenmesi Hakkında Kanun halen yürürlüktedir. Adı geçen kanunun 1. maddesi güvenlik güçlerinin silah kullanmaya dair yetkilerini düzenlemiştir.

“Polis ve jandarma, diğer kanun ve tüzüklerde yazılı yetkileri saklı kalmak üzere, aşağıda yazılı hallerde de silah kullanmaya yetkilidirler:

A) 2559 sayılı Polis Vazife ve Salahiyet Kanununun 16 ncı maddesinde yazılı hallerde,

B) (A) bendindeki yetkiler saklı kalmak üzere, ağırlaştırılmış müebbet ağır hapis veya ağır hapis cezasını gerektiren suçlardan bir veya birkaçını işlemekten sanık veya hükümlü olup da haklarında tevkif veya yakalama müzekkeresi çıkarılan ve silahlı dolaşarak emniyet ve asayiş tek başına veya toplu olarak fiilen tehdit ve ihlal ettikleri anlaşılanlardan, teslim olmaları için İçişleri Bakanlığınca tespit edilen tarihte başlamak üzere 10 günden az ve 30 günden çok olmamak şartıyla verilecek mühlet ile ad, san ve eylemleri de belirtilerek sanık veya hükümlünün dolaştığı bölgelerde mutad vasıtalarla ve uygun görülen yayın organlarıyla radyo ve televizyonla da ilan edilenlerin belirtilen süre sonuna kadar adli makamlara, zabıtaya veya herhangi bir resmi mercie teslim olmamaları hallerinde.”

Aynı kanunun ek 1.maddesinde; “Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk Devletinin ve Cumhuriyetinin varlığını tehlikeye düşürmek, Anayasa Düzenine ve genel güvenliğe aykırı suçlarla ilgili; İçişleri Bakanlığınca belirlenecek kişilerin veya bu suçlardan sayılan olayların faillerinin yakalanabilmesine yardımcı olanlara veya yerlerini yahut kimliklerini bildirenlere para ödülü verilebilir.

İçişleri Bakanlığınca ödül verilenler hakkında koruyucu tedbir alınır. Bu kişilerin kimlikleri açıklanamaz.

Verilecek ödülün miktarı, şekil ve ilana ait esaslar İçişleri Bakanlığınca çıkarılacak bir yönetmelikle gösterilir.” denilmektedir. 1481 sayılı Asayişe Müessir Bazı Fiillerin Önlenmesi Hakkında Kanun, 5237 sayılı Türk Ceza Kanununda da belirtilen suçlara paralel olarak hangi suçlarla ilgili güvenlik güçlerine yardımcı olanların ödüllendirilebileceğini düzenlemiştir.

1.2.4.2. 1918 Sayılı Eski Kaçakçılığın Men ve Takibine Dair Kanun, 4926 Sayılı Yeni Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu

1918 sayılı Kaçakçılığın Men ve Takibine Dair Kanunun günümüz koşullarının getirdiği yenilikleri ve ekonomik suça ekonomik ceza anlayışının gereklerini karşılamadığı düşüncesinden hareketle hazırlanan 4926 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu, 19.07.2003 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Kanun’un amacı kaçakçılık suçları ile cezalarını ve kaçakçılığı önleme, izleme, soruşturma, yargılama usul ve esaslarını belirleme şeklinde hüküm altına alınmıştır. 4926 sayılı Kanun ile Mülkî amirler, gümrük ve gümrük muhafaza amir ve memurları, Emniyet, Jandarma ve Sahil Güvenlik Komutanlığına bağlı personeli Kanunun suç saydığı fiilleri önleme, izleme ve soruşturmakla yükümlü kılınmış olup, söz konusu şahıslar kaçakçılık olayını öğrendikleri veya haber aldıkları veya rastladıklarından itibaren bu Kanunun kendilerine yüklediği görevleri hemen yerine getirmeye mecbur tutulmuşlardır.

1918 sayılı Kaçakçılığın Men ve Takibine Dair Kanunun 2. maddesine göre; devletin, mahalli idarelerin, belediyelerin ve bunlara ait müesseselerin memur ve müstahdemleriyle mahalle ve köy muhtarları ve ihtiyar heyeti azaları, mahalle ve kır ve orman bekçileri, köy korucuları; kaçakçılık fiillerini men ve takip ve tahkik ile mükellef olanlara, ihbara mecburdurlar.

Bunlardan mahalle ve köy muhtarları ve ihtiyar heyeti azaları, mahalle ve kır, orman bekçileri ve köy korucuları; kaçakçılık fiillerini men ve takip ve tahkik ile mükellef memurların bulunmadığı yerlerde, bizzat men ve takip ile mükelleftirler.

Kaçak olaylarını ihbar edenlerin hüviyetleri, rızaları olmadıkça veya ihbarın mahiyeti, haklarında suç teşkil etmedikçe açıklanamaz.

1918 sayılı Kaçakçılığın Men ve Takibine Dair Kanunun 60. maddesi

“muhibir” tabiri kullanarak hangi hallerde muhibirlere ikramiye ödeneceğini belirlemiştir. Kanunun 60. maddesine göre; “Yasak veya kaçak şüphesiyle mal ve eşya yakalanması halinde müsadir ve muhibirlere aşağıdaki esas ve usullere göre ikramiye ödenir.

1) Kaçak şüphesi ile yakalanan ve 24.üncü madde gereğince tasfiye edilecek eşyalarda; çıkış kaçağı eşyanın FOB, giriş kaçağı eşyanın CIF kıymeti ödenecek ikramiyelerde esas alınır.

Giriş kaçağı eşyanın CIF kıymeti, gümrük idaresince; çıkış kaçağı eşyanın FOB kıymeti, mahallin en büyük mülki amiri veya görevlendireceği memurun başkanlığında gümrük ve hazine yetkilileri ile belediye temsilcisi ve arsa ticaret odası temsilcisinden oluşan heyet marifetiyle tespit edilir. Bu şekilde tespit edilen kıymetin kaçak eşya sahipli yakalanmışsa yüzde ellisi, sahipsiz olarak yakalanmışsa yüzde yirmi beşi müsadir ve muhibirlere ikramiye olarak ödenir.

Kaçak şüphesi ile yakalanan sigara kağıdı ve oyun kağıdı ile tekele tabi eşyanın muhibir ve müsadirlerine Gümrük ve Tekel Bakanlığınca tespit edilecek yerli emsali, yerli emsali yoksa CIF kıymeti üzerinden yukarıda belirtilen oranlara göre ikramiye ödenir.

2) 6136 sayılı Ateşli Silahlar ve Bıçaklar ile Diğer Aletler Hakkında Kanunun 12.nci maddesine muhalefet suçlarından yakalanan silah ve mermiler ile Türk Ceza Kanununun 264 üncü maddesine muhalefet suçlarından yakalanan maddelerin olay tarihine göre Milli Savunma Bakanlığınca her yıl belirlenen değeri esas alınarak, sahipli olarak yakalanması halinde değerinin yüzde ellisi, sahipsiz yakalanması halinde değerinin yüzde yirmi beşi üzerinden ikramiye ödenir.

3) Uyuşturucu madde yakalamalarında; her türlü uyuşturucu maddenin birim miktarı için İçişleri ve Maliye ve Gümrük Bakanlıklarınca müştereken tespit edilecek sabit bir rakamın her yıl bütçe kanunlarında belirlenen ikramiye katsayısı ile çarpımı sonucu bulunacak değer, sahipli olarak yakalanan uyuşturucu maddeler için tamamı, sahipsizler için yarısı ikramiye olarak ödenir.

4) 3 üncü bendin uygulamasında; yakalanan uyuşturucu madde, birim kabul edilen miktardan az veya fazla ise yakalanan miktarın birim kabul edilen miktara oranı üzerinden ikramiye verilir.

5) Dağıtılacak ikramiyenin yüzde ellisi muhibirlere yüzde ellisi müsadirlere verilir. İhbar yapılmadan vuku bulan yakalama olaylarında ikramiyenin tamamı müsadirlere ödenir.” denilmektedir.

1918 sayılı Kaçakçılığın Men ve Takibine Dair Kanunun ikinci maddesine göre; ihbar mükellefiyeti bulunan kişiler muhbir sıfatını kazandıkları takdirde muhbir ikramiyesine müstahak olurlar. Kaçakçılığın men, takip ve tahkiki ile mükellef olanlara muhbir ikramiyesi ödenmez.

Mahalle ve köy muhtarları ve ihtiyar heyeti azaları, mahalle ve kır orman bekçileri ve köy korucuları; kendi başlarına veya kaçakçılığın men, takip ve tahkiki ile mükellef memurlar ile birlikte kaçığı yakalamaları halinde, bu maddede yazılı ödemelerden yararlanırlar.

4926 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanununa göre kaçakçılık fiilleri:

Herhangi bir eşyayı belirlenen gümrük kapılarından geçirmeksizin Türkiye'ye ithal veya buna teşebbüs etmek.

Herhangi bir eşyayı gümrük işlemine tâbi tutmaksızın Türkiye'ye ithal veya buna teşebbüs etmek.

Transit rejimi çerçevesinde taşınan serbest dolaşımda bulunmayan eşyayı, rejim hükümlerine aykırı olarak gümrük bölgesinde bırakmak veya buna teşebbüs etmek.

Yukarıda belirtilen eşyayı bilerek; taşımak, satmak, satın almak, saklamak, satışa arz etmek ya da alınıp satılmasına aracılık etmek.

Kanunlara veya Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası andlaşma veya sözleşmelere göre ithali veya ihracı yasak olan herhangi bir eşyayı ithal veya ihraç etmek veya bunlara teşebbüs etmek, ithali yasak eşyayı bulundurmak, satmak, satın almak, saklamak, satışa arz etmek, alınıp satılmasına aracılık etmek veya bilerek taşımak.

Gerçeğe aykırı belge ile gümrük idaresini yanıltarak, vergilerini hiç ödememek veya eksik ödemek, vergileri ödenmeksizin ödenmiş veya işlemleri yaptırılmış gibi göstermek, vergiye tâbi olduğu halde muafiyete tâbiymiş gibi göstermek suretiyle eşya ithal veya ithale teşebbüs etmek.

İthali; lisansa, şarta, izne, kısıntıya veya belli kuruluşların vereceği uygunluk veya yeterlilik belgesine tâbi olan eşyayı gerçeğe aykırı her türlü beyanname ve belge ile gümrük idaresini yanıltarak işlemini yaptırmak suretiyle ithal etmek veya bunlara teşebbüs etmek.

İthali, insan sağlığı ve güvenliği, hayvan ve bitki varlığı ve sağlığı, çevrenin korunması, tüketicinin doğru bilgilendirilmesi ve ticarî kalite yönlerinden standardizasyon kontrolüne tâbi olan eşyayı, standarda uygun olmadığı halde gerçeğe aykırı her türlü beyanname ve belge ile gümrük

idaresini yanıltarak standarda uygun ya da standart dışı göstermek suretiyle ithal etmek.

Özel kanunları gereğince belirli işler için vergiden tamamen veya kısmen muaf olarak ithal olunan eşyayı ithal amacı dışında kullanmak veya satmak veya bilerek satın almak.

Herhangi bir işlem veya amaç için belli şartlarla Türkiye'ye geçici olarak ithal olunan eşyayı her türlü beyanname veya belge düzenlemek suretiyle gümrük bölgesinden çıkarmadığı halde çıkarmış gibi göstermek, belirtilen şekilde geçici olarak ithal olunan eşyayı satmak veya bilerek satın almak.

Gümrük kontrolü altında işleme rejimi çerçevesinde ithal edilen veya bunun kullanılması sonucu elde olunan eşyayı gerçeğe aykırı her türlü beyanname veya belge düzenlemek suretiyle serbest dolaşıma sokmak veya buna teşebbüs etmek.

Antrepo veya geçici depolama yerlerindeki eşyayı gümrük idaresinin izni olmadan kısmen veya tamamen çıkarmak veya değiştirmek.

İhraç eşyasının yapılan beyan ve eki belgelere göre miktarı veya cinsinde yüzde ondan fazla farklılık çıkması.

İhraç eşyası için gerçeğe aykırı belge ibrazı suretiyle ihracat vergilerini ödememek veya eksik ödemek veya Devletçe uygulanan teşvik veya sübvansiyonlardan veya parasal iadelerden yararlanmak şeklinde haksız menfaat temin etmek.

İhracı lisansa, şarta, izne, kısıntıya veya belli kuruluşların vereceği uygunluk veya yeterlilik belgesine tâbi olan eşyayı, belirlenen kayıt ve koşullara uymaksızın veya gerçeğe aykırı her türlü beyanname ve belge ibrazı ile gümrüğü yanıltarak işlemi yaptırmak suretiyle ihraç etmek.

Şeklinde hüküm altına alınmıştır. Söz konusu fiillere ilişkin cezalar da 4926 sayılı Kanunda belirtilmiş olup, Kanunun suç saydığı fiillerin teşekkül halinde işlenmesi ile Kanunda sayılan fiillerin Devletin siyasî, malî, iktisadî veya askerî güvenliğini bozacak veya çevre ya da toplum sağlığını tehdit edecek nitelikte olması dışındaki fiiller hürriyeti bağlayıcı ceza içermemekte, para cezası öngörmektedir.

Ayrıca 4926 sayılı Kanunda belirtilen suç konusu eşyanın girişte gümrüklenmiş değeri, çıkıştaki FOB değerinin tutarına göre Kanunda belirtilen cezaların artırılması ve eksiltilmesi yoluna gidilebilmektedir. Kanunda tanımlanan suçlardan bir kısmı için suç konusu eşyanın zoralımı öngörülmüştür.

Kanunda yazılı kaçakçılık suçlarından herhangi birine katılmış kişinin, haber alınmadan evvel suçu, faillerini ve eşyanın saklanmış veya satılmış olduğu yerleri kaçakçılığı önleme, izleme ve soruşturmakla yükümlü memurlara haber vermesi durumunda fiiline karşılık gelen cezadan kurtulacağı ve muhbir ikramiyesini hak edeceği ile haber alındıktan sonra fiilin bütünüyle ortaya çıkmasına hizmet ve yardım eden suç ortaklarının cezasının yarıya indirileceği ancak, suç konusu fili planlayanlar, düzenleyenler veya yönetenlerin, ikramiyeye hak kazanamayacağı hüküm altına alınmıştır.

Bir menfaat karşılığı olsun ya da olmasın kaçakçılık suçu işleyenlerin hal ve sıfatlarını bilerek yardım edenler hakkında asıl suçlulara verilecek cezanın yarısına hükmolunur.

Bu fiillere yardım eden memur ise asıl fail gibi cezalandırılır. Yolculara ilişkin düzenlenen ceza maddeleri de Kanunda ayrıca belirtilmiştir. (Md. 13)

Diğer taraftan, kaçak zannı ile tutulan ve ithal veya ihracı kanun veya Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası antlaşma ve sözleşmelerle yasaklanmamış olan eşyanın veya bunların taşınmasında kullanılan araçların sahip veya taşıyıcıları, eşya veya araca el konulmasından itibaren Kanunda belirtilen usul ve yöntemleri izlemek koşuluyla yargılamanın sonuçlanmasına kadar, söz konusu eşya ve aracın teminatla iadesini istemek hakkına sahiptirler.

4926 sayılı Kanunda kaçak zannıyla el konulan eşya veya taşıma araçlarının sahip ve taşıyıcıları hakkında kamu davası açılan ve açıldığı tarihten itibaren bir yıl içinde ceza yargılaması kesin hükme bağlanmamış olanlar ile çabuk bozulma veya telef olma tehlikesine maruz bulunan veya saklanması masraflı veya külfetli olan eşya veya taşıma araçlarının, el konulmalarından sonra Gümrük Kanunu hükümlerine göre tasfiyeye tâbi tutulacağı, satılarak tasfiye edilenlerin satış bedelinin emanet hesabına alınacağı, yargılamanın, tasfiye edilen eşya veya taşıma araçlarının sahip veya taşıyıcısının lehine sonuçlanması halinde satış bedelinin, satış tarihinden kararın kesinleştiği tarihe kadar geçen süre için yasal temerrüt faizi oranında hesaplanan faiz de ilave edilmek suretiyle hak sahibine ödeneceği yönünde düzenlemeye yer verilmiştir.

Zoralmı kesinleşmemiş çabuk bozulma ve telef olma tehlikesine maruz bulunan eşya ile saklanması masraflı ve külfetli olan eşyanın tasfiyesi konusunda bu nitelikteki eşyanın bir an önce ekonomiye kazandırılması amacıyla özel düzenleme getirilmiştir.

4926 sayılı Kanun kapsamına giren suçlarda, şüpheli veya sanıkların yurtdışına çıkmalarının geçici olarak yasaklanmasına hazırlık soruşturması sırasında hakim, yargılama safhasında da mahkemece karar verilebilir. Ancak gecikmesinde sakınca varsa o yer Cumhuriyet Savcısı da yurt dışına çıkışın geçici yasaklanmasına karar verebilir. Bu kararın en geç 24 saat içinde hakim onayına sunulması gerekir, hakim kararını 24 saat içinde açıklar, aksi halde savcılık kararı kendiliğinden yürürlükten kalkar.

Kanunda yazılı fiillerin bir kısmına gümrük komisyonlarınca, ağır hapis cezası gerektiren suçlara ağır ceza mahkemesince, bunlar dışında kalan suçlara da asliye ceza mahkemesince bakılır. Para cezaları tebliğname ile ilgilisine tebliğ edilir, tebliğ edilen para cezaları 30 gün içerisinde ödenir. Bu süre içinde ödenmez veya taksitlendirme yapılmaz veya taksitlendirme yapılır da biri ödenmezse, ilamda yazılı para cezaları 647 sayılı Kanun uyarınca hapse çevrilir. Doğrudan doğruya kaçakçılık yapmaktan veya görevini kötüye kullanarak veya rüşvet alarak kaçakçılığa sebebiyet vermekten veya suç uydurmadan hüküm giyen memurlara bir daha kamu hizmeti yaptırılmaması cezası da verilir.

Hürriyeti bağlayıcı ceza öngörülenler haricindeki suçları işleyenler, para cezalarının asgari haddini, soruşturma giderleri ile birlikte ödediği takdirde hakkında kamu davası açılmaz 4926 sayılı Kanunda kaçak ve kaçak şüphesi ile eşya yakalanması üzerine muhbir ve el koyanlara ikramiye ödenmesine yönelik usul ve esaslara 35. maddede yer verilmiştir. Kanunun 35. madde (d) fıkrasında;

Dağıtılacak ikramiyenin yüzde ellisi muhbirlere, yüzde ellisi el koyanlara verilir. İhbarsız yakalama olaylarında ikramiyenin tamamı el koyanlara ödenir. Kaçakçılığı önleme, izleme ve soruşturmakla yükümlü olanlara muhbir ikramiyesi ödenmez. El koyma ikramiyesine, ancak kaçak eşyanın yakalanması eylemine bizzat ve fiilen katılan kaçakçılığı önleme, izleme ve soruşturmakla görevli olanlar hak kazanır, hükmü bulunmaktadır.

1.2.4.3. 3419 Sayılı Bazı Suç Failleri Hakkında Uygulanacak Hükümlere Dair Kanun, 4959 Sayılı Topluma Kazandırma Kanunu

25.03.1988 tarihli ve 3419 sayılı Bazı Suç Failleri Hakkında Uygulanacak Hükümlere Dair Kanun, 06.08.2003 tarihinde yayımlanarak yürürlüğe giren 4959 sayılı yeni Topluma Kazandırma Kanunu ile yürürlükten kaldırılmıştır.

Yürürlükten kaldırılan 3419 sayılı Bazı Suç Failleri Hakkında Uygulanacak Hükümlere Dair Kanunun 1. maddesi şu şekilde düzenlemiştir;

Siyasi ve ideolojik amaçla suç işlemek için Türk Ceza Kanununun 313 üncü maddesine göre kurulmuş silahlı çete ve cemiyet mensubu olup da; bu teşekkül, çete veya cemiyet tarafından işlenen suçlara iştirak etmeyenlerden, bu teşekkül, çete veya cemiyet tarafından bu Kanunun yayımı tarihinden önce işlenen suçlara iştirak etmiş olmakla beraber haklarında tahkikata başlanmamış olanlardan, yetkili makamlara mukavemet göstermeksizin kendiliğinden teslim olup, bu Kanundan yararlanmak istediğini beyan ederek, teşekkül, çete veya cemiyetin yapısı ve faaliyetleri hakkında bilgi vermek suretiyle; teşekkül, çete veya cemiyetin dağılmasına veya meydana çıkarılmasına sebep olanlar veya güvenlik kuvvetlerine silah ve malzemelerini teslim edenler veya vereceklerini bilgi ve belgelerle veya bizzat gösterecekleri çaba ile teşekkül, çete veya cemiyetin amaçladığı suçun işlenmesine engel olanlar hakkında ceza verilmez.

Siyasi ve ideolojik amaçla suç işlemek için Türk Ceza Kanununun 313 üncü maddesine göre kurulmuş teşekkül mensubu olup da, bu Kanunun yayımı tarihinden önce aynı amaçla suç işleyenlerden veya Türk Ceza Kanununun 125 ve 131 inci maddeleri ile 146 ila 162 inci maddelerinde yazılı suçları bu Kanunun yayımı tarihinden önce işleyenlerden veya 171 inci maddedeki gizli ittifak mensuplarından biri, suçu ve diğer failleri, bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten sonra açılacak son tahkikata kadar yetkili makamlara ihbar ettiği ve ihbarın doğruluğu anlaşıldığı takdirde hal ve şartlara ve hadisenin hususiyetlerine göre ölüm cezası yerine dokuz yıldan, müebbet ağır hapis cezası yerine altı yıldan aşağı olmamak üzere ağır hapis cezası verilir ve diğer cezalar yedide biri kadar indirilerek hükmolunur.

Bu teşekkül, çete veya cemiyet tarafından bu Kanunun yayımı tarihinden sonra işlenen suçlara iştirak etmiş olanlardan haklarında tahkikat başlamadan yukarıdaki fıkralarda gösterilen şekilde hareket etmiş bulunanlar için, ikinci fıkrada yazılı indirim hükümleri uygulanır.

Bu madde hükümleri, Türk Ceza Kanununun 169 ve 314 üncü maddelerinde gösterilen şekilde teşekkül silahlı çete veya cemiyet mensuplarına, bunların hal ve sıfatlarını bilerek barınacak yer gösteren veya erzak veya silah yada cephane tedarik eden yahut başka yollardan yardım edenler hakkında da uygulanır.

Yukarıdaki fıkralarda yazılı suçları işlemek için silahlı teşekkül, çete veya cemiyet teşkil edenler ile böyle bir teşekkül, çete veya cemiyeti yönetenler yahut bu teşekkül, çete veya cemiyette üst seviyede amirlik ve kumandayı haiz olanlar ile bizzat silah kullanarak güvenlik güçleri men-

suplarından birini veya diğer bir kimseyi öldürmek veya yaralamaktan suçlu bulunanlar, bu madde hükümlerinden yararlanamazlar.

Yürürlükten kaldırılan 3419 sayılı Bazı Suç Failleri Hakkında Uygulanacak Hükümlere Dair Kanunun 2. maddesinde ise;

Haklarında Türk Ceza Kanununun 170 inci maddesiyle 171 inci maddesinin son fıkrası ve bu Kanun hükümleri uygulananlar için, mahkeme kararının kesinleşmesi beklenmeksizin ilgilinin isteği halinde gerekli görülen koruma tedbirleri Devlet tarafından alınır. Mahkeme kararı kesinleşmeden tatbik edilen Koruma tedbirlerinden geri alınması mümkün olanlar, ilgilinin itirafının doğru olmadığının bilahare anlaşılması halinde geri alınır.

Bu koruma tedbirleri; estetik cerrahi yoluyla fizyolojik görünümün değiştirilmesi, sınav ve sabıka kaydı aranmaksızın eşinin ve kendisinin yurt içinde veya yurt dışında bir işe yerleştirilmesi; ana, baba, eş ve çocukları dahil nüfus kaydı, ehliyetname, evlenme cüzdanı, diploma ve benzeri belgelerin değiştirilmesi, askerlik işleminin düzenlenmesi, menkul ve gayri menkul mal varlıkları ile ilgili hakları, sosyal güvenlik ve diğer müktesep haklarının korunması gibi tedbirlerdir.

Bu tedbirlerin uygulanmasında İçişleri Bakanlığı ile ilgili diğer kurum ve kuruluşlar gerekli her türlü gizlilik kurallarına uymak zorundadırlar. Koruma tedbirleri yönünden ilgili kurum ve kuruluşlar İçişleri Bakanlığının taleplerini yerine getirirler.

Koruma tedbiri uygulanacak kişiler ile tedbirin çeşidi ve şekli İçişleri Bakanlığınca tespit edilir.

İtirafıta bulunan kişi ile ana, baba, eş ve çocuklarına mahkemenin karar vermesine kadar geçen süre içinde de ilgili valinin onayı ile maddi yardım yapılabilir ve can güvenlikleri ile ilgili tedbirler alınabilir.

Koruma tedbirlerinin uygulanması ile gerektiğinde ailelerin güvenliklerinin sağlanması amacıyla başka bir yere yerleştirilmeleri için yapılacak harcamalar, maddi yardımlar, tedavi ücretleri ve tahkikatın gerektirdiği araç kiralaması, yol gideri ve gündelik gibi giderler, İçişleri Bakanlığı bütçesinin ilgili tertibine konulan ödenekten karşılanır. Bu harcamalar, maddi yardımlar, araç kiralaması, yol gideri ve gündelik gibi giderlere ilişkin esaslar; İçişleri Bakanlığınca çıkarılacak bir yönetmelikle belirlenir. Sanıklara avukat tutulabilir ve tutulacak avukatın ücreti de aynı ödenekten karşılanır.

Bu madde uyarınca hüviyetleri değiştirilenlerin yeni hüviyetleri adli sicil kayıtlarına işlenir ve bu sicillerin sadece Adalet Bakanlığı Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğündeki merkezi adli sicilde bulundurulur denilmektedir.

Yürürlükten kaldırılan 3419 sayılı Bazı Suç Failleri Hakkında Uygulancak Hükümlere Dair Kanunun 3. maddesine göre ise;

Bu Kanuna göre yetkili mercilere ve mahkemelere itirafta bulunulduğu takdirde yetkili merciler ve mahkemeler itirafı derhal ve gizlilik kaydı ile İçişleri Bakanlığına bildirirler.

Bu Kanunun uygulanması bakımından mahkeme, ihbar ve açıklamanın doğruluğunu, ayrıca İçişleri Bakanlığı vasıtasıyla da araştırır. İçişleri Bakanlığı mahkemenin yazısı üzerine, konuyu en kısa zamanda inceleyerek mahkemeye gerekçeli bir rapor verir.

İtirafın doğruluğunun araştırılması bakımından zorunlu görülen hallerde hükümlü veya tutuklular, araştırmayı yürütmekle görevli makamca vaki istek üzerine, savcının talebine binaen, hükümlü veya tutuklunun muvafakatinin mahkemece tespitinden sonra, hükümlü veya tutuklunun bulunduğu yerdeki mahkemenin kararıyla ceza infaz kurumu veya tutukevinden alınabilirler. Zabıta muhafazasında kalınacak süre, işin niteliğine göre mahkemece tespit olunur. Ancak bu süre hiçbir surette 15 günü geçemez. Bu süre hükümlülük ve tutuklulukta geçmiş sayılır. Hükümlü veya tutuklu, ceza infaz kurumu veya tutukevinden ayrılış ve dönüşlerinde sağlık durumunun doktor raporuyla tespitini de talep edebilir.

Bu Kanunun uygulandığı hallerde, mahkemece gerekli görülürse infazın tehirine karar verilebilir.

Yürürlükten kaldırılan 3419 sayılı Bazı Suç Failleri Hakkında Uygulancak Hükümlere Dair Kanunun 4. maddesi ise şu şekildedir;

Cezadan toplu olarak kurtulmak için aralarında anlaştıkları sübuta eren teşekkül, gizli ittifak, çete veya cemiyet mensupları bu Kanun hükümlerinden yararlanamazlar.

Yine 5. maddesine göre bu Kanuna göre yapılacak ihbar ve açıklamaların kötü niyetle yapıldığı veya delillerin uydurulduğu anlaşıldığı takdirde, fiil başka bir suç oluştursa bile ayrıca beş yıldan az olmamak üzere ağır hapis cezası verilir.

Ve 6. maddede haklarında bu Kanun veya 5.6.1985 tarihli ve 3216 sayılı Kanun hükümleri uygulanmış bulunanlar, bu Kanun kapsamına

giren suçları yeniden işlemeleri durumunda, bu Kanundan tekrar faydalanamazlar denilmektedir.

Son olarak geçici maddesinde şu hükümle karşılaşırız. Bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihten önce;

Siyasi ve ideolojik amaçla suç işlemek için Türk Ceza Kanununun 313 üncü maddesine göre kurulmuş teşekkül, 171 inci maddesinde yazılı gizli ittifak veya Türk Ceza Kanununun 125, 131, 141 ve 142 nci maddeleri ile 146 ila 163 üncü maddelerinde yazılı sonuçları işlemek üzere kurulmuş silahlı çete veya cemiyet mensubu olup da, bu teşekkül, gizli ittifak, çete veya cemiyet tarafından işlenen suçlara iştirak etmeyenlerden;

a) Haklarında hazırlık tahkikatı ve son tahkikatı yapılmakta olanlar ile verilen mahkumiyet hükümleri kesinleşenlerden, bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren üç ay içinde yetkili merci veya hükmü veren mahkemeye başvurup da teşekkül, gizli ittifak, çete veya cemiyetin teşekkülü ve faaliyetleri hakkında bilgi vermek suretiyle teşekkül, gizli ittifak, çete veya cemiyetin dağıtılmasına veya meydana çıkarılmasına sebep oldukları anlaşılanlar,

b) Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten önce, haklarında yapılan tahkikatın herhangi bir safhasında veya tahkikata başlanmadan önce veya verilen hüküm kesinleştikten sonra, yetkili mercileri açıklama yapmak suretiyle teşekkül, gizli ittifak, çete veya cemiyetin dağılmasına veya meydana çıkarılmasına sebep oldukları anlaşılmış bulunanlardan yetkili merci veya davayı görmekte olan veya hükmü veren mahkemeye başvuranlar hakkında bu Kanunun 1 inci maddesinin birinci fıkrası hükmü uygulanır.

Siyasi ve ideolojik amaçla suç işlemek için Türk Ceza Kanununun 313 üncü maddesine göre kurulmuş teşekkül, 171 inci maddesinde yazılı gizli ittifak mensubu olup da aynı amaçla suç işleyip veya Türk Ceza Kanununun 125 ve 131 inci maddeleri ile 146 ila 163 üncü maddelerinde yazılı suçları işleyip;

a) Haklarında son tahkikat yapılmakta olanlar ile verilen mahkumiyet hükümleri kesinleşenlerden, suçları ile ilgili teşekkül, gizli ittifak, çete veya cemiyetin ve diğer failleri, Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren üç ay içinde, davayı görmekte olan veya hükmü veren mahkemeye başvurmak suretiyle açıklayan ve bu açıklamalarının doğruluğu anlaşılmış olanlar hakkında;

Açıklamanın hüküm kesinleştikten sonra yapılmış olması halinde, hal

ve şartlara ve hadisenin hususiyetlerine göre ölüm cezası yerine 20 yıldan, müebbet ağır hapis cezası yerine 15 yıldan aşağı olmamak üzere ağır hapis cezası verilir ve diğer cezalar üçte bire kadar indirilerek hükmolunur.

Açıklama son tahkikat safhasında yapılmış ise, hal ve şartlara ve hadisenin hususiyetlerine göre ölüm cezası yerine 15 yıldan, müebbet ağır hapis cezası yerine 10 yıldan aşağı olmamak üzere ağır hapis cezası verilir ve diğer cezalar dörtte bire kadar indirilerek hükmolunur.

b) Haklarında yapılan tahkikatın herhangi bir safhasında veya tahkikata başlanmadan önce veya verilen hüküm kesinleştikten sonra suçları ile ilgili teşekkül, gizli ittifak, çete veya cemiyeti ve diğer failleri, bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten önce yetkili mercilere açıklamış olup da bu açıklamalarının doğruluğu anlaşılmış bulunanların yetkili merci veya davayı görmekte olan veya hükmü veren mahkemeye başvurmaları halinde, haklarında; açıklamanın hüküm kesinleştikten sonra yapılmış olması halinde, hal ve şartlara ve hadisenin hususiyetlerine göre ölüm cezası yerine 20 yıldan, müebbet ağır hapis cezası yerine 15 yıldan aşağı olmamak üzere ağır hapis cezası verilir ve diğer cezalar üçte bire kadar indirilerek hükmolunur.

Bu madde hükümleri Türk Ceza Kanununun 169 ve 314 üncü maddelerinde teşekkül, silahlı çete veya cemiyet mensuplarına, bunların hal ve sıfatlarını bilerek barınacak yer gösteren veya yardım eden, erzak veya silah veya cephane tedarik eden veya başka yollardan yardım edenler hakkında da uygulanır.

Hükmü veren mahkemenin herhangi bir nedenle kalkmış olması halinde bu husustaki kararlar, kaldırılan mahkemenin işlerine devam eden mahkemece, böyle bir mahkemenin bulunmaması halinde, suçun işlendiği yer itibariyle davaya bakmaya yetkili Devlet Güvenlik Mahkemesince verilir.

Yürürlükten kaldırılan 3419 sayılı Bazı Suç Failleri Hakkında Uygulanacak Hükümlere Dair Kanunun Ek 1. maddesinde ise; Bu kanun kapsamında kalan ancak hükmü kesinleşmeden önce hakim huzurunda daha önceki itiraflarından vazgeçerek, bu Kanun hükümlerinden yararlanmak istemediğini beyan eden fail hakkında bu Kanun hükümleri uygulanmaz denilmektedir.

06.08.2003 tarihinde yayımlanarak yürürlüğe giren 4959 sayılı yeni Topluma Kazandırma Kanunu, siyasi ve ideolojik amaçla suç işlemek için

kurulmuş terör örgütleri mensuplarının topluma yeniden kazandırılması, toplumsal huzur ve dayanışmanın güçlendirilerek devam ettirilmesi amacıyla hazırlanmıştır.

4959 sayılı Topluma Kazandırma Kanunu 3. maddesine göre;

a) Her ne ad altında olursa olsun en üst seviyedeki yönetim biriminde yer almış olup, tamamı üzerinde etkili olacak şekilde terör örgütünü sevk ve idare edenler,

b) Bu Kanun kapsamında kalmakla birlikte, hükmü kesinleşmeden önce hakim huzurunda daha önceki beyanlarını reddeden veya bu Kanun hükümlerinden yararlanmak istemediğini beyan eden failer,

c) Haklarında bu Kanun ile 05/06/1985 tarihli ve 3216 sayılı, 25/03/1988 tarihli ve 3419 sayılı, 21/03/1990 tarihli ve 3618 sayılı, 26/11/1992 tarihli ve 3853 sayılı, 28/02/1995 tarihli ve 4085 sayılı, 26/08/1999 tarihli ve 4450 sayılı, 24/02/2000 tarihli ve 4537 sayılı Kanun hükümleri uygulanmış bulunanlardan anılan kanunların kapsamına giren suçları yeniden işleyenler, hakkında topluma kazandırma hükümleri uygulanmaz.

4959 sayılı Topluma Kazandırma Kanununun “Ceza İndirimleri” başlıklı 3. maddesine göre;

a) Terör örgütü tarafından işlenen suçlara iştirak etmemiş ve bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten sonra silahlı mukavemet göstermeksizin kendiliklerinden veya vasıtalı olarak teslim olmuş veya kendiliklerinden örgütten çekildiği anlaşılmış olanlardan, bu Kanundan yararlanmak istediğini beyan edenler hakkında ceza verilmez.

b) Bu Kanunun yürürlüğe girmesinden önce terör örgütü tarafından işlenen suçlara iştirak etmiş, ancak bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten sonra silahlı mukavemet göstermeksizin kendiliklerinden veya vasıtalı olarak teslim olmuş veya kendiliklerinden örgütten çekildiği anlaşılmış olanlar hakkında, bu Kanundan yararlanmak istediğini beyan etmeleri ve terör örgütü içindeki konum ve faaliyetleriyle uyumlu şekilde terör örgütünün yapısı, faaliyetleri, işlenen suçlar ve diğer failer hakkında doğru bilgi verdiğinin tespit edilmesi halinde, işlemiş oldukları suçun vasıf ve mahiyetine göre, idam cezasından dönüştürülmüş müebbet ağır hapis cezası yerine on iki yıl, müebbet ağır hapis cezası yerine dokuz yıl ağır hapis cezası verilir ve diğer cezalar beşte bire indirilerek hükmolunur.

c) Bu Kanunun yürürlüğe girmesinden önce terör örgütü tarafından

işlenen suçlara iştirak etmiş veya etmemiş olmakla beraber, bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten sonra yakalanmış olanlardan, bu Kanundan yararlanmak istediğini beyan etmeleri ve terör örgütü içindeki konum ve faaliyetiyle uyumlu şekilde bilgi vermek suretiyle; terör örgütünün dağılmasına veya meydana çıkarılmasına yardım etmeleri ya da verecekleri bilgi ve belgelerle yahut bizzat gösterecekleri çaba ile terör örgütünün amaçladığı suçun işlenmesine engel olmaları halinde kanun hükümlerinden istifade edebilecekleri hüküm altına alınmıştır.

4959 sayılı Topluma Kazandırma Kanununun “Koruma Tedbirleri” başlıklı 5. maddesine göre;

Haklarında Türk Ceza Kanununun 170 inci maddesi ile 171 inci maddesinin son fıkrası ve terör örgütü içindeki konum ve faaliyetleriyle uyumlu bilgi verdikleri tespit edilerek bu Kanun hükümleri uygulananlar için, mahkeme kararının kesinleşmesi beklenmeksizin ilgilinin isteği halinde gerekli görülen koruma tedbirleri ile kişinin topluma kazandırılması için her türlü tedbir İçişleri Bakanlığı tarafından alınır.

Alınacak tedbirlerin uygulanmasında İçişleri Bakanlığı ile ilgili diğer kurum ve kuruluşlar gerekli her türlü gizlilik kurallarına uymak zorundadırlar. Bu fıkra hükümlerine aykırı hareket edenler hakkında iki yıldan üç yıla kadar hapis cezasına hükmolunur.

Koruma tedbiri uygulanacak kişiler ile tedbirin çeşidi, şekli ve bunlarla ilgili harcamalar İçişleri Bakanlığınca çıkarılacak bir yönetmelikle belirlenir. Koruma tedbirleri yönünden ilgili kurum ve kuruluşlar İçişleri Bakanlığının taleplerini gecikmeksizin yerine getirirler.

Koruma tedbirlerinin uygulanması ile ilgili harcamalar İçişleri Bakanlığının bütçesinin ilgili tertibine konulan ödenekten karşılanır. Bu ödenekten yapılacak harcamalar, İçişleri Bakanlık makamının onayına dayanılarak 26/05/1927 tarihli ve 1050 sayılı Muhasebe Umumiye Kanununun değişik 77 nci maddesinde belirtilen esaslar doğrultusunda tahakkuk ettirilerek ödenir. Bu harcamalar hakkında 04/01/2002 tarihli ve 4734 sayılı Kamu İhale Kanunu hükümleri uygulanmaz.

Bu madde uyarınca kimlikleri değiştirilenlerin yeni kimlikleri adli sicil kayıtlarına işlenir ve sicilleri sadece Adalet Bakanlığı Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğündeki merkezi adli sicilde bulundurulur.

05/06/1985 tarihli ve 3216 sayılı Kanun ile 25/03/1988 tarihli ve 3419 sayılı Kanun hükümlerinden yararlananlar hakkında koruma tedbirlerinin uygulanmasına devam edilir denilmektedir.

25.03.1988 tarihli ve 3419 sayılı Bazı Suç Failleri Hakkında Uygulanacak Hükümlere Dair Kanun ile 06.08.2003 tarihinde yayımlanarak yürürlüğe giren 4959 sayılı yeni Topluma Kazandırma Kanunu arasında ki en büyük fark; “Eve Dönüş Yasası” olarak ta adlandırılan 4959 sayılı yasanın Türk Ceza Kanunun 313. maddesine göre kurulmuş silahlı çete ve cemiyyet mensuplarını terör örgütü mensubu olarak algılaması ancak, “Topluma Kazandırma” adına terör örgütü mensuplarına yönelik daha fazla ceza indirimleri ve hafifletici hükümler kapsamıdır.

Konu kamuoyunda olumlu ve olumsuz birçok eleştirilere maruz kalmış, basılı ve görsel basında geniş yer tutmuştur. 30 Temmuz 2003 tarihli Radikal Gazetesi aşağıdaki haberi yayınlamıştır;

“Eskiye de kapsıyor; Ayrım yapmadan tüm örgütleri af kapsamında değerlendiren yasa, suç işlemeyen örgüt üyelerinin cezalandırılmadan ve tutuklanmadan evlerine dönüşüne de izin veriyor. Yasaya göre, bilgi veren örgüt üyelerinden gerekli görülenler, örtülü ödenekten sağlanacak kaynaklarla koruma altına da alınacak. Daha önce yakalananlar da altı ay içinde yetkililere başvurabilecek.

AKP tarafından verilen bir önerge ile, örgüt üyelerine barınacak yer gösteren veya erzak temin eden ya da başka yollardan yardım edenlere ceza verilmeyecek.

Suç işlemiş örgüt üyelerinden, örgütü çökertici bilgi verenlerin cezaları; idam cezasından dönüştürülmüş müebbet ağır hapis cezası yerine 12 yıl, müebbet ağır hapis cezası yerine ise 9 yıl hapis cezası verilecek. Ayrıca diğer cezaların indirim oranı da ‘beşte bir’ oranında olacak. Bilgileri hüküm kesinleşmeden verenlerde idamdan dönüştürülmüş müebbet hapis cezaları 16 yıl olarak, müebbet hapis cezaları 14 yıl olarak, diğer cezalar üçte bire indirilerek uygulanacak. Hüküm kesinleştikten sonra bilgi verenlerde idamdan dönüştürülmüş müebbet hapis cezaları 22 yıl olarak, müebbet hapis cezaları 19 yıl olarak, diğer cezalar yarısına indirilerek uygulanacak.¹⁴⁵”

1.2.4.4. 3713 Sayılı Terörle Mücadele Kanunu

3713 Sayılı Terörle Mücadele Kanunu, 29.06.2006 tarih ve 26232 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren 5532 sayılı Terörle Mücadele Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile günümüz koşullarının getirdiği yeniliklere uygun olarak yeniden düzenlenmiştir.

3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunundaki terör tanımı 15.07.2003 ta-

145- [http://www.radikal.com.tr/haber\(30.06.2003\)](http://www.radikal.com.tr/haber(30.06.2003))

rih ve 4928 sayılı Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile şu şekilde tanımlanmıştır. Terör; cebir ve şiddet kullanarak; baskı, korkutma, yıldırma, sindirme veya tehdit yöntemlerinden biriyle, Anayasada belirtilen Cumhuriyetin niteliklerini, siyasi, hukuki, sosyal, laik, ekonomik düzeni değiştirmek, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk Devletinin ve Cumhuriyetin varlığını tehlikeye düşürmek, Devlet otoritesini zaafa uğratmak veya yıkmak veya ele geçirmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, Devletin iç ve dış güvenliğini, kamu düzenini veya genel sağlığı bozmak amacıyla bir örgüte mensup kişi veya kişiler tarafından girişilecek her türlü suç teşkil eden eylemlerdir.¹⁴⁶

3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu 3. maddeye göre; 26/9/2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun 302, 307, 309, 311, 312, 313, 314, 315 ve 320 nci maddeleri ile 310 uncu maddesinin birinci fıkrasında yazılı suçlar, terör suçlarıdır.

Kanunun “Terör Amacıyla İşlenen Suçlar” başlığıyla düzenlenen 4.maddesine göre; Aşağıdaki suçlar 1 inci maddede belirtilen amaçlar doğrultusunda suç işlemek üzere kurulmuş bir terör örgütünün faaliyeti çerçevesinde işlendiği takdirde, terör suçu sayılır:

a) Türk Ceza Kanununun 79, 80, 81, 82, 84, 86, 87, 96, 106, 107, 108, 109, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 142, 148, 149, 151, 152, 170, 172, 173, 174, 185, 188, 199, 200, 202, 204, 210, 213, 214, 215, 223, 224, 243, 244, 265, 294, 300, 316, 317, 318 ve 319 uncu maddeleri ile 310 uncu maddesinin ikinci fıkrasında yer alan suçlar.

b) 10/7/1953 tarihli ve 6136 sayılı Ateşli Silahlar ve Bıçaklar ile Diğer Aletler Hakkında Kanunda tanımlanan suçlar.

c) 31/8/1956 tarihli ve 6831 sayılı Orman Kanununun 110 uncu maddesinin dördüncü ve beşinci fıkralarında tanımlanan kasten orman yakma suçları.

ç) 10/7/2003 tarihli ve 4926 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanununda tanımlanan ve hapis cezasını gerektiren suçlar.

d) Anayasanın 120 nci maddesi gereğince olağanüstü hal ilan edilen bölgelerde, olağanüstü halin ilanına neden olan olaylara ilişkin suçlar.

e) 21/7/1983 tarihli ve 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununun 68 inci maddesinde tanımlanan suç.

3713 sayılı Terörle Mücadele Kanununa göre; Bu Kanun kapsamına

¹⁴⁶3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu madde 1.

giren suçlar ve suçluları ihbar edenlerin hüviyetleri, rızaları olmadıkça veya ihbarın mahiyeti haklarında suç teşkil etmedikçe açıklanamaz.

Terörle mücadelede görev alan istihbarat ve kolluk görevlileri ile bu amaçla görevlendirilmiş diğer personelin, bu görevlerinin ifasından doğduğu iddia edilen suçlardan dolayı yapılan soruşturma ve kovuşturmalarda müdafî olarak belirlediği en fazla üç avukatın ücreti ödenir ve bunlara avukatlık ücret tarifesine bağlı olmaksızın yapılacak ödemeler, ilgili kuruluşların bütçelerine konulacak ödenekten karşılanır.

Avukatların ücretlerinin ödenmesine ilişkin esas ve usûller, Millî Savunma ve İçişleri bakanlıklarınca müştereken çıkarılacak yönetmelikle düzenlenir.¹⁴⁷

Ödüllendirme konusuyla ilgili olan 19. madde de ise İçişleri Bakanlığınca belirleneceği belirtilmiştir.

Bu kanunun 20. maddesinde ise koruma tedbirleri hususu düzenlenmiştir. “Terörle mücadelede görev veren veya bu görevi ifa eden adli, istihbarî, idarî ve askerî görevliler, kolluk görevlileri, Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürü ve Genel Müdür Yardımcıları, terör suçlularının muhafaza edildiği ceza ve tutukevlerinin savcılar ve müdürleri, Devlet Güvenlik Mahkemelerinde görev yapmış hâkim ve savcılar, Ceza Muhakemesi Kanununun 250 nci maddesiyle yetkili kılınmış ağır ceza mahkemelerinde görev yapan hâkim ve savcılar ile bu görevlerinden ayrılmış olanlar ve terör örgütlerinin açık hedefi haline gelen veya getirilenler ile suçların aydınlatılmasında yardımcı olanlar hakkında gerekli koruma tedbirleri Devlet tarafından alınır.

Ceza Muhakemesi Kanununun 250. maddesi uyarınca Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca görevlendirilecek ağır ceza mahkemeleri başkanı ve üyeleri ile bu mahkemelerin görev alanına giren suçları soruşturmakla ve kovuşturmakla görevli Cumhuriyet savcılarının korunma ve güvenlik talepleri ilgili makam ve mercilerce öncelikle ve ivedilikle yerine getirilir. Koruma için ihtiyaç duyulan araç ve gereçler Adalet ve İçişleri bakanlıklarınca temin edilir.

Bu koruma tedbirleri; talep halinde estetik cerrahi yoluyla fizyolojik görünümün değiştirilmesi dahil, nüfus kaydı, ehliyet, evlenme cüzdanı, diploma ve benzeri belgelerin değiştirilmesi, askerlik işleminin düzenlenmesi, menkul ve gayrimenkul mal varlıklarıyla ilgili hakları, sosyal güvenlik ve diğer hakların korunması gibi hususlarda düzenleme yapılır. Koruma-

¹⁴⁷- 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu madde14-15.

ya alınmış emekli personelden, meskende korunmaları mutlak surette zorunlu bulunanlar; görev yaptıkları bakanlık veya kamu kurum ve kuruluşlarına ait konutlardan Maliye Bakanlığınca rayiç kiralara dikkate alınarak tespit olunacak kira bedeli ile kiralama esaslarına göre yararlandırılır.

Bu tedbirlerin uygulanmasında, İçişleri Bakanlığı ile ilgili diğer kurum ve kuruluşlar gerekli her türlü gizlilik kurallarına uymak zorundadırlar.

Koruma tedbirleriyle ilgili esas ve usûller Başbakanlıkça çıkarılacak bir yönetmelik ile belirlenir.

Yukarıda sayılanlardan kamu görevlileri, görevlerinden ayrılmış olsalar dahi terör suçları tarafından kendilerine veya eş ve çocuklarının canına vuku bulan bir taarruzu savmak için silah kullanmaya yetkilidirler.”¹⁴⁸

3713 Sayılı Terörle Mücadele Kanununun, 29.06.2006 tarih ve 26232 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren 5532 sayılı Terörle Mücadele Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile düzenlenmiş son hali konumuz açısından çok önemlidir. Bu kanun ile “terör” kavramı tekrar tanımlanmış, Anayasadan başlamak suretiyle 5237 sayılı Türk Ceza Kanununa kadar Terör Amacıyla İşlenen Suçlar belirlenmiş ve bu suçların aydınlatılmasında yardımcı olanların koruma kapsamında değerlendirilerek, estetik ameliyattan maddi yardıma kadar sunulabilecek koruma tedbirleri hüküm altına alınmıştır.

1.2.4.5. 4422 Sayılı Çıkar Amaçlı Suç Örgütleriyle Mücadele Kanunu

4422 sayılı Çıkar Amaçlı Suç Örgütleriyle Mücadele Kanunu, 31.03.2005 tarihinde Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren 5320 sayılı Ceza Muhakemeleri Kanunu Yürürlük ve Uygulama Şekli Hakkında Kanunun “Yürürlükten Kaldırılan Kanunlar” başlıklı 18. maddesinin (d) bendi gereğince bütün ek ve değişiklikleriyle birlikte yürürlükten kaldırılmıştır.

4422 sayılı Çıkar Amaçlı Suç Örgütleriyle Mücadele Kanununun gizli görevli kullanılması ile ilgili 5. maddesi şu şekilde düzenlenmiştir. Bu kanunun kapsamına giren suçların soruşturulmasında, diğer tedbirlerin yeterli olmadığının anlaşılması halinde, kamu görevlileri gizli görevli olarak kullanılabilir.

Gizli görevli gerektiğinde örgüt içine de sızarak, gözetlemek, izlemek, örgüte ilişkin her türlü araştırmada bulunmak ve suçlarla ilgili diğer delil, iz, eser ve emareleri toplamakla yükümlüdür.

Gizli görevli, birinci maddede yazılı suçları işlediğinden şüphe edilen

148- 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu madde 20

bir veya birden çok kişinin gözetlenmesi ile görevlendirildiğinde, bu kişilerin evvelce suç işlemiş olması veya bu Kanun da öngörülen suçları işlemesi tehlikesinin varlığını gösteren somut belirtilerin bulunması veya suç işlemeyi meslek veya alışkanlık haline getirmiş olmaları gereklidir.

Gizli görevli, görevlendirildiği örgütün işlemekte olduğu suçlardan sorumlu tutulamaz. Gizli görevli görevini yerine getirirken suç işleyemez.

Gizli görevlinin kimliği saklı tutulur.

Bu maddenin uygulanması, gizli görevlinin kendisinin ve aile bireylerinin güvenlikleri yönünden benzeri bir göreve atanması için gerekli hususlar İçişleri Bakanlığınca çıkarılacak bir yönetmelik ile belirlenir.

Tanığın ve Görevlilerin Korunması ile ilgili madde 7. maddedir. Tanığın kimliğinin veya meskeninin veya ikametgahının veya işyerinin bilinmesi, kendisi veya başkaları için ciddi bir tehlike ihtimalini ortaya çıkarırsa;

Tanık için her türlü tebligatın yapılacağı ayrı bir adres tespit edilebilir ve tanığın kimliği soruşturmanın her aşamasında gizli tutulabilir.

Tanığın verdiği bilgilerden hareketle diğer delillerin tespitinin mümkün olması halinde, kimliği soruşturmanın hiçbir aşamasında açıklanmaz.

Tanığın dinlenmek suretiyle kimliğinin açıklanması gerektiğinde, tanık hakkında 12.4.1991 tarihli ve 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanununun 20 nci maddesindeki hükümlerin uygulanmasına karar verilebilir.

Yukarıdaki fıkralarda yer alan hükümler, muhbirler ve bu Kanunun kapsamına giren suçlara ait istihbaratta veya soruşturulmasında görev alan kolluk amir ve memurları hakkında da uygulanır, kimlik bilgileri ile görevine ve özel hayatına ilişkin bilgiler hiçbir şekilde açıklanamaz.

Kimlik, görev ve özel hayata ilişkin bilgileri açıklayanlara veya açıklanmasına yardımcı olanlara bir yıldan iki yıla kadar hapis cezası verilir.

Pişmanlık konusu ise adı geçen kanunda 14. maddede incelenmiştir. Buna göre ise Terörle Mücadele Kanununun kapsamına giren suçlar hariç, bu Kanunun öngördüğü suçlarda;

Ferden örgütle ilgili bir suç işlememiş olup da, örgüt tarafından herhangi bir suç işlenmeden önce,

Hazırlık soruşturmasına başladıktan sonra, ferden örgütle ilgili bir suç işlememiş olanlardan örgüt ve fiilleri ve mensupları hakkında bilgi vererek,

Örgütten çekilenler hakkında kovuşturma yapılmaz.

Suçların icrasından sonra soruşturmaya başlanmadan önce yetkili mercilere başvurup bilgi vererek suçluların yakalanması hususunda yardımda bulunanların cezaları sekizde bire kadar,

Suçların icrasından sonra hazırlık soruşturması sırasında yetkili mercilere başvurup bilgi vererek suçluların yakalanması hususunda yardımda bulunanların cezaları altıda bire kadar, indirilir.

Son tahkikat sırasında başvurup bilgi vererek suçluların yakalanması hususunda yardımda bulunanların cezaları dörtte bire kadar indirilir.

Örgütün yöneticileri hariç olmak kaydıyla, hüküm kesinleştikten sonra başvurup bilgi vererek suçluların yakalanması hususunda yardımda bulunanların cezaları yarıya kadar indirilir.

4422 sayılı Çıkar Amaçlı Suç Örgütleriyle Mücadele Kanunu yerine 5271 sayılı yeni Ceza Muhakemeleri Kanununu 139. maddesiyle; 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun 188, 220, 314, 315. maddelerinde yer alan suçlarla ilgili olarak “Gizli Soruşturmacı” görevlendirilebileceği düzenlenmiştir.139. maddeye göre;

Gizli soruşturmacı daha önce belirtildiği gibi soruşturma konusu suçun işlendiği konusunda kuvvetli şüphe sebeplerinin, ve başka suretle delil elde edilememesi hallerinde (beklenti varsayımı) başvurulur.

Hakim veya gecikmesinde sakınca bulunan hallerde C. Savcısı kararıyla gizli soruşturmacı görevlendirilir.

Gizli soruşturmacı kamu görevlisi olmalıdır.

Gizli soruşturmacının görevlendirilmesi hakkındaki kararın ve diğer belgeler C. Başsavcılığınca muhafaza edilir. Görev sona ermesinden sonra da bu bilgiler gizli tutulur.

Gizli soruşturmacı hakimden gizli olarak görevlendirilebilir. Ancak C. Savcısından gizli olarak görevlendirilemez. Zira 139/3 de gizli görevliyle ilgili karar ve belgelerin C. Başsavcılığınca saklı tutulur hükmü yer almaktadır. Bu durumda hakime başvurulmadan gizli görevli görevlendirilmesi mümkündür. Bunun sonucu olarak da;

Gizli soruşturmacı görevlendirmede hakim onayı aranmamıştır.

5271 sayılı Ceza Muhakemeleri Kanununu 139/3 deki düzenlemede gizli soruşturmacının ancak örgütlü suçlarda veya örgüt faaliyeti çer-

çevesinde işlenen suçlarda mümkün olduğunu anlıyoruz. Zira 139/3 de gizli soruşturmacının görevleri sayılırken “örgüte ilişkin her türlü araştırmada bulunmak, örgütün faaliyetleri çerçevesinde işlenen suçlarla ilgili delilleri toplamak olarak belirtilmiştir.

Diğer gizli koruma tedbirlerinin aksine gizli soruşturmacı görevlendirilmesinde herhangi bir süre kısıtlaması getirilmemiştir. Örgütsel suçun aydınlatılması amacıyla oldukça amaca uygun bir düzenlemedir. Gizli görevli ne kadar çalışması gerekiyorsa o kadar çalışmalıdır.

Gizli soruşturmacının hangi suçlarda görevlendirilebileceği yine 139. maddede şu şekilde belirtilmiştir;

1-Bir örgütün faaliyeti çerçevesinde işlenmiş uyuşturucu ve uyarıcı madde imal ve ticareti (TCK 188 md)

2- Suç işlemek amacıyla örgüt kurmak (TCK 220 Md) ancak Md 220/2,7, 8 fıkradaki suçlar nedeniyle gizli soruşturmacı görevlendirilemez.

3- Silahlı örgüt (TCK 314 md) veya bu örgütlere silah sağlama (TCK 315 Md)

4- 6136 sayılı Ateşli Silahlar ve Bıçaklar ile Diğer Aletler Hakkında Kanunun silah kaçakçılığını düzenleyen 12. maddedeki suçlar.

5- 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunun 68 ve 74. maddesinde sayılan suçlar.

1.2.4.6. 5576 Sayılı Petrol Piyasası Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun

13.02.2007 tarihinde 26433 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren 5576 sayılı Petrol Piyasası Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunun

“İkramiyeler” başlıklı Ek 4. maddesinde;

“Kaçak petrolün yakalanması halinde, ihbar edenlere ve yakalayan kamu görevlilerine aşağıdaki usûl ve esaslara göre ikramiye ödenir:

a) Bir ihbar sonucunda kaçak petrolün sahipli yakalanması halinde; kaçak petrolün satışından sonra vergiler dahil elde edilen toplam gelirin yüzde onu tutarında ihbar edene, yüzde onu tutarında kaçak petrolün yakalanması eylemine bizzat ve fiilen katılan kamu görevlilerine ikramiye ödenir. Kaçak petrole ilişkin mahkûmiyet hükmünün veya müsadere kararının kesinleşmesini takip eden bir ay içerisinde kaçak petrolün satı-

şından vergiler dahil elde edilen toplam gelirin yüzde onbeşi tutarında ihbar edene, yüzde onbeşi tutarında kaçak petrolün yakalanması eylemine bizzat ve fiilen katılan kamu görevlilerine ilave ikramiye ödenir.

b) Bir ihbar olmadan kaçak petrolün sahipli yakalanması halinde; kaçak petrolün satışından sonra vergiler dahil elde edilen toplam gelirin yüzde onu tutarında kaçak petrolün yakalanması eylemine bizzat ve fiilen katılan kamu görevlilerine ikramiye ödenir. Kaçak petrole ilişkin mahkûmiyet hükmünün veya müsadere kararının kesinleşmesini takip eden bir ay içerisinde kaçak petrolün satışından vergiler dahil elde edilen toplam gelirin yüzde onbeşi tutarında kaçak petrolün yakalanması eylemine bizzat ve fiilen katılan kamu görevlilerine ilave ikramiye ödenir.

c) Yakalanan kaçak petrolün sahipli olmaması halinde; bu madde kapsamında ihbar edenlere ve yakalayan kamu görevlilerine ödenecek ikramiyeler yüzde elli eksik ödenir.

ç) Bu maddeye göre yapılacak ikramiye ödemeleri, ilgili il özel idaresi tarafından öncelikle emanet hesaptan karşılanır, emanet hesaptaki paranın ikramiye ödemelerine yetmemesi halinde aradaki fark derhal Maliye Bakanlığınca ilgili il özel idaresine aktarılır.

d) Kaçak petrole ilişkin mahkûmiyet hükmünün veya müsadere kararının kesinleşmesini takip eden bir ay içerisinde kaçak petrolün satışının yüzde yirmibeşi kadar ilgili il özel idaresi bütçesine gelir kaydedilmek üzere, Maliye Bakanlığınca genel bütçeden ödeme yapılır.

Bu maddeye göre ödenecek ikramiyeler damga vergisi hariç vergi, resim ve harca tâbi değildir.

İhbar edenlerin kimlikleri izinleri olmadıkça veya ihbarın niteliği haklarında suç oluşturmadıkça açıklanamaz.

Bu madde kapsamında dağıtılacak ikramiye ödemelerine ilişkin usûl ve esaslar ile bu maddenin uygulanmasına ilişkin diğer hususlar, Maliye Bakanlığının görüşü alınarak, İçişleri Bakanlığınca çıkarılacak bir yönetmelikle belirlenir.”¹⁴⁹ denilmektedir.

5576 sayılı Petrol Piyasası Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile, kaçakçılığın tespitinden hemen sonra yüzde on ihbar edenlere, yüzde on da doğrudan yakalayan kamu görevlilerine ikramiye verilmesi düzenlenmiş, ayrıca kesin mahkeme kararı veya müsadere kararından sonra yüzde onbeşi ihbar edenlere, yüzde onbeşi de yakalayan kamu

149- 5576 sayılı Petrol Piyasası Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Ek madde 4

görevlilerine ikramiye verilmesi suretiyle petrol kaçakçılığı ile mücadelede ödül sistemine etkinlik kazandırılmıştır.

1.2.4.7. Tanık Koruma Kanunu Tasarısı

Bu kısımda 29.12.2006 tarihinde Hükümet tarafından Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına sunulan, ceza muhakemesinde tanıklık görevi sebebiyle, kendilerinin veya kanunla belirtilen yakınlarının hayatı, beden bütünlüğü veya malvarlığı ağır ve ciddi tehlike içinde bulunan ve korunmaları zorunlu olan kişilerin korunması amacıyla alınacak tedbirlerle ilişkin esas ve usulleri belirleyen Tanık Koruma Kanun Tasarısını gerekçeleriyle inceleyeceğiz. Tasarının tam metni tezimizin “ekler” bölümünde sunulmuştur.¹⁵⁰

Tasarının 1.maddesinde; Bir tanığın, tanıklık görevini serbest ve özgür bir şekilde yerine getirmesine engel olmak için kendisi ya da yakınlarını yıldırmaya yönelik tehditler pek çok şekilde ortaya çıkabilir. Tedbirlerin istisnai niteliğinin yanı sıra Avrupa Konseyinin R(2005) 9 sayılı Tavsiye Kararının gerekçesinde de belirtildiği üzere tanığa ya da yakınlarına yapılan baskıların somut gerçeklere dayanması gerekir. Gerçeklere dayanmayan ya da soyut tehditler tanığın korunması için yeterli bir sebep teşkil etmeyecektir.

Tasarı, ceza muhakemesinde tanık olarak dinlenen her tanığı değil, sadece tanıklığından dolayı kendisi ve yakınlarının hayat, beden bütünlüğü veya malvarlığı ağır ve ciddi tehlike içinde bulunacak tanık ve yakınlarını korumaktadır. Tehlikenin ağırlığı ve ciddiliği her somut olayın kapsam ve niteliğine göre, yetkili makam ve mercilerce değerlendirilecektir.

Uluslararası sözleşmeler ve Avrupa Birliği Konsey kararlarında, tanık koruma tedbirlerinin alınması bakımından tanıklara veya yakınlarına yönelen tehdidin ağır ve ciddi olması koşulu aranmamıştır. Ancak, bazı Avrupa Birliği üyesi ülkelerin kanunlarında, tanık koruma tedbirlerinin alınması bakımından ek nitelik ve koşullar aranmıştır. Örneğin, Fransız Ceza Usul Kanununun 706-58 inci maddesinin birinci fıkrasında tanığa veya yakınlarına yönelen tehdidin ciddi olması şartı aranmış ve benzer şekilde İspanya, Hollanda ve Portekiz kanunlarında da tehdidin ciddi olması öngörülmüştür. Bu nedenle, Tasarıda ülkemizin kendine özgü koşulları da göz önüne alınarak, tanık koruma tedbirlerinin alınması bakımından Kanun kapsamının daraltılmasına yönelik hükümlere yer verilmiştir.

Tasarının 3. maddesinde; tanık koruma tedbiri alınması gereken suçlar belirtilmiştir.

150- Tanık Koruma Kanun Tasarısı Ek-1

Karşılaştırmalı hukukta ve uluslararası sözleşmelerde tanık koruma tedbiri uygulanması gereken suçlar bakımından benzer nitelikte sınırlamalar öngörülmüştür. Örneğin, Ülkemizin de taraf olduğu Sınırışan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'nin 24 üncü maddesinde, tanık koruma kapsamına alınabilecek kişiler belirlendikten sonra 2 nci maddesinin (b) bendinde de tanık koruma tedbiri alınması gereken suçlar bakımından dört yıl ve daha fazla hapis cezasını gerektiren suçlar ağır suç olarak düzenlenmiştir. Öte yandan, Fransız Ceza Usul Kanununun 706-58 inci maddesinin birinci fıkrasına göre, aşağı sınırı beş yıl hapis cezasını gerektiren suçlarda, sorgu hâkimi, tanığın beyanının kimliği gizlenerek alınmasına karar verebilir. Amerikan Ceza Usul Kanuna göre tanık koruma programı organize veya ciddi suçlarda uygulanmaktadır. (224 üncü Bölüm, Madde 3521). 11/12/2001 tarihli Alman Tanık Koruma Uyum Kanununda da tanık koruma hükümlerinin organize veya ciddi suçlarda uygulanması hüküm altına alınmıştır.

Uygulamada, tanık koruma tedbiri alınmasını gerektiren suçlar bakımından genellikle örgütlü suçlar bu uygulama kapsamına alındığı hâlde, Tasarının 3 üncü maddesinin birinci fıkrasının (a) bendi hükmü ile kapsam sadece örgütlü suçlara münhasır kılınmayarak daha da genişletilmiştir.

Tasarının 4. maddesinde; tanık koruma tedbiri kapsamına alınacak kişiler gösterilmiştir.

Sınırışan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesinin 24 üncü maddesinin birinci fıkrasında, her Taraf Devletin, ceza davalarında bu sözleşmede belirtilen suçlara ilişkin ifade veren tanıklara, gerektiğinde, akrabalarına ve onların yakınları olan diğer kişilere, yönelik olabilecek öç alma veya sindirmelere karşı etkin koruma sağlamak için imkânları dahilindeki gerekli önlemleri alması öngörülmektedir. Avrupa Birliği Konseyinin 23/11/1995 tarihli kararının A/4üncü maddesinde, koruma kapsamına tanığın annesi, babası, çocukları ve diğer yakın akrabalarının da, eğer bu kişilerin baskıdan korunmaları için gerekli ise tanık koruma programına dahil edilebileceği belirtilmiştir.

Tasarıda, yukarıda belirtilen uluslararası sözleşme ve kararlar da dikkate alınarak bunlara paralel düzenlemelere yer verilmiştir.

Maddenin birinci fıkrasının (a) bendinde, ceza muhakemesinde tanık olarak dinlenenler ile Ceza Muhakemesi Kanununun 236 ncı maddesine göre tanık olarak dinlenen suç mağdurlarının Tasarı kapsamına alınaca-

ğı öngörülmüştür. Bu tedbirler her olayın mağduru hakkında değil, aynı zamanda olayın tanığı olan ve mahkeme tarafından dinlenen mağdurlar hakkında uygulanacaktır. Nitekim, Ülkemizin de taraf olduğu Sınıraşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesinin 24 üncü maddesinin dördüncü fıkrasında da tanıklık yapmaları hâlinde suç mağdurlarının da koruma olanaklarından yararlanabileceği ifade edilmiştir.

(b) bendinde ise, haklarında tedbir uygulanacak olan tanığın yakınları sayılmıştır. Yakınların kapsamı, Ceza Muhakemesi Kanununun 45 inci maddesine göre belirlenmiştir. Bu madde hükmüne göre, tanık ile mağdurun, nişanlısı, evlilik bağı kalmasa bile eşi, kan hısımlığından veya kayın hısımlığından üstsoy veya altsoyu, ikinci derece dahil kan veya ikinci derece dahil kayın hısımları ve evlatlık bağı bulunanlar ile yakın ilişki içerisinde olduğu kişiler madde kapsamında değerlendirilecektir.

Maddede, ayrıca, tanık ve mağdur ile yakın ilişki içerisinde bulunan kişiler hakkında da koruma tedbirlerinin uygulanacağı hükme bağlanmıştır. Tasarıda bu düzenleme getirilirken “yakın ilişki içerisinde bulunan kişi” teriminin kapsam ve tanımı yapılmamıştır. Esasen, bu kişi, maddenin (b) bendinde sayılan kişilerin dışında ve tanığın, tanıklığını etkileyecek derecede yakın ilişki içinde bulunduğu bir kişi olacaktır. Örneğin, resmî olmayan birliktelikler, aynı evi paylaşma durumları, kişinin iş ortağı, yaşlı ve bakıma muhtaç bir kişinin yardımcısı veya uzun yıllar bir kişinin bakım ve gözetimini üstlenen bakıcısı yakın ilişki içerisinde bulunan kişi terimi içerisinde değerlendirilebilecek hallerdir.

Maddenin ikinci fıkrasında ise, maddede sayılan kişiler hakkında koruma tedbirlerine hükmedilebilmesi için birinci maddede belirtildiği üzere, bu kişilerin beden bütünlüğü veya mal varlığının ağır ve ciddi bir tehlike içinde bulunması ve korunmalarının zorunlu olması şartı öngörülmektedir. Buna göre Tasarıda öngörülen koruma tedbirlerinin, maddede belirtilen herkese herhangi bir koşula bağlanmaksızın uygulanması söz konusu değildir. Bu tedbirlerin uygulanması için fıkra da belirtildiği şekilde ağır ve ciddi tehlike veya korunmalarının zorunlu olması gibi objektif şartların gerçekleşmesi gerekecektir. Bunun yanında, Tasarının 13 üncü maddesinde kurulması öngörülen Tanık Koruma Kurulu ile mahkemeler ve Cumhuriyet savcılıklarının takdir hakları bulunmaktadır.

Tasarının 5. maddesinde birinci fıkrasında, tanık koruma tedbiri kararı alınacak kişiler hakkında uygulanabilecek tanık koruma tedbirleri bentler hâlinde sayılmıştır.

Buna göre birinci fıkranın (a) bendinde, Ceza Muhakemesi Kanunu-

nun 58 inci maddesine paralel olarak tanığın kimlik ve adres bilgilerinin kaydedilerek gizli tutulması ve kendisine yapılacak tebligatlara ilişkin ayrı bir adres tespit edilmesi düzenlenmiştir.

(b) bendinde, Ceza Muhakemesi Kanununun 58 inci maddesine paralel olarak tanığın, duruşmada hazır bulunma hakkına sahip bulunanlar olmadan dinlenmesi ya da duruşma mahallinde özel bir ortamda veya teknik araçlar yardımıyla görsel ve işitsel teknikler kullanılmak suretiyle ses veya görüntüsünün değiştirilerek dinlenmesine ilişkin tedbire yer verilmiştir.

(c) bendinde, tutukluluk veya hükümlülük hali devam ederken tanıklıkta bulunabilecek kişilerin can güvenliğinin sağlanabilmesi amacıyla; bu kişilerin durumlarına uygun ceza infaz kurumu ve tutukevlerine yerleştirilmesi öngörülmüştür.

(ç) bendinde, koruma tedbirleri arasında en önemlilerinden birisi olarak sayılabilecek, tanığın fiziksel olarak can güvenliğinin sağlanmasına yönelik tedbire yer verilmiştir. Buna göre, 4 üncü madde kapsamındaki kişilere; tedbirin nitelik ve özelliklerine göre, örneğin, bu kapsamda çağrı üzerine fizikî koruma sağlanması, konutunda ve işyerinde nokta tesis etmek suretiyle korunması, yerleşim yeri mahallinde motorize ve yaya devriye görevlendirilmesi veya yakın koruma tahsisi tedbirlerinden biri veya bir kaçını aynı anda uygulanabilecektir.

(d) bendinde, hakkında koruma tedbiri uygulanacak olan kişiye koşulları oluştuğunda meşru savunma amacı ile silah ruhsatı verilebileceği öngörülmüştür.

(e) bendinde, hakkında koruma tedbiri uygulanacak olan kişinin; kimlik, adlî sicil, askerlik, vergi, nüfus, sosyal güvenlik, sürücü belgesi, pasaport, evlilik cüzdanı, diploma ve her türlü ruhsat belgelerinin değiştirilmesi ve düzenlenmesi ile taşınır ve taşınmaz malvarlığı ile ilgili hakların kullanılmasına yönelik tedbirler düzenlenmiştir. Bu tedbirlerin uygulanmasıyla kişinin geçmiş bağının gizlenmesi, mevcut tehlikenin bertaraf edilmesi ve kişiye tehditten uzak yeni bir hayat kazandırılması amaçlanmaktadır.

(f) bendinde, koruma altına alınması sebebiyle, mevcut sosyal ve ekonomik ortamından kopartılan kişinin kendi hayatını kazanır hale gelinceye kadar zaruri ve yaşamsal ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla geçici maddi yardım tedbiri düzenlenmiştir.

(g) bendinde, koruma altına alınan kişinin sürekli geçimini sağlayabi-

leceği şekilde bir işe yerleştirilmesi veya var olan işinin tehlikeyi ortadan kaldırmak amacıyla başka bir yere nakledilmesi, öğrenim görmekte iken koruma tedbiri uygulanan kişinin eğitim gördüğü eğitim ve öğretim kurumunun değiştirilmesi düzenlenmiştir.

(ğ) bendi ile, kişinin, yurtiçinde başka bir yerleşim birimine nakledilerek burada güvenli ve tehditten uzak bir ortamda yaşamasının sağlanmasına ilişkin tedbire yer verilmiştir.

(h) bendi ile, kişinin yurtiçinde korunmasının imkansız olduğu durumlarda uluslararası anlaşmalar ve karşılıklılık ilkesine uygun şekilde geçici olarak başka bir ülkede yerleşim yerinin sağlanması tedbiri düzenlenmiştir.

(ı) bendi ile, deşifre olan ve önceki fıkralardaki koruma tedbirleri ile korunması mümkün görülmeyen kişiler açısından fizyolojik görünümünün değiştirilmesi ve buna uygun kimlik bilgilerinin yeniden düzenlenmesine yönelik tedbire yer verilmiştir.

Maddenin ikinci fıkrasına göre, koruma tedbirlerine karar verecek olan makam ve merciler tehlikenin niteliğine göre bu tedbirlerden birine veya birkaçına birlikte karar verebilecekler ancak, daha hafif bir tedbir ile sonuç elde edilebilecek ise, daha ağır bir tedbire başvurulamayacaktır.

Maddenin üçüncü fıkrasında, bu madde hükümlerine göre uygulanacak koruma tedbirlerinin esas ve usullerinin yönetmelikte gösterileceği hükme bağlanmıştır.

Tasarının 6. maddesinde; tanık koruma tedbiri kararlarının hangi makam ve merci tarafından verileceği gösterilmiştir.

Birinci fıkraya göre, 5 inci maddenin birinci fıkrasının (a) ilâ (ç) bentlerinde sayılan tanık koruma tedbiri kararı; soruşturma evresinde, sulh ceza hâkimi, kovuşturma evresinde ise mahkeme tarafından verilecektir. Bu kararlar, soruşturma evresinde tanık veya Cumhuriyet savcısının iste mi üzerine; kovuşturma evresinde ise Cumhuriyet savcısı veya tanığın iste mi üzerine veya re'sen mahkeme tarafından verilecektir. Bir yerde sulh ceza mahkemesinin birden fazla dairesinin bulunması hâlinde, soruşturma evresinde verilecek tanık koruma kararının gizliliği ve niteliği de dikkate alınarak, bu kararların her mahkeme tarafından değil, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca bu işle görevlendirilen sulh ceza mahkemesi tarafından verilerek gizliliğin sağlanması amaçlanmıştır.

Öte yandan tanık koruma tedbirine karar verecek olan makam veya

merci, karar verilmeden önce, uygulanacak tedbirin belirlenmesi amacıyla kolluk makamları veya ilgili diğer birimlerden değerlendirme raporu isteyecektir. Koruma tedbirinin veya tedbirlerinin uygulanabilmesi için tanığın veya yakınlarının hayatı, beden bütünlüğü veya malvarlığının ağır ve ciddi bir tehlike içinde olması şarttır. Bu tehlikenin tespit edilebilmesi için; konusunda uzmanlaşmış, tanık koruma programı risk analizi çalışmalarını yapabilen kolluk birimlerinin varlığı gerekmektedir. Zira, kolluk birimleri gerek mülga 4422 sayılı Çıkar Amaçlı Suç Örgütleriyle Mücadele Kanunu gerekse 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu hükümleri çerçevesinde söz konusu analiz çalışmalarını yapmakta ve tanığın herhangi bir koruma programına dahil edilip edilmemesi konusunda objektif kriterlere dayalı olarak değerlendirmelerde bulunmaktadır. Bu nedenle, adli makamlar tarafından karar verilmeden önce, kolluk birimlerince hazırlanacak değerlendirme raporunun göz önünde bulundurulması önem taşımaktadır. Ayrıca kolluk makamları ile diğer birimlerde rapor bulunması halinde, bunlar da karar verilmeden önce göz önünde tutulacaktır.

Maddenin ikinci fıkrasına göre, gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde, 5 inci maddenin birinci fıkrasının (a) ilâ (ç) bentlerinde yazılı tedbirlerin alınmasına tanığın istemi üzerine veya re'sen Cumhuriyet savcısı da karar verebilecektir. Ancak böyle bir karar savunma hakkını etkileyebileceğinden, bu kararlar kırk sekiz saat içerisinde hakim onayına sunulacak, hakim onaması halinde geçerli olacaktır. Hâkimin onamaması veya belirlenen süre içinde onaya sunulmaması halinde tedbir kararı kendiliğinden kalkacaktır. Ancak 5 inci maddenin (ç) bendinde belirtilen fizikî koruma kararı ilgilinin kendi güvenliğini ilgilendirmesi ve savunma haklarını etkileyici bir yönü bulunmaması nedeniyle, kişinin rızasının bulunması hâlinde, hâkim onayına sunulmayacaktır.

Maddenin üçüncü fıkrası ile, 5271 sayılı Kanunun 250 nci maddesine göre kurulup görevlendirilen ağır ceza mahkemelerinin görev alanına giren suçlarla ilgili olarak verilecek kararlar bakımından bu mahkemele- rin görev ve yetki kuralları dikkate alınarak, 5271 sayılı Kanunun 251 inci maddesinin ikinci fıkrası hükmünün uygulanması olanağı getirilmiştir.

Maddenin dördüncü fıkrasında, kolluk amirinin koruma tedbiri alma yetkisi düzenlenmiştir. Buna göre, koruma tedbiri kararları niteliği gereği olaydan hemen sonra alınması zorunlu acele kararlardan olması nedeniyle, gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde, tanığın isteminin bulunması koşuluyla ikinci fıkra da belirtilen karar alınıncaya kadar, kolluk

amirinin yazılı emriyle, geçici olarak 5 inci maddenin birinci fıkrasının (ç) bendinde belirtilen tedbir kararı alınabilecektir. Alınan bu tedbir, geciktirilmeksizin Cumhuriyet savcısının bilgisine sunulacaktır.

Maddenin beşinci fıkrasına göre, kovuşturma evresinde tanıklık görevinin yapılmasından sonra, 5 inci maddenin birinci fıkrasının (d) ilâ (ı) bentlerinde sayılan tanık koruma tedbiri kararının tanığın istemi üzerine Kurul tarafından verileceği belirtilmiş, ancak, (ç) bendinde belirtilen tedbir kararına kovuşturma evresinin sona ermesinden sonra Kurul tarafından karar verileceği hükme bağlanmıştır. Esasen bu fıkra düzenlemesiyle, 5 inci maddede belirtilen tanık koruma tedbirlerine kovuşturma evresinde başvurulması halinde, bu tedbirlere başvuracak makam ve merci belirtirken kesin ayırıcı bir sınır çizilmemiştir. Nitekim henüz kovuşturma evresi sonra ermeden tanık beyanı, kovuşturma evresinin duruşma devresinin herhangi bir aşamasında alınabilir. Hal böyle olunca, tanık beyanının alındığı kovuşturma evresiyle kovuşturma evresinin sona erdiği zaman aralığında uzun bir süreç geçebilir. Bu nedenle Tasarının 5 inci maddesinin birinci fıkrasının (a) ilâ (ç) bentlerinde belirtilen tedbirlere kovuşturma evresinde mahkemece karar verileceği öngörülmüş olmasına rağmen kovuşturmanın devamı süresince fıkranın diğer bentlerinde sayılan tedbir kararlarının Kurul tarafından alınması daha uygun olarak değerlendirilmiştir. Esasen, Tasarıda, böyle bir düzenleme yapılmasına yönelten etken sebep, kovuşturma evresinde tanıklık görevinin yapılmasından sonra her ne kadar mahkemenin dava konusu olayla ilgili yargılama işlemleri yapma yetkisi devam etmekte ise de, maddede sayılan tedbirlerin alınmasında Kurul'un devreye girerek 5 inci maddede belirtilen tedbir kararlarına hükmedebilmesi, bu kararların konusunu oluşturan tedbirlerin nitelik ve kapsamıdır. Maddede, 5 inci maddenin birinci fıkrasının (ç) bendinde belirtilen tedbire, kovuşturma evresinin sona ermesinden sonra Kurulca başvurulabileceğinin belirtilmesinin temel nedeni ise, 6 ncı maddenin birinci fıkrasına göre, bu tedbire, kovuşturma evresinin sona ermesine kadar (tanıklık yapma olgusunun gerçekleşip gerçekleşmediğine bakılmaksızın) mahkeme tarafından hükmedilebilmesidir.

Altıncı fıkarda, mahkeme veya Cumhuriyet savcılıkları, kolluk makamları veya Kurulun tanık koruma tedbiri kararı verirken göz önünde tutacakları hususlara yer verilmiştir. Buna göre, korunan kişi veya yakınlarının karşı karşıya kaldığı tehlikenin ağırlığı ve ciddiliği, soruşturma ve kovuşturma konusu suçun önemi, tanığın yapacağı açıklamalar, alınacak tedbirin yaklaşık maliyeti, tanığın psikolojik durumu ve benzer mahiyet-

teki diğer özellikler de göz önünde bulundurulacaktır. Ayrıca verilecek kararların ve uygulanacak tedbirlerin niteliği bakımından yapılacak işlemlerde, mutlaka gerekçe gösterilmesi ve karara dayanak olabilecek hukukî ve fiilî nedenlere de yer verilmesi öngörülmüştür.

Tasarının 7. maddesinde; Maddede, tanık koruma tedbiri kararında bulunması gereken unsurlar bentler halinde sayılmıştır. Soruşturma veya kovuşturma evresinde ya da kovuşturmanın sona ermesinden sonra bir karar verilirken, maddede yer alan unsurlara mutlaka kararda yer verilmesi gerekir.

Tasarının 8. maddesinde; tanık koruma tedbirinin süresi, değiştirilmesi ve kaldırılmasına ilişkin hükümlere yer verilmiştir. Koruma tedbirleri, niteliği gereği süresiz değildir. Bu tedbirlere bir defa karar verilmekle, tüketilen tedbirlerden değildir ve bu nedenle koruma tedbirinden amaçlanan sonucun alınabilmesi için bunların sürekli olarak takibinin yapılarak değişen hâl ve şartlara göre güncellenmesi gerekir.

Tedbir kararlarının kaldırılmasına, süresine, değiştirilmesine veya aynen devam etmesine bunları veren makam ve mercilerce re'sen veya hakkında tedbir uygulanan kişinin istemi üzerine kararın uygulandığı tarihten başlamak üzere ve en geç birer yıl aralıklarla karar verilir. Ancak maddede belirtilen bu süre, azamî süre olup gerektiğinde süre dolmadan da tedbir kararı gözden geçirilerek, kaldırılabilir veya değiştirilebilecektir.

Tedbir kararları, koruma birimleri tarafından uygulanacak ve bu birimlerce tedbirlerin etkinliği ve kişinin bunlara uyup uymadığı denetlenecektir. Bu birimler korunan kişi hakkında her yıl bir rapor hazırlayarak kararı veren makam veya mercie sunacaktır. Ancak raporlar gerektiğinde maddede belirtilen süre beklenmeden de sunulabilecektir.

Maddenin üçüncü fıkrasında, koruma tedbirinin kaldırılması halinde, hakkında tedbir uygulanan kişinin istemi üzerine şahsi hallerinin tedbirin uygulanmasından önceki hale getirilmesi olanağı tanınmış ve bu eski hale getirme şeklinin süresinin ve sonuçlarının yönetmelikte gösterileceği hükme bağlanmıştır.

Maddenin dördüncü fıkrasında, tanık koruma tedbiri kararlarının hangi hallerde kaldırılacağı bentler halinde gösterilmiştir.

Maddenin beşinci fıkrasında, bu madde hükümlerine göre alınan kararlar, hakkında tedbir uygulanan tanığa geciktirilmeksizin bildirilerek tanığın, oluşan bu yeni duruma göre gerekli tedbirleri alması, ayrıca

karara karşı Kanunun 14 üncü maddesi hükümleri çerçevesinde itirazda bulunabileceği hükmüne bağlanmıştır.

Tasarının 9. maddesinde; haklarında koruma tedbiri kararı alınan tanıkların dinlenmelerinde uygulanacak usul hükümlerine yer verilmiştir.

Sınırışan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesinin 24 üncü maddesinin ikinci fıkrasında, her Taraf Devletin, tanığın beyanlarının video bağlantısı veya diğer uygun araçlar dahil, iletişim teknolojilerinden yararlanılarak alınması gibi tanıklığın, tanık güvenliğini garanti eden bir biçimde yapılmasına cevaz veren ispat kuralları tesis etmesi öngörülmektedir. Avrupa Birliği Konseyinin 23/11/1995 tarihli kararının A/8 inci maddesine göre, koruma tedbirlerinden biri de tanığın duruşma salonu dışında, eğer gerekli ise telekonferans veya video bağlantısı yoluyla dinlenebilmesidir. Söz konusu tedbirler hem Avrupa ülkelerinin büyük bir çoğunluğunda hem de Amerika Birleşik Devletleri ve Kanada'da uygulanmaktadır.

Maddenin birinci fıkrasına göre, haklarında tedbir kararı alınanların duruşma sırasında dinlenmelerinde 5271 sayılı Kanunun 58 inci maddesinin ikinci ve üçüncü fıkraları uygulanacaktır. Nitekim 5271 sayılı Kanunun 58 inci maddesinin ikinci ve üçüncü fıkraları, dinleme sırasında uygulanacak temel esas ilkeleri belirlediğinden ayrıca maddede açıklanmasına gerek görülmemiştir.

Maddenin ikinci fıkrasında, 5271 sayılı Kanunun 58 inci maddesinde, tanıkların dinlenilmesi sırasında ses ve görüntülü aktarma yapılabileceği öngörülmüştür. Ancak, tanığın kimliğinin gizlendiği durumlarda, her ne şekilde olursa olsun tanınmasının engellenmesi gerektiğinden, dinleme esnasında ses veya görüntüsü değiştirilerek tanınması engellenebilmektedir. Bu şekildeki dinleme, tanığın mahkeme binasının başka bir odasında bulunması şeklinde olabileceği gibi, bina dışında, şehrin her hangi bir yerinde veya başka bir şehirde de olabilecektir.

Maddenin üçüncü fıkrasında, kimliği gizlenen tanığın duruşma salonunda fakat fiziksel görünümünü engelleyecek tarzda mahkemece belirlenecek bir usule göre dinlenilmesi düzenlenmiştir. Bu şekilde dinleme hususunda değişik yöntemler kullanılmaktadır. Dinleme sırasında tanık mahkeme salonunun içerisinde, ancak tanınması engellenmiştir. Tanık bu durumda duruşma salonunda bir perde gerisinde veya bu iş için hazırlanmış bir yerde bulunmaktadır. Diğer bir yöntemde ise, bu şekilde dinleme esnasında tanık bir kabinin içerisinde yer alır. Ancak kabinin

içerisinin dışarıdan bakanlar tarafından görülmesi engellendiği gibi, kurulmuş olan teknik donanım sayesinde tanığın sesi dışarıya değiştirilerek verilir. Bu şekilde dinlenilecek kişinin her hangi bir şekilde tanınması engellenmek istendiğinde, gerekirse kendisine makyaj yapılarak veya maske takılarak tanınması engellenir.

Maddenin dördüncü fıkrasında, tanığın duruşmada hazır bulunma hakkına sahip olanlar olmadan dinlenmesi halinde, tanık tarafından verilen beyanların savunma hakkının bir görünümü olarak duruşmada hazır bulunma hakkına sahip olanlara açıklanacağı hükme bağlanmıştır.

Maddenin beşinci fıkrası ile tanığın fiziksel görünümünün değiştirilerek mahkemece belirlenecek usule göre dinlenmesine karar verilmesi halinde, 5271 sayılı Kanunun 201 inci maddesinde öngörülen çapraz sorgu usulünün ne şekilde uygulanacağına ilişkin hükümlere yer verilmiştir. Tanık koruma tedbirleri bir ceza muhakemesi tedbiri olduğundan bu tedbirler nedeniyle sanığın savunma hakkının da engellenmemesi gerekir. Bu nedenle dinleme sırasında taraflar tanığa soru sorabileceklerdir. Ancak bu şekilde soru sorma sınırsız olmayıp, alınan koruma tedbirleriyle orantılı olmalıdır. Tanığın kimliğinin gizlendiği durumlarda tarafların veya hâkimin dolaylı dahi olsa tanığın kimliğini ortaya koyacak soruları sormamaları gerekir. Bu konuda en büyük görev de duruşmayı yöneten hâkime düşmektedir. Hâkim, bu tür soruları kendisi sormayaacağı gibi başkalarının da sormasını engelleyecektir. Bu şekildeki bir soru sorulması halinde tanık da sorunun kimliğini açıklamaya yönelik olduğunu söyleyebilecektir.

Maddenin altıncı fıkrasında, görevli ve yetkili mahkemenin karar vermesi halinde, naip olunan hâkim veya istinabe olunan mahkemenin de bu madde hükümlerinin uygulanmasında yetkili olacağı belirtilmiştir.

Maddenin yedinci fıkrasında , bu madde hükmüne göre alınan tanık ifadelerinin 5271 sayılı Kanun hükümlerine göre duruşma sırasında hazır bulunanlar huzurunda verilmiş ifade hükmünde olduğu belirtilmiştir.

Maddenin sekizinci fıkrasında, 5 inci maddenin birinci fıkrasının (a) ve (b) bentlerine göre, hakkında tedbir uygulanan tanığın beyanının tek başına hükme esas teşkil etmeyeceği hüküm altına alınmıştır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, kural olarak tanıkların kimliğinin gizlenmesini Sözleşmeye aykırı görmemektedir. Ancak bu durumda sanığın gizli dinlenen tanıkların güvenilirliklerini test etme imkanı bulunmamaktadır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihatlarına göre, kimliği açıklanmayan tanıklar tarafından yapılan beyanlar, Avrupa İnsan Hakları Sözleşme-

sinin 6/3-d maddesine aykırı görülmemektedir. Ancak, bu şekilde verilen tanık beyanı delilinin mahkumiyete esas teşkil edebilmesi için ek başka delillerin varlığı aranmaktadır. Bununla birlikte bir tanığın kimliği saklı tutulmuşsa, karşı taraf her tür ceza yargılamasında olmaması gereken zorluklarla karşı karşıya kalacaktır. Eğer sanık veya müdafii tarafından güvenilirliğinin ve doğruluğunun saptanması amacıyla sorgulanmamış tanık delili, mahkeme kararının dayandığı esas veya belirleyici delil ise ve dengeleyici güvenceler sağlayan bir usul öngörülmemiş ise, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmenin ihlali söz konusu olabilecektir.

Maddenin dokuzuncu fıkrasına göre, tanığın keşifte dinlenmesi sırasında da bu maddede belirtilen tedbirlerin uygulanacağı hususu hüküm altına alınmıştır.

Maddenin son fıkrasında, başta Anayasa olmak üzere, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 6 ncı maddesiyle koruma altına alınan adil yargılanma hakkının bir gereği olarak bu madde uygulamasında yargılama sujelerinin savunma hakkını sınırlandıracak bir şekilde hareket edemeyecekleri belirtilmiştir.

Tasarının 10. maddesinde; Cumhuriyet başsavcılıkları ile mahkemelerce 5 inci maddenin birinci fıkrasının (a) ilâ (ç) bentlerinde sayılan koruma tedbirlerine ilişkin verilecek kararlarda izlenecek usuller gösterilmektedir. Bu madde hükümlerine göre verilecek kararlar öncelikle gizlilik esaslarına uygun olarak verilecektir. Zira 5 inci maddenin birinci fıkrasının (a) ve (b) bentlerinde sayılan tedbirler, tanığın güvenliğini sağlamak amacıyla kimliğinin ve adres bilgilerinin gizli tutulmasını ve tanığın duruşma salonuna gelmeden de dinlenebilmesini öngörmektedir. Bu tedbirlerin bir anlam ifade edebilmesi için, tedbirlere ilişkin kararların gizlilik esasına göre verilmesi gerekir.

Maddenin ikinci fıkrasında, 5 inci maddenin birinci fıkrasının (a) bendinde belirtilen tedbirin uygulanması usulleri düzenlenmektedir. Buna göre, Cumhuriyet savcıları veya mahkemeler tanığın beyanını farklı bir isim altında tutanağa kaydedecek ve sonraki işlemleri de bu isim üzerinden yürütecektir. Söz konusu bentteki koruma tedbirine ilişkin kararlar ayrı bir karar numarası verilmek suretiyle yerine getirilecek, tanığın gerçek kimlik ve adres bilgileri ile koruma kararı ayrı bir kartonda muhafaza edilecektir.

Yukarıda sayılan tedbirler, karşılaştırmalı hukukta da yaygın olarak uygulanmaktadır. Fransız Ceza Usul Kanununun 706-58 inci maddesinin birinci fıkrasına göre, sorgu hâkimi, gerekçeli bir kararla tanığın beyanının, tanığın kimliğinin dava dosyasına devredilmeden alınmasına karar

verebilir. Aynı maddenin ikinci fıkrasına göre, hâkimin kararı, tanığın beyanının tespit edildiği tutanağa eklenir. Hâkim kararında kişinin kimliği belirtilmez ve tutanakta da tanığın imzası yer almaz. Tanığın kimliği ve adresi için ayrı bir resmi belge düzenlenir ve bu belge, bu amaçla açılmış ayrı bir dosyada muhafaza edilirken, bölge mahkemesinde açılmış ayrı bir sicilde kaydedilir. Benzer hükümler diğer ülke kanunlarında da bulunmaktadır.

Maddenin üçüncü fıkrasına göre, bu Kanunda belirtilen işlemlerle ilgili olarak Cumhuriyet Savcısı mahkeme veya hâkim tarafından bir zabıt kâtibi görevlendirilecektir. Burada, maddede öngörülen gizlilik esaslarının korunabilmesi amacıyla bu Kanunda öngörülen işlemlere ilişkin olarak belirli bir zabıt kâtibinin çalıştırılması öngörülmekte ve böylece bahse konu işlemlerden, mahkemede veya Cumhuriyet başsavcılıklarında çalışan birden fazla kişinin haberdar olmasının engellenmesi amaçlanmaktadır. Yine aynı gizlilik esasları çerçevesinde tanık koruma tedbirlerine ilişkin karar ve diğer belgeler Cumhuriyet başsavcılıklarınca veya mahkemelerce bu kararlara mahsus yerlerde saklanacaktır. Söz konusu belgeler ilgili kişi hakkında yürütülen herhangi bir soruşturma veya kovuşturmanın gerekleri haricinde soruşturmaya ve kovuşturmaya yetkili makamlar dışında başka bir makam veya mercie gönderilmeyecektir. Ancak soruşturma konusu suç ile ilgili olması halinde, söz konusu bilgi ve belgeler ilgili soruşturma veya kovuşturma makamına gönderilebilecektir. Bu karar ve belgeler, Kurulun talebi halinde hiçbir sınırlamaya bağlı olmaksızın Kurula gönderilebilecektir.

Maddenin dördüncü fıkrasında, beşinci maddenin birinci fıkrasının (ç) bendinde belirtilen “fizikî koruma sağlanması” yönünde verilen kararın, yerine getirilmesi amacıyla yargı çevresi içerisinde bulunan kolluk makamlarına gönderileceği düzenlenmiştir. Gerçekten de mahkemelerin veya Cumhuriyet başsavcılıklarının alınan kararı bizzatıhi yerine getirmeleri mümkün olmadığından, bu konuda yeterli eleman ve donanımına sahip kolluk makamları, tedbirin uygulanması ile görevli olacaktır.

Maddenin beşinci fıkrasında, bu madde hükümlerine göre, alınan tanık koruma tedbiri kararlarının saklanmasına ilişkin esas ve usullerin yönetmelikte gösterileceği hüküm altına alınmıştır.

Tasarının 11. maddesinde; Jandarma Genel Komutanlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü, Sahil Güvenlik Komutanlığı ve Gümrükler Muhafaza Genel Müdürlüğüne tanık koruma birimleri kurulacağı hükme bağlanmıştır. Söz konusu tanık koruma birimleri, Kurulca 5 inci maddenin bi-

rinci fıkrasının (ç) ilâ (ı) bentlerinde sayılan koruma tedbirleri kararlarını uygulayacak olan birimlerdir.

Maddenin ikinci fıkrasında tanık koruma biriminde çalışan personel için geçici kimlik düzenlenmesi ve belge verilmesi hususu düzenlenmiştir. Tanık koruma faaliyetlerinin gizliliği, korunan tanıkla birlikte görevlilerin kimlik bilgilerinin ve yapılan işlemlerin gizliliğini de gerektirir. Görevliler, görevleri gereği pek çok kişi ile muhatap olup görev nedeniyle çok sayıda hukukî işlem yapmaları nedeniyle, kimliklerinin ortaya çıkma olasılığı daha da kolaylaşmaktadır. Bu sakıncaları giderebilmek için, madde ile geçici kimlik belgesi düzenlenmesi hüküm altına alınmıştır. Ancak, bu belgelerin kullanılması sınırlı olduğundan sadece görev nedeniyle ve soruşturma konusuyla orantılı ve amaca uygun olarak kullanılacak ve ilgili birim tarafından bu belgelerin kullanılması denetlenecektir.

Maddenin üçüncü fıkrasında, kolluk makamlarınca alınacak tedbirlerin ve yapılacak işlemlerin esas ve usullerinin yönetmelikle düzenleneceği belirtilmiştir.

Tasarının 12. maddesinde; tasarıda yer alan hükümlerin uygulanması ile ilgili olarak kamu kurum ve kuruluşları ile diğer gerçek ve tüzel kişilere, kendi görev alanına giren konularda işbirliği ve yardımda bulunmak yükümlülüğü getirilmektedir. Esasen tanık koruma kararlarının ve alınan tedbirlerin daha etkin ve amaca uygun bir şekilde uygulanabilmesi bu işbirliğinin gerçekleşmesiyle doğru orantılıdır.

Tanık koruma tedbiri kararları, niteliği gereği beklemeye tahammülü olmayan ve derhal uygulanması gereken kararlardan olması nedeniyle ilgili kamu kurum, kurul ve kuruluşları tarafından gecikmeksizin yerine getirilmesi gerekir.

Tasarının 13. maddesinde; birinci fıkrasıyla, 5 inci maddenin birinci fıkrasının (ç) ilâ (ı) bentleri arasında belirtilen tedbir kararlarını almak, uygulanmasını sağlamak ve denetlemek amacıyla İçişleri Bakanlığı bünyesinde Tanık Koruma Kurulu kurulmaktadır. Tanık koruma tedbiri kararlarının alınmasında ve uygulanmasında, kendi alanında uzmanlaşma ve deneyime sahip olacak organik bir yapılanma ile, ülke çapında uygulama birliği, eşgüdüm ve alınacak tedbir kararlarında olabildiğince yeknesaklığın sağlanması için öncelikle bu amaçları gerçekleştirecek bir oluşumun yapılmasına ihtiyaç bulunmaktadır. Bu nedenle Tasarı ile, etkin, verimli ve süratli bir karar alma mekanizmasının oluşması, bu kararlarda deneyime sahip olabilecek, başka bir anlatımla konusuna vakıf profesyonel yönetim kademesindeki personelle bir organizasyon

ve oluşumun sağlanması amaçlanmıştır. Karşılaştırmalı hukuka bakıldığında, benzer kurulların, Hollanda, İtalya ve Almanya gibi ülkelerde de kurulmuş olduğu görülmektedir. Söz konusu tedbirlere ilişkin olarak risk ve tehdidin ciddiliğini ve uygulanacak tedbirlerin sonuçlarını bu kurullar değerlendirmektedirler.

Maddenin ikinci fıkrasında Kurulun oluşum şekli gösterilmektedir. Buna göre, Kurul, Adalet Bakanlığında idarî görevde çalışan birinci sınıf hâkimler arasından iki, Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca Ankara'da görev yapan adli yargı hâkim veya Cumhuriyet savcıları arasından seçilecek bir, İçişleri Bakanlığı merkez teşkilatından bir, Jandarma Genel Komutanlığından bir, Sahil Güvenlik Komutanlığından bir, Emniyet Genel Müdürlüğünden iki ve Gümrük Müsteşarlığı Gümrükler Muhafaza Genel Müdürlüğünden seçilecek bir üyenin katılımıyla toplam dokuz üyeden oluşacaktır. Kurulun ayda en az bir defa toplanması öngörülmekle birlikte gerektiğinde birden fazla toplantı da yapabilecektir. Böylelikle acil hallerde Kurulun karar alma süreci çabuklaştırılmaktadır. Kurul üyelerinin görev süreleri dört yıl olacaktır. Buna göre, Kurul üyelerinin konuya hakimiyet sağlama ve elde ettiği tecrübeyi etkin ve verimli şekilde kullanabilmesi için yeterli bir görev süresi öngörülmekte, görev süresi sona erenlerin yeniden seçilebilmesi imkânı tanınmaktadır. Kurulun sekreteryaya hizmetleri, bu konuda teknik ve personel alt yapısı bulunan ve halen söz konusu tedbirlerin bir kısmını 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu kapsamında yerine getirmekte olan İçişleri Bakanlığı tarafından yerine getirilecektir.

Maddenin üçüncü fıkrasıyla, Kurulun koruma kararını verirken, bu kararı uygulayacak koruma birimince düzenlenecek olan korumanın şekli, süresi ve diğer özelliklerine ilişkin ön değerlendirme raporunu dikkate alması öngörülmüştür.

Maddenin dördüncü fıkrasıyla, Kurul üyelerine ayda dört toplantıyı geçmemek üzere, her toplantı için huzur hakkı ödeneceği hükme bağlanmıştır.

Maddenin beşinci fıkrasında ise, Kurulun çalışma esas ve usullerinin yönetmelikte düzenleneceği belirtilmiştir.

Tasarının 14.maddesinde; Kurulun görev ve yetkileri bentler halinde sayılmıştır.

Kurulun görev ve yetkileri belirlenirken öncelikli olarak Kurula, Kanunun 5 inci maddesinin birinci fıkrasının (a) ilâ (c) bentleri dışında kalan

tedbirlere, bunların süresine, değiştirilmesine, kaldırılmasına ve tedbir uygulanan kişinin şahsi hallerinin önceki hale getirilmesine karar verme yetkisi tanınmıştır. Ayrıca Kurula, bu Kanun kapsamında kalan işlerle ilgili başvuru ve şikayetleri incelemek, sonuçlandırmak ve yine tedbirlerin yerine getirilmesi ve uygulanmasına ilişkin denetim görevi de verilmiştir.

Maddenin ikinci fıkrasında, Kurulun koruma kararını verirken, bu kararı uygulayacak olan koruma biriminin korumanın şekli, süresi ve diğer özelliklerine ilişkin olarak hazırlayacağı ön değerlendirme raporunu dikte alacağı öngörülmektedir. Buna göre, ilgili tanık koruma birimi, koruma talebinde bulunan kişinin tanıklık yaptığı suç, maruz kaldığı riskin derecesi, tanığa uygulanabilecek koruma tedbirleri ve bu tedbirlerin muhtemel sonuçları üzerine bir ön değerlendirme raporu hazırlayacak ve Kurula sunacaktır.

Tasarının 15. maddesinde; Kurul ile hakkında koruma kararı verilen kişi arasında mutabakat metninin hazırlanmasına ilişkin hükümlere yer verilmiştir.

Avrupa ülkeleri, Amerika Birleşik Devletleri ve Kanada'da tanıklar ile ilgili birimler arasında benzer anlaşmalar yapılmaktadır. Avrupa ülkelerinde bu anlaşmalar genellikle tanık koruma birimleri veya tanık koruma komisyonları ile ilgili tanıklar arasında yapılırken, Amerika Birleşik Devletleri'nde taraf Adalet Bakanlığı'dır. (memorandum of understanding- Amerikan Ceza Usul Kanunu, Bölüm 224, Madde 3521/d-1). Yine Portekiz Tanık Koruma Kanununun 24/3 üncü maddesine göre, tanık koruma programı ilgili kişinin bu programı kabul ve programa uyacağını bildirdiği yazılı belgeyi imzalamasıyla yürürlüğe girmektedir.

Mutabakat metninin tarafları, Kurul ile hakkında koruma kararı verilen kişidir. Metinde; uygulanacak tedbirin şekli, süresi ve tarafların yükümlülüklerine yer verilecektir. Mutabakat metni, Kurul kararının verilmesinden sonra hazırlanacak, ancak karar, mutabakat metninin imzalanmasından sonra uygulanabilecektir.

Mutabakat metninden beklenen sonuçların alınabilmesi için tanığın, hak ve yükümlülükleri konusunda yeterince bilgilendirilmiş olması gerekir. Bunu gerçekleştirebilmek için de maddede "tanığın aydınlatılmış rızasının alınması" bir koşul olarak kabul edilmiş bulunmaktadır. Gerçekten de tanık koruma tedbirleri ancak koruma talep eden kişinin yükümlülüklerine uygun davranması halinde olumlu sonuçlar doğurabilir. Bu bakımdan sadece devletin ilgili kişiyi koruma kapsamına alması yeterli

olmamakta, korunan kişinin de kimlik ve adres bilgilerinin gizli tutulabilmesi ve güvenliğinin sağlanabilmesi için bir takım kurallara uyması gerekmektedir. Tanığın yükümlülüklerine aykırı davranması, kimliğinin açığa çıkmasına ve can güvenliğinin tehlikeye düşmesine neden olabileceği gibi, o ana kadar harcanan çaba ve aktarılan kaynakların da boşa gitmesine sebep olacaktır.

Tasarının 16. maddesi birinci fıkrasıyla, Kurulun koruma kararı verdiği kişiler ile uygulanan tedbirler hakkında bir "Faaliyet Raporu" hazırlaması öngörülmüş olup, bu raporun her yıl Ocak ayı sonuna kadar İçişleri ve Adalet Bakanlığına sunulması hükme bağlanmıştır.

Maddenin ikinci fıkrasında ise, uygulamada karşılaşılabilecek tereddütlerin veya uyuşmazlıkların önlenmesi amacıyla, gerektiğinde raporun ilgili bakanlıklar ile diğer kamu kurum ve kuruluşlarına da gönderileceği öngörülmüştür.

Tasarının 17. maddesinde; yabancı tanıkların Türkiye'de korunmasına ilişkin hükümlere yer verilmiştir.

Ülkemizin de onayladığı 15/11/2000 tarihli "Sınırışan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Millet Sözleşmesi"nin 24 üncü maddesinin üçüncü fıkrasına göre, taraf devletler, tanıkların ve yakınlarının başka yerlere yerleştirilmesi için diğer Devletlerle anlaşmalar veya düzenlemeler yapmayı göz önünde bulunduracaklardır. Yine 4/12/2000 tarihli "Birleşmiş Milletler Yolsuzlukla Mücadele Sözleşmesi"nin 32 nci maddesinin üçüncü fıkrasına göre taraf devletlerce, bu sözleşmede belirtilen suçlara ilişkin olarak tanıklık veya bilirkişilik yapan kişiler ile bunların yakınlarının başka yerlere yerleştirilmesi için diğer devletlerle anlaşmalar veya düzenlemeler yapmanın değerlendirilmesi öngörülmektedir. Avrupa Birliği Konseyi, 23/11/1995 ve 20/12/1996 tarihli kararlarıyla üye ülkeleri uluslararası organize suçla mücadelede tanıklık yapanlar ve yakınlarının korunması için karşılıklı yardımlaşmayı kolaylaştırıcı imkanlar sağlamaya davet etmektedir.

Maddenin birinci fıkrasıyla, yukarıda belirtilen uluslararası sözleşme veya kararlarda yer alan ilkeler ışığında bir yabancıнын Türkiye'de korunmasına, böyle bir anlaşma mevcut değilse, karşılıklılık esasına uygun olmak koşuluyla yine bir yabancıнын Türkiye'de korunmasına Dışişleri Bakanlığının görüşü alınarak İçişleri Bakanı tarafından izin verileceği öngörülmüştür.

Maddenin ikinci fıkrasında; yukarıda sayılan uluslararası sözleşmeler

ve Avrupa Birliği Konseyi kararlarına uygun olarak, yabancı tanıkların korunmasına ilişkin giderlerin, talep eden ülke makamlarınca karşılanacağı hükme bağlanmıştır. Bununla birlikte ikili veya çok taraflı uluslararası anlaşma hükümleri saklı tutularak bu konuda oluşabilecek istisnai durumlar için de maddede esneklik sağlanmıştır.

Tasarının 18. maddesi ile; öncelikli olarak Tasarıda yer alan karar ve işlemlerle ilgili olarak gizlilik kuralı getirilmektedir.

Tasarının 10 uncu maddesi ile, Cumhuriyet başsavcılıkları ile mahkemelerin yaptığı işlemlerde de olduğu gibi; Kurul, tanık koruma birimi ve diğer kurum, kuruluş ve kişilerce yapılacak işlemlerin de gizlilik esaslarına göre yerine getirileceği ve gizliliğin tedbir sona erdikten sonra da devam edeceği belirtilmektedir.

Maddenin üçüncü fıkrasıyla, koruma kararlarının alınmasında ve uygulanmasında yer alan kamu görevlileri ile bu görevlerde her ne şekilde olursa olsun yer alan diğer kişilerin, görevleri nedeniyle öğrendikleri bilgileri görev sona erdikten sonra da açıklayamayacakları hükme bağlanmıştır. Bu yasak, hakkında tedbir uygulananlar için de geçerli olacaktır.

Gerçekten de tanık koruma tedbirleri ile hedeflenen amaca ulaşılmasında gizlilik esaslarına riayetin önemi her türlü izahtan varestedir. Örneğin; Alman Ceza Usul Kanununda düzenlemeler yapan Tanık Koruma Uyum Kanununa göre, tanık koruma programı çerçevesinde alınan kararlar ve uygulanan tedbirler gizlilik esaslarına göre ayrı bir dosyada saklanır. Ayrıca tanık koruma programında görev alan kişiler görevleri sona erse bile görevleri nedeniyle öğrendikleri bilgileri açıklayamazlar.

Maddenin son fıkrasında ise, gizlilik kuralının, kamu kurum, kurul ve kuruluşları ile bu kararların alınmasında ve uygulamasında görev alan kamu görevlileri ile diğer kişiler için de geçerli olduğu belirtilmiştir.

Tasarının 19. maddesinde; Kanun uyarınca alınacak koruma tedbirlerinin uygulanmasında yapılacak giderlerin hangi usûle göre karşılanacağına ilişkin hükümlere yer verilmiş; tanık koruma birimlerinde fiilen görev yapanlara, yapmış oldukları görev ve hizmetin hal ve şartları dikkate alınarak tazminat ödenmesi hükme bağlanmıştır.

Tasarının 20. maddesinde; Kanununun uygulanmasına ilişkin olarak suç, yaptırım ve soruşturma usulüne ilişkin hükümlere yer verilmiştir.

Maddenin birinci fıkrasında; Kanunun uygulanması nedeniyle öğrendikleri bilgi ve belgeleri açıklayan, yayınlayan veya her ne şekilde olursa

olsun başkalarının bu bilgi ve belgeleri edinmesini ya da erişimini kolaylaştıranların fiillerinin yaptırımı olarak benzer nitelikte hüküm içeren 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun 258 inci maddesine atıf yapılmıştır.

Maddenin ikinci fıkrasında ise, Kanun kapsamında olup da 5237 sayılı kanunun 257 ve 272 inci maddesinde belirtilen fiilleri işleyenler hakkında, cezaların yarı oranında arttırılarak hükmolunacağı belirtilmiştir. 5237 sayılı Ceza Kanununun 257 inci maddesinde görevi kötüye kullanma ve 272 inci maddesinde ise yalan tanıklık suçları düzenlenmiştir. Söz konusu suçların, Tasarı kapsamında kalan kişiler tarafından işlenmesi halinde, Tasarının amacı, korunan hukuki menfaat ve Kanuna aykırı fiiller nedeniyle halkın Devlete olan güvenini sarsma ihtimali de göz önüne alınarak, cezanın genel ve özel önleme fonksiyonunun gereği gibi yerine getirilmesi amacıyla, cezaların yarı oranında arttırılarak hükmolunacağı belirtilmiştir.

Maddenin üçüncü fıkrasında, Tasarıda belirtilen yükümlülüklerle aykırı hareket edenler ile bu maddede sayılan fiilleri işleyenler hakkında uygulanacak ceza soruşturma usulüne ilişkin hükümlere yer verilerek, 4483 sayılı Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanun hükümlerinin uygulanmayacağı belirtilmiştir.

Maddenin son fıkrasında ise, disiplin suç ve cezalarında kamu görevlilerinin tâbi olacakları mevzuatın uygulanacağı hükme bağlanmıştır.

Tasarının 21. maddesinde; hakkında koruma tedbiri uygulanan tanığın, koruma kararı verilmesine neden olan olayda yalan tanıklıktan dolayı mahkum olması veya koruma kararında belirtilen tedbirlere aykırı bir davranış içine girmesi sebebiyle tedbir kararının kaldırıldığı ana kadar yapılan giderlerin tanıktan tahsil edileceği hükme bağlanmıştır.

Maddenin ikinci fıkrasında ise, giderlerin, tanık tarafından ödenmesi hâlinde 6183 sayılı Âmme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun hükümlerinin uygulanacağı belirtilmiştir.

Tasarının 22. maddesinde; tanık koruma biriminde görev yapanlar, diğer görevliler ve suçun aydınlatılmasında yardımcı olanlar ile bunların yakınlarının korunmasına ilişkin hükümlere yer verilmiştir.

Maddenin birinci fıkrasında, tanık koruma biriminde görev yapan personel ile bu Kanun kapsamına giren suçlara ait istihbaratta veya soruşturmada görev alan kolluk amir ve memurları ile diğer kamu görevlileri, bu suçlarda kullanılan gizli soruşturmacı ve bu Tasarı kapsamına giren suçların ortaya çıkartılmasında yardımcı olan muhbirler ile bunla-

rın yakınlarının da Tasarı hükümleri kapsamında korunacakları düzenlenmiştir.

Maddenin ikinci fıkrası ile, 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanununun 20 nci maddesi hükümleri saklı tutulmuştur. Zira 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanununda 5532 sayılı Kanunla yapılan değişikliklerle; terörle mücadelede görev alan adlî ve idarî personelle bu suçların aydınlatılmasında yardımcı olanların korunmasına ilişkin olarak bir takım hükümlere yer verilmiş olup, bu Kanun kapsamına giren suçlarda, bahse konu personel ile bu suçların aydınlatılmasına yardımcı olan kişilerin korunması hususunda söz konusu Kanunun 20 nci maddesinin uygulanması öngörülmektedir. Öte yandan ilgili kişiler hakkında, koruma önlemleri dışında Tasarıda yer alan yargılama tedbirlerine ilişkin olarak Tasarı hükümleri uygulanacaktır.

Maddenin üçüncü fıkrasına göre, 4959 sayılı Topluma Kazandırma Kanunu hükümlerine göre haklarında koruma tedbiri uygulananlara bu Tasarıda yer alan hükümler uygulanmayacaktır.

Tasarının 23. maddesinde; tanıkların korunmasına ilişkin mevzuat hükümlerine göre alınacak koruma tedbirlerinin uygulanması için gerekli olan mal ve hizmet alımlarına ilişkin esas ve usullerin Maliye Bakanlığı ve Kamu İhale Kurumunun görüşleri alınarak Adalet ve İçişleri bakanlıkları tarafından müştereken çıkarılacak yönetmelikle belirlenmesi amacıyla 4734 sayılı Kamu İhale Kanununa hüküm eklenmektedir.

Tasarının 24.maddesinde; Tasarıda yer alan hükümlere göre çıkarılması gereken yönetmeliklerin hangi süre içerisinde ve ne şekilde çıkarılacağı düzenlenmektedir.

1.2.5. GÜVENLİK GÜÇLERİNİN TANIKLIK KONUSUNDA KARŞILAŞTIKLARI GÜÇLÜKLERLE İLGİLİ BİR ÖRNEK

“...Havada hoş bir koku var. Bedenimin dinçleştiğini hissediyorum. Yürüdüğüm yolu saymazsak bahçenin her yanı karlarla kaplı.

Oyun mu oynadıkları, yoksa yiyecek mi aradıkları anlaşılamayan serçeler yol kenarındaki ağaçlara telaşla konup kalkarak, dallara özene bezene yerleşmiş kar tanelerini oradan oraya savuruyorlar. Asfalt yol beyazlığın içinde kara bir nehir gibi teşkilat binasına doğru akıyor. Sarayın görünümü bozulmasın diye yalnızca üç kat çıkılmasına izin verilen teşkilat binası altı köşeli eski Türk çadırlarını andırıyor. Ama aynalı camları binanın görünümüne tuhaf bir anlam katıyor. Bu görünümün sarayın mimari yapısıyla uyum içinde olduğu söylenemez ama bahçe o kadar

büyük, duvarlar o kadar kalın ki bu çelişkiyi bizden başka kimsecikler fark etmiyor.

Bahçemiz gerçekten bir harika, 3. Selim ünlü kasrını burada yaptırmış. Duvarların dibinde sanki metreyle ölçülerek dikilmiş gibi düzenli aralıklarla yan yana sıralanan kızıl çamları, gölgeleri birbirine karışan gümrak kestaneleri, ak gövdeli yüzyıllık çınar ağaçlarıyla, bu bahçe betonun çölleştirdiği İstanbul'un göbeğinde adeta gizli bir cennet.

Nevzat Paşa zamanında taşınmış teşkilat buraya. Polisiye roman okumaya meraklı olan 2. Abdülhamit, dil oğlanlarına çevirttiği Fransız, İngiliz polisiye yazarlarının kitaplarını bu bahçede okumuş. Kendisi de sıkı bir polisiye okuru olan Nevzat Paşa, Abdülhamit'in polisiye romanlarını bu bahçede okuduğunu öğrenince teşkilatı buraya taşıyalım diye önermiş.

...Telefon çalıyor. Merakla ahizeyi kaldırıyorum.

-Alo Sedat Bey. İyi ki buldum sizi. Mühim bir iş olmuştur. Telefonda anlatılmaz.

-Peki hemen geliyorum.

...Dönüp madamın kapısındaki zile basıyorum. Melodili zil sesinin ikinci çalışından sonra açılıyor kapı.

Madamın tedirgin yüzünü görmeyi umarken, saçları dökülmüş, kirli sakallı gençten bir adamın gergin bakışlarıyla karşılaşıyorum. Bu herifte kim diye geçiriyorum içimden. Gözlerini kısarak beni ölçüp biçtikten sonra bakışları yumuşuyor adamın.

"Kusura bakma Sedat Abi" diyor. Sanki beni daha önceden tanıyormuş gibi samimi bir tavırla. "Sivil giyimlisin ya kim olduğunu çıkartamadım. Kapıda kalma Abi buyur"

Adamın saygısında bir sahtelik seziyorum. Ama yadırgamıyorum. Polise iyi geçinmeye özen gösterir bu tipler.

"Madam nerede?" diye soruyorum içeri girerken; adamı önemsemediğimi belirten bir tavırla.

"İçerde, çok korktu kadıncağz. Kızını kaçıracaklardı."

...Bundan sonrasını isterseniz ben anlatayım diyor Şeref. Ne de olsa olayı gören benim.

"Mahalle de ne olup biterse hepsini bilirim ben. Yabancı birilerini

görsem hemen tanırım. Öğleye doğru beyaz renkli Şahin marka bir otomobil geçti dükkanın önünden. Az sonra aynı araba bu defa ters yöne geçmesin mi? Gene olabilir, dedim. Belki bir adres arıyordur. Ben böyle düşünürken bir daha geçmesin mi araba. Var bunda bir iş dedim kendi kendime, çıktım dışarı. Sokakta iyice تنها. Bu herifler bizim dükkanı soymak mı istiyorlar falan gibi kötü şeyler takıldı aklıma. Sokağa çıkınca birde ne göreyim, bizim araba köşeye park etmemiş mi? İçinde de üç kişi oturmuş, sigara içip konuşuyorlar.

Beni fark ettiler ama dikkat çekmemek için önemsemez göründüler. Döndüm ki ne göreyim, arabanın yönü değişmiş, madamın evinin bulunduğu çıkmazın önünden ağır ağır bizim dükkana doğru geliyor. Arabadakiler de kaldırım da yürüyen biriyle konuşuyorlar. Dikkatle bakınca konuştuklarının bizim madamın kızı olduğunu fark ettim. Hemen dükkana girdim, ekmek bıçağını kaptığım gibi sokağa fırladım. Bu arada otomobil kıza iyice yaklaştı ve arkadaki adam kızın elinden tutup onu otomobile doğru çekti. Önde ki adam kararlı bir tavırla kapıyı açıp dışarı çıkmaya yeltendi ki ben yetiştim. Araba hızla üzerime gelmeye başladı hemen kendimi kaldırıma attım.

“Plakasını almadın mı?” diye soruyorum. Kurnazca gülümsüyor.

“Ayıpsın Sedat Abi almaz mıyım? Daha arabayı ikinci görüşümde yazmışım kafaya plakayı. 34 KZ 763 Beyaz Şahin.

“Belki yalnızca sarkıntılık yapmak isteyen serserilerdi.”

“Yapma gözünü seveyim Sedat Abi” diye karşı çıkıyor Şeref. “Sarkıntılık yapacak herif sabahtan akşama kadar kızın yolunu gözler mi? Bunlar ya kızı kaçırıp madamdan fidye isteyeceklerdi yada kızı öldürüp organlarını satacaklardı. Organ mafyası bunlar...”

“Olmayacak iş yok. Bu meslekte neler gördük biz diye yuvarlayarak lafı değiştiriyorum. Adamları görsen tanırsın değil mi? Sen adresini ve telefonunu ver. Tanıklık-Yüzleştirme filan gerekirse...” Hiç beklemediğim bir şey oluyor. Sabahtan beri mahallenin aslanı gibi atıp tutan Şeref’in yüzü kararıyor.

“Aman Abi” diyor. “Bunlar kallesiz adamlardır. Onları benim gammazladığımı anlarılarsa başım belaya girer...”

“Korkmayın artık, duydunuz merkeze bildirdim, bu gecedan itibaren evin etrafında sürekli polis bulunacak, ayrıca aracın plaka numarası elimizde. En kısa sürede yakalayacağız onları” diyerek evden ayrılıyorum.”¹⁵¹

151- ÜMİT, Ahmet, Sis ve Gece, Engin Matbaacılık, Ekim 1996

Yukarıdaki örnekte de açıkça görüldüğü gibi ülkemizde; herhangi bir suça bizzat tanık olmuş kişi yada kişiler, tanıklık yapmak suretiyle suçun aydınlatılmasına yardımcı olmaktan ve güvenlik güçlerine müracaat etmekten çekinmektedir.

Ceza adalet sistemi tanıksız olarak işleyemez. Tanık, suçun işlenmesinden ve dolayısıyla soruşturma evresinden başlayarak kovuşturma evresinin sonuna kadar, başka bir anlatımla yargılamanın kesin hükümle sona ermesine kadar, her aşamada çok büyük öneme sahiptir. Hukuk sistemimizde yapılacak değişiklikler ve insanımızın yeteri kadar bilinçlendirilmesiyle “Paran çoksa kefil ol, işin yoksa şahit ol” anlayışı yıkılacak ve suçla etkin mücadele yolunda mesafe kat edilebilecektir.

İKİNCİ BÖLÜM

ULUSLARARASI HUKUKTA TANIK KORUMA SİSTEMLERİ

Bu bölümde Emniyet Genel Müdürlüğü İnterpol Daire Başkanlığı ve Dış İlişkiler Daire Başkanlığı vasıtasıyla irtibat görevlilerimizin bulunduğu 19 dünya ülkesinden elde edilen Tanıkların Korunması ile ilgili düzenlemeler Türkçe'ye çevrilerek stratejik konumlarına göre alfabetik sıra ile değerlendirilmiştir.

Söz konusu ülkelerin, kanun ve yönetmeliklerinden uluslararası gizlilik dereceli olması sebebiyle yayınlanmaması istenilenlere kısaca değinilerek yorumlanmış, geniş olarak yer verilmemiştir.

2.1. AVRUPA BİRLİĞİ ÜLKELERİNDE TANIKLARIN KORUNMASI İLE İLGİLİ UYGULAMALAR

2.1.1. Almanya

Almanya'da kriminal davalarda; hakim veya savcı tanığı mahkeme huzuruna davet ettiğinde, kişisel, ailesel veya geçerli nedenlerle yasal engeli bulunanlar hariç tüm tanıklar bu davete uymak ve şahitlik yapmak mecburiyetindedirler. Muafiyet gerektiren sebepler her duruşma için ayrı ayrı ispatlanmalıdır. Şahsın tanıklığı kendisini veya aile fertlerinden birini suçlu duruma düşürecekse sorulara cevap vermek zorunda değildir. Tanıklık etmeye isteksiz olanlar duruşmaya gelmeye ve ifade vermeye zorlanabilirler. Polis veya gümrük görevlilerinin zoraki iştirak etmesini istemek ve ifade vermeye çağırmak yetkisi yoktur. Bir tanıkla görüşme yapılmadan önce, kendisine hakları ve görüşme konusu tam olarak açık şekilde anlatılmalıdır. Çocuk ve gençlerle mülakat yapılırken, mental kapasiteleri göz önünde bulundurulmalıdır.

Almanya'da yakın tarihe kadar tanıkların korunması, ilgili soruşturma ekibine bırakılmıştır. Ancak Federal Polis tarafından tanıkların korunması için özel merkezi birimler oluşturulmuştur. Bölge polisleri ile Gümrük Soruşturma Birimleri ortak kurallara göre çalışmaktadır. Özel durumlarda mahkemede veya mahkeme ile ilgili belgelerde kimliğini veya ikametini belirtmeden bir tanığın delil vermesi mümkün değildir. Yine bazı özel durumlarda duruşmanın bir kısmının hakim'in özel odasında yapılması mümkündür.¹⁵²

2.1.2. Avusturya

Organize suç ile ilgili durumları yeterli ve gelişmiş yollar kullanarak

152- EGM, İnterpol Daire Başkanlığı, Dünyada Tanık Koruma İsimli Bilgi Notu, Stratejik Araştırma Merkezi, Ankara, 2001.

araştırmak ve çözmek ve adalet makamlarının yasa gücünü kullanmalarına olanak sağlamak için suçun yeni ve değişikliğe uğramış yeni biçimi modernize edilmiş ve güncelleştirilmiş yasal hükümler gerektirmektedir.

1993'te Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nda yapılan değişiklikle (Federal Resmi Gazete No.526) kanun yapıcılar ilk defa bu amaca yönelik bir karşılık verdiler. Bu değişiklikteki kısım 162 (a) ve 166 (a) ile Avusturya Ceza Muhakemeleri Usul Kanununa eklenmiş böylece "Şahit Koruma Programı"nı oluşturmak bir gereklilik olmuştur.

Uluslararası organize suçla mücadelede (95/C 327/04) şahidin korunması ile ilgili Konseyin 23 Kasım 1995 tarihli kararı üzerine, Avrupa Birliği üyesi ülkeler yeterli şahit koruma düzenlemesini yasalaştırmak durumunda kalmışlardır. Bu düzenlemelere örnek olarak şahidi tehdide, baskıya veya dava öncesi, sonrası veya sırasında imadan koruyacak ve bunlara maruz bırakmayacak şekilde koruma verilebilir. Bu kararda belirtildiği üzere şahit koruma kanunu uygulamanın özel bir tasarısı haline gelmiştir.

Kanun koyucu, 19 Ağustos 1997 tarihli ve 105 sayılı Federal Resmi Gazetesinde belirtilen hükümleri çıkararak karara uygunluğunu göstermiştir. Ceza Muhakemeleri Usul Kanununda belirtilen özellikle araştırma önlemleri yanında, şahit koruma, değiştirilen Polis Uygulama Yasası'nın 22/5 kısmında ortaya konan önleyici tedbirlere bu bağlamda bir ek olmaktadır.

Bu amaçla Avusturya İçişleri Bakanlığı bünyesinde 1 Ağustos 1999 tarihinde Departman II/16 adıyla yeni bir Departman kurulmuş, bu tarihten itibaren bu Departmanın bir alt-Departmanı II/16 şahit koruma konusunda sorumlu olmuştur.

Kapsamlı Şahit Koruma Görevi:

Departman II/16, Alt-Departman 1 (Şahit Koruma) Avusturya toprakları içinde şahit koruma olaylarını bir bütün olarak ele almakta bir başka deyişle şahidin uygunluğunu belirlemekte, şahidin güvenliğini garanti altına almak ve davayı böylece sona erdirmek için gerekli tüm tedbirleri almaktadır.

Şahit terimi (Şahit Koruma Tüzüğüne göre), sadece organize suçla, devlete karşı işlenmiş suçla, uyuşturucu ile ilgili suçla ve çok uç noktada olan ölüm cezaları ile ilgili olarak bunların çözüme kavuşturulmasında yararlı olabilecek ipuçlarını veya bilgilerini sağladığından dolayı risk altına giren bireyleri kapsamaktadır.

Departmanın II/16 başkanı, bir veya birden fazla bireyin tanık koruma programı çerçevesinde uygun olup olmadığına karar verir.

Avusturya'da karşılıklılık prensibine dayalı olarak bir şahit yabancı şahit koruma programı ile korunuyor olabilir.

Şahit Koruma tedbirlerine ilgili şahsın artık bir tehlike veya risk altında olmadığına karar verilinceye kadar devam edilir. Risk Uygulaması ayrıca Departman II/16'nın Şahit Koruma Alt-Departmanı tarafından yerine getirilir.

Kural olarak, şahit koruma tedbirleri bir şahidi başka bir ikamet yerine götürme, yeni bir çevrede onun sosyal olarak uyuşmasını sağlama, onun tanık olması için istekli olmasını ve kapasitesini ve şahidin fiziksel olarak dengesini sağlayacak bazı ek tedbirleri içermektedir. İlk tedbir olarak da korunacak şahsın kendisinin mutad olarak yaşadığı ancak birçok durumda görüldüğü gibi, en azından geçici bir süre için, kendi yaşamını kazanmasının imkansız olduğu çevreden başka bir yere götürülmesidir. Etkili bir şahit korunmasının gerçekleştirilmesinin öncelikli ve gerekli olan tedbiri, şahidin mevcudiyetinin korunmasıdır. Bu hususta göz önünde bulundurulması gereken prensip, şahidin yaşamını idame ettirebileceği ancak onun finansal durumunu geliştirmeyecek ortamı sağlamaktır. Koruma altına alınan şahit kendi hayatını kazanıncaya kadar veya bu duruma vakıf oluncaya kadar mali açıdan desteklenir.

Eğer koruma altındaki bir şahıs bir bakımla yaşıyorsa, tüm sosyal yardımlar (bir başka deyişle işsizlik, sosyal refah) kesildikten sonra mali destek sağlanır. Kamu fonlarının kullanılması tercih edilir. Eğer bu destekleme kamu fonlarından karşılanamaz ise, yaşam masrafları şahit koruma bütçesinden karşılanır.

Şu anki yasal çerçeve dahilinde tehlike altındaki şahidin geçmiş kimliğinin silinmesi (yeni bir kimliğin ve yaşamın oluşturulması) Avusturya'da mümkün değildir.

İsmin değiştirilmesi sadece Avusturya vatandaşları için İsim Değiştirme Yasası doğrultusunda mümkün olabilmektedir.

Merkezi olarak organize edilmiş Tanık Koruma Biriminin kurulması bir taraftan organize suçla mücadelede etkin ve önemli bir adım olarak görünmekte diğer taraftan da uygulanan mücadele yöntemlerinin uluslararası yollarının birbiri ile uygun hale getirilmesini sağlamaktadır.

Avusturya Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununda ve Avusturya Polis Uygulama Yasasında bulunan Hükümler açısından duruma bakacak olursak;

Avusturya'da şahit korumanın yasal temeli kolluk kuvvetleri ve adalet yetkilileri ile Ceza Yasasında belirtildiği gibi (Kraliyet Tanık Hükümü Müktesebatı) işbirliğine gidilirse alınan hükmün sıra dışı hafifletilmesine dayanır.

Ceza Yasası Kısım 41a uyarınca;

(1) Kısım 277, 278 ve 278a'da belirtilen suçlardan birini veya fesat karıştırma, birlik veya organizasyon biçiminde ilgili suçu işleyen bir birey kolluk kuvvetlerine veya adalet yetkililerine;

a. Fesat karıştırmaktan, birlikten veya organizasyondan doğacak tehlikenin büyük oranda ortadan kaldıracak,

b. Şüphelinin durumundan öte olarak bu tür bir suçu çözecek,

c. Bu tür bir fesat karıştırmada, birlikte veya organizasyonda başrolde olan kişinin yerini ortaya çıkaracak, gerçekleri bildirir ve verilen bilginin önemi ile şüphelinin suçu ortaya çıkarılır (s. 41/3 benzer şekilde) ise adı geçen suç için öngörülen asgari cezadan daha az bir ceza verilebilir (s.41).

(2) Paragraf 1. fesat karıştırma, birlik veya organizasyon, "Yasaklama Yasası" çerçevesinde cezai müeyyide gerektiren durumlara (Nazizm hareketleri) ve fesat karıştırma, birlik veya organizasyon ile ilgili suçlara karışan şahıslara uygulanır.

(3) Eğer bir şüphelinin bilgisi Avusturya Ceza Yasası'nın kapsamadığı cezai müeyyide gerektiren bir suç ile ilgili ise karşılıklı yasal yardımın kabul edilebilirliği çerçevesinde paragraf 1 uygulanır.

Araştırma ve Duruşma Safhası Boyunca Şahidin Korunması İle İlgili Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun Hükümleri açısından duruma bakacak olursak;

Ceza Muhakemeleri Usul Kanunu Kısım 162a, paragraf 2. uyarınca;

Şahidin yararına olmak üzere, şahidin genç yaşı veya fiziki durumu veya sağlık durumu açısından veya gerçeğin ortaya çıkarılması için soruşturma hakimi, şahidin mahkemeye katılmasını engelleyebilir tarafların ve tarafların temsilcilerinin şahidin ifadesinin alınmasını ve kendilerine soru sorulmasını, sorgulama safhasına katılmayarak, eğer gerekli olursa ses ve/veya video iletilicileri ile takip edebilirler.

Ceza Muhakemeleri Usul Kanunu Kısım 166, paragraf 1 uyarınca;

Şahide adını ve soyadını söylemesi ve eğer sanık veya olaya karışmış

diğer taraflarla bir yakınlığı olup olmadığı sorulur. Daha sonra, şahidin doğum tarihi, işi, ikamet yeri veya celp adresi, sorularak kaydedilir. Eğer ifade alımı sırasında diğer insanlarda hazır bulunursa, elde edilen bilgiler kamuoyuna açıklanmayacak şekilde kaydedilir.

Ceza Muhakemeleri Usul Kanunu Kısım 166a uyarınca;

Eğer belirli durumlarda şahit kendi adını veya kendisi ile ilgili diğer bilgileri vererek veya sorulara cevap vererek anlam çıkarmalara sebebiyet veriyorsa veya kendi hayatını ve vücudunu ve özgürlüğünü tehlikeye attığını düşünüyorsa ve bu konuda korkusu artıyorsa olayı soruşturan hakim şahidin sorulara cevap vermemesine izin verebilir.

Ceza Muhakemeleri Usul Kanunu Kısım 242a paragraf 1 uyarınca;

Yaşından, hastalığından veya güçsüzlüğünden dolayı mahkemede hazır bulunamayan şahidin ses ve video iletilicileri teknik olanakları kullanılarak ifadesi alınabilir.

Ceza Muhakemeleri Usul Kanunu Kısım 229, paragraf 1 uyarınca;

Kamuoyunun mahkemeyi izlemesi kamu ahlakı ve düzeni gibi nedenlerden dolayı engellenebilir. Mahkeme kendi inisiyatifinde tutarak davalı ve davacının başvuruları üzerine görüşmelerden sonra kararın kameralar önünde açıklanıp açıklanmamasını kararlaştırır. Karar halkın da katıldığı bir oturumda açıklanır ve yargılama usulleri kaydedilir.

Ceza Muhakemeleri Usul Kanunu Kısım 250, paragraf 1 uyarınca;

Bazı istisnai durumlarda mahkemeye başkanlık eden hakim davalıdan, tanığın veya müşterek davalının ifadesinin alınması sırasında mahkeme salonunu terk etmesini talep etmekle yetkilidir. Davalının salona dönüşüyle birlikte kendisinin yokluğu sırasında olan her şey ama özellikle verilen şahitlik ifadeleri hakkında bilgilendirilmelidir.

Ceza Muhakemeleri Usul Kanunu Kısım 22, paragraf 1, alt paragraf 5 uyarınca;

Kolluk kuvvetleri yetkilikleri tehlikeli bir saldırı veya organize suç ile ilgili bilgi verecek olan ve bunun sonucunda tehlikeye girecek olan kişilere özel koruma sağlarlar.¹⁵³

2.1.3. Belçika

Belçika'da tanıklarla polisin görüşme yapma yetkisi vardır, ancak hiçbir tanığın ifade vermesini talep edemez. Bununla birlikte her şahıs kim-

153- EGM, Avusturya İrtibat Görevlisi Bilgi Notu, Stratejik Araştırma Merkezi, Ankara, 2001.

liğini ibraz etmek mecburiyetindedir. Ayrıca Belçika kanunlarına göre bir tetkik hakimi tanığı mahkemeye çağırabilir, gerekirse zorla celbine karar verebilir.

Belçika kanunlarında tanık koruma konusu ile ilgili herhangi bir düzenleme yoktur. Ayrıca yürürlükte milli bir politika veya direktif mevcut değildir.¹⁵⁴

2.1.4. Danimarka

Danimarka yasaları ceza davaları ile ilişkili olarak şahit koruma konusunda birtakım imkanlar içerir:

1) Mahkeme, şahitten gerçek ifadesinin alınması için gerekli olduğu düşünüldüğü takdirde, belirli kişi ya da grupların açık duruşmalara girmesine karşı çıkabilir (Danimarka Adalet Yasası İdaresi Bölüm 28b).

2) Mahkeme, davanın açık duruşma yoluyla ele alınması herhangi bir kişinin güvenliğine hanel getirecek olursa, duruşmanın kapalı kapılar ardında gerçekleşmesi kararını verebilir (Danimarka Adalet Yasası İdaresi Bölüm 29).

3) Mahkeme, şahitler de dahil olmak üzere, dava ile ilişkisi olan ve isimlerinin açıklanması şahsi güvenliklerine zarar verebilecek kişilere ait isimlerin, mesleklerin ya da adreslerin ifşa edilmesini yasaklayabilir (Danimarka Adalet Yasası İdaresi Bölüm 31).

4) Mahkeme, herhangi bir şekilde bir kişinin güvenliğine hanel getireceği düşünüldüğü takdirde, duruşma esnasında gerçekleşen olayların açıklanmasını yasaklayabilir (Danimarka Adalet Yasası İdaresi Bölüm 30).

5) Mahkeme, belirli sebeplerle açık bir ifadenin aksi takdirde alınmayacağı gerçeğini ortaya koyuyorsa, şahidin sorgulandığı esnada, savunma avukatının duruşma salonunu terk etmesine karar verebilir. Savunma avukatı, bunun ardından, kimin ifadesini verdiği ve ifadesinin neleri içerdiği konusunda bilgilendirilir. Ayrıca, mahkeme, şahidin güvenliği söz konusu olduğu ve savunma avukatının vereceği savunma konusunda önemli olmadığı sonucuna varıldığı takdirde, şahidin açık adresinin savunma avukatına verilmemesi hususunda karar verebilir (Danimarka Adalet Yasası İdaresi Bölüm 848).

6) Şahitlerin sorgulanması, örneğin, şahit dava sonrasında şiddete ya da şiddete dayalı tehditlere maruz kalacağı düşüncesindeyse, dava duruşmasından önce yapılacak olan özel duruşmalarda gerçekleştirilebilir.

¹⁵⁴a.g.e.,s.1

Başlangıç noktası olarak, savunma avukatı duruşmadan haberdar edilir ve bu durumda duruşmayı takip etme hakkına haizdir. Ancak, mahkeme, davanın çözüme kavuşturulmasını gerekli kıldığı takdirde, savunma avukatının duruşmanın tamamında ya da bir kısmında hazır bulunmasını engelleyebilir (Danimarka Adalet Yasası İdaresi Bölüm 747 ve 748).

7) Şahidin polise ya da mahkemeye vermesi beklenen ya da vermiş olduğu ifadesinden dolayı, şahide ya da şahidin yakın akrabalarına yönelik şiddet ya da tehdit ve benzerleri cezai yaptırıma tabidir (Danimarka Adalet Yasası İdaresi Bölüm 123).

8) Polis ve davacı, şahitleri ve tehdit altındaki diğer kişileri korumaya yönelik olarak, örneğin, şahidin mahkemeye gidiş gelişlerinde polis eskortluğu sağlamak ya da şahidin bulunduğu evi gözetim altında tutmak gibi, birtakım pratik düzenlemelerden yararlanabilir. Birtakım şartlar gerekli kıldığı takdirde, tehdidin seviyesine bağlı olarak, daha çok koruma tedbirleri alınabilir. Bununla bağlantılı olarak, şahide yeni bir iş sağlanabilir ve kalacağı yeni bir yer verilebilir, ya da birtakım belirli davalarda şahidin kimliği tamamen değiştirilebilir. Bu konu hakkında herhangi bir istatistiksel veri bulunmamaktadır.

Tanık Koruması için Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu açısından getirilen düzenlemelere bakacak olursak;

Adalet Yasası İdaresi 168. Maddesine göre mahkemede tanıklık etmekle yükümlü olan bir şahit mahkemede tanıklık etmeyi reddederse mahkeme Adalet Yasası İdaresinin 178. maddesine göre şahidin mahkemede tanıklık etmesini sağlamak âmâcıyla değişik zorlayıcı yolları kullanma durumundadır.

Adalet Yasası İdaresinin 171. maddesinde yapılan değişiklikle tanıklık etme yükümlülükleri yeniden düzenlenmiş ve bu yeni yapılan düzenlemeye göre şahidin durumu düşünülerek belirli alanlarda tanıklık etme yükümlülüğünün olmadığı belirtilmiştir. Buna göre Adalet Yasası'nın 171 (2) maddesine göre ;

1) Şahidin kendisi cezaya maruz kalacak veya kendi refahından bir kaybı olacaksa

2) Kendisinin bakmakla yükümlü olduğu yakınları cezaya maruz kalacak veya refahlarından bir kayıpları olacaksa

3) Şahide veya bakmakla yükümlü olduğu yakınlarına ve başka diğer zararlara neden olacaksa, şahit mahkemede tanıklık yapma yükümlülüğü altında değildir.

“Refahın kaybı” uygulamada anlaşıldığı üzere geniş kapsamlı fiziki haklardan mahrum bırakılmadır. Eğer cezai bir davada bir sanık veya diğerleri fiziki saldırılar yolu ile şahide veya şahidin yakınlarına, şahidin tanıklık etmesini engellemek amacıyla misilleme tehdidinde bulunmaları halinde şahit diğer nedenlere bakılmaksızın tanıklık etmekten muaf tutulur.

No. 1’de belirtilen nedenden dolayı tanıklık etmekten muaf tutulma şahide tanıklık etmeyi reddetme hakkı vermiştir. No. 2-3’de belirtilen şartlar doğrultusunda, şahidin tanıklık etmeden muaf olma nedenine rağmen, eğer kanıt mahkemenin kararı için kati ve kesin önem taşıyorsa ve Adalet Yasası İdaresi’nin 171’inci (3) maddesi doğrultusunda ilgili taraf veya toplum için davanın gidişatı ve önemi bunun doğruluğunu ortaya koyuyorsa mahkeme şahidin tanıklık etmesini isteyebilir. Eğer tanık muaf olma nedenine rağmen tanıklık etmeyi seçerse ve mahkeme Adalet Yasası İdaresi’nin 171’inci (3) maddesi doğrultusunda şahitten tanıklık etmesini isterse, mahkeme, Adalet Yasası İdaresi’nin 173’üncü (2) maddesine göre tanığın durumunu özellikle göz önünde bulunduracaktır. Bu amaçla, mahkeme, tanıklık sırasında kapıların kapanmasına veya tanıklığın kamuoyuna duyurulmasına yasaklık getirilmesine karar verebilir.

Danimarka Ceza Yasası şahitlerin vs. üzerine yapılacak olan saldırılar ile ilgili doğrudan hükümler içermemektedir. Ceza Yasası özellikle, şahitleri veya şahitlerin yakınlarını baskıya maruz bırakan veya onları misilleme ile tehdit eden kişilere karşı uygulanacak bir dizi hüküm içermektedir. Bu baskı tipik olarak şiddete veya zorlamaya başvurma veya şahitlerin hayatlarını tehdit etme gibi yollarla kendini göstermektedir. İntikam alma düşüncesi ile oluşan durumlar, şahide, mal varlığına çok kötü zarar vererek veya tehlike yaratarak ortaya çıkmaktadır. Ancak Ceza Yasasının diğer hükümleri, hırsızlık ile ilgili ilk maddesi, şahitlere karşı yöneltilen bu durumlarla da ilgili olabilir.

Adalet Yasası İdaresinin Koruyucu Hükümleri;

Adalet Yasası İdaresinin mevcut yürürlükte olan hükümleri sanıktan şahidin kimliğini gizleme garantisi vermemektedir. Adalet Yasası İdaresinde bu konu ile ilgili kesin bir gözden geçirme 4 Haziran 1986’da 321 sayılı yasada yapıldı. Adalet Yasası’nda 13 Mayıs 1987’de 273 sayılı yasada yapılan, değişiklikle belirli durumlarda şahidin ikametgahının sanıktan gizlenmesi hükmü getirilmiştir.

Adalet Yasası İdaresinin 848 (1) sayılı hükmüne göre, kesin kanıtın başka bir şekilde elde edilmeyeceği açık şekilde ortaya konduğu zaman mahkeme, sanığın, şahit veya diğer sanık sorgulanırken mahkeme salonunu terk etmesine karar verebilir.

Eğer sanığın, şahidin veya bir başka sanığın sorgusuna katılması engellenirse, sanığa mahkeme salonuna döndüğünde kendisinin yokluğunda kimin tanıklık yaptığı hakkında bilgi verilir. Ancak, şahidin ikametgahı, aşağıda belirtildiği gibi, ve sanıkla ilgili tanıklığın içeriği bilgi olarak verilmez.

Bir diğer husus ise, talep üzerine, mahkeme, şahidin ikametgahını, şahidin güvenliği üzerinde kesin bir dikkat gerektiği zaman ve Adalet Yasası İdaresinin 848. Maddesi (3) doğrultusunda sanığın savunması için önemsiz olduğu durumda sanığa bildirmeme kararını alabilir.

Eğer Savcı, duruşma sırasında, şahidin ikametgahının gizli tutulmasını resmi olarak talep ederse, Savcı, davanın hazırlanması sırasında, Savunmanın Vekillerine Adalet Yasasının 835. Maddesi (2) doğrultusunda sanığa, şahidin ikametgah adresinin verilmemesini emredebilir. Bu emir mahkeme önüne Savunma Vekilleri tarafından getirilebilir.

Yasaya göre, sanıktan şahidin adının saklanması mümkün değildir ancak özel şartlar durumunda şahidin ikametgahı tüm mahkeme boyunca sanıktan gizli tutulabilir. Mahkeme, şahit ifade verirken, sanığın mahkeme salonunda bulunmamasına karar verebilir ancak bu davalarda sanığa, kimin tanıklık yaptığı ve tanıklığın içeriği hususunda kendisini ilgilendirdiği yönleriyle bilgi verilir.

Sonuç olarak, Ceza Yasasında Değişiklik Tasarısı ve şahidin korunması ile ilgili Adalet Yasası İdaresindeki değişiklik 19 Aralık 1991 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bunun içerisinde, “Kişi, şiddet yoluyla veya şiddetle, veya baskıyla tehdit ederek veya başka bir yolla başka bir kişinin polise ifade vermesinden veya mahkemedeki ifadesinden dolayı cezai bir suç işlerse o kişi hafifletici bir hapis cezası veya 6 yıla kadar varan bir hapis cezası ile veya hafifletici sebeplerden dolayı para cezası ile cezalandırılır” hükmünün Ceza Yasasına eklenmesi teklif edilmiştir. Adalet Yasası İdaresinin, mahkemenin, şahidin güvenliğinin dikkate alınması çok gerekli olursa şahidin ismi, işi ve ikametgahı ile ilgili bilgilerin sanığa verilmemesi kararı gibi, Savcının da Savunma Vekillerinden şahidin ikametgahının, isminin veya işinin sanığa bildirilmemesini talep edebilmesi gibi değişiklikler teklif edilmiştir. Dahası, Mahkemenin daha ileriki safhasında,

eğer sanık şahidin kimliğini öğrendiğinde şahidin veya şahidin yakınlarının ciddi bir tehlike ile karşı karşıya kalacakları gibi bir neden mevcutsa mahkemenin şahit ifade verirken sanığın mahkeme salonundan dışarı çıkmasına şahidin güvenliği açısından karar verebilmesi teklif edilmiştir.

Adalet Yasası İdaresinin 18. Bölümü Şahitlerle ilgilidir.

Buradaki temel prensip bu Yasada belirtilmiş nedenlerden dolayı kişi ifade vermekten muaf tutulmadıkça herkesin tanıklık yapmasının bir yükümlülük olduğudur. Belirli şartlar altında, devlet görevlilerinin, güvenlik konularını ifşa etmeme gibi bir görevleri vardır, bu görevlilerin mesleki gizliliğe normal olarak sadık kalmaları gerektiği yerlerde üstlerine verdikleri yemini tutarak olaylar hakkındaki kanıtları mahkemeye sunmalındırlar.

Danimarka Yerleşik Kilisesi papazlarından, kabul edilmiş dini topluluklardan, doktorlardan, savunma vekillerinden ve avukatlardan görevlerini ifa ederken elde ettikleri kanıtları vermeleri istenmez.

Eğer kanıt,

1) Bir tarafın akrabasını, şahitler gibi tanıklık yapma yükümlülüğü altında bırakmıyorsa,

2) Şahidin kendisi cezaya maruz kalacak veya kendi refahından bir kayıp yaratacaksa ,

3) Şahidin kendisinin bakmakla yükümlü olduğu yakınları cezaya maruz bırakacak veya refahlarından bir kayıpları olacaksa ,

4) Şahide veya bakmakla yükümlü olduğu yakınlarına başka diğer zararlara neden olacaksa,akrabanın böyle bir görevi de yoktur.

Ancak, bazı istisnalardan dolayı mahkeme, kendi kararı için kesin öneme haiz bir kanıt olduğu hükmüne varırsa, şahide nasıl olursa olsun ifade verme ve tanıklık yapma görevini verebilir.

Faillerin de olduğu davalarda (madde 754 a) mahkeme şahidin tanıklık yapmasının zorunlu olduğu kararına varabilir.

Eğer şahit yasal bir nedenden dolayı mahkemede bulunamaz ise Adalet Yasası İdaresinin 178. Maddesi uyarınca nelerin yapılabileceği ilgili madde de özel bir kısımla açıklanmıştır. Bu yollar şunlardır:

1) Para cezası müeyyidesi,

2) Şahidin polis zoru ile getirilmesi,

- 3) Şahit kendisinin neden olduğu masrafları tazmin etmesi,
- 4) 6 ayı geçmeyecek şekilde şahide günlük cezalar verilmesi,
- 5) 6 aya kadar şahidin göz altında tutulması veya zorlayıcı tedbirlere başvurulması.

Yukarda verilen taslakta da görüleceği gibi şahitler eğer mahkeme kararına rağmen ifade vermezler ise kendilerine uygulanacak zorlayıcı tedbirler çok ağırdır.

Fiili yargılama için şahitlerin kesin önemli olduğu ciddi uyuşturucu suç davalarının çoğunda şahitler ve şahitlerin akrabaları çok ciddi tehditlere ve şiddete maruz kalmaktadır.

Bazı durumlarda, birkaç günlüğüne şahitleri kaçıрма ve şahitleri parmaklarının kesileceği şeklinde tehdit etme gibi bu şiddet çok sert olmaktadır. Şahitlerin kollarının elektronik aygıtlardan etkilendiği ve ailelerine şiddetli zarar verileceği gibi tehditler aldığı durumlar da olmuştur.

Bu durumların birkaçında karar şiddet baskıları ve uygulanan şiddet hareketleri üzerine verilmiştir.

Yaklaşık 1 yıl boyunca, Polis, Danimarka Parlamentosu (Adalet Bakanlığı) ile şahitlere karşı baskıyı ve tehdidi açık bir şekilde engellemek için ve böylece uyuşturucu suçlularına karşı doğru kanıt bulmayı güvence altına almak için belirli davalara ve buna benzer ciddi davalara isimsiz şahit getirme hususunda tartışmaya girmiştir.

Danimarka Parlamentosu (Folketinget) Ceza Yasasında bir değişiklik yaparak bir karar almıştır. Ancak, bu yasal düzenleme mahkemede ifade veren şahidin isminin saklanmasını güvenlik altına almamaktadır.

Yasanın 123. Maddesi, şiddet tehdidiyle veya şiddetle, veya baskıyla 260. Maddeye göre tehdit ederek veya 266. Maddeye göre tehdit ederek veya başka bir şekilde kişinin polise ifade vermesinin veya mahkemedeki ifadesinin sonucunda kişiye karşı veya onun bir yakınına karşı suç işleyen kişi hafifletici bir hapis cezası veya 6 yıla kadar varan bir hapis cezası ile veya hafifletici sebeplerden dolayı para cezası ile cezalandırılır hükmünü vermektedir.

Madde 260'tan madde 266'ya kadar olan kısım; kişisel özgürlüğe karşı işlenen suçlar ile ilgilidir.

Şahitlere veya onların en yakınlarına karşı bir suç işlendiği zaman verilecek ceza çok daha ağır olacaktır.

Çok güçlü bir suç ortamında daha sert cezalandırmanın Uyuşturucu Haber Alma Biriminde etkinliğine inanılmamaktadır.

Danimarka'da bazı suçlar örnek olarak adam öldürmekten ve adam öldürmeye teşebbüsten mahkum olan "Hells Angels ve diğerleri" işledikleri suçtan gurur duyuyorlarmış gibi zamanlarını geçirmektedirler.

Bunun üzerine, polise her ne şekilde olursa olsun önemli bilgi verenleri ve diğerlerini korumak için gayret edilmektedir¹⁵⁵.

2.1.5. Finlandiya

Hazırlık Soruşturması Kanununa göre, bir suçun aydınlatılmasıyla yükümlü olan herkes, çağrıldığında hazırlık soruşturmasına katılmak mecburiyetindedir. Şayet çağırılan bu şahıs gelmez ise, çıkartılan resmi bir yakalama müzekkeresine istinaden soruşturmada hazır bulunması sağlanabilir. Bir tanık, ön soruşturmada hiçbir bilgiyi saklamadan içtenlikle ifade veriyorsa, bu onun soruşturmaya esas konu hakkında bilgi sahibi olduğunu gösterir. Tanıkların hakları ve ifade vermeyi istememesi durumlarını içeren farklı düzenlemeler mevcuttur. Şayet bir şahsın, suç soruşturması için önemli sayılacak bir konuyu açığa kavuşturmak için hazırlık soruşturması safhasında tanık olarak ifade vermesi istenmiş, fakat tanık buna yanaşmıyorsa, hakim bir tanığın mahkemede zoraki ifade vermesini isteyebilir. Şayet gerekiyorsa mahkeme, bir tanığın yükümlülüklerini yerine getirmesi için para veya hapis (6 aya kadar) cezası yoluyla zor kullanabilir. Eğer bir şahit, hazırlık soruşturması esnasında kasıtlı olarak yalan beyanda bulunursa veya yasal bir neden olmadan soruşturma için önem arz eden bir konuyu gizlerse, para cezası veya bir yıla kadar hapis cezası öngören yasal düzenlemeler mevcuttur.

Finlandiya'da tanıkların korunması ile ilgili yasal düzenleme mevcut değildir. Ancak tanıkların korunması ile ilgili gerekli yasal zemin çalışmaları yapılmaktadır. İsimsiz tanık kullanmak Finlandiya'da mümkün değildir.¹⁵⁶

2.1.6. Fransa

Fransa'da can ve mal güvenliği, İçişleri Bakanlığı'na bağlı sivil bir teşkilat olan Ulusal Polis, ve bunun yanı sıra, Savunma Bakanlığı'na bağlı askeri bir güç olan Jandarma tarafından sağlanır.

1. Bir Özel Koruma Servisinin Bulunmaması

Fransa'da, herhangi bir ceza davası ile ilgili kişilerin (şahit, mağdur, da-

¹⁵⁵-EGM, Danimarka İrtibat Görevlisi Bilgi Notu, Stratejik Araştırma Merkezi, Ankara, 2001.

¹⁵⁶- a.g.e., s.2

vadaki taraflar) ve aile yakınlarının korunması hususunda Fransız polis teşkilatı bünyesinde herhangi bir özel birim mevcut değildir.

Buna rağmen, söz konusu kişiler özel bir tehlikeye maruz kaldıklarında kendilerine şartlara uygun olarak bir polis koruması sağlanır.

Buna karşılık, Fransız Ceza Kanunu bir ceza davası ile ilgili olan bütün şahısları etkili bir şekilde korumaya yönelik pek çok hüküm içerir.

2. Davayla İlgili Koruma Tedbirleri

Bu tedbirler üç gruba ayrılır;

Şahidin Adresinin Gizli Tutulması:

Ceza Davaları Kanunu'nun 62/1 ve R-15-33-1 maddeleri gereğince davanın tahkikat ya da soruşturma safhasında şahidin adresi gizli tutulabilir. Şahitlik görevini ifa etmesiyle ilgili olarak arandığında, polis ya da jandarma bürosunu adres olarak gösterebilir .

Adli Kontrol;

Ceza Davaları Kanunu'nun 168'inci maddesinin 1., 2., 3. ve 9. fıkraları gereğince davanın tahkikat aşamasında hakim, hakkında takibat yapılan şahsı adli kontrole tabi tutabilir. Sorgu hakimi takibat altındaki şahsın ikametgahını kontrol altına alabilir ve bu şahsın ikametgahına bazı kişilerin girmesini yasaklayabilir. Aynı kanunun 141-2. maddeleri gereğince takibat altında tutulan şahıs hakkında, yükümlülüklere uymaması ve adli kontrolü ihlal etmesi durumunda, kovuşturma açılabilir .

Geçici Tutuklama;

Ceza Davaları Kanunu 144-1-2 maddesi uyarınca mağdurlar ya da şahitler üzerindeki herhangi bir baskıyı önlemek için, takibat altındaki şahıs geçici bir süre ile tutuklanabilir

3.Ceza Özelliğinde Koruma Tedbirleri

Ceza Kanunu bazen özel durumlarda kanun dışı uygulamalara yer verirken bazen da kanun dışı uygulamalar konusunda ağır müeyyideler getirir. Maksat, kanuna yardımcı olan şahsın emniyetini sağlamaktır.

Kanun dışı uygulamalara örnek:

Şahit, baskı ve tehdit altında yalan beyanatta bulunduğu, ya da şahitlikten vazgeçtiği gerekçesiyle üç yıl hapis cezasına ve 3.000 Frank para cezasına çarptırılmış gibi gösterilir, hatta inandırıcı olması için şahide gerçekten sahte bir ifade imzalatılır (Ceza Davaları Kanunu 434-15).

Ağır müeyyidelere bir örnek:

Kişinin can ve namus güvenliğini hedef alan kanun dışı davranışlar söz konusu olduğunda, ya da mağdur olan şahsın ceza davası açması durumunda uygulanacak cezai müeyyideler, Ceza Kanunu'nun 221-4 5o , 222-35o , 222-85o, 222-1050, 222-1250, 222-1350. maddelerinde belirtilmiştir.

Belirtilen tehditler herhangi bir olayın görgü tanığını da hedef almışsa, aynı cezai müeyyideler geçerlidir.

Ceza Davaları Kanunu

Madde 62-1'de (21 Ocak 1995 tarihli, 95-73 sayılı kanun) kanunsuz bir iş yaptıklarına ya da yapmaya teşebbüs ettiklerine dair haklarında hiçbir ipucu bulunmayan şahıslar ve bir soruşturmaya delil özelliğinde evrak getireceklerine kanaat getirilen şahıslar, Cumhuriyet Savcısının izniyle, polis ya da jandarma bürosunu adres olarak gösterebileceği, (15 Nisan 1999 tarihli kanun), 16 ve 29.maddelerle ilgili ve bir davaya yardımcı olan kişiler de polis ya da jandarma bürolarını adres olarak verebileceği öngörülmüştür.

Kanun hükümlerinden istifade edecek şahısların adresleri paraflı bir kütüğe kaydedilir. Danıştay kararı da bu hükümlerle ilgili uygulama şartlarını belirtir.

Madde 153'de ise (15 Haziran 2000 tarihli ve 2000-516 sayılı kanun) 1 Ocak 2001'den itibaren geçerli olan kanun uyarınca her şahit, istinabenin uygulanması esnasında, tanınması için, mahkemeye çıkmakla, yemin etmekle ve ifade vermekle yükümlü olacağı ve kanuna aykırı bir iş yaptığına ya da yapmaya teşebbüs ettiğine dair hiçbir ipucu olmadığı ve böyle bir kanaat oluşmadığı takdirde, sadece duruşma esnasında dinleneceği zaman alıkonulabileceği düzenlenmiştir.

Eğer şahit bu yükümlülüğü yerine getirmezse, mahkemeye polis zoruyla getirilir(bu konuda hakime de yetki verilmiştir) ve kanuni müeyyideler uygulanır.(15 Haziran 2000 tarihli 2000-516 sayılı kanunun 31-V maddesi, 1 Haziran 2001'den itibaren geçerli). "109. maddenin 3. ve 4. fıkraları".

62.maddenin 1. fıkrasının 21 Ocak 1995 tarihli ve 95-73 sayılı kanundaki hükümlerin uygulanmasıyla ilgili izin, sorgu hakimi tarafından verilir.

Madde R. 15-33-1 62.maddenin 1. fıkrasına göre, hükümlerin uygulanması durumunda, şahidin beyanlarının zapta geçmesine savcı izin

verebilir ya da 153. maddede belirtilen duruma göre sorgu hakimi de aynı şeye izin verebilir.

62-1 maddesinin son fıkrasına göre de, bu konu ile ilgili olarak her polis ya da jandarma bürosunda bir dosya açılır. Bir polis şefi ya da rütbeli bir jandarma personeli tarafından parafı edilir. Bu dosya savcıya her an gösterilebilecek şekilde hazır tutulmalıdır.

Dosyaya giren her evrak numaralandırılmalıdır. Bu numara şahsın ifade zabtında da belirtilir, aynı şekilde adres ve kimlik tespiti yapılırken de kullanılır.

62. maddenin 1.fıkrasına konu olan şahit, dava devam ettiği esnada, muhtemel bir adres değişikliğini, ifade zaptının tutulduğu polis ya da jandarma bürosuna bildirmelidir.

Jandarma ya da polis büroları, sadece adli otoritelerin istedikleri durumda, 62-1 maddesinin birinci ve ikinci fıkralarının hükümleriyle ilgili şahıslara en uygun olan zamanda celp evraklarını gönderirler. Ayrıca bu şahıslarla ilgili bütün evrakların da zamanında mahkemeye çıkmasını sağlamak, polis ya da jandarma bürolarının görevidir. Gerek kendileri farkına vardıklarında, gerekse şahit tarafından kendilerine bildirildiğinde, dava devam ettiği esnada şahidin muhtemel adres değişikliğini ilgili dosyaya kaydetmekle de yükümlüdürler.

Şahidin adresinin değişmesi ya da celp evraklarının kendisine ulaştırılamaması durumunda, hakim en kısa zamanda bu yeni durumdan haberdar edilmelidir.

Bir sorgulama ya da yargı heyeti tarafından şahit olarak kabul edilen şahıslar 62-1 maddesinin birinci ve ikinci fıkralarının hükümlerine göre adres olarak polis ya da jandarma bürosunu gösterebilirler. Bununla birlikte, yargı heyeti bu şahıslardan gerçek adreslerini isteyebilir.

24 Mart 1997 tarihli genelge 3 Eylül 1999 tarihli şahitlerin dinlenmesiyle ilgili kararın yorumu.

21 Ocak 1995 tarihli, can güvenliği ile ilgili kanunun 27.maddesi Ceza Davaları Kanunu'na girmiştir, bu kanunun 62-1 maddesinde yer almıştır. Bu kanuna göre, soruşturma aşamasında şahit olarak kabul edilen şahıslara, polis ya da jandarma bürosunu adres olarak bildirmeleri konusunda izin verilmiştir. Böyle bir adres beyanı hazırlık soruşturması ya da tahkikat esnasında yapılabilir, bu durum 21 Ocak 1995 tarihli kanunun 78 ve 153. maddelerine uygundur.

Bu şekilde kanun koyucu, mahkeme dosyasında yer alan ilgili şahısların adreslerinin saklanması ve onların taraflardan biri tarafından gelebilecek muhtemel baskı ve misillemelerden korunmasını sağlamak istemiştir. Böyle bir adres beyanına savcı ya da sorgu hakimi izin verebilir. Şahidin gerçek adresi zabıt kayıtlarında parafe edilmiş bir şekilde gizli olarak muhafaza edilir.

Yeni 62-1 maddesi, bir hakimin iznine tabi olmaksızın, polis ya da jandarma görevlilerine, kendi bürolarının adresini, şahidin adresiymiş gibi gösterme imkânını vermiştir. Bu kanun maddesi iyi işleyen adli bir uygulamayı kabul eder.

3 Eylül 1996 tarihli karar, Ceza Davaları Kanunu'nun tüzüğüne yeni bir madde (R.15-33-1) getirmektedir. Bu madde, 62-1 maddesindeki hükümlerin uygulama şartlarını belirlemeyi amaçlamaktadır. Bu belirlemeler pratik bir özellik ortaya koyarlar ve bunlara uyulmama durumunda savunma hakkıyla ilgili herhangi bir müeyyide uygulamak söz konusu değildir.

Yeni genelge bu kararın maddelerini yorumlamayı hedeflemektedir.

1- Cumhuriyet Savcısının ya da Sorgu Hakiminin İzni

R.15-33-1 maddesi, birinci öncelikle, şahıs beyanlarının zapta geçirilmesinin ve şahsın 62-1 maddesinin hükümlerinden istifade etmesinin, savcının ya da sorgu hakiminin iznine tabi olmasını öngörmektedir.

Bu yönden konu incelendiğinde, bu tip izinler fazla verilmemelidir, zira şahidin gerçek adresi dosyada saklı tutulmalıdır prensibine bağlı kılınmalıdır.

Ayrıca böyle izinler sık verilirse, polis ya da jandarma yetkilileri şahitlere celp evraklarını vaktinde ulaştırmakta güçlük çekebilirler. Bu durum daha ileri tarihteki celselerin düzenli bir şekilde ilerlemesini engelleyebilir.

Her halükarda, davayla ilgili bütün evrakların toplanıp düzenlenmesi görevi adli polise verilmelidir. Pratikte, şahidin gerçek adresini gizli tutup, polis ya da jandarma bürosunu adres olarak gösterme izni isteğinin de savcıya iletilmesi de adli polisin görevi olmalıdır.

Nihayet şu hususu belirtmek uygun olur ki, şahidin dinlenmesi savcının talebiyle olduğu takdirde, savcı izin verme hususunda yetkili hakim durumuna düşer, şahidin kabul edildiği davayı açan savcı niteliğini kaybeder. Aynı şekilde, istinaf komisyonundaki dinlenme esnasında, izin sorgu hakimi tarafından değil, mahkeme başkanı olan hakim tarafından verilmelidir.

2- Zabıt Tutulması

R.15-33-1 maddesi, 62-1 maddesi gereğince, zabıtların polis ya da jandarma bürosunca tutulması gerektiğini belirtir. 'Karakol' ve 'jandarma' kelimelerinin sınırlayıcı bir anlamları olmamalıdır. Ceza Davaları Kanunu'nun R.15-18 maddelerine uygun olarak adli polisin her birimini ve bütünü kapsamalıdır.

Zabıt, polis ya da jandarma bürosunun şefi tarafından tutulmalı ve savcı tarafından her an incelenebilmelidir.

Adli yetkililerin dava esnasında şahitlere celp evraklarını gönderebilmeleri için her zabıtın bir kayıt numarası olmalıdır.

Zabıt, şahsın ismini ve polis ya da jandarma bürosunu belirtmelidir ve celp evrakının iletilmesini kolaylaştırmalıdır, özellikle dava başka bir heyete devredildiğinde, bu bilgiler onlara da kolayca ulaşabilmelidir.

Bu açıdan R.15-33-1 maddesi gereğince dosyaya konulan zabıt, sadece şahidin adresini ihtiva etmelidir. Zaptın bulunduğu dosya ise polis ya da jandarma bürosunda bulunmalıdır. Polis ya da jandarma bürosunca şahidin dinlenmesi esnasında, gerçek adres ifadeyi alan polis ya da jandarma bürosu tarafından saklı tutulmalı, şahit adres olarak polis ya da jandarma bürosunu vermelidir.

3- Şahidin Adresinin Değişmesi

R.15-33-1 maddesinin dördüncü bendi şahidi, muhtemel adres değişikliğinden polisi ya da jandarmayı haberdar etmeyi mecbur eder.

Bu mecburiyet şahidin dinlenmesiyle ilgilidir, hiçbir müeyyideye tabi değildir.

Şahidin yeni adresi de elbette polis ya da jandarma tarafından gizli tutulacaktır, (beşinci bende uygun olarak) yeni ikamet yeri başka bir polis ya da jandarma bürosunun mıntıkasında olsa bile, şahit ifadesinin alındığı büroyla irtibatta olacaktır, o büroya tabi olacaktır.

4. Şahide Celp Evraklarının Ulaştırılması

R.15-33-1 maddesinin beşinci bendi, polis ya da jandarma bürosunu şahide celp evraklarını zamanında göndermekle görevlendirir. Bu evrakların gönderilmesi sadece 62-1 maddesi gereğince, adli görevlilerin isteğiyle olmalıdır.

Celp evrakları, şahidin kimlik bilgilerinden başka, dosya ve zabıttaki

sayılarla da numaralandırılmış olmalıdır ki; bu sayede polis ya da jandarma görevlileri şahidin gerçek adresine kolayca ulaşabilsinler.

R. 15-33-1 maddesi beşinci bendi gereğince, celp evraklarının gönderilmesi, sadece polis ya da jandarma bürosunca yapılmalıdır ki; bu sayede evraklar şahide süratle ulaşabilsin ve postadaki muhtemel gecikmelere takılmasın.

Bu bürolar şahitle ve davayla ilgili diğer evrakları da vaktinde mahkemeye çıkartmalıdırlar. Evraklar muntazam bir şekilde numaralanmalı ve bir nüshaları da polis ya da jandarma bürosundaki dosyada bulunmalıdır.

R. 15-33-1 maddesinin beşinci bendi, polis ya da jandarma bürolarını, şahit adres değiştirdiği takdirde, dosyasına yeni adresini de kaydetmekle sorumlu tutar.

Polis ya da jandarma bürolarını, şahidin yeni adresini araştırmakla mecbur eden herhangi bir kanun maddesi mevcut değildir, ancak bazı bilgiler yeni adresini belirtmeyi sağlıyorsa, celp kağıtları eski adresine gönderilmemelidir.

Her halükarda, yukarda adı geçen maddenin beşinci fıkrasına göre, şahit adres değiştirir ve celp evrakları ona ulaşmamışsa, bu yeni durumdan hakim en kısa zamanda haberdar edilmelidir. Bu sayede duruşmanın tehiri gibi yeni durumla ilgili her türlü tedbiri alabilir.

Kuralları, can güvenliği tedbirine dayanan bu ortaya çıkması muhtemel olan yeni durumları takip etmek ve kollamak hakimın görevidir.

5- Daha Sonraki Celselerde Şahidin Durumu

R. 15-33-1 maddesinin son fıkrasına göre, soruşturma esnasında mesken seçimiyle ilgili hususlar, daha sonraki celseler için de geçerlidir.

Soruşturma esnasında şahit, can emniyeti gereği, adres olarak polis ya da jandarma bürosunu gösterdiği gibi, sonraki celselerde de aynı tedbiri alabilir. Her ne kadar Ceza Davaları Kanunu'nun 445, 103 ve 331. maddelerine aykırı olsa bile, şahit, ağır ceza mahkemesinde, sorgu hakiminde ve ceza mahkemesinde ifade verirken yukarıdaki tedbirleri uygulayabilir.

R. 15-33-1 maddesi buna rağmen mahkeme heyetinin şahidin gerçek adresini isteyebileceğini belirtmektedir.(Eğer heyet bu açıklamayı gerekli görürse). Bu durum ancak dava süresince, hakim 62-1 maddesinin uygulanmasına izin verirse olabilir.

R. 15-33-1 maddesinde belirtilmediği halde, şahit davanın seyri esnasında müdahil tarafta yer alıyorsa, adres olarak polis ya da jandarma bürosunun gösterilmesi prensibi geçerli olur.

Madde 138 uyarınca (17 Temmuz 1970 tarihli ve 70-643 sayılı Kanun ve 15 Haziran 2000 tarihli 2000-516 numaralı ve 1 Ocak 2001 tarihinden itibaren geçerli olan kanun) eğer bir şahıs hafif hapis cezasını ya da daha ağır ceza gerektirecek bir suç işlediği takdirde, adli kontrol, sorgu hakimi tarafından gerekli görülebilir. Ayrıca 4 Ocak 1993 tarihli ve 93-2 numaralı kanun da aynı müeyyideleri gerektirmektedir.

Bu adli kontrol kişiyi şu müeyyidelere uymaya mecbur eder (4 Ocak 1993 tarihli ve 93-2 numaralı kanun)

Sorgu hakimi tarafından belirtilen sınırların dışına çıkmamak,

İkametgahını hakimın belirleyeceği şartlar dahilinde terk etmek,

Bazı yerlere gitmemek, belirli yerlere gitmek,

Sorgu hakiminin yasakladığı bazı şahıslarla mutlak surette görüşmemek.

Madde 141- 2 (15 Haziran 2000 tarihli, 2000-516 numaralı, 1 Ocak 2001 tarihinden itibaren geçerli kanunun 132-VI maddesi) uyarınca, eğer şüpheli kişi bilerek ve isteyerek bu müeyyidelere aykırı hareket ediyorsa, hakim kararıyla hakkında tevkif emri çıkartılır, 137-1 maddesinin dördüncü bendi gereğince geçici olarak tevkif edilir. 141-3 maddesi gereğince, hakim onun hakkında geçici bir tevkif kararı çıkartabilir. (Örn. işlediği tahmin edilen suç için öngörülen hapis cezası ne olursa olsun).

Madde 144 (15 Haziran 2000 tarihli, 2000-516 sayılı ve 1 Ocak 2001'den geçerli kanunun 57. maddesi) açısından getirilen düzenlemeye bakılacak olursa;

Geçici tutuklama şu durumlarda emredilir ya da uzatılabilir:

Delil ve ipuçlarının toplanıp muhafaza edilmesi, şahitlerin ya da mağdurların maruz kalabilecekleri bir baskının ve şüpheli kişiyle suç ortakları arasındaki birtakım hileli yolların önlenmesinde,

Şüpheli kişiyi korumak ve can emniyetini adaletin koruması altına almak için,

Suçun ağırlığına bağlı olarak, istisnai bir karışıklığa meydan vermemek, şüpheli kişiyi halkın galeyanından korumak için geçici tutuklama uzatılabilir. Fakat bu sebep gene de tutuklama süresinin uzatılmasını haklı gösteremez, ancak suç için öngörülen hapis cezası on yıl ya da daha fazla olduğu durumlar hariç.

Madde 145-4 (4 Ocak 1993 tarihli 93-2 no'lu Kanun ve 30 Aralık 1996 ve 96-1235 no'lu Kanun), şüpheli kişi hakim kararıyla geçici olarak tevkif edilirse, on gün süreyle görüşme ve haberleşme hürriyetinden mahrum edileceğini, duruma göre, bu süre bir on gün daha uzatılabileceğini, hiçbir durumda, görüşme yasağı, şüphelinin avukatıyla görüşmesine engel teşkil edemeyeceğinin öngörmüştür.

Bu durumdaki şüpheli şahıs, sorgu hakiminin izniyle, ancak tutuklu bulunduğu yerde görüşme yapabilir.

Geçici tevkif durumunun başlamasından bir ay sonra hakim, sanığın ancak soruşturmayla ilgili konularda görüşebileceğine yazılı olarak izin verebilir. Aile yakınlarına görüşme iznini ise ancak soruşturma heyetinin kararına göre verebilir.

Bu karar her çeşit vasıta ile ve hiç gecikmeksizin istek sahibine bildirilir. İzin isteğinde bulunan şahıs bu belgeyi mahkeme başkanına çıkartır (15 Haziran 2000 tarihli 2000-516 numaralı kanun, 83. maddesi, 1 Ocak 2001'den itibaren geçerli.) Mahkeme başkanı da bu yazılı kararı beş günlük bir süre zarfında ,herhangi bir itiraz gelmeyecek bir şekilde, bir tüzüğe bağlar. Mahkeme başkanı, sorgu hakiminin kararını bozduğunu ifade ederek, görüşme iznini verir (15 Haziran 2000 tarihli, 2000-516 numaralı Kanunun 83. maddesi, 1 Ocak 2001'den itibaren geçerli.)

Fransa Ceza Kanunu'nda Tanık Koruma ile ilgili hükümler;

Madde 221-4'daki düzenleme uyarınca cinayet suçu;

1- Öldürülen 15 yaşında reşit olmayan bir çocuksa,

2-Cinayet bir vasiye ya da manevi anne babaya karşı işlenmişse,

3-Cinayet eğer, yaşlılık, hastalık,fiziki ya da akli dengedeki bozukluktan dolayı zayıf düşmüş kişilere ve hamile kadınlara karşı işlenmiş ve maktullerin bu durumu katil tarafından görülüyor ve biliniyorsa,

4-Cinayet eğer bir hakime,mahkemedeki bir jüri üyesine, bir avukata, bir kamu ya da bakanlık görevlisine (22 Temmuz 1996 tarihli ve 96-647 sayılı kanun), rütbeli bir jandarma görevlisine, polis memuruna, gümrük görevlilerine, cezaevi idarecilerine (18 Haziran 1999 tarihli ve 99-505 sayılı Kanun), bir toplu taşımacılık şirketi görevlisine, devlet ya da kamu hizmetinde görevli bir memura görevi başındayken ya da görevini yapmaya hazırlandığı esnada ve bütün bu şahısların görevleri katil tarafından biliniyor ve görülüyorsa,

5- Cinayet eğer ifade vererek adalete yardım etmek isteyen bir şahidi engellemek için, bir mağdurun şikayetini önlemek için ya da mahkemedeki taraflardan birisine karşı işlenmişse müebbet hapisle cezalandırılır.

Madde 222-1'de bir şahsa karşı işkence ya da barbarca davranışlarda bulunmanın on beş yıl hapis cezasıyla cezalandırılacağı belirtilmiştir.

Madde 222-3'de ise madde 222-1'ye atıf yapılarak bu maddedeki suç şu şahıslara karşı yapılırsa yirmi yıl hapisle cezalandırılacağı ve ayrıca;

1- İşkenceye maruz kalan kişi 15 yaşında reşit olmayan bir çocuksa,

2- İşkence, bir vasiye ya da manevi anne babaya karşı yapılmışsa,

3- İşkence eğer, yaşlılık, hastalık, fiziki ya da akli dengedeki bozukluktan dolayı zayıf düşmüş kişilere ve hamile kadınlara karşı yapılmış olup, işkence mağdurlarının bu durumu katil tarafından görülüyor ve biliniyorsa,

4- İşkence eğer bir hakime, mahkemedeki bir jüri üyesine, bir avukata, bir kamu ya da bakanlık görevlisine (22 Temmuz 1996 tarihli ve 96-647 sayılı kanun), rütbeli bir jandarma görevlisine, polis memuruna, gümrük görevlilerine, cezaevi idarecilerine (18 Haziran 1999 tarihli ve 99-505 sayılı Kanun), bir toplu taşımacılık şirketi görevlisine, devlet ya da kamu hizmetinde görevli bir memura görevi başındayken ya da görevini yapmaya hazırlandığı esnada uygulanmışsa ve bütün bu şahısların görevleri işkenceci tarafından biliniyor ve görülüyorsa,

5- İşkence eğer ifade vererek adalete yardım etmek isteyen bir şahidi tehdit ve engellemek için, bir mağdurun şikayetini önlemek için ya da mahkemedeki taraflardan birisine karşı uygulanmışsa,

20 yıl hapisle cezalandırılacağı düzenlenmiştir.

Madde 222-7'de ölüme sebebiyet veren şiddet eylemleri on beş yıl hapis cezasıyla cezalandırılacağı öngörülmüştür.

Madde 222-8'de ise madde 222-7'yi ilgilendiren bir düzenleme getirilmiştir. Bu düzenleme uyarınca ve madde 222-7'deki suçun cezası şu durumlarda yirmi yıla çıkar:

1-Böyle bir şiddet eylemine maruz kalarak ölen kişi 15 yaşında reşit olmayan bir çocuksa,

2-Şiddet eylemi , bir vasiye ya da manevi anne babaya karşı yapılmış, ve ölümlü sonuçlanmışsa,

3-Şiddet eylemi eğer , yaşlılık, hastalık, fiziki ya da akli dengedeki bozukluktan dolayı zayıf düşmüş kişilere ve hamile kadınlara karşı yapılmış

ve ölümle sonuçlanmışsa, maktullerin bu durumu işkenceci tarafından biliniyor ve görülüyorsa,

4-Ölümesebebiyet veren şiddet eylemi, eğer bir hakime, mahkemedeki bir jüri üyesine, bir avukata, bir kamu ya da bakanlık görevlisine (22 Temmuz 1996 tarihli ve 96-647 sayılı kanun), rütbeli bir jandarma görevlisine, polis memuruna, gümrük görevlilerine, cezaevi idarecilerine (18 Haziran 1999 tarihli ve 99-505 sayılı Kanun), bir toplu taşımacılık şirketi görevlisine, devlet ya da kamu hizmetinde görevli bir memura görevi başındayken ya da görevini yapmaya hazırlandığı esnada uygulanmış ve bütün bu şahısların görevleri fail tarafından biliniyor ve görülüyorsa,

5-Ölümüne sebebiyet veren şiddet eylemi, eğer ifade vererek adalete yardım etmek isteyen bir şahidi tehdit ve engellemek için, bir mağdurun şikayetini önlemek için ya da mahkemedeki taraflardan birisine karşı uygulanmışsa, 20 yıl hapisle cezalandırılır.

Madde 222-11'de bir şahsın sekiz günden daha fazla bir süreyle iş yapamaz hale gelmesine sebep olan şiddet eylemleri üç yıl hapis ve 3.000 Frank para cezasıyla cezalandırılacağı öngörülmüştür.

Madde 222-12'de 222-11. maddeyi ilgilendiren bir düzenleme içermektedir. Bu düzenleme uyarınca 222-11. maddedeki suçun cezası şu durumlarda beş yıl hapis ve 5.000 Frank para cezasıyla cezalandırılır;

1-On beş yaşında ya da daha küçük reşit olmayan çocuklara karşı işlenirse,

2-Yaşlılığı, hastalığı, fiziki ya da akli sakatlığı nedeniyle zayıf düşmüş şahıslara, hamile kadınlara karşı işlenirse ve mağdurların durumu failer tarafından biliniyor ya da görülüyorsa,

3-Bir vasiye ya da manevi bir anne babaya karşı işlenmişse,

4-Bir hakime, mahkemede görevli jüri üyelerine, bir avukata, bir kamu ya da bakanlık görevlisine karşı işlenmişse (22 Temmuz 1996 tarihli ve 96-647 sayılı Kanun), rütbeli bir jandarma görevlisine, bir polis memuruna, gümrük görevlilerine, cezaevi idarecilerine karşı işlenmişse (18 Haziran 1999 tarihli ve 99-505 sayılı Kanun), bir toplu taşımacılık şirketi görevlisine ya da bir kamu görevlisine karşı, görevi başındayken ya da görevini yapmaya hazırlanırken ve mağdurların durumu failer tarafından biliniyor ve görülüyorsa,

5-İfade vererek adalete yardımcı olacak bir şahidi tehdit ya da engellemek maksadıyla, mağdur olan birinin şikayetine engel ya da mahke-

medeki taraflardan birine tehdit maksadıyla işlenmişse, beş yıl hapis ve 5.000 Frank para cezasıyla cezalandırılır.

Madde 222-13'de ise (22 Temmuz 1996 tarihli ve 96-647 sayılı Kanun) şu husus vurgulanmıştır. Bir şahsın sekiz gün ya da daha az çalışamaz hale gelmesine sebep olan şiddet olayları şu durumlarda 3.000 Frank para cezası ve üç yıl hapisle cezalandırılırlar;

1-Suç on beş yaşında ya da daha küçük reşit olmayan çocuklara karşı işlenmişse,

2-Suç, yaşlılığı, hastalığı, fiziki ya da akli sakatlığından dolayı zayıf düşmüş şahıslara ve hamile kadınlara karşı işlenmişse,

3-Suç, gerçek ya da manevi bir vasiye ya da manevi bir anne babaya karşı işlenmişse,

4-Suç, bir hakime, mahkemede görevli bir jüri üyesine, bir avukata bir bakanlık ya da kamu görevlisine (22 Temmuz 1996 tarihli ve 96-647 sayılı Kanun), rütbeli bir jandarma görevlisine, polis memuruna, gümrük görevlilerine ve cezaevi idarecilerine (18 Haziran 1999 tarihli ve 99-505 sayılı Kanun), toplu taşımacılık şirketi görevlisine, kamu hizmeti yapan bütün görevlilere, görevlerinin başındayken ya da görevlerini yapmaya hazırlanırken, suç işlenir ve bu şahısların görevleri fail tarafından biliniyor ve görülüyorsa,

5-Bu suç, ifade vererek adalete yardımcı olmaya çalışan bir şahide, mağdur durumdaki birinin şikayetine, ya da mahkemedeki taraflardan birisine karşı tehdit maksadıyla işlenmişse, üç yıl hapis ve 3.000 Frank para cezasıyla cezalandırılır.

Madde 322-1'de bir şahsa ait özel eşyanın imha edilmesi, bozulması ve tahrip edilmesi, iki yıl hapis ve 2.000 Frank para cezasını gerektireceği, ancak tahribat hafif olduğunda bu müeyyide uygulanmayabileceği belirtilmiştir.

Madde 322-3'deki düzenleme ise şu şekildedir. 322-1 maddenin ikinci bendinde bu suçun 1.000 Frank para cezasıyla cezalandırılacağı belirtilmiştir. 322-1 maddesinin birinci bendi ise aynı suçun şu durumlarda beş yıl hapis ve 5.000 Frank para cezasıyla cezalandırılacağını belirtir;

1-Bu suç birden fazla kişilerle işlenmişse,

2-Yaşlılık, hastalık, bedeni ya da akli sakatlığından dolayı zayıf düşmüş şahısların ve hamile kadınların özel eşyalarına zarar verilmişse,

3-Özel eşyasına zarar verilen şahıs hakim, mahkemede görevli bir jüri üyesi, bir avukat, bir kamu ya da bakanlık görevlisiyse (22 Temmuz 1996 tarihli ve 96-647 sayılı kanun), rütbeli bir jandarma personeliyse, polis memuru ve gümrük görevlisiyse, cezaevi idarecisiyse ve bir devlet memuruysa,

4-Özel eşyaya zarar verilmesi, ifade vererek adalete yardımcı olacak bir şahidi, şikayette bulunmayı düşünen bir mağduru ve mahkemedeki taraflardan birini tehdit ve engel maksadıyla yapılmışsa, cezası beş yıl hapis ve 5.000 Frank para cezasıdır.

Son olarak madde 434-15'de bir dava devam ettiği esnada davayla ilgili şahıslardan herhangi birini baskı, tehdit, hediye, çeşitli entrika ve hile yoluyla, belli bir yöne doğru kanalizе edip o doğrultuda ifade ya da yalan beyanda bulunmaya zorlamak, ya da ifade vermekten yukarda zikredilen gayri kanuni yollara başvurarak vazgeçirme teşebbüsü, teşebbüs amacına ulaşamasa bile, üç yıl hapis ve 3.000 Frank para cezasıyla cezalandırılacağı öngörülmüştür.¹⁵⁷

2.1.7. Hollanda

Hollanda Ceza Hukuku sisteminde tanık koruma programı bulunmamakta olup ceza hukukunda tehdit altındaki şahitlerin kimliklerinin ifşa edilmemesi söz konusudur. Hollanda Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun 342. maddesine göre şahit ifadeleri, şahısların olay hakkındaki kişisel algılama ve tespitleriyle ilgili bilgileridir. Ancak kanun koyucu görgü tanıklarının ifadelerini delil olarak kabul ederken kişisel görüş, tahmin ve değerlendirmelerin delil olarak kullanılmasını tasnif dışı bırakmıştır.

1980'li yıllara kadar tanıkların polise verdiği ifadeler polis tarafından iddia makamına tevdi edilmekte, genelde mahkemenin sıcak bakmaması polis raporlarına ve savcılara olan güven nedeniyle şahitlerin mahkemelerde hazır bulunmasına gerek görülmemektedir. Ancak son on yılda Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi bu durumun değişmesine yol açmış ve pratikte şahitlerin, savunma makamının talebi üzerine mahkemelerde hazır bulundurulmalarını öngörmüştür. Avrupa İnsan Hakları sözleşmesinin 6 (3) (d) maddesi, sanıkların, şahitlerin mahkeme huzuruna çıkarılmasıyla ilgili talepleri hakkında düzenlemiştir. Ancak bu hak başka delillerin mevcudiyeti durumunda muafiyet arz edebilmektedir.

Hollanda'da 1994 yılına kadar tehdit altındaki tanıklarla ilgili uygulamalar Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin 1989 yılında KOSTOVSKI

157- EGM,Fransa İrtibat Görevlisi Bilgi Notu, Stratejik Araştırma Merkezi,Ankara,2001.

davasında verdiği karara paralel olarak yürütülmüş ancak 1994 yılında Hollanda CMUK yasasında yapılan değişiklikle tehdit altındaki tanıkların kimliklerinin gizlenmesi, ifadelerinin delil olarak kabul edilmesi Hollanda İç Hukukunda düzenlenmiştir. Buna göre;

a) Kimliği deşifre edilmemiş tanık ifadesi de dahil olmak üzere iddia makamına verilen yazılı belgelerin delil olarak kullanılması, makul derecedeki başka bir delilin mevcut ifadeyi desteklemesi ve savunma makamının kimliği deşifre edilmemiş tanığın mahkemede ifade vermesini talep etmemesi ,

b) 1.Tanığın tehdit altındaki bir kişi olması,

2. Tehdit altında olduğunu soruşturma hakimince CMUK'ta öngörülen şekilde tetkik edilmesi,

3. İşlenen suçun CMUK'un 67 (1) maddesinde belirtilen ağır suçlardan kamu düzenini bozucu yapıya sahip organize suç olması şartları öngörülmüştür.

Tehdit altındaki tanığın kimliğinin gizlenmesi kararı soruşturma hakimince verilmektedir. Hakim kararını verirken tanığın hayatı, sağlığı, aile hayatının güvenliği gibi unsurları göz önünde bulundurur. Tanık tehdit endişesi ile ifade vermek istemediğini hakime belirtmek zorundadır. Tanığa tehdit altındaki tanık statüsü hakim tarafından verilebileceği gibi savcının talebi üzerine de verilebilir. Davalının veya temsilcisinin kimliği belirsiz tanık ifadesine karşı temyiz hakkı mevcut olup bu durum bir üst mahkeme olan bölge mahkemesinde karara bağlanır. Soruşturma hakimince tanığın kimliğine ve güvenirliliğine yönelik bir tahkikat yapılması zaruridir. Soruşturma hakimince yapılan tanığın ifadesinin alınmasında hakim isterse davalının yanı sıra savcının da katılmamasını isteyebilir. Ancak davalı ve avukatı hakim tanıkla yaptığı mülakatı ses bağlantı cihazı yada ses aktarma cihazı vasıtasıyla dinlemek hakkına sahiptir. Aynı zamanda davalının ve avukatının tanığa sözlü veya yazılı soru sorma hakkı bulunmaktadır. Bu sorular istenirse hakim mülakatı başlamadan davalı tarafından tebliğ edilebilir. Hollanda Ceza Muhakemeleri Kanununun 342 (3) maddesine göre sadece tanık ifadesi bağlamında mahkemelerin karar vermesi mümkün değildir.¹⁵⁸

2.1.8. İrlanda

İrlanda Şahit Koruma Programı, An Garda Siochana (İrlanda Polisi) ve Devlet Kurumlarınca gerçekleştirilen en iyi yaklaşım olarak tarif edilebi-

¹⁵⁸-EGM,Hollanda İrtibat Görevlisinin Tanık Koruma İsimli Bilgi Notu,Stratejik Araştırma Merkezi,Ankara,2001.

lır. Programın amacı, ceza davalarında kanıt sunabilmeleri ve sonrasında emniyetli bir şekilde yaşamlarına devam edebilmeleri açısından, kilit konumundaki şahitlerin korunmasını sağlamaktır.

Mevcut düzenlemeler, programa dahil edilen şahıslardan An Garda Siochana tarafından hazırlanan bir “Protokol” belgesini imzalamaları talebinde bulunulmasını içermektedir.

Bu Protokolün amacı, bu anlaşmayla her iki tarafın kendilerinden beklenen hareketleri ana hatlarıyla belirlemektir. Bu belge yalnızca bir niyet bildirgesidir ve burada belirtilen herhangi bir şartın yerine getirilmemesi halinde, hiçbir tarafa Mahkemeler ya da diğer makamlar yoluyla ceza talebinde bulunmak hakkını vermemektedir. Bu yasal bağlayıcılığı olan bir sözleşme değildir.

Garda Yaklaşımı;

An Garda Siochana yaklaşımı gelişigüzel bir strateji izlemektedir ve bunun esneklik açısından birtakım avantajlarının olduğu düşünülmesinin yanı sıra, önemli ölçüde dezavantajları da mevcuttur.

Önemli dezavantajları şu şekilde sıralanmaktadır:

Program geliştirmekte olan alıcı ülkeler daha az formaliteleri olan bir sistemin oluşturulmasında büyük sorunlarla karşı karşıya kalmakta ve kendilerine ait olanların dışındaki şartlarda işbirliği içine girmek konusunda eğilim göstermemektedirler.

Yerel kuruluşlar programın gerekli kıldığı gizlilik seviyesini sağlamakta büyük sorun yaşamaktadırlar.

1999 Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun 40. Bölümünde belirtildiği üzere, kanuni yetkisi olmayan bir kişinin, yerleşim yeri değişmiş herhangi bir şahide ilişkin yeni kimlik bilgilerini ya da adres bilgilerini meydana çıkarmak ya da ifşa etmek üzere araştırma yapması bir suçtur.

1999 Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu (Bölüm 39) korku içinde olan ya da gözdağına maruz kalan bir şahide, ifadesini videoda kayıtlı şekilde sunması ya da canlı televizyon bağlantısı yoluyla ifade vermesi fırsatı tanır.¹⁵⁹

2.1.9. İspanya

İspanya da Tanık Koruma konusunda yasal düzenleme Suça Ait Yargılamalarda Tanıkların ve Uzman Bilirkişilerin Korunması Hakkında 23 Ara-

159-EGM,İrlanda İrtibat Görevlisi Bilgi Notu, Stratejik Araştırma Merkezi, Ankara,2001.

lık Tarih ve 19/94 Sayılı Organik Kanun (B. O. E. Sayı; 307, 24 Aralık 1994) metninde düzenlenmiştir.

Bu kanunda verilen koruma şekilleri suça ait yargılamalara tanık ya da uzman bilirkişi olarak katılan kişilere uygulanabilir.

Bu kanundaki düzenlemelerin uygulanabilir olması için, söz konusu kişide, bu kanunda korunmaya çalışılan kişinin özgürlüğünde ya da mal-larında, kişinin eşinde ya da kişiyle yakın bir ilişki ile bağlantısı olan bir kişide ya da kişinin atalarında, torunlarında ya da kardeşlerinde makul düzeyde ciddi bir zararın oluşabilecek olmasını yetkili hakimın takdir et-mesi gerekecektir.

Söz konusu koşullar takdir edilerek, inceleme sulh yargıcı tarafından gerekçeli olarak, mahkeme tarafından tespit edilmiş ya da resmi olarak talep edilmiş olan, risk ya da tehlike derecesine göre, ihtiyaç duyulduğu zaman, tanığın ve bilirkişinin kimliklerini, adreslerini, mesleklerini ve ça-lışma yerlerini saklı tutmak için gerekli önlemlerin alınması konusu ile fi-ilin ve çelişkinin zararı olmaksızın sanığın savunma hakkına sahip olması konusunda mutabık olacaktır ve ayrıca;

a) Kimlik tanımı yapmak için kullanılabilecek olan isim, soyadı, adres, çalışma yerleri ve meslek ya da diğer herhangi bilgilerin yapılan adli iş-lemelerde yer almaması, bunun için bir sayı ya da diğer herhangi bir kodun kullanılabilmesi,

b) Görülebilir normal kimliğini koruyacak herhangi bir prosedür kulla-nılarak herhangi bir adli işlemin tatbikatı için mahkemede bulunmaları,

c) Çağrı ve bildirimlerin gideceği adres olarak, bunların tanıklar ve uz-man bilirkişilerin adreslerine güvenli olarak ulaşmalarını sağlayacak olan adli organ yönetiminin saptanması kararlarını alabilecektir.

Güvenlik güçlerinin, Adalet Bakanlığının ve adli yetkililerin üyeleri ta-nıkların ya da uzman bilirkişilerin resimlerini ya da diğer herhangi bir prosedür yoluyla görüntülerini almaktan kaçınmaya dikkat edecekler-dir. Eğer bu olmuş ise, fotoğraf, film, video grafik malzemeleri ya da bu yasağa karşı herhangi bir diğer yöntemle elde edilen malzemeler yok edilmelidir. Bu malzemeler, teşhis edilebilecek kişiler olan tanık ve uz-man bilirkişilere yönelik saldırı izlerinin olmadığı doğrulandıktan sonra sahibine geri verilecektir.

Adalet Bakanlığının isteği üzerine ve tüm işlemler için ya da bu iş-lemeler bittikten sonra, bu kanunun madde 1.2'inde verilen ciddi tehli-

ke durumları korunarak bu durumdaki tanıklara ve uzman bilirkişilere polis koruması verilecektir. Özel durumlarda, yeni bir kimlik belgesi ve ikametgah ya da iş yeri değiştirmek için ekonomik kaynaklar verilebilir. Tanıklar ve uzman bilirkişiler, adli makamlara, adli işlemlerin olduğu yerlere ya da adreslerine resmi arabayla alınmalarının ve şahsi kullanımı için verilecek güvenli korunan özel bir odanın olduğu yerlerde bu süre için kalmalarının sağlanmasını isteyebilir.

Eyleme uğranıldığı zaman, eylemin davası için yetkili olan adli makam gerekçeli olarak işlemlerin korunması, değişikliği ya da tümünün kaldırılması ya da tanık ve uzman bilirkişi için koruma önlemlerinden bazılarının inceleme sulh yargıcı tarafından alınması ve eğer gerekiyorsa diğer yeni önlemlerin alınması, anayasal olarak korunmuş yasal değerlerin, anlaşmazlık olaylarındaki temel hakların, tanıkların ve uzman bilirkişilerin alakalı oldukları cezai işlemlerle ilgili ilişkilerin önceki müzakereleri gibi konularda duyurular yapacaktır.

Alınan önlemler düzeltme başvurusunun ya da dilekçesinin konusu olabilir.

Öncekinin zararı olmaksızın, eğer herhangi bir taraf geçici şartlar, suçlama ya da savunma hakkındaki yazısında, önerilen tanığın ya da uzman bilirkişinin ifadelerinde ya da bildirimlerinde kimlik bilgilerinin bilinmesinin dikkate alınmasını gerekçeli olarak talep ederse, dava hakimi ya da mahkemesi, sunulan kanıtların ilgisini ilan edeceği aynı celpde, bu zamanda kabul edilmiş olan garantilere uyarak tanığın ve uzman bilirkişinin adını ve soyadını kullanmak zorundadır.

Bu durumda, Suça ait Yargılama Kanunun 662'nci maddesinin bahsettiği uzman bilirkişinin itirazı için gerekli olan süre, bu kişilerin kimliklerinin taraflara bildirildiği günden itibaren sayılmaya başlanacaktır.

Tanık kimliklerinin taraflara bildirilmesini takip eden beş gün içinde, bu kişilerden herhangi biri, ifadesinin doğruluk değeri üzerine etki yapabilecek bazı olayları ispatlamak için yeni bir kanıt sunabilir.

Aynı şekilde, diğer taraflar tarafından verilmiş ve adli makam tarafından da kabul edilmiş olan bu kanıtlardan dolayı, taraflar düzeltme başvurusunun ve dilekçesinin sunumu için bir önceki bölümde tanınan hak kullanımını verilen süre içinde yapabilirler.

Yargılama aşaması süresince kanunun uygulanmasında korumaya konu olan tanıkların ve uzman bilirkişilerin ifadeleri ya da raporları, eğer bunlar Suça ait Yargılama Kanununda emredilen şekilde sözlü yargılama

hareketinde onaylanırsa, karar için sadece kanıt değeri taşıyabilir. Eğer bunlar Suça ait Yargılama Kanunun 730'nu maddesinin sonucu olarak hazırlanması imkansız kabul edilirse, kelimesi kelimesine okuma yoluyla onaylanmak zorundadır. Böylece bu taraflar tarafından çelişki konusu yapılabilir.

Ek Düzenlemeler bölümünde, bu kanunun 3.2 maddesi uyarınca normal kanunun özyapısına sahip olacağı ve Hükümet, bu kanunun yayınlanmasından itibaren bir yıllık bir süre içerisinde bunun yürürlüğe girmesi için ihtiyaç duyulan düzenleme emirlerini kabul ettireceği belirtilmiştir.¹⁶⁰

2.1.10. İsveç

İsveç'te bir ön soruşturma esnasında, soruşturmaya yarayacak önemli bilgiye sahip olduğu düşünülen kimse ile görüşme yapılabilir. Bir suçun işlendiği yerde bulunan herhangi bir kimse, bir polis veya gümrük görevlisinin talebi doğrultusunda suçun işlenmesini takiben derhal bu kişilerle mülakatta bulunmakla yükümlüdür. Mahkeme, şayet tanık herhangi bir yasal neden olmaksızın ifade vermeyi, şahitlik etmeyi veya bir kısım sorulara cevap vermeyi reddederse para cezasıyla cezalandırılır, bu tutumunda ısrar ederse hapis cezası yoluyla tanık, yükümlülüklerini yerine getirmeye davet edilebilir. Hakkında üç aya kadar hapis cezası verilebilecek olan bu tür tanık her iki haftada en az bir kez mahkemeye çıkmak zorundadır.

İsveç'te isimsiz tanık kullanılması yasaktır. Şahitlerin belli ölçüde korunması İsveç Hukukuyla düzenlenmiştir.

Tehdit altındaki şahitler mahkeme talimatı ile yeni kimlik alabilirler. Bunun hazırlıkları polis tarafından yapılır, şahitlerin fiziken korunması da polis tarafından yapılır.¹⁶¹

2.1.11. İtalya

İtalya'da hiçbir tanık polise ifade vermeye zorlanamaz. Bununla birlikte bir sulh hakimi, tanığı huzurunda ifade vermeye davet edebilir. Herhangi bir yargı hakimi tanığın duruşmaya katılması ve şahitlik etmesi emrini verebilir. Her iki durumda da tanık zor kullanılarak getirilebilir.

İtalya'da tanık koruma programının tanımı ve tatbiki için merkezi bir komite kurulmuştur. Bu programa dahil konu Cumhuriyet Başsavcısının havalesi ile bu komite tarafından değerlendirilir. Tanık koruma programı

160- EGM, İspanya İrtibat Görevlisi Bilgi Notu, Stratejik Araştırma Merkezi, Ankara, 2001.

161- a.g.e., s.4

önemli tanıklar ile bunların ailelerine koruma sağlar. Tanıkların korunması genellikle soruşturma ekibinin gerekli görmesine bırakılmıştır.¹⁶²

2.1.12. Lüksemburg

Lüksemburg'da polis tanıkla mülakat yapma yetkisine haizdir. Ancak hiç kimse ifade vermeye zorlanamaz. Bununla birlikte her şahsın kimliğini ibraz etmesi ve ispat etmesi şarttır. Bir olay hakkında maddi delil değeri olan herhangi bir tanıklık için hakim yazılı emri ile gerekirse zor kullanılarak hakim huzuruna çıkarılabilir. Aynı zamanda tanık duruşmaya iştirak etmeye ve şahitlik etmeye davet edilebilir. Buna uymayan tanıklar cezalandırılabilir.

Lüksemburg da tanıkları koruma ile ilgili yürürlükte milli bir politika veya direktif yoktur.¹⁶³

2.1.13. Portekiz

Portekiz'de polisler ifade vermekle yükümlü bulunan kimselerle görüşme yapmaya yetkilidirler. Bu prensibin istisnaları vardır. Örneğin; akli veya fiziksel engeller, sanığın yakın akrabaları, meslek sırrı, milli güvenlik kurulları vb. tanıkların ifadelerinin alınma usulleri ve yetkili birimler Portekiz Ceza Muhakemeleri Kanununda belirlenmiştir.

Portekiz'de polisiye uygulamalara göre tanıkların korunması sağlanabilir. Bu konudaki yasal sorumluluk genelde ilgili soruşturma ekibine bırakılmıştır.¹⁶⁴

2.1.14. Slovakya

Slovakya'da yetkililer bu programın hazırlık çalışmalarına yıllar önce başlamışlardır. 1988 yılında Tanık Koruma konusu ile ilgili kanunlarını çıkartmışlar, kanunu çıkartma aşamasında yabancı ülke mevzuatlarını incelemişlerdir. Slovakya Hükümetini bu kanunu çıkartmaya sevk eden ana faktör Organize Suçlarla Mücadelede kararlılıkları olmuştur. Çıkartılan kanun ile kendilerine yardımcı olan vatandaşlarının güvenliğini sağlamaktadırlar. Ancak Slovakya'nın küçük bir ülke olması nedeniyle herkesin birbirini tanıması ve birbirine rahatlıkla ulaşabilmesi söz konusu olmaktadır. Son bir buçuk yıldır 50 kişi bu kanun kapsamında koruma altına alınmış, ülke içi ve dışında yeni iş, yeni ev ve kimlik temin edilmiştir. Ancak tedbirler estetik ameliyatı ve fiziki korumayı içermemektedir.¹⁶⁵

¹⁶²- a.g.e.,s.5

¹⁶³- a.g.e.,s.6

¹⁶⁴-a.g.e.,s.7

¹⁶⁵-a.g.e.,s.8

2.1.15. Yunanistan

Yunanistan'da tanıkların dinlenmesi ile ilgili 2161/1993 sayılı bir kanun mevcuttur. Bu kanunun 18. Maddesi uyarınca soruşturma görevlisi olan Yunan Polisi, Gümrük Görevlileri veya Liman Polisleri soruşturma maksadıyla tanıkları ve savunma ifadelerini almak maksadıyla sanıkları hizmet binalarına çağırabilirler. Bu tanıklar yada sanıklar diğer bir polis bölgesinde mukim kimseler olsalar dahi çağırılabilirler.

Yunanistan'da, yürürlükte, tanıkların korunmasına dair milli bir politika veya direktif olmamakla beraber Genel Polis Hükümleri ve Polis İdare Kanununa göre ekstra koruma mümkündür. Tanıkların korunması savcı ve soruşturma görevlisinin ortak sorumluluğundadır.¹⁶⁶

2.2. ANGLO-SAKSON ÜLKELERİNDE TANIKLARIN KORUNMASI İLE İLGİLİ UYGULAMALAR

2.2.1. ABD

ABD de tanıkların güvenliği Marşal Servisi tarafından sağlanmaktadır.

Birleşik Devletler Marşal Servisi:

ABD Marşal Servisi ülkenin en eski ve değişik yönlü Polis Teşkilatıdır. ABD marşalları 1789 dan beri çeşitli kanun uygulamaları faaliyetleri yoluyla ülkeye hizmet etmişlerdir. Devlet Başkanı yada Adalet Bakanı tarafından atanan Başkan, Başkan Yardımcısı ve 94 ABD Marşalı 50 Eyalet ile Guam, Kuzey Mariana Adaları, Puerto Rico ve Virgin Adalarındaki 350 den fazla yeri kapsayan 95 bölge ofisleri ve personelini yönetirler. Her bölge bir ABD Marşalı tarafından idare edilir ve Marşal Hizmetlerinin Genel Merkezi de Virginia Eyaletinin Arlington şehrinde.

Marşal Servisi Federal Adliye sisteminde değişik bir yere sahiptir. Hemen hemen her Federal Polis teşebbüsü ile ilgisi vardır. Ülke çapında yaklaşık 4000 Marşal Yardımcısı ve meslek memuru faaliyet gösterir.

ABD Marşalı ile Marşal Muavinlikleri 200 yıldan uzun bir zaman önce, 1789'da Kongrenin ilk Adliye Kanunlarını onaylaması ile yaratılmış, aynı yasa ile Federal Adliye Sistemi de kurulmuştur. Marşallara kendi adli yetki sınırları içinde federal mahkemeleri korumaları, hakimler, Kongre veya Devlet Başkanı tarafından verilen yasal emirleri yerine getirmeleri için geniş otorite verilmiştir. Marşallar ve onların yardımcıları mahkeme müzekkerelerini verir, mahkemeye çağırır, tutuklama emirlerini bildirir ve mahkemenin istediği başka prosesleri gerçekleştirerek suçluları yakalar

¹⁶⁶a.g.e.,s.9

ve hapis işlemlerini yaparlardı. Onlar aynı zamanda kasadan para ödemesi görevini yerine getirmişlerdi.

Marşallar mahkeme memurlarının, ABD Savcılarının, Jüri Üyelerinin ve tanıkların ücretlerini öder, mahkeme salonları ve hapishaneleri kiralar, mübaşirler, tellallar ve temizlikçileri işe almışlardı. Ama bu Marşalların yaptıkları işlerin sadece bir bölümüydü. George Vaşington ilk hükümetini kurduğu ve ilk Kongre yasalar kabul etmeye başladığında her ikisi de hükümetin anayasal düzeninde problem yaratan bir boşluk olduğunu görmüşlerdir. Anayasada ülke çapında yayılan bir idari yapı yoktu. Hem Kongre hem de yürütme organı ülkenin başkentindeydi. Federal hükümetin çıkarlarını yerel düzeyde temsil eden hiçbir daire tayin edilmemiş veya kurulmamıştı. Bölgesel organizasyona ihtiyaç olduğu göze çarptı. Hem Kongre hem de Devlet Başkanı bu problemin bir kısmını vergi işlerine bakacak gümrükler ve vergi toplayıcıları gibi özel kurumlar oluşturarak çözdüler. Bununla birlikte yapılması gereken bir çok iş vardı. Bunları yapabilecek yegane memurlar da Marşallar ile onların yardımcılarıydı.

Marşallar aynı zamanda kendi bölgelerinde federal hükümetin temsilcileriydi. Onlar 1870 yılına kadar her 10 yılda bir ulusal nüfus sayımı da yapmışlardır. Devlet Başkanının ilanlarını yayıp, ticaret ve üretim ile ilgili istatistik bilgileri toplamışlardır. Ulusal kayıtlar için devlet memurlarının adlarını listelemiş ve merkezi hükümetin etkili fonksiyonu için gerekli başka işleri yerine getirmişlerdir. Kongre ve Başkan son 200 yıl içinde Marşallardan geleneksel yada yeni görevleri yapmalarını beklediler ki bunlara savaş zamanında yabancı uyruklu düşmanların kaydedilmesi, kaçak kölelerin yakalanması, Amerikan sınırlarının yabancı ülkelerin silahlı saldırılarına karşı korunması ve eski Sovyetler Birliği ile casus değiş-tokuşu işlemleri dahildir.

Son iki asırda Amerikanın değişmesi gibi onun federal adalet sistemi de aynı yolu izledi. Onun orijinaldeki 13 bölgesi kıta ve etrafını kapsayan 94 bölgeye çıktı. Bu da mahkeme prosesinin içerdiği on binlerce federal hakim, savcı, jüri üyesi ve sanığı kapsadı. Bunun yanı sıra Marşal Servisi de ciddi ölçüde değişti. Bu değişiklik ise onun temelindeki yasaları uygulamak ve mahkemenin emirlerini hayata geçirmek sorumluluğunda olmadı; onun fonksiyonlarını yerine getirme şekli, personelinin profesyonelliğini ve kullandığı teknolojinin düzeyi değişti. Bu değişiklikler modern Marşal Servisinin günümüzdeki görevlerini göz önünde bulundurarak yapılan incelemelerden sonra gerçekleşti.

Tanıkların Güvenliği:

Birleşik Devletler Marşal Servisi örgütlü suç ağları, uyuşturucu kaçakçıları, teröristler ve diğer ağır suçları işleyenler aleyhine tanıklık yaptıkları nedeniyle hayatları tehlikede olan şahıslar ile onların yakın aile üyelerinin güvenlik, sağlık ve emniyetini sağlar. 1970 den beri 6800 den fazla tanık Tanık Güvenliği Programına (Witness Security Program / WITSEC) katılmıştır ve Marşal Servisi yeni kimlikler vererek onları korumuş, yenden başka yerlere yerleştirmiştir.

Bu programın Marşal Servisi tarafından başarıyla gerçekleştirilmesi genellikle programın hükümetin başlıca suçlar ve örgütlü suçlarla mücadelesinde değişik ve değerli bir araç olarak nitelendirilmesine yol açmıştır. Programın uygulamaya konulmasından beri ifade veren tanıkların korunması sağlandığı için suçlulukları hakkında hüküm verilenlerin oranı 89'a yükselmiştir. Bir tanığın WITSEC programına alınabileceği konusundaki son kararı Adalet Bakanı verir. Bu karar ülkenin her tarafında büyük federal davalara tayin edilen ABD Savcılarının önerilerine esastır. Bir eyalet davasında Eyalet Başsavcısı önerisini ABD Savcılık Dairesi aracılığıyla iletir.

Bir tanık Marşal Servisi tarafından verilen brifingden sonra programda iştirak etmeyi kabullenirse tanık ile ailesi tehlikeli alandan derhal alınır ve Marşal Servisi tarafından seçilen güvenli bir bölgeye yerleştirilirler. Bundan başka mahkeme emriyle ad değişikliği yapılır, şahit ile ailesine gerçek belgelerle yeni kimlikleri verilir. Tanıklara yapılan yardımlar arasında; ev, sağlık sigortası, iş eğitimi ve iş dahildir. Programa katılanların yerleştikleri yerlerde kendi kendilerini geçindirecek duruma gelinceye kadar onların masraflarını karşılamaları içinde önemli miktarda yardım gösterilir.

Marşal Servisi tanıkların tehlikeli ortamlarda bulundukları ve mahkeme öncesi toplantılara, mahkemede tanıklığa yada başka mahkeme celselerine geldikleri süre içinde onlara günde 24 saat koruma sağlarlar. Organizasyon olarak bu program üç düzeyde gerçekleştirilir; Marşal Servisi Genel Merkezi, 10 Bölge Ofisi ve Metro Ofisleri ki bunlarda çalışan çok deneyim ve eğitilmiş Tanık Güvenliği Müfettişi şahitlere yardım eder ve tanık güvenliği konularında Yerel Marşala danışman görevi yapar.

Bu yakınlarda yapılan bir araştırmanın sonuçları kriminal geçmişli tanıkların % 10'undan azının programa katıldıktan sonra tekrara suç işleyerek tutuklandıklarını gösterdi. Bu yeniden suç işleme oranı ülkenin ha-

pishanelerinde cezalarını çekip çıktıktan sonra suç işleyenlerin oranının yarısından azdır. Marşal Servisi korunan şahitlerin hem kriminal hem de sivil meseleleri ile ilgili olarak yerel polis teşkilatları ve mahkeme yetkilileri, tanıkların mahkemeye getirilmeleri ve onların yasal sorumluluklarının yerine getirmeleri konusunda tam işbirliği yapar.

Tanık Güvenliği Programı 1970 yılında Örgütlü suçların Kontrolü Kanunu (yasa 91-452) ile kabul edilmiş ve 1984 yılında da ona Geniş Suç Kontrolü Yasası ile ilaveler yapılmıştır.¹⁶⁷

2.2.2. İngiltere

İngiltere’de trafik suçları gibi birkaç meşru mazeret dışında hiç kimse tanık olarak ifade vermeye zorlanamaz. Bununla birlikte İngiltere ve Galler’de bir olay hakkında maddi delil değeri olan herhangi bir tanıklık için bir kimse hakimın yazılı emri ile mahkemeye gelmeye ve ifade vermeye davet edilebilir. Hakim bu emre uymayan kimseyi mahkemeye itaatsizlik ettiği gerekçesiyle cezalandırmaya yetkilidir. İskoçya’da Mali Vekil bir tanığı ön duruşmaya katılmak üzere gerekiyorsa müzekkere ile mahkemeye davet edebilir. Şahitlikte bulunmamak veya soruları cevaplandırmamak tanık hakkında kovuşturma açılmasını gerektiren bir suç sayılır. İngiltere’deki tüm kriminal olaylarda alınan tanık beyanları ifadeyi alan görevlinin değil şahidin “kendi ağzından” kaleme alınmalıdır.

İngiltere’de tanıkların korunması ile ilgili yasal düzenleme mevcut olup gerekli koruma tedbirleri ilgili soruşturma ekibince yapılır.¹⁶⁸

2.2.3. Kanada

Kanada da Tanık Koruma konusu ile ilgili yürürlükteki yasa metni açısından duruma bakacak olursak;

Belirli soruşturmalarla, araştırmalarla veya takibatlarla ilgili olarak belirli şahıslara koruma sağlanmasına olanak ve uygulama getiren bu Yasa; (YASA TASARISI C-13) 20 Haziran 1996 tarihinde kabul edilmiştir.

Önerge Ekselansları Genel Vali “Belirli soruşturmalarla, araştırmalarla veya takibatlarla ilgili olarak belirli şahıslara koruma sağlanmasına olanak ve uygulama getiren “Yasa” da belirtilen amaçlar ve hedefler doğrultusunda Temsilciler Meclisi’nden ve bağlamda yapılacaklar için kamu bütçesinden bir gelir sağlamasını önermiştir.

Çıkarılan bu yasa Kanada Kraliyet Polis Memurluğu yetkisi altında yü-

167- EGM, ABD İrtibat Görevlisi Bilgi Notu, Stratejik Araştırma Merkezi, Ankara, 2001.

168- a.g.e., s.3

rütülecek ve belirli yasa uygulama hususlarına karıştıkları için risk altına giren şahitlerin, bilgi verenlerin veya ilgili kişilerin korunması için bir program sağlamıştır.

Majestelerinin Kanada Senatosuna ve Temsilciler Meclisi'ne yaptığı tavsiye üzerine yasa aşağıdaki gibi düzenlenmiştir.

1. Bu yasa Şahit Koruma Programı Yasası olarak adlandırılabilir.

2. Bu yasada,

“Yetkili Memur” Yasa Uygulama Memuru olarak,

“Kuvvet” Kanada Kraliyet Polisi olarak,

“Bakan” Kanada Başsavcısı olarak,

“Program” kısım 4 ile kabul edilen Şahit Koruma Programı olarak,

“Korunan Şahıs” Program çerçevesinde korunan kimse olarak,

“Koruma” korunan şahıs açısından güvenliğinin sağlanması veya korunan şahsın tekrar hayatını düzene sokması veya kendi kendine yeterli hale gelmesi için onun yeniden yerleştirilmesi, konaklaması ve kimliğinin değiştirilmesi ve hukuki vekilliğinin yerine getirilmesi ve finansal desteğin sağlanması olarak,

“Koruma anlaşması” korunan şahıs için 6(1)(c) paragrafında atıfta bulunan ve uygulanan anlaşma olarak,

Şahit;

Bir suçun soruşturulması, araştırılması veya takibatı ile ilgili olarak bilgi veren veya bilgi veya kanıt vermekte mutabık kalan veya katılan veya davaya katılmakta mutabık olan ve soruşturma, araştırma veya takibat ile ilgili olarak güvenlik riskinden dolayı korunması gereken kişi olarak,

Bir üst paragraf'ta atıfta bulunulan şahıs ile ilişkisinden veya birlik-teliğinden dolayı o paragrafta belirtilen nedenlerden dolayı korunması gereken kişi olarak, belirtilmiştir.

Yasanın Amacı;

Bu Yasanın amacı doğrudan veya dolaylı olarak,

(a) Kraliyet Polis Yasası'nın Kısım 20'si çerçevesinde yürürlüğe giren düzenlemeyi takiben ortaya çıkan faaliyetler dışında Güç tarafından yürütülen faaliyetlerde veya,

(b) Kısım 14 çerçevesinde yürürlüğe giren anlaşma veya düzenleme açısından herhangi bir yasa uygulama kurumu tarafından yürütülen faaliyetlerde,

Yasa uygulama konularında yardımcı olan kişilerin korunmasının kolaylaştırılarak yasanın uygulanmasının genişletilmesidir.

Şahit Koruma Programı;

Yetkili Memur tarafından idare edilecek olan ve bu belgede Şahit Koruma Programı olarak adlandırılan Programın şahitlerin korunmasını kolaylaştırması amaçlanır.

Programa Kabul;

Bu Yasaya tabi olarak, Yetkili Memur bir şahidin Programa kabul edilip edilmeyeceği ve Korunan Şahsa Programda ne tip bir koruma sağlanacağı hususlarını kararlaştırır.

Programa Kabul;

Bir Şahit,

(a) yasa uygulama kurumu tarafından kabul için bir tavsiye yapılmamış ise,

(b) Yetkili Memura, şahidin kişisel geçmişi ile ilgili olarak şahit açısından kısım 7’de belirtilen faktörlerin dikkate alınmasında ve bu amaçla düzenlenen yönetmeliklerde bilgi verilmemiş ise,

(c) Yetkili Memur ile Şahit arasında her iki tarafında yükümlülüklerin düzenleyen Şahit için adına bir sözleşme yürürlüğe girmemiş ise şahit programa kabul edilmez.

Acil Durumlar;

Alt bölümde anlatılanlar dikkate almayarak Yetkili Memur aralarında bir koruma anlaşması olmayan bir kişiye doksan günden fazla olmamak üzere, aciliyet durumunda, koruma sağlayabilir.

Faktörlerin Dikkate Alınması;

Aşağıda belirtilen faktörler bir şahidin programa alınıp alınmamasının kararını vermekte dikkate alınacaktır:

(a) Şahidin güvenliği açısından riskin durumu,

(b) Eğer Şahit Programa kabul edilirse topluma gelecek zarar,

(c) Şahidinde içinde bulunduğu soruşturmanın, araştırmanın takibatının durumu ve bu konuda şahidin önemi,

(d) Şahit tarafından verilen veya verilmesi için katılması için üzerinde mutabık kaldığı bilginin veya tanıklığın değeri,

(e) Şahidin olgunluğu, karar verme becerisi ve diğer kişisel özellikleri ve aile ilişkileri açısından şahidin Programa adapte olabilmesi,

(f) Programda şahidin masraflarının karşılanması,

(g) Şahidi Programa almadan alternatif koruma metotları

(h) Yetkili Memurun ilgili gördüğü diğer faktörler.

Koruma anlaşmasında belirtilen şartlar;

Bir koruma anlaşması,

(a) Yetkili Memur açısından korunan şahsa anlaşmada belirtildiği gibi koruma sağlamak için gerekli ve uygun adımların atılmasını ve

(b) Korunan şahıs açısından,

(i) Soruşturma, araştırma veya takibat ile ilgili olarak gerektiği gibi bilgi verme yükümlülüğünü ortaya koymaktadır. Bu korumada anlaşmanın,

(ii) Anlaşma şartları çerçevesinde yer almayan ve Yetkili Memur tarafından ödenmeyecek tüm finansal yükümlülüklerin şahit tarafından yasal olarak karşılanması,

(iii) Çocukların muhafazası veya bakımı ile ilgili olarak, bütün yükümlülüklerde dahil, korunan şahsın altına girdiği bütün yasal yükümlülüklerin karşılanması,

(iv) Parlâmentonun yasasına karşı suç teşkil edecek veya korunan şahsın veya diğer korunan şahsın veya Programın güvenliğini tehlikeye sokacak faaliyetlerden uzak durma şartları ile ilgilidir.

Korumanın Kaldırılması;

Yetkili memur, eğer,

1. Korunan şahsın Programa katılması ile ilgili bilginin ifşa edilmesinde veya bile bile yalan söylenmesinde,

2. Koruma sözleşmesi altında korunan şahsın yükümlülüklerini kasti ve gözle görülür bir biçimde ihlal etmesinde, bir kanıt bulursa korunan şahsa sağlanan korumayı iptal edebilir.

Kaldırılacak Korumanın Bildirilmesi;

Yetkili Memur, korunan şahsa sağlanan korumayı kaldırmadan önce, korunan şahsa durumu bildirmeden önce gerekli ve uygun adımları atacaktır ve bu konu ile ilgili olarak korunan şahsa kendisini ifade etmesi için izin verilecektir.

Belirli Kararlar İçin Şartlar;

Programa şahidin kabul edilmesinde ve reddedilmesinde karar alınırken

1. Yetkili Memur, kabul edilmesini tavsiye eden yasa uygulama kurumuna durumu bildirecek veya Şahidin Güç tarafından tavsiye edilmesi durumunda şahit kurumun kararına temel teşkil edecek nedenleri yazılı olarak verecektir .

2. Korunan şahsın onayı alınmadan korumayı kaldırmak için Yetkili Memur aldığı karara temel teşkil edecek nedenleri korunan şahsın anlaması için yazılı olarak verecektir.

Kimliğin Korunması;

İfşanın yasaklanması;

Bu kısma tabi olarak, hiç kimse bilerek doğrudan veya dolaylı olarak korunan şahsın veya eskiden korunan şahsın kimliğini açıklayacaktır veya ifşa etmeyecektir.

Başvuru;

Alt-Bölüm

1. Eğer ifşa etme bir diğer korunan şahsın veya eskiden korunan şahsın güvenliğini tehlikeye atmıyorsa ve Programın içeriğini bütünlüğünü tehlikeye düşürmüyorsa, korunan şahıs veya eskiden korunan şahıs hakkında açıklamada bulunan korunan şahıs veya eskiden korunan şahsa,

2. İfşa etme bir diğer korunan şahsın veya eskiden korunan şahsın güvenliğini tehlikeye atmıyorsa ve Programın içeriğini bütünlüğünü tehlikeye düşürmüyorsa, korunan şahıs veya eskiden korunan şahıs hakkında açıklamada bulunan kişiye uygulanmaz.

İstisna;

Korunan şahsın veya eskiden korunan şahsın yeri veya kimliğinin değiştirilmesi ile ilgili bilgi Yetkili Memur tarafından,

(a) Korunan şahsın veya eskiden korunan şahsın onayını alarak,

(b) Korunan şahıs veya eskiden korunan şahıs daha önceden bilgi

açıklamışlarsa veya ifşa ile sonuçlanacak tarzda hareket etmişlerse,

(c) Eğer ifşa etme kamu yararına,

(i) Ciddi bir suçun araştırılmasında korunan şahsın veya önceden korunan şahsın maddi bilgi veya kanıt sağlama veya bunların suça karışmaları hususunda ise,

(ii) Ciddi bir suçun işlenmesine engel olmak, veya

(iii) Ulusal güvenlik veya ulusal savunma veya

(d) Ceza muhakeme usullerinde kişinin masumiyetini ortaya çıkarmak için ifşanın gerekli olduğu yerlerde açıklama yapılır.

Daha fazla Ifşanın Yasaklanması;

Bu kısım altında bir kişi hakkında yapılan bilginin açıklanması kişiye bilgiye başka kimselere ifşa etme yetkisini vermez.

Yapılacak Ifşanın Bildirilmesi;

Yetkili Memur, ilgili kişi ile bilgileri paragraf (3)(b), (c) veya (d)'de bildirildiği gibi açıklamadan önce, gerekli ve uygun adımları atacaktır ve bu konu ile ilgili olarak kişiye kendisini ifade etmesi için izin verecektir.

Eğer, Yetkili Memurun fikrine göre, açığa vurulan kişi suçun araştırılmasına engel olacaksa uygulanmaz.

Aşağıda belirtilen faktörler, kısım 11 altında bir kişi hakkında bilginin açığa vurulup vurulmamasına karar verilirken dikkate alınır:

(a) Ifşa edilecek kişiler

(b) Kişi ve Programın bütünlüğü açısından ifşa etmenin tehlikesi veya kötü sonuçları,

(c) Verilecek bilginin sadece ifşanın yapıldığı neden için kullanılma olasılığı,

(d) Ifşa etmeye duyulan ihtiyacın etkin bir şekilde diğer yollarla karşılanıp karşılanamayacağı,

(e) Daha ileri düzeyde ifşa etmeye engel olmak için mevcut etkin yolların olup olmadığı.

Program çerçevesinde koruma sağlamanın bir sonucu olarak kimliği değiştirilen bir kişi, yeni kimliğin kendisinin tek kimliği olduğunu iddia etmeyi aksi taktirde cezalandırılacağı konusunda taahhüt altına girmemiştir.

Anlaşmalar ve Diğer Yargılama Yetkileri İle Düzenlemeler;

Yetkili Memurun Anlaşmaları:

Yetkili Memur bir anlaşmaya,

(a) Programa kabul edilmesi için faaliyetlere giren şahide bunu sağlamak için kanun uygulama kurumu ile,

(b) Gücün o eyaletteki faaliyetlerine katılan şahidin Programa kabul edilmesi için Kanada Kraliyet Polis Yasası'nın kısım 20'si altında yürürlüğe giren düzenleme açısından bir eyaletin Genel Hukuk Memuru ile,

(c) Korunan şahsın korunması için gerekli olabilecek belgeleri veya diğer bilgileri elde etmek için herhangi bir eyalet yetkilisi ile girer.

Bakanlık Düzenlemeleri;

Bakan, bu karşılıklı anlaşmaya yabancı hükümetin Adalet bakanlığı ile kanun uygulama kurumunun faaliyetlerine katılan şahidin o bölgede de Programa katılmasını sağlamak için girebilir ancak Kanada'ya Vatandaşlık ve Göçmen Bakanının izni olmadan hiç kimse bu tür bir düzenlemeye uygun olarak kabul edilmez ve Bakanın onayı olmadan Programa da kabul edilmez.

Genel;

Yetkili Memurun Yetkileri;

Bu Yasa çerçevesinde olan Memurun yetkileri, (b)'den (d)'ye kadar belirtilen paragraflardaki durumlardan farklı olarak üye herhangi bir Güç tarafından Yetkili Memur adına uygulanabilir. Ancak,

(a) paragraf (b)'de belirtilen durumların haricinde bir şahidi program kabule etmek için, Yönetici Şef Memurdan daha düşük bir mevkide bulunmayan Gücün bir memuru nihai kararı verecektir

(b) Şahidi programa paragraf (a) çerçevesindeki anlaşmaya uygun olarak veya alt-kısım 14(2)'de belirtilen bir düzenleme ile veya korunan şahsın kimliğini değiştirmek veya korunan şahsa sağlanan korumanın iptal edilmesi için nihai karar, Yetkili Memur tarafından Programdan sorumlu olmak üzere atanan Yetkili Memur Yardımcısı tarafından verilecektir.

Yıllık Raporlar;

Yetkili Memur, her yılın 30 Haziran tarihini geçmemek üzere, önceki mali yıl boyunca Programın işleyişi hakkında Bakana bir rapor sunacaktır.

Raporun Sunulması;

Bakan, raporu aldıktan sonra her bir parlamento üyesine, Parlâmentonun ilk on beş gün içerisindeki oturumunda raporun birer verecektir.

Program İle İlgili İdari Talimatlar;

Yetkili memur, Bakanın Programın idare edilmesi ilgili olarak yapacağı uygulamalar doğrultusunda bu tür talimatları uygulayacaktır.

Hükümetin Diğer Kurumları İle İşbirliği;

Diğer bir Yasanın ortaya koyduğu güvenilirlik gerekliliklerine tabi olarak, Kanada Hükümetinin departmanları ve kurumları, bu Yasa çerçevesinde Programı idare eden Yetkili Memur ve Yetkili Memur adına hareket eden kişilerle mümkün olabilecek dereceye kadar işbirliğine gideceklerdir.

Mevcut Anlaşmalar;

Yetkili Memur veya Yetkili Memur adına bir kişiye Kanada Hükümeti adına ilgili kişilerin korunmasına dayanılarak sağlanan koruma, bu Yasasının yürürlüğe girdiği tarihte mevcut olan her bir anlaşma ile uyum içindedir ve bu Yasanın ilgili hükümleri çerçevesinde yürürlüğe girdiği addedilmekte ve bu Yasa tarafından idare edilecektir.

Yönetmelikler;

Konseydeki Vali, bu Yasaya önceden çıkmış,

(a) Programa kabul edilmesi düşünülen şahit açısından sağlanacak bilgi çeşitlerini belirten,

(b) Koruma anlaşmalarında veya kısım 14 altında yürürlüğe giren anlaşmalarında veya düzenlemelerinde bulunması gereken şartlara saygı gösteren,

(c) Korunan şahsı yasal muameleler içine almak için takip edilmesi gereken usulleri idare eden,

Halen devam eden düzenlemeleri genelliğini sınırlamadan Yasayı uygulamak için düzenlemeler yapabilir.

Suç:

Suçun İfşa Edilmesi;

Alt-Bölüm (1)'i ihlal eden her bir kişi suçlu durumundadır.

(a) Suçlama üzerindeki iddianameye dayanarak, 50,000\$ (Dolar) geçmeyecek para cezasını öder veya beş yılı geçmeyecek hapis cezasına çarptırılır veya her ikisine çarptırılır, veya

(b) Özetlenen mahkumiyette, 5,000 \$ (Dolar) geçmeyecek para cezasını öder veya iki yılı geçmeyecek hapis cezasına çarptırılır veya her ikisine çarptırılır¹⁶⁹.

2.3. RUS HUKUKUNDA TANIKLARIN KORUNMASI İLE İLGİLİ UYGULAMALAR

2.3.1. Rusya

Rusya da Tanık Koruma konusunda Federal Yasa adı altında yasal düzenleme mevcuttur. Söz konusu Federal Yasa Ağır ceza Mahkemelerinde suç kurbanları ve Ağır ceza Mahkemelerine katılan diğer şahısların, şahitlerin ve suçların belirlenmesi, önlenmesi, onlara son verilmesi, açığa vurulması ve tahkikatına yardımcı olan şahısların Devlet tarafından korunması üstüne düzenlemeler içermektedir. Bu düzenlemelere göz atacak olursak;

Kanunun Genel Hususlar başlığını taşıyan birinci bölümünün birinci maddesi devlet koruma önlemleri sistemini başlığını taşımaktadır. Madde;

a) Ağır ceza Mahkemelerinde suç kurbanlarının ve Ağır ceza Mahkemelerine katılan diğer şahısların, şahitlerin ve, suçların belirlenmesi, önlenmesi, onlara son verilmesi, açığa vurulması ve tahkikatına yardımcı olan şahısların Devlet tarafından korunması, ilgili Devlet organlarının işbu Federal Yasaya dayanılarak adı geçen şahısların hayatı, sağlığı ve mülkiyeti için reel bir tehlike var ise hukuksal ve sosyal koruma da içinde Devlet koruma önlemlerinin almasını,

b) Rusya Federasyonu Hükümeti, mevcut düzene göre Ağır ceza mahkemelerinde suç kurbanlarının ve Ağır ceza Mahkemelerine katılan diğer şahısların, şahitlerin ve suçların belirlenmesi, önlenmesi, onlara son verilmesi, açığa vurulması ve tahkikatına yardımcı olan şahısların Devlet tarafından korunması programlarını tasdik etmesini düzenlemiştir.

Devlet tarafından korunma hakkını kazananlar başlığını taşıyan ikinci maddenin birinci fıkrasında ise devlet tarafından korunma hakkına bu Federal Yasaya istinaden kazananlar sayılmıştır. Bunlar;

1. Ağır cezalara bakan organa suçun işlenmiş olduğunu beyan eden şahıs,

¹⁶⁹- EGM, Kanada İrtibat Görevlisi Bilgi Notu, Stratejik Araştırma Merkezi, Ankara, 2001.

2. Suç kurbanı ve onun yasal temsilcisi

3. Şahit,

4.Şüpheli altına alınan, suçlanan, Mahkemeye verilmiş olan, onun avukatları ve Yasal temsilcileri ve Mahkumlar.

5.Ekspert, uzman, tercüman ve tanıklar.

6.Davacı, Davalı ve onların Yasal temsilcileri.

7.Cinayetin belirlenmesi, önlenmesi, ona son verilmesi, açığa vurulması ve tahkikatına yardımcı olanlar,

İkinci fıkraya göre, devlet tarafından korunma önlemleri, suç kurbanlarının ve ağır ceza mahkemelerine katılan diğer şahısların, şahitlerin ve suçların belirlenmesi, önlenmesi, onlara son verilmesi, açığa vurulması ve tahkikatına yardımcı olan şahıslara baskı yapmak amacıyla, zikredilen şahısların hayatı, sağlığı ve mülkiyeti için reel tehlike olduğunda, aynı zamana da işbu maddenin birinci kısmında zikredilen şahısların akrabaları konusunda uygulanmaktadır.

Üçüncü fıkraya göre, Devlet tarafından korunma tedbirleri konusunda karar alınan ve işbu maddenin birinci ve ikinci bölümlerinde zikredilen şahıslar, bundan böyle korunan şahıslar olarak anılacaktır.

Devlet tarafından korunmayı gerçekleştiren organlar başlığını taşıyan üçüncü madde ise şu düzenlemeleri içermektedir;

1)Korunan şahıslar konusunda Devlet tarafından korunmaları konusunda kararı, Mahkeme (Hakem), ön soruşturma sırasında veya cinayetle ilgili dilekçe veya haber görüşüldüğünde ise Savcı alacaktır.

2)Korunan şahıslar konusunda Devletin koruma önlemlerinin gerçekleştirilmesi, aşağıda zikredilen organlar tarafından tahkikatı başlatmış olduğunda veya yetkileri çerçevesinde olan davalar söz konusu olduğunda İçişleri organlarına, Federal Güvenlik organlarına,Federal Sınır Servisi organlarına, Gümrük organlarına ve Federal Vergi Polisi organlarına, Mahkeme duruşması sırasında (Mahkeme mübaşiri servisi oluşturulduktan sonra) ise Mahkemelerdeki mevcut faaliyet düzeninin temini gerçekleştirilen Mahkeme Mübaşirlerine (bundan böyle Mahkeme Mübaşirleri), Rusya Federasyonu Dış İstihbaratı'nın operatif bölümlerine ve Rusya Federasyonu Yasalarına göre Devlet tarafından korunmanın bazı önlemleriyle görevlendirilen diğer Devlet organlarına düşecektir.

3) Federal Yasanın 5. ve 6.maddelerine öngörülen korunması gereken

şahıslar konusunda Devlet koruma önlemlerine, Cinayet Dilekçesini (haber) ele alan hakimi, Savcı veya Mahkeme (Hakem) gerçekleştirecektir.

4)Askerler ve akrabaları konusunda Devlet koruma önlemlerinin gerçekleştirilmesi, ilgili askeri birlik yöneticilerine ve daha üst kademedeki askeri yöneticilere düşecektir.

Kanunun ikinci bölümü korunan şahısların devlet tarafından korunması başlığını taşımakta ve 4. madde de korunan şahıs konusunda uygulanan Devlet koruma önlemlerinin çeşitlerini içermektedir. Bunlar;

1) Korunan şahsın hayatı, sağlığı ve mülkiyetinin Devlet tarafından korunması için Devlet tarafından korunmayı gerçekleştiren organlar, somut olayların hesaba katılmasıyla aşağıdaki Devlet koruma önlemlerini alacaktır:

- a) Korunan şahısla ilgili bilgilerin gizli tutulmasının temini,
- b) Davanın kapalı Mahkeme duruşması sırasına ele alınması,
- c) Korunan şahıs ve mülkiyeti için şahsi korumanın sağlanması,
- d) Korunan şahsın telefon görüşmelerinin dinlenmesi, mektuplarının, telgraf ve diğer görüşmelerinin kontrolden geçirilmesi,
- e) Korunan şahsa silah, özel bireysel koruma maddeleri, bağlantı araçları ve tehlike konusunda haber verme araçlarının verilmesi,
- f)Enformasyon fonlarında korunan şahıs üstüne saklanan bilgilerin yayılmaması,
- g)Korunan şahsın çalıştığı (görev yaptığı) veya öğrenim gördüğü yerin değiştirilmesi,
- h) Korunan geçici bir zaman için güvenilir bir yere yerleştirilmesi,
- i) Korunan şahsın oturduğu yerin değiştirilmesi,
- i) Korunan şahsın kimlik belgesinin ve dış çehresinin değiştirilmesi.

Federal Yasanın 17.maddesinin birinci bölümünde zikredilen temeller var olduğunda korunan şahıslar konusunda Rusya Federasyonu Yasalarında öngörülen diğer Devlet koruma önlemleri de gerçekleştirilebilir.

Kanunun beşinci maddesi korunan şahıs konusundaki bilgilerin gizli tutulmamasının teminini öngörmüştür. Bu teminat yani korunan şahıs konusunda bilgilerin gizli tutulması aşağıdaki önlemlerin alınması sayesinde temin edilecektir.

Cinayetle ilgili dilekçelerde (haberlerde), dilekçenin yoklanması ev-

raklarında ve ağır ceza davaları dosyalarındaki bilgilerin sınırlandırılması (kısıtlı bir şekilde açıklanması) veya değiştirilmesi yoluyla. suç kurbanı, onun yasal temsilci, şahidi veya akrabalarının korunması için bir gerekçe bulunduğu tahkikat organı ve sorgu hakimi, suç kurbanı, onun yasal temsilcisi veya şahidinin bahsedildiği tahkikat protokolünde şahsiyetleri konusunda bilgileri açıklamamak hakkına sahiptir. Bu olayda tahkikat organı, sorgu hakimi, tahkikata konu olan şahısla ilgili bilgileri açıklamama kararının nedenlerini, onun takma adını açıklayacak ve tahkikata konu olan şahsın tahkikat protokollerinde kullanacağı imza sirkülerini gösterecektir. Adı geçen karar, mühürlü zarfa konulacak ve Devlet koruma tedbirlerinin uygulanması kararını alan organda saklanacaktır. Bu Kararın muhteviyatını Rusya Federasyonu ağır ceza Kanunlarına göre muhakeme kontrolüne gerçekleştiren yöneticiler tahkikata nezaret eden Savcı ve Hakim öğrenebilecektir. Taraflar, Mahkemede suç işleyenin savunulması ve Davanın ele alınması için belirleyici bilgilerin açıklanması üstüne temellendirilmiş bir bulunduklarında, Mahkeme, onların söz konusu evrakları inceleme hakkını tanıyacak,

Ağır ceza kanununa göre korunan şahıs için işleyenin onu görmemesi şartıyla suç işleyeni görme imkanının sağlanması. Bu olayda teşhis sırasında hazır bulunan tanıklar, ancak teşhis edenin bulunduğu yerde değil, teşhis edilenin bulunduğu yerde de bulunacaklardır.

Suç kurbanı ve şahidin Mahkeme Kararı veya Hakim'in Kararına istinaden şahsiyetleri konusunda gerçek bilgilerin açıklanamaması ve ağır ceza kanununa göre tahkikata katılanlar tarafından görülmemesi şartıyla, mahkeme için ise sorguya çekilenle temas kurması gereksiniminin korunmasıyla mahkemede sorguya çekilmesi.

Altıncı madde uyarınca dava kapalı mahkeme duruşmasında ele alınabilecektir. Mahkemenin gerekçesini göstererek aldığı Karara veya Hakim'in Kararına göre dava kapalı mahkeme duruşması sırasında Rusya Federasyonu Ağır Ceza Kanunu dikkate alınarak incelenecektir.

Korunan şahsın şahsi korunması, ev ve mülkiyetinin korunması ise yedinci maddenin düzenleme konusudur. Madde de yer alan hususlar şunlardır:

1) Yasanın 1. maddesinde öngörülen temellere dayanılarak ve mevcut düzene göre Devlet tarafından korunma önlemlerini gerçekleştiren organlar, korunan şahsın mutabakatıyla adı geçen şahsi korunması, ev ve mülkiyetinin korunmasını örgütleyecektir.

2) Korunan şahsın yazılı mutabakatıyla onun oturduğu ev ve mülkiyet, yangından korunma ve koruma alarmı ile teçhiz edilebilir, telefon numaraları ve taşıt araçlarının plaka numaraları değiştirilebilir.

3) Korunan şahsın ev ve mülkiyetinin özel korunma altına alınması, ancak korunan şahsın yazılı mutabakatıyla gerçekleştirilebilir.

Kanunun sekizinci maddesine göre, korunan şahsın yazılı beyanına istinaden Devlet tarafından koruma önlemlerini alan organlar, Rusya Federasyonu Yasalarında öngörülen düzene göre telefon görüşmelerinin dinlenmesi, mektuplarının, telgraf ve diğer haberleşme türlerinin kontrolden geçirilmesini gerçekleştirebilirler.

Korunma şahsa silahın, özel bireysel korunma araçlarının, bağlantı ve tehlike konusunda haber verme araçlarının sağlanması başlığını taşıyan dokuzuncu maddeye göre;

1)Devlet tarafından korunma önlemlerini gerçekleştiren organlar, Mahkemenin (Hakimin) kararı üzerine korunan şahsa silah, özel bireysel korunma araçları, bağlantı ve tehlike konusunda haber verme araçlarını sağlayabilirler.

2) Silah, özel bireysel korunma araçları, bağlantı ve tehlike konusunda haber verme araçlarının listesi ve tehlike konusunda haber verme araçlarının listesi ve tüm bunların korunan şahsa devir düzeni Rusya Federasyonu Hükümetince belirlenecektir.

3) Korunan şahıs, silah ve özel araçları Rusya Federasyonu Yasalarına uygun olarak kullanacaktır.

Korunan şahıs hakkında enformasyon fonlarındaki bilgilerin yayılması ise onuncu maddenin konusudur. Maddeye göre;

Devlet adına korunma önlemlerini gerçekleştiren organın kararı üzerine, Savcı, Mahkemenin (Hakimin) mutabakatıyla korunan şahıs konusunda adres büroları, pasaport ve vize servisleri, Rusya Federasyonu İçişleri Bakanlığına bağlı bilgilerin sağlanması, geçici bir zaman için yasaklanabilir. Diğer ağır ceza ve olağan davalarla ilgili tatbikatlar gibi istisna olaylarda buna benzer bilgiler, tahkikat organlarına veya Mahkemeye Rusya Federasyonu Yasalarında öngörülen düzene göre sağlanacaktır.

Yasanın on birinci maddesinde korunan şahsın çalışma (görev yapma) veya öğrenim görme yerinin değiştirilmesi düzenlenmiştir. Madde uyarınca, korunma şahsın yazılı dilekçesine dayanılarak korunan şahsın güvenliği sağlanacak, ona uygun diğer daimi ve ya geçici iş yeri (görev yapma yeri) veya öğrenim yeri sağlanacaktır.

On ikinci madde korunan şahsın geçici bir zaman için güvenilir bir yere yerleştirilmesini düzenlemiştir. Buna göre erginlik çağına varmış olan korunmakta olan şahıs, yazılı Dilekçesi üzerine, erginlik çağına varmamış korunmakta olan şahıs ise anne ve babasının veya onların yerini almış şahısların yazılı dilekçesi üzerine geçici bir zaman için güvenliklerinin sağlanacağı yere yerleştirilebilir.

Korunan şahıs oturduğu yerin, kimlik belgelerinin ve dış çehresinin değiştirilmesinin düzenlendiği on üçüncü maddeye göre;

1) Korunan şahsın oturduğu, yer, daimi bir şekilde veya geçici bir zaman için değiştirebilir. Devlet tarafından alınan önlemlerle, korunanın ve diğer şahısların konut, çalışma, emeklilik ve diğer hakları çiğnememelidir.

2) Başka bir yere geçirildiğinde korunan şahsa, Federal Bütçeden konut, maddi yardım ve iş bulmada yardım sağlanabilir.

3) Korunan şahıs, geçici bir zaman için başka bir yere geçirildiğinde, bu şahsın bundan önce oturduğu ev, söz konusu nedenden dolayı eski evinde oturmadığı sürece bu şahsa ait bir ev olarak sayılacaktır.

4) İstisna olaylarda korunan şahsın kimlik belgeleri, veya kimliğini doğrulayan diğer belgeler, Soyadı, Adı, Baba Adı'nın ve u şahsa ait diğer bilgilerin değiştirilmesi suretiyle değiştirilebilir veya uygun bir usulle dış çehresi değiştirilebilir.

5) Korunan şahsın oturduğu yerin, kimlik belgelerinin ve dış çehresinin değiştirilmesi, adı geçen yazılı dilekçesi veya yazılı mutabakatı, Rusya Federasyonuna bağlı Cumhuriyet Savcısının, Rusya Federasyonu Genel Savcısı veya onun Yardımcılarının mutabakatıyla veya Mahkemenin kararıyla gerçekleştirilecektir.

Askerlerin Devlet tarafından korunması on dördüncü maddede öngörülerek kanunda yer almıştır. Madde uyarınca;

Askerlerin Devlet tarafından korunması, Federal Yasanın 4. maddesinde öngörülen Devlet tarafından korunma önlemlerinin uygulanması yoluyla ve adı geçen şahsın askerlik yaptığı yerin göz önüne alınmasıyla gerçekleştirilecektir. Askerin Devlet tarafından korunması amacıyla aşağıdaki önlemler alınabilir.

a) Başka bir askeri kıtaya, diğer askeri kuruluşa iş seyahatine gönderilmesi,

b) Başka bir askerlik yapma yerine geçirilmesi.

Tutuklu olan veya ceza evinde bulunan korunmakta olan şahsın Devlet tarafından korunmasının düzenlendiği on beşinci maddeye göre;

1) Korunmakta olan şahsın, suçun Mahkeme tahkikatına katılması dolayısıyla ölmesin halinde ölen şahsın, aile üyelerinin her birine Devlet tarafından korunma kararını alan organın kararı üzerine Rusya Federasyonu Yasalarına istinaden ve Rusya Federasyonu Hükümetince tespit edilen düzene göre Federal bütçeden maddi tazminat ödenecek.

2) Korunmakta olan şahsın, suçun Mahkeme tahkikatına katılması dolayısıyla sakat kalması halinde bu şahsa Devlet tarafından korunma kararını alan organın kararı üzerine Rusya Federasyonu Yasalarına istinaden ve Rusya Federasyonu Hükümetince tespit edilen düzene göre Federal bütçeden maddi tazminat, çalışma kabiliyetini tamamen kaybettiğinde ise Rusya Federasyonu Yasalarında öngörülen düzene göre malûllük maaşı ödenecektir.

3) Korunmakta olan şahsa, suçun Mahkeme tahkikatına katılması dolayısıyla kayıba uğraması halinde, Rusya Federasyonu Yasalarında öngörülen düzene göre tazminat ödenecektir.

Devlet tarafından korunma önlemlerinin temeli ve uygulanma düzeni yasanın on yedinci maddesinde yer almış ve devlet tarafından korunmaya matuf önlemleri kullanmanın temelleri gösterilmiştir. Buna göre;

1) Devlet tarafından korunan şahıs konusunda koruma önlemlerinin alınması için aşağıdaki şartların mevcudiyeti gerekir:

a) Şahsın Dilekçesi

b)Devlet tarafından korunmayı gerçekleştiren Devlet organının güvenliği için tehlikenin mevcudiyeti hakkında bilgi elde etmesi.

2) Korunan şahıs konusunda Devlet tarafından korunma önlemlerinin uygulanması için temel-Devlet tarafından korunma önlemlerinin uygulanması konusunda kararı alan organın tespit ettiği ve korunan şahsın Mahkeme tahkikatına katılması dolayısıyla hayatı, sağlığı ve mülkiyeti için bir tehlikenin var olması üstüne bilgilerin yeterli olmasıdır.

Devlet tarafından korunma önlemlerini uygulama düzenini öngören on sekizinci maddeye göre;

1) Korunan şahıs konusunda Devlet tarafından korunması önlemleri Federal Yasaya, diğer Federal Yasalara ve Rusya Federasyonunun diğer normatif belgelerine dayanılarak uygulanacaktır.

2) Korunmakta olan şahsın güvenliğinin tehlike altında olması konusunda Dilekçeyi (Haber) aldıktan sonra Savcı (Hakem) bu Dilekçeyi (Haber) üç günü aşmayan bir süre içinde yoklamalıdır, ertesi güne bırakılamayan bir nitelik taşıdıklarında ise, adı geçen şahsın haberdar edilmesi şartıyla bu şahıs konusunda Devlet tarafından korunma önlemlerinin uygulanması veya bu önlemlerin uygulanmasından vazgeçilmesi konusunda bir karar alacaktır. Alınan karar konusunda temellendirilmiş bir karar alınacak ve bu karar, alındığı gün Devlet tarafından korunma önlemlerinden sorumlu organa gönderilecektir, söz konusu karar bu organ tarafından uygulanacaktır. Devlet tarafından korunma önlemlerinin uygulanması veya bu önlemlerin uygulanmasından vazgeçilmesi konusunda karar, üst Makam olan Savcı veya Mahkemede Rusya Federasyonu yasalarına istinaden temyiz edilebilir.

3) Korunmakta olan şahsın güvenliğinin tehlike altına girmesi üstüne dilekçesinde cinayetin yer alması konusunda bilgilerin var olduğunda Tahkikat organı, Sorgu hakimi veya Savcı, Rusya Federasyonu Ağır ceza Kanununda öngörülen düzene göre bir karar alınacaktır.

4) Devlet tarafından korunma önlemlerini gerçekleştiren organ, Dava ile ilgili olayları rehber edinerek, Federal Yasada öngörülen Devlet tarafından korunma önlemlerinin gerçekleştirilmesi yöntemlerini seçecektir.

5) Devlet tarafından korunma önlemlerini gerçekleştiren organ, Devlet tarafından korunmanın uygulanması ve uygulanmasının sonuçlarından Devlet tarafından korunma kararını kabul eden organı, Savcı ve Mahkemeyi haberdar edecek, korunmakta olan şahsın güvenliği için tehlike ortadan kalktığında ise Devlet tarafından korunma önlemlerinin iptali için yazılı talepte bulunacaktır.

6) Devlet tarafından korunma önlemlerini gerçekleştiren organ, gerektiğinde korunmakta olan şahıs ile karşılıklı yükümlülükler, Devlet tarafından korunma önlemlerinin uygulanması koşulları ve tarafların Federal Yasa ve Rusya Federasyonu Medeni Yasalarına dayanılarak sorumluluklarının belirlenmesi üstüne bir Antlaşma yapacaktır.

Devlet tarafından korunma önlemlerinin iptal düzeni ve temeli on dokuzuncu madde de belirtilmiştir. Bu maddeye göre;

1) Korunmakta olan şahısla ilgili Devlet tarafından korunma önlemleri, Federal Yasanın 17. Maddesinde öngörülen uygulama temelleri ortadan kalktığında ve bu önlemlerin korunmakta olan şahıs tarafından ihlal edilmesinden dolayı uygulanmasının imkansız olduğunu iptal edilecektir.

2) Devlet tarafından korunma önlemleri, korunmakta olan şahsın yazılı Dilekçe ile iptal edilebilecek.

3) Korunmakta olan şahıs konusunda Devlet Tarafından korunma önlemlerinin iptali, Mahkeme kararı üzerine, ön tahkikat sırasında ise ancak Devlet tarafından korunma önlemleri konusunda kararı alan Savcı, Mahkeme kararı geçerlilik kazandıktan sonra- Mahkemenin kararına ve korunmakta olan şahsın bulunduğu yerin Mahkemesinin kararına göre mümkündür.

4) Savcı, Hakem veya Mahkemenin kararı üzerine korunmakta olan şahsın yazılı mutabakatıyla bu şahıs konusunda Devlet tarafından korunma önlemleri alınmadan önce ait olan mülkiyetle ilgili ve mülkiyetle ilgili olmayan sorunlar çözülecek.

Korunma altına alınan şahsın hak ve yükümlülükleri kenar başlığını taşıyan yirminci madde hak ve yükümlülükler hususunda şu düzenlemeleri içermektedir;

1) Korunmakta olan şahıs, aşağıdaki haklara sahiptir:

a)Korunmakta olan şahsı ve yakınlarını Yasadışı usullerle etkileme söz konusu olduğunda kendisi ve yakınlarının güvenliğinin teminini talep etme,

b)Devlet önlemlerinin muhteviyatı ve karakterinden haberdar edilme,

c)Federal Yasada öngörülen diğer Devlet koruma önlemlerinin veya bu önlemlerin iptalini talep etme,

d)Rusya Federasyonu Yasalarında öngörülen düzene göre Devlet tarafından korumayı gerçekleştiren organın hareketleri üstüne üst makama, Savcıya veya Mahkemeye temyiz Dileksini sunma.

2) Korunmakta olan şahsın yükümlülükleri is şunlardır;

a)Devlet tarafından korunma önlemlerinin koşullarını ve Devlet tarafından korunma önlemlerini temin eden organın Yasal taleplerini getirmek,

b)Devlet tarafından korumayı gerçekleştiren organı, kendisi ve akrabaları ile ilgili olarak her tehdit ve Yasadışı hareketlerden haberdar etmek.

c)Devlet tarafından korunmayı temin etmek için korunan şahsa kullanılmak üzere teslim edilen mülkiyet söz konusu olduğunda Rusya Federasyonunun Federal Yasaları ve diğer normatif belgelerinin taleplerine uymak.

d)Devlet Tarafından korunma önlemlerini gerçekleştiren organın rızası olmadan bu önlemler üstüne bilgi açıklamamak.

Devlet tarafından korunma önlemlerini gerçekleştiren organların hak ve yükümlülükleri yirmi birinci madde de düzenlenmiştir. Maddeye göre;

1) Devlet tarafından korunma üstüne karar alan organlar, kendi yetkileri çerçevesinde aşağıdaki haklara sahiptir.

a)Gereken bilgileri istemek ve almak, mahkeme kararlarının uygulanması ile ilgili hareketlerde bulunmak veya adı geçen önlemlerin uygulanma temellerinin belirlenmesi amacıyla Devlet tarafından korunma önlemlerini alan organları görevlendirmek.

b)Devlet tarafından korunmayı gerçekleştiren organlardan gerektiğinde ilave Devlet koruma önlemlerinin alınmasına talep etmek,

c)Devlet koruma önlemlerini gerçekleştiren organlarla mutabakat sağlayarak bu önlemleri tamamen veya kısmen iptal ettirmek.

2) Devlet tarafından korunma önlemlerini gerçekleştiren organlar aşağıdaki haklara sahiptir:

a)Federal Yasada öngörülen ve gereken Devlet tarafından korunma önlemlerini seçmek, gerçekleştirme yöntemlerini belirlemek, gerektiğinde ise Devlet tarafından korunmanın mevcut önlemlerini değiştirmek ve tamamlamaktır.

b)Korunmakta olan şahsın Devlet tarafından korunma önlemleri koşullarını yerine getirmesini ve önlemlerin uygulanması ile ilgili Yasal emirlerin yerine getirmesini talep etmek,

c)Davaya bakan Sorgu hakimi, Savcı ve Mahkemeye korunmakta olan şahısla ilgili olarak tahkikat sırasında Devlet tarafından korunma önlemlerinin uygulanması veya bu önlemlerin iptali talebiyle baş vurmak.

3) Devlet tarafından korunmayı gerçekleştiren organların yükümlülükleri aşağıdaki gibidir:

a)Korunmakta olan şahısla ilgili olarak her yasadışı olaya tepki göstermek.

b)Federal Yasada öngörülen Devlet koruma önlemlerinin uygulanması yoluyla korunmakta olan şahsın hayatı, sağlığı ve mülkiyetinin güvenliğini temin etmek.

c)Korunmakta olan şahsı, Federal Yasada öngörülen ve onunla ilgili önlemlerin uygulanmasından veya iptalinden ve korunmakta olan şahsıla ilgili ağır ceza Davası hakkında Rusya Federasyonu Yasalarında öngörülen önlemlerden haberdar etmek.

Federal Yasada Öngörülen Taleplerin İhlali halinde sorumluluğun kime ait olacağı madde yirmi ikinin düzenleme alanıdır. Yetkili şahsın Devlet tarafından korunan şahsıla ilgili olarak alınan koruma önlemlerini ihlal etmesinden doğan sorumluluğu başlığını taşıyan maddeye göre;

Devlet tarafından korunma önlemleri üstüne kararın alınmasından veya korunmakta olan şahsı konusunda bu önlemlerin gerektiği gibi uygulanmamasından Rusya Federasyonu Yasalarında öngörülen sorumluluğu bu önlemleri gerçekleştiren organın yetkili şahsı taşıyacaktır.

Korunmakta olan şahsı ve bu şahsıla ilgili olarak uygulanan önlemler konusunda bilgilerin yayılması sorumluluğu kime ait olacağı ve hukuki neticesi madde yirmi üç de öngörülmüştür. Buna göre, korunmakta olan şahsı ve bu şahsıla ilgili olarak uygulanan önlemler konusunda bilgilerin sahibi olan veya iş icabı öğrenen yetkili şahsı tarafından yayılması Rusya Federasyonu Yasalarında öngörülen sorumluluğa tabiidir.

Korunmakta olan şahsın sorumluluğu kenar başlığını taşıyan madde yirmi dörde göre;

1) Korunmakta olan şahsın onunla ilgili olarak Devlet tarafından korunma önlemlerinin uygulanması konusunda bilgilerin yayılması diğer şahıslar için ağır sonuçlar yarattıysa bu tür davranış, Rusya Federasyonu Yasalarında öngörülen sorumluluğa tabiidir.

2) Devlet tarafından korunan şahsa Devlet tarafından korunması amacıyla teslim edilen mülkiyetin satılması, rehin bırakılması veya üçüncü şahıslara devri, veya kaybedilmesi veya zedelenmesi, Rusya Federasyonu Yasalarında öngörülen sorumluluğun harekete geçirilmesini gerektirir.

Yirmi beşinci maddeye göre, korunmakta olan şahsın Devlet tarafından korunması sırasında Yasaların yerine getirilmesi ile ilgili Savcı kontrolü Rusya Federasyonu Savcısı ve ona tabii olan savcılar gerçekleştirecektir.

Üst makamların kontrolü kenar başlığını taşıyan yirmi altıncı madde uyarınca, korunmakta olan şahsın Devlet tarafından korunmasını gerçekleştiren organları üst makamlar ve onların yetkili şahısları kontrol edecektir. Üstü Makamın kontrolü ise Federal Yasalar ve Rusya Federasyonunun diğer normatif belgeleri çerçevesinde gerçekleştirilir.

Yirmi yedinci maddeye göre, korunmakta olan şahsın Devlet tarafından korunmasının finansmanı ve maddi-teknik temel, Federal bütçeden ve Rusya Federasyonuna bağlı Cumhuriyetlerin bütçelerinden, fonlar üstüne kararların maddeleri hesaba katılarak özel amaçlı, bütçe dışı fonlardan ve Rusya Federasyonu Yasalarına ve Rusya Federasyonuna bağlı Cumhuriyet diğer normatif belgelerine dayanılarak gerçekleştirilecektir.

Tamamlayıcı Hususlar madde yirmi sekizin konusudur. Madde normatif hukuksal belgelerin Federal Yasayla biri birine uygun bir hale getirilmesini amaçlar. Rusya Federasyonu Cumhurbaşkanı, Rusya Federasyonu Hükümetinin normatif hukuksal belgelerini Federal Yasayla uygun bir hale getirmekle görevlendirilmesini teklif edecektir.

Nihai olarak yirmi dokuzuncu madde de Federal Yasanın yürürlük tarihi 1 Ocak 2001 olarak belirtilmiş ve ayrıca;

2) Bu Yasanın 7,9,12,13. Maddeleri, uygulanmaları için gereken koşulların yaratılmasından ve adı geçen maddelerin masrafları ile ilgili finansmanın kaynakları ve düzeninin belirlenmesinden sonra uygulanmaya başlayacaktır.

3) Federal Yasaya göre Mahkeme kararını yerine getirenler tarafından Mahkeme duruşması sırasında korunmakta olan şahısların güvenliğinin temini fonksiyonları, Mahkeme kararını yerine getiren Servisinin oluşturulması gerçekleştirildikten sonra yerine getirilmeye bağliyacaktır.¹⁷⁰

2.4. TÜRK CEZA MUHAEMESİ HUKUKU İLE ULUSLARARASI HUKUKUN KARŞILAŞTIRILMASI

Terör örgütleri ile, suç işlemek amacıyla kurulmuş diğer örgütlerin sahip oldukları güç ve kullandıkları yöntemler karşısında klasik ceza muhakemesi önlemleri yetersiz kaldığından, bu tür örgütlere karşı farklı yöntemlerin kullanılması zorunlu olmuştur. Bu türlü suç örgütlerinin adalet önüne çıkarılamaması karşısında, devletler, bu alanda gerekli iç yasal düzenlemelerin yanında, uluslararası alanda da yakın işbirliğine gitmektedir.

Tanık koruma tedbirleri, Ülkemizin imzaladığı uluslararası sözleşmelerde de yer almıştır. Bu cümleden olarak, 30/1/2003 tarihli ve 4800 sayılı Kanunla onaylanması uygun bulunan "Sınıraşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi", 9/5/2002 tarihli ve 4755 sayılı Kanunla onaylanması uygun bulunan "Çocuk Haklarına Dair Sözleşmeye Ek Çocuk Satışı, Çocuk Fahişeliği ve Çocuk Pornografisi ile İlgili İhtiyari Protokol", 14/1/2004 tarihli ve 5065 sayılı Kanunla onaylanması uygun

170- EGM,Rusya İrtibat Görevlisi Bilgi Notu, Stratejik Araştırma Merkezi,Ankara,2001.

bulunan “Yolsuzluğa Karşı Ceza Hukuku Sözleşmesi” ile Birleşmiş Milletler tarafından, eski Yugoslavya ve Ruanda da işlenen suçlar için kurulan Uluslararası Ceza Mahkemelerinin kuruluş statülerinde, tanık koruma hükümlerine yer verilmiştir. Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi de tanıkların korunması konusunda 20 Nisan 2005 tarihli ve R(2005) 9 sayılı tavsiye kararını almıştır. Yine konuyla ilgili olarak Avrupa Birliği Konseyinin 23/11/1995 ve 20/12/1996 tarihli iki kararı bulunmaktadır.

Çalışmamızda tanıkların korunması ile ilgili seçilen ülkeler üç katagori içerisinde incelenmiş olup, ülkelerin yasal düzenlemeleri değerlendirilerek yorumlanmıştır.

- a) Avrupa Birliği Ülkeleri
- b) Anglo-Sakson Ülkeleri
- c) Rus Hukuku

Yukarıda belirtilen uluslararası sözleşmeler ve bildirgeler bağlamında Avrupa ülkeleri mevzuatlarında da konuya ilişkin yasal düzenlemelere yer verilmiştir. Bu maksatla, Fransa ve Hollanda gibi ülkeler konuyu ceza muhakemesi kanunlarında düzenlerken, Almanya, İspanya ve Portekiz gibi ülkeler ayrı tanık koruma kanunlarını yürürlüğe sokmuşlardır.

Çalışmamızda incelenen ülkelerin mevzuatına tekrar göz atacak olursak; Belçika ve Lüksemburg’ da tanık koruma konusunda yürürlükte yasal herhangi bir düzenlemenin mevcut olmadığını görürüz.

Finlandiya’ da hazırlık soruşturması esnasında önemli sayılacak bir konuyu açığa çıkartmak için hakim tanığın zoraki ifade vermesini isteyebilir ancak tanık koruma ile ilgili herhangi bir yasal düzenleme mevcut değildir. Bu konuda henüz yasal zemin çalışmaları yapılmaktadır.

Yunanistan’ da ise tanıkların korunması için milli bir politika yada ayrı bir kanun bulunmamaktadır. Ancak tanıkların korunması savcı ve soruşturma görevlisinin ortak sorumluluğundadır. Polis İdare Kanununa göre polisiye tedbirler alınması mümkündür.

Slovakya’ da organize suçlarla etkin bir şekilde mücadele edebilmek için Tanık Koruma Kanunu çıkartılması düşünülmüş, bir çok ülkenin mevzuatı incelendikten sonra yasa oluşturulmuştur.

Almanya’ da tanığın korunması işlemleri soruşturmayı yapan güvenlik gücüne bırakılmış, ancak Federal Polis tarafından tanıkların korunması için özel merkezi birimler oluşturulmuştur. Tanıkların korunması konusu

Almanya’da ayrı bir kanun metni ile düzenlenmiştir.

İtalya’da tanık koruma programının tatbiki için merkezi bir komite kurulmuştur. Soruşturma ekibinin uygun görmesi halinde tanık ve ailesine koruma programı uygulanabilir.

Hollanda’da tanık koruma mevzuatı ceza hukuku sisteminde yoktur. 1994 yılında Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununda yapılan değişiklik ile tanık koruma konusu Hollanda İç Hukukunda düzenlenmiştir. Bu kanunda korunacak tanığın tehdit altında olması ve işlenen suçun organize suç olması şartları öngörülmüştür. Tehdit altındaki tanık statüsü savcının talebi üzerine hakim tarafından verilebilir.

Portekiz’de tanıkların korunması polisiye uygulamalarla sağlanabilir, yasal sorumluluk soruşturma ekibine bırakılmıştır.

İsveç’de tanığın fiziken korunması polis tarafından sağlanır, tanığa yeni kimlik imkanının sunulması mahkeme talimatıyla mümkündür.

İngiltere’de kapsamlı bir tanık koruma yasası mevcut olup, koruma tedbirleri ilgili soruşturma ekibince yapılmaktadır.

Avusturya’da tanık koruma tedbirleri organize suçlarda, devlete karşı işlenmiş suçlarda, uyuşturucu ile ilgili suçlarda ve ölüm cezasını gerektirebilecek suçlarda olayın aydınlatılmasında gerekli bilgileri sağladığı için risk altına giren tanıkları kapsamaktadır. Ayrıca diğer ülkelerin tanık koruma programında bulunan şahıslarda aynı kanun kapsamındadır.

Danimarka’da Adalet Yasası İdaresi bölümünde tanığın evinin gözetim altında tutulması, yeni iş imkanı, yeni ikametgah, kimliğinin değiştirilmesi gibi tedbirler mevcuttur. Ayrıca ciddi bir tehlikeyle karşı karşıya bulunduğu anlaşılan tanıklar mahkeme esnasında kimlik bilgilerini ve ikameti ile ilgili bilgiler sanığa bildirilmez hatta tanık ifade verirken sanığın mahkeme salonunda bulunmaması gibi kararlar mahkeme tarafından verilebilir.

Kanada’da Şahit Koruma Yasası adı altında yasal düzenleme mevcuttur. Bu yasa tanığın kimliğinin değiştirilmesi, yeni ikametgah imkanı ve finansal desteği kapsamaktadır. Ayrıca farklı eyalet yada hükümetlerin tanık koruma programı kapsamında bulunan şahitler eğer karşılıklı anlaşmalar mevcut ise koruma tedbirlerinden yararlanabilirler.

İrlanda’da tanık koruma konusu Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun içinde yer almaktadır ve ceza davalarında mahkeme sonrası tanığın emniyetli bir şekilde yaşamasını temin edecek tedbirleri içerir. Ayrıca

mahkeme korku içinde bulunan tanığa ifadesini televizyon bağlantısı vasıtasıyla verme imkanı tanımaktadır.

İspanya’da Tanık ve Uzman Bilirkişilerin Korunması Hakkında Kanun adı altında yasal düzenleme mevcuttur. Bu kanun tanıkları ve bilirkişileri kapsadığı gibi tanık yada bilirkişilerin akrabalarını da kapsamaktadır. Tanık ve bilirkişiye ait kayıtlar yok edilebileceği gibi polis koruması, yeni kimlik ve ikamet imkanı da verilebilir. Konu Adalet Bakanlığı yetkisindedir ve yargılamayı yapan hakim gizliliğe uymak durumundadır.

Fransa’da özel bir koruma servisi mevcut değildir ancak korunması gereken tanık yada davadaki taraflara polis koruması sağlanabilir. Tanıkların korunmasıyla ilgili özel bir kanun olmayıp Ceza Davaları Kanununda bir çok hüküm vardır. Bu yasal düzenlemeler; tanığın adresinin gizli tutulması, tanığın ikametinin polis tarafından korunması ve kontrol altında tutulması, hedef şaşırtmak için tanığın cezalandırılmış gibi gösterilmesi imkanları sağlamaktadır. Ayrıca tanık ikamet adresini polis yada jandarma karakolu gösterebilir. Tanığın korunması ve delillerin değiştirilmemesi amacıyla şüpheli tutuklanabilir ve bir süre avukat harici kimseyle görüştürülmeyebilir. Tanığa dışardan gelebilecek baskı, işkence yada öldürme eylemleri Fransa Ceza Kanununda ağır müeyyidelere bağlanmıştır.

Rusya’da tanık koruma konusu ile ilgili Federal Yasa adı altında bir kanun mevcuttur. Ağır ceza Mahkemeleri konularına giren suçlarda tanık, eksper, uzman, tercüman, davacı, yasal temsilcileri ve akrabaları bu kanun kapsamındadır. Şahısların korunmaları konusunda kararı; ön soruşturma esnasında savcı, mahkeme aşamasında hakim vermektedir. Korunan şahsın kimlik bilgilerinin değiştirilmesi, yeni ikamet imkanı sunulması, dış çehrenin değiştirilmesi, şahsın evinin korunması imkanları mümkündür.

ABD’de tanıkların güvenliği ile ilgili Birleşmiş Devletler Marşal Servisi adı altında bir birim mevcuttur. Bu servis örgütlü suç, uyuşturucu kaçakçılığı, terör ve ağır suç işleyenler aleyhine tanıklık yapanlar ile onların yakın aile üyelerinin güvenlik, sağlık ve emniyetini sağlar. Tanığın WITSEC programına alınabileceği konusunda federal davalara bakan ABD savcısının önerisi ile kararı Adalet Bakanı verir. Programa alınan tanık bu servis tarafından güvenli bir yere yerleştirilir, kendisine ve ailesine gerçek belgelerle yeni kimlikler verilir. Tehlike altında olduğu tespit edilen tanığa mahkeme celselerine gidip gelirken hatta 24 saat koruma sağlanabilir.

Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda tanıklık ve tanıkların korunması konusuna çalışmamızda geniş bir şekilde yer verilmiştir. Ana hatlarıyla tekrar gözden geçirecek olursak;

Yalan yere yemin ve tanıklık, karşı tarafın uğrayacağı zarara göre; hapis cezası ile cezalandırılabilceği hem 765 sayılı Türk Ceza Kanununun da hem de 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun da hükme bağlanmıştır. 1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu Altıncı Fasılda tanıkların; mahkemeye çağırılması, yemin ettirilmesi, dinlenmesi ile ilgili esaslar belirlenmiş, 5271 sayılı Ceza Muhakemeleri Kanunu Üçüncü Kısımda Tanıklık ve Tanıkların Korunması ile ilgili esaslar belirlenmiştir.

1481 sayılı Asayişe Müessir Bazı Fiillerin Önlenmesi Hakkında Kanun, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk Devletin ve Cumhuriyetinin varlığını tehlikeye düşürmek, Anayasa Düzene ve genel güvenliğe aykırı suçlarla ilgili; İçişleri Bakanlığınca belirlenecek kişilerin veya bu suçlardan sayılan olayların faillerinin yakalanabilmesine yardımcı olanlara veya yerlerini yahut kimliklerini bildirenlere para ödülü verilebileceğini hükme bağlamıştır.

1918 sayılı Kaçakçılığın Men ve Takibine Dair Kanun ile; kaçak olaylarını ihbar edenlerin kimliklerinin rızaları olmadıkça açıklanamayacağı ve muhbirlerle hangi usullere göre ikramiye ödeneceği belirlenmiştir. AB uyum yasaları çerçevesinde 1918 sayılı Kaçakçılığın Men ve Takibine Dair Kanun, 10.07.2003 tarih 4926 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu ile yürürlükten kaldırılmış, 4926 sayılı kanunun "İkramiyeler" başlıklı 35. maddesiyle muhbirlerle hangi usullere göre ikramiye ödeneceği belirlenmiştir.

3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu 20. madde ile, terör ve anarşi ile mücadelede görev alan adli, istihbari, idari, askeri ve zabıta amir ve memurları, cezaevi müdürleri, DGM hakim ve savcılar ile suçların aydınlatılmasında yardımcı olan tanık ve ihbarcılara koruma tedbiri olarak; estetik ameliyat, resmi belgelerinin değiştirilmesi, sosyal güvenlik haklarının korunması ve kamu kurum konutlarından yararlanabilme, gerektiğinde silah kullanma vb. haklar düzenlenmiştir. 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu, 29.06.2006 tarih ve 5532 sayılı Terörle Mücadele Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile günümüz koşullarının getirdiği yenilikler doğrultusunda genişletilerek tekrar düzenlenmiştir.

4422 sayılı Çıkar Amaçlı Suç Örgütleriyle Mücadele Kanunu, soruşturmanın her aşamasında tanığın kimliğinin gizli tutulacağı, ayrı bir yazış-

ma adresi tespit edileceği, gerektiğinde Terörle Mücadele Kanunu hükümleri uygulanabileceğine dair esaslar içermektedir. Ayrıca 4422 sayılı kanunun 5. maddesiyle “Gizli Görevli Kullanmanın” usul ve esasları düzenlenmiştir. Ancak 4422 sayılı Çıkar Amaçlı Suç Örgütleriyle Mücadele Kanunu, 31.03.2005 tarihinde Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren 5320 sayılı Ceza Muhakemeleri Kanununun Yürürlük ve Uygulama Şekli Hakkında Kanunun “Yürürlükten Kaldırılan Kanunlar” kenar başlıklı 18. maddesinin (d) bendi gereğince bütün ek ve değişiklikleriyle birlikte yürürlükten kaldırılmıştır. Bunun yerine 5271 sayılı Ceza Muhakemeleri Kanununu 139. maddesiyle; 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun 188, 220, 314, 315. maddelerinde yer alan suçlarla ilgili olarak “Gizli Soruşturmacı” görevlendirilebileceği düzenlenmiştir.

3419 sayılı Bazı Suç Failleri Hakkında Uygulanacak Hükümlere Dair Kanun, 29.07.2003 tarih ve 4959 sayılı Topluma Kazandırma Kanununun 7. maddesi ile yürürlükten kaldırılmıştır. 4959 sayılı Topluma Kazandırma Kanununun 5. maddesi ile, Haklarında Türk Ceza Kanununun 170 inci maddesi ile 171 inci maddesinin son fıkrası ve terör örgütü içindeki konum ve faaliyetleriyle uyumlu bilgi verdikleri tespit edilerek bu Kanun hükümleri uygulananlar için, mahkeme kararının kesinleşmesi beklenmeksizin ilgilinin isteği hâlinde gerekli görülen koruma tedbirleri ile kişinin topluma kazandırılması için her türlü tedbir İçişleri Bakanlığı tarafından alınabileceği hükme bağlanmıştır.

13.02.2007 tarihinde 26433 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren 5576 sayılı Petrol Piyasası Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile, kaçakçılığın tespitinden hemen sonra yüzde on ihbar edenlere, yüzde on da doğrudan yakalayan kamu görevlilerine ikramiye verilmesi düzenlenmiş, ayrıca kesin mahkeme kararı veya müsadere kararından sonra yüzde onbeşi ihbar edenlere, yüzde onbeşi de yakalayan kamu görevlilerine ikramiye verilmesi suretiyle petrol kaçakçılığı ile mücadelede ödül sistemine etkinlik kazandırılmıştır.

29.12.2006 tarihinde ise Hükümet tarafından Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına sunulan ve halen İçişleri Komisyonu gündeminde bulunan Tanık Koruma Kanunu Tasarısıyla, ceza muhakemesinde tanıklık görevi sebebiyle, kendilerinin veya kanunla belirtilen yakınlarının hayatı, beden bütünlüğü veya malvarlığı ağır ve ciddi tehlike içinde bulunan ve korunmaları zorunlu olan kişilerin korunması amacıyla alınacak tedbirlere ilişkin esas ve usulleri düzenlenmiştir.

Yukarıda da açıkça görüldüğü gibi Türkiye’de terör, kaçakçılık ve organize suç kapsamında bulunan eylemlerin meydana çıkartılmasında, suçluların ve suç unsuru materyalin yakalanmasında güvenlik güçlerine yardımcı olan tanık, muhbir ve itirafçılar kanunlarla koruma altına alınmış ve bir takım imkanlar istifadelerine sunulmuştur. Ancak yazılı ve görsel basında da zaman zaman ifade edildiği gibi ülkemizde tanıkların korunması sistemi tam olarak işlerlik kazanmadığından bu konuda ciddi sorunlar yaşanmaktadır. Örneklendirecek olursak:

02.06.2005 tarihli Sabah Gazetesi’nin “Bir Tanık Aranıyor” başlıklı haberi şöyle devam ediyor; “Diyarbakır’da işlettiği mermer ocağı sayesinde kentin vergi rekortmenleri arasına adını yazdıran ve bir gece yarısı İstanbul’daki evinin önünde kurşunlanan inşaat mühendisi Serkan Şahin’in ölümü üzerindeki sır perdesi hâlâ esrarını koruyor. Ortağı olduğu şirketin İstanbul Mermer İhracatçıları Birliği tarafından ödüllendirildiği bir dönemde karanlık bir cinayete kurban giden genç mühendis, geride hamile bir eş ve gözü yaşlı bir baba bıraktı. Şahin’in babası Erdem Şahin şimdi oğlunun katillerinin yakalanamamasına isyan ediyor.”¹⁷¹

18.11.2005 tarihli Akşam Gazetesi’nin “Şemdinli İçin Tanık Aranıyor” başlıklı haberinde;

“Adalet Bakanı Cemil Çiçek, son gelişmelere ilişkin AKŞAM’ın sorularını yanıtladı. Bakan Çiçek, Şemdinli Savcısı Harun Ayık’ın genç bir isim olması nedeniyle soruşturmada yetersiz kaldığına ilişkin eleştirilere sert tepki gösterdi. Şemdinli’ye hem Hakkâri hem de Van Cumhuriyet Savcılarının da yardım için gönderildiğini ve olayı üç savcının soruşturduğunu söyledi.

Gözaltına alınan iki güvenlik mensubunun daha sonra serbest bırakılmasına yönelik eleştirilere ise Bakan Çiçek, şu yanıtı verdi: “Tutuklananlardan biri zaten üzerine saldırdıkları gerekçesiyle kendini korumak için ateş ettiğini itiraf ediyor. Öteki ise olayı gerçekleştirildiğinden şüphelenilen kişi. Diğer ikisinin yeterli delil olmadan 48 saatten fazla gözaltında tutulması mümkün değil. Ama bu onların yargılanmayacağı anlamına gelmez. Olaya Susurluk nitelendirmesi yapıyorsanız. Kapsamlı, derin ve büyük bir olay olduğunu da kabul ediyorsunuz demek. Böyle bir olayın iki günde çözülmesi mümkün mü? Haksızlık etmeyin.”¹⁷² denilmektedir.

Yine 04.09.2003 tarihli Akşam Gazetesi’nde “İlanla Tanık Aranıyor” başlıklı bir haber yayınlanmış ve şu ilana yer verilmiştir;

171- <http://www.sabah.com.tr/02/06/2005>

172-<http://www.akşam.com.tr/18/11/2005>

“Trafik kazası meydana geldikten 5 gün sonra gazetelere ilan verdim. Ağabeyimin aracına çarpan kamyon şoförünün ifade ettiği gibi hatalı sol-lama sonucu öldüğüne inanmıyorum. Yerel radyolara verdiğim anons-larla kazayı gören ya da görenin ağzından duyanların bana ulaşmasını istiyorum. Bunun için lütfen 0 533 656 24 51 nolu telefonu arayın. Kaza sırasında o bölgeden geçen ya da kazayı görenlerin bana ulaşmalarını ve tanıklık yapmalarını istiyorum. Olayda tanık bularak, şu an cezaevinde olan kamyon şoförünün, ağabeyimin ölümüne neden olduğu için ceza-landırılmasını ve kazanın oluşumuna zemin hazırlayan ve olay yerinden kaçan 2 kamyonun da bulunmasını umud ediyorum.”¹⁷³

19.01.2007 tarihinde İstanbul’da Agos Gazetesi Genel Yayın Yönetme-ni Hrant DİNK uğradığı silahlı saldırı sonucu öldürülmüştür. Olayın ay-dınlatılması aşamasında gerek basının yol açtığı “haber kirliliği” gerekse güvenlik güçlerinin sergilediği istihbarat zafiyeti ile ilgili yine görsel ve yazılı basında bir çok haber yer almıştır. Konumuz gereği olayın korun-ması gereken tanık kapsamında değerlendirdiğimiz “muhabir” boyutunu mercek altına alacak olursak ülkemizdeki uygulama eksikliklerini belirle-miş ve anlamış oluruz.

29.01.2007 tarihli Sabah Gazetesi’nde;

“Hrant Dink cinayetinin kilit ismi olduğu iddiasıyla Trabzon’da gözäl-tına alınarak İstanbul’a getirilen Karadeniz Teknik Üniversitesi öğrencisi Erhan Tuncel’in ifadesini almak isteyen Terörle Mücadele Şubesi görevli-lerine Emniyet İstihbaratı’nın “haber elemanı” olduğunu söylediği öğre-nildi. Bu sözlerden sonra, kısa süreli bir “şok” yaşayan görevliler Tuncel’in iddiasını doğrulamak için Emniyet Genel Müdürlüğü’ne bilgi verdi. Em-niyet Genel Müdürlüğü de bu bilgiyi doğruladı. Emniyetteki sorgusunda susma hakkını kullanan Tuncel’in bildiklerini “gayriresmi” olarak anlat-ması sağlandı ve tüm anlatımları tutanak altına alındı. Tuncel’in bu özel durumu Cumhuriyet Savcılığı’na da bildirildi.

Erhan Tuncel bu “gayriresmi” anlatımında; Trabzon’da 24 Ekim 2004 günü McDonald’s’a bomba atılması olayını Yasin Hayal ile birlikte ger-çekleştirdiklerini, ancak Emniyet İstihbaratı adına haber elemanı ola-rak çalışmayı kabul ettiği için, Ramazan Akyürek döneminde yargılama dışında bırakıldığını söyledi. Bu yüzden McDonald’s’a bomba atılması eyleminde sadece Yasin Hayal yargılandı. Erhan Tuncel, kendisine bom-balama olayından sonra halen Emniyet Genel Müdürlüğü İstihbarat Daire Başkanı olan Ramazan Akyürek tarafından, kendisinin Trabzon Emniyet Müdürü olduğu dönemde “haber elemanı” olmasının teklif

173- <http://www.akşam.com.tr/04/09/2003>

edildiğini ve kabul ettiğini ileri sürdü. Tuncel emniyetteki anlatımlarında, Trabzon'da McDonald's önüne patlayan bombayı bizzat kendisinin yaptığını, eylemde de gözcü olduğunu anlattı. Ancak emniyetle anlaşması için yargılanmadı.¹⁷⁴ haberi yayınlanmıştır. Bu ve benzeri örnekleri çoğaltmak mümkündür.

Türk Hukukunda tanıkların korunma meselesi, çeşitli kanunlarda münferit hükümler düzeyinde ele alınmış olmakla birlikte bu düzenlemelerin yetersizliği uygulamada karşılaşılan problemlerin sıklığından ve boyutundan anlaşılmaktadır. Bu sebeple anılan ülkelerdeki tanık koruma programlarının ve bu programlara ilişkin yasal düzenlemelerin derinlemesine incelenmesi suretiyle ülkemiz ihtiyaçlarını karşılayacak yeni bir sistem oluşturulması zorunludur. Bu sistemde öncelikle "tanık" kavramının sınırları net bir biçimde çizilerek programın uygulama alanı tespit edilerek, tanık ve yakınlarının hangi durumlarda ne şekilde korunacağı hususu açıklığa kavuşturulması gerekmektedir. Tanık ve yakınlarının korunması şüphesiz hukuki bir zeminde gerçekleştirilmelidir; bu sebeple tanığın korunması amacıyla yapılacak işlemlerin hukuki dayanağını oluşturmak üzere gerekli yasal düzenlemeler gelişen dünyaya paralel hazırlanmalıdır.

174- <http://www.sabah.com.tr.29/01/2007>

SONUÇ

Ceza Muhakemesi Hukuku açısından tanık, kovuşturma konusu suçla ilişkin olayla ilgili bilgi ve görgüsüne başvurulacak gerçek kişidir. Herhangi bir suçun tanığı olan kişinin, olay hakkında beş duyusu ile edindiği bilgileri, karar verecek olan mahkeme veya onun yerine duruşma yaparak tanık dinlemeye yetkili kılınmış bir mahkemede, hakim huzurunda açıklarken (tanıklık ederken) yaptığı sözlü beyan “tanık beyanı” olarak isimlendirilir ve ispat konusunda karar vermeye yetkili olan mahkemenin bu kararı vermede kullandığı vasıtalarından biri olan ve somut olayı temsil eden “beyan” delilinin bir çeşidini oluşturur. Hukuk Usulü Muhakemesinde de tanıklık müessesesi benzer bir fonksiyon ifa etmektedir. Hukuk Usulünde de tanıklık, üçüncü kişilerin, başka bir ifadeyle davanın tarafları dışındaki kişilerin dava ile ilgili bir vakıa hakkında, dava dışında bizzat edinmiş oldukları bilgiyi mahkemeye bildirmeleridir. Tanıklık yapan kişiye “tanık” adı verilir.

Tanıklık, kamu hukukundan kaynaklanan toplumsal ve kamusal bir görevdir. Tanıklık, tanık olarak yapılan davet üzerine mahkemeye gelmeyi, tanıklık etmeyi ve yemin etmeyi kapsar. Tanık, meşru bir mazereti olmaksızın gelmediği takdirde para cezasına ve duruşmanın ertelenmesinden doğan yargılama giderlerinin ödenmesine mahkum edilebileceği gibi tanığın zorla getirtilmesine de karar verilebilir.

Hukuk Usulü ve Ceza Muhakemeleri Kanunlarında birbirine paralel hükümlerle düzenlenen bu hususlar, kişilerin dava konusu somut olayla ilgili olarak adaletin sağlanmasına katkıda bulunabilecek bilgi ve duyumlarını açıklamaktan kaçınmalarını önlemek amacıyla alınmış tedbirlerdir.

Suç ve suçlu ile mücadelenin etkin yöntemlerinden birisi de yargılamanın her hangi bir aşamasında mutlak maddi hakikatin gerçekleştirilmesine yardımcı bir suje olarak tanıkların ve dolayısıyla bunların yakınlarının korunmasıdır. Klasik ceza yargılamasında olduğu gibi günümüz çağdaş ceza muhakemesi hukukunda da, tanıklık ve dolayısıyla tanık beyanı, ceza adalet sisteminde vazgeçilmez bir delil olma özelliğini halen korumaktadır. Bu nedenle, hangi hukuk sistemi benimsenirse benimsensin, ceza adalet sistemi tanıksız olarak işleyemez. Tanık, suçun işlenmesinden ve dolayısıyla soruşturma evresinden başlayarak kovuşturma evresinin sonuna kadar, başka bir anlatımla yargılamanın kesin hükümle sona ermesine kadar, her aşamada çok büyük öneme sahiptir.

Yargılamanın başarıyla ve hakkaniyete uygun bir şekilde sonuçlandırılarak, cezaî uyuşmazlığın çözümlenmesi, çoğu zaman tanıklarla kurulacak ilişkinin şekline bağlıdır. Suçsuzluk karinesi, silahların eşitliği, susma hakkı, kendisini ve yakınlarını suçlayıcı beyanda bulunmaya zorlanamama ilkeleri, başka delillerle ispat imkanı bulunmayan durumlarda tanıklarla işbirliğini zorunlu kılmaktadır.

Tanıkların, yargılamanın her aşamasında doğruyu söylemeleri için doğası gereği olup, aksine beyanda bulunmaları ise genellikle ceza kanunlarında suç olarak düzenlenmiştir. Mahkemece delillerin değerlendirilmesi bakımından, tanıkların sayısının değil, verdikleri bilgilerin ve yaptıkları açıklamaların niteliğinin bir değeri vardır. Tanıklık, tanık açısından karşılıksız olarak yerine getirilmesi gereken bir kamu görevi olduğu gibi, verdiği bilgilerden dolayı bir zarara uğramasına karşı gerekli tedbirleri almak da devletin sorumluluğundadır ve devlet, tanık olarak dinlendikten sonra, sırf bu tanıklığı nedeniyle hayat veya beden bütünlüğü ile mal varlığı tehlikeye düşebilecek kişiyi suçlularla baş başa bırakmamalıdır.

Ülkemizde tanıkların korunması ile ilgili bir çok yasal düzenleme mevcut iken yaşanan sorunlarla ilgili şu tespitleri yapmak mümkündür;

Ceza Hukukumuzun suç saydığı herhangi bir olaya tanık olan kişi yada kişiler, olumsuz örneklerden dolayı hukuk sistemimize ve uygulayıcı yetkili makamlara güvenmedikleri için tanıklık yapmaktan çekinmektedirler.

AB uyum yasaları çerçevesinde yürürlüğe giren mevzuat alt yapı eksiklikleri nedeniyle uygulayıcıları zor durumda bırakmaktadır. Örneğin; 5271 sayılı CMK'nın 58. maddesi tanıkların muhakeme esnasında teknolojik imkanlardan istifade edilerek (mahkeme salonuna ses yada görüntü aktarımı vb.) dinlenmesi hususunda yeni düzenlemeler getirmiştir. Ancak ülkemiz adliyelerinin özellikle taşra illerindeki mahkeme salonları yeni yasal düzenlemelerin öngördüğü modern teknolojik imkanlardan mahrumdur. Dolayısıyla uygulanabilirliği zor yada mümkün olmayan yasal düzenlemeler yapılmıştır.

Tanıklar, gerek güvenlik güçlerine bilgi verirken gerekse muhakeme esnasında bilgilerine müracaat edilirken deşifre olmaktan çekinmektedirler. Bu sebeple genel anlamda ceza hukukumuzda "tanıkların dinlenmesi" ile ilgili hükümler günümüzün değişen şartları ve dünyaya paralel olarak geliştirilerek değiştirilmelidir.

Suç öncesi yada suç sonrası yetkili makamlara vermiş olduğu bilgiler

sebebiyle kendisi yada yakınlarının hayatı ağır ve ciddi tehlike içine giren tanıkların korunması için özellikle ABD’de olduğu gibi özel bir “Tanık Koruma Birimi” kurulmalı, kurulacak bu birim ile ilgili olarak; hem örgütsel anlamda kamu yönetiminde profesyonelleşme ilkesine hem de personel yönüyle “profesyonellik” gereklerine uygun yapılanmaya gidilmelidir. Böyle bir sistemin oluşturulmasına yönelik bu çalışmanın öneminin ortaya konulması bahsinde 29.12.2006 tarihinde ise Hükümet tarafından Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına sunulan ve halen İçişleri Komisyonu gündeminde bulunan Tanık Koruma Kanunu Tasarıyla, ceza muhakemesinde tanıklık görevi sebebiyle, kendilerinin veya kanunla belirtilen yakınlarının hayatı, beden bütünlüğü veya malvarlığı ağır ve ciddi tehlike içinde bulunan ve korunmaları zorunlu olan kişilerin korunması amacıyla alınacak tedbirlere ilişkin esas ve usulleri düzenlenmiştir.

Tanıkların her şeyden önce dava konusu somut olaya ilişkin bilgi ve duyumlarını yetkili mahkeme veya hakim huzurunda beyan etmeye ikna olmaları ve böyle bir beyanda bulunmakla içine düşecekleri muhtemel tehlikelerden korunabilmeleri amacıyla hazırlanacak “tanık koruma programı” çerçevesinde yapılacak çalışmanın aşamaları şu şekilde izah edilebilir:

Halihazırda tanıkların korunmasına yönelik olarak çeşitli programları yürütmekte olan ülkelerde oluşturulmuş bulunan sistemlerin ve bu konuyla ilgili mevzuatın incelenmesiyle mukayeseli hukuk çerçevesinde çağdaş bir tanık koruma programı tesis edilmesi gerekmektedir.

Tanık koruma programının uygulanması ile ilgili idari teşkilatın oluşturulması ve sistemin işleyişini sağlamak için gerekli teknik alt yapının hazırlanması gerekmektedir. Programın işlerlik kazanması, uygulama aşamasında yer alacak kurum ve kuruluşların dikkatle ve doğru olarak tespit edilerek gerekli görüldüğü takdirde yeni kurumlar oluşturulmasına bağlıdır. Bu sebeple tanık koruma programının hazırlanması kapsamında Emniyet Genel Müdürlüğü bünyesinde bir Tanık Koruma Birimi ve buna bağlı alt birimlerin tesisi ile bunların görev ve yetkileri ile faaliyet alanlarına ilişkin düzenlemelerin yapılması, ayrıca tanık koruma programının yürütülmesi sırasında devreye girmesi söz konusu olabilecek çeşitli kurum ve kuruluşlar arasındaki koordinasyonun sağlanması için bir koordinasyon kurulu oluşturulmalıdır.

Hazırlanacak tanık koruma programının işlerliği büyük ölçüde tanıkların korunması amacıyla yapılacak işlemleri yürütecek personelin

yeterliliğine ve başarısına bağlıdır. Dolayısıyla tanık koruma programı projesinde, söz konusu personelin eğitimi ile ilgili hususlara da yer verilmelidir.

Unutulmamalıdır ki “tanık koruma programı” başta terör olmak üzere organize suç ve suçlularla mücadele metodolojisinin temel taşıdır.

KAYNAKÇA

- EGM, (2001), *İnterpol Daire Başkanlığı Dünya da Tanık Koruma İsimli Bilgi Notu*, Stratejik Araştırma Merkezi, Dokümantasyon Merkezi, Ankara
- EGM, (2001), *Avusturya İrtibat Görevlisinin Tanık Koruma İsimli Bilgi Notu*, Stratejik Araştırma Merkezi, Dokümantasyon Merkezi, Ankara
- EGM, (2001), *Hollanda İrtibat Görevlisinin Tanık Koruma İsimli Bilgi Notu*, Stratejik Araştırma Merkezi, Dokümantasyon Merkezi, Ankara
- EGM, (2001), *Danimarka İrtibat Görevlisinin Tanık Koruma İsimli Bilgi Notu*, Stratejik Araştırma Merkezi, Dokümantasyon Merkezi, Ankara
- EGM, (2001), *Kanada İrtibat Görevlisinin Tanık Koruma İsimli Bilgi Notu*, Stratejik Araştırma Merkezi, Dokümantasyon Merkezi, Ankara
- EGM, (2001), *İrlanda İrtibat Görevlisinin Tanık Koruma İsimli Bilgi Notu*, Stratejik Araştırma Merkezi, Dokümantasyon Merkezi, Ankara
- EGM, (2001), *İspanya İrtibat Görevlisinin Tanık Koruma İsimli Bilgi Notu*, Stratejik Araştırma Merkezi, Dokümantasyon Merkezi, Ankara
- EGM, (2001), *Fransa İrtibat Görevlisinin Tanık Koruma İsimli Bilgi Notu*, Stratejik Araştırma Merkezi, Dokümantasyon Merkezi, Ankara
- EGM, (2001), *Rusya İrtibat Görevlisinin Tanık Koruma İsimli Bilgi Notu*, Stratejik Araştırma Merkezi, Dokümantasyon Merkezi, Ankara
- EGM, (2001), *Terörle Mücadele Yönetici Formu Kurs Kitabı, Türkiye Cumhuriyeti Birleşik Devletler Dışişleri Bakanlığı Terörizm İle Mücadeleye Yardım Dairesi*, Stratejik Araştırma Merkezi, Dokümantasyon Merkezi, Ankara
- EKDEMİR, İbrahim, (2005), *5237 sayılı TCK ve Diğer İlgili Kanunlar, Söz kesen Matbaacılık*, Ankara
- ERYILMAZ, M.Bedri, (2000), *Güvenlik Mevzuatı ve Uluslararası İnsan Hakları Belgeleri*, Nobel Yayın Dağıtım Ltd.Şti, Ankara
- FEYZİOĞLU, Metin, (1996), *Tanıklık, US-A Yayıncılık Ltd.Şti*, Ankara
- <http://www.akşam.com.tr>, (04.09.2003)
- <http://www.akşam.com.tr>, (18.11.2005)
- <http://www.radikal.com.tr>, (30.06.2003)
- <http://www.sabah.com.tr>, (02.06.2005)
- <http://www.sabah.com.tr>, (29.01.2007)
- <http://www.tbmm.gov.tr/devolop/owa/kanuntasarisi>, (29.12.2006)
- İÇEL, Kayıhan, DONAY, Süheyl, (1999), *Karşılaştırmalı ve Uygulamalı Ceza Hukuku*, Beta Yayınevi, İstanbul
- ÖNER, Yıldız, (2002), *Tebliğat ve Tanıklık Hakkında, Çağın Polisi Dergisi*, Ankara
- ÖZCAN, Hüseyin, (1985), *Hukuk Sözlüğü, Seçkin Kitapevi*, Ankara
- ÖZGENÇ, İzzet, (2002), *Ekonomik Çıkar Amacıyla İşlenen Suçlar, Seçkin Yayıncılık*, Ankara
- ÖZTÜRK, Bahri, (2004), *Ceza Muhakemesi Hukuku, Turhan Kitapevi*, Ankara
- Sabah Gazetesi Yayınları, (1991), *Meydan Larousse*, İstanbul
- ŞAFAK, Ali, (2005), *Güvenlik Kuvvetleri ve Polis Mevzuatı, Selim Kitapevi*, Ankara
- ŞAFAK, Ali, (2002), *Hukuk Sözlüğü, Selim Kitapevi*, Ankara

- TİFTİKÇİ, Ender, TİFTİKÇİ, Mehmet, (1999), Atatürk ve Hukuk, Yargıtay Yayını No:27, Ankara
- TEZİÇ, Erdoğan, (2001), Anayasa Hukuku, Beta Yayınevi, İstanbul
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, R.G: 9/11/1982, 17863
- ÜMİT, Ahmet, (1996), Sis ve Gece, Engin Matbaacılık, İstanbul
- 765 Sayılı Türk Ceza Kanunu, R.G: 13.03.1926, 320
- 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu, R.G: 12/10/2004, 25611
- 1412 Sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu, R.G: 20/04/1929, 1172
- 5271 Sayılı Ceza Muhakemeleri Kanunu, R.G: 17/12/2004, 25673
- 1481 Sayılı Asayişe Müessir Bazı Fiillerin Önlenmesi Hakkında Kanun, R.G: 15/09/1971, 13957
- 1918 Sayılı Kaçakçılığın Men ve Takibine Dair Kanun, R.G: 12/01/1932, 2000
- 4926 Sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu, R.G: 19/07/2003, 25173
- 3419 Sayılı Bazı Suç Failleri Hakkında Uygulanacak Hükümlere Dair Kanun, R.G: 25/03/1988, 19770
- 4959 Sayılı Topluma Kazandırma Kanunu, R.G: 06/08/2003, 25191
- 3713 Sayılı Terörle Mücadele Kanunu, R.G: 12/04/1991, 20843
- 4422 Sayılı Çıkar Amaçlı Suç Örgütleriyle Mücadele Kanunu, R.G: 01/08/1999, 23773
- 5576 Sayılı Petrol Piyasası Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, R.G: 13/02/2007, 26433
- 1086 Sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu, R.G:04/07/1927, 622
- 1136 Sayılı Avukatlık Kanunu, R.G:07/04/1969, 13168
- 3402 Sayılı Kadastro Kanunu, R.G: 09/07/1987, 19512
- 6136 Sayılı Ateşli Silahlar ve Bıçaklar ile Diğer Aletler Hakkında Kanun, R.G:29/09/1980, 17120
- 6831 Sayılı Orman Kanunu, R.G:15/07/2004, 25523
- 5532 Terörle Mücadele Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, R.G: 18/07/2006, 26232

EKLER

EK-1

TANIK KORUMA KANUNU TASARISI

BİRİNCİ BÖLÜM

Amaç, Kapsam ve Tanımlar

Amaç ve kapsam

MADDE 1- (1) Bu Kanunun amacı, ceza muhakemesinde tanıklık görevi sebebiyle, kendilerinin veya bu Kanunda belirtilen yakınlarının hayatı, beden bütünlüğü veya malvarlığı ağır ve ciddi tehlike içinde bulunan ve korunmaları zorunlu olan kişilerin korunması amacıyla alınacak tedbirlere ilişkin esas ve usulleri düzenlemektir.

Tanımlar

MADDE 2- (1) Bu Kanunun uygulanmasında;

a) Tanık: Ceza muhakemesinde tanık olarak dinlenen kişiyi, tanık sıfatıyla dinlenen suç mağdurlarını ve bu Kanunda belirtilen yakınlarını,

b) Kurul: Tanık Koruma Kurulunu,

c) Koruma birimi: İdari yapısı, çalışma esas ve usulleri ilgili kolluk teşkilâtının bağlı olduğu bakanlıkça belirlenen ve bu Kanun kapsamında haklarında koruma tedbiri uygulanmasına karar verilecek kişilerle ilgili olarak, gerekli koruma tedbirlerini uygulayacak olan kolluk birimlerini, ifade eder.

İKİNCİ BÖLÜM

Tanık Koruma Tedbiri Alınması Gereken Suçlar, Tanık Koruma Tedbiri Kapsamına Alınacak Kişiler ve Tanık Koruma Tedbirleri

Tanık koruma tedbiri alınması gereken suçlar

MADDE 3- (1) Bu Kanun hükümleri, aşağıda sayılan suçlarla ilgili olarak uygulanabilir:

a) 5237 sayılı Türk Ceza Kanununda ve ceza hükmü içeren özel kanunlarda yer alan ağırlaştırılmış müebbet hapis, müebbet hapis ve üst haddi on yıl veya daha fazla hapis cezasını gerektiren suçlar,

b) Kanunun suç saydığı filleri işlemek amacıyla kurulan bir örgütün veya terör örgütünün faaliyeti çerçevesinde işlenen alt sınırı dört yıl veya daha fazla hapis cezasını gerektiren suçlar.

Tanık koruma tedbiri kapsamına alınacak kişiler

MADDE 4- (1) Bu Kanun hükümlerine göre haklarında tanık koruma tedbiri uygulanabilecek kişiler şunlardır:

a) Ceza muhakemesinde tanık olarak dinlenenler ile 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun 236 ncı maddesine göre tanık olarak dinlenen suç mağdurları,

b) (a) bendi hükümlerine göre dinlenenlerin nişanlısı, evlilik bağı kalmasa bile eşi, kan hısımlığından veya kayın hısımlığından üstsoy veya altsoy, ikinci derece dahil kan veya ikinci derece dahil kayın hısımları ve evlatlık bağı bulunanlar ile yakın ilişki içerisinde olduğu kişiler.

(2) Tanık koruma tedbirleri, birinci fıkrada sayılanların kendilerinin veya bu Kanunda belirtilen yakınlarının hayatı, beden bütünlüğü veya mal varlığı ağır ve ciddi bir tehlike içinde bulunması ve korunmalarının zorunlu olması halinde uygulanabilir.

Tanık koruma tedbirleri

MADDE 5- (1) Bu Kanun kapsamında bulunanlar hakkında uygulanabilecek tanık koruma tedbirleri şunlardır:

a) Kimlik ve adres bilgilerinin kayda alınarak gizli tutulması ve kendisine yapılacak tebligatlara ilişkin ayrı bir adres tespit edilmesi,

b) Duruşmada hazır bulunma hakkına sahip bulunanlar olmadan dinlenmesi ya da ses veya görüntüsünün değiştirilerek özel ortamda dinlenmesi,

c) Tutuklu veya hükümlü olanların durumlarına uygun ceza infaz kurumu ve tutukevlerine yerleştirilmesi,

ç) Fizikî koruma sağlanması,

d) Silâh ruhsatı verilmesi,

e) Kimlik ve ilgili diğer bilgi ve belgelerin değiştirilmesi ve düzenlenmesi:

1) Adlî sicil, askerlik, vergi, nüfus, sosyal güvenlik ve benzeri bilgi ve kayıtlarının değiştirilmesi ve düzenlenmesi,

2) Nüfus cüzdanı, sürücü belgesi, pasaport, evlilik cüzdanı, diploma ve her türlü ruhsat gibi resmî belgelerin değiştirilmesi ve düzenlenmesi,

3) Taşınır ve taşınmaz mal varlığıyla ilgili haklarını kullanmasına yönelik işlemlerin yapılması,

f) Geçici olarak geçimini sağlama amacıyla maddî yardımda bulunulması,
 g) İşe yerleştirilmesi veya çalışan kişinin iş yerinin ya da iş alanının değiştirilmesi veya öğrenim görenin devam etmekte olduğu her türlü eğitim ve öğretim kurumunun değiştirilmesi,

ğ) Yurt içinde başka bir yerleşim biriminde yaşamasının sağlanması,

h) Uluslararası anlaşmalara ve karşılıklılık ilkesine uygun şekilde, geçici olarak başka bir ülkede yerleştirilmesinin sağlanması,

ı) Fizyolojik görünümün estetik cerrahi yoluyla veya estetik cerrahi gerektirmeksizin değiştirilmesi ve buna uygun kimlik bilgilerinin yeniden düzenlenmesi,

(2) Bu maddede yazılı olan tedbirlerden biri veya bir kaç aynı anda uygulanabilir. Bununla birlikte aynı sonuç daha hafif bir tedbir ile elde edilebiliyor ise, bu durum da göz önünde tutulur.

(3) Bu madde hükümlerine göre uygulanacak koruma tedbirlerinin esas ve usulleri yönetmelikte gösterilir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Tanık Koruma Tedbiri Kararları

Tanık koruma tedbiri kararlarını verecek makam ve merci

MADDE 6- (1) 5 inci maddenin birinci fıkrasının (a) ilâ (ç) bentlerinde sayılan tanık koruma tedbiri kararları; soruşturma evresinde, Cumhuriyet savcısı veya tanığın istemi üzerine sulh ceza hâkimi tarafından, kovuşturma evresinde, Cumhuriyet savcısı veya tanığın istemi üzerine veya re'sen mahkemece verilir. Karar verilmeden önce kolluk makamları ile diğer birimlerin hazırlayacağı değerlendirme raporları göz önünde tutulur. Bir yerde sulh ceza mahkemesinin birden fazla dairesinin bulunması hâlinde bu kararlar, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca bu işle görevlendirilen sulh ceza mahkemesi tarafından verilir.

(2) Gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde, 5 inci maddenin birinci fıkrasının (a) ilâ (ç) bentlerinde yazılı tedbirlerin alınmasına tanığın istemi üzerine veya re'sen Cumhuriyet savcısı karar verebilir. Bu karar kırk sekiz saat içerisinde görevli hâkimin onayına sunulur. Hâkim, kararını yetmiş iki saat içinde açıklar. Aksi hâlde, karar kendiliğinden kalkar. Ancak ilgilinin rızasının bulunması hâlinde 5 inci maddenin birinci fıkrasının (ç) bendinde belirtilen tedbir kararı, hâkim onayına sunulmaz.

(3) Ceza Muhakemesi Kanununun 250 nci maddesine göre kurulup görevlendirilen ağır ceza mahkemelerinin görev alanına giren suçlarla ilgili olarak yukarıdaki fıkralara göre verilecek kararlarda, aynı Kanunun 251 inci maddesinin ikinci fıkrası hükmü uygulanır.

(4) Gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde, tanığın isteminin bulunması koşuluyla ikinci fıkrada belirtilen karar alınıncaya kadar, kolluk amirinin yazılı emriyle, geçici olarak 5 inci maddenin birinci fıkrasının (ç) bendinde belirtilen tedbir alınabilir. Bu tedbir, geciktirilmeksizin Cumhuriyet savcısının bilgisine sunulur.

(5) Kovuşturma evresinde tanıklık görevinin yapılmasından sonra, 5 inci maddenin birinci fıkrasının (d) ilâ (ı) bentlerinde sayılan tanık koruma tedbirlerine ilişkin kararlar, tanığın istemi üzerine Kurul tarafından verilebilir; (ç) bendinde belirtilen tedbire kovuşturma evresinin sona ermesinden sonra karar verilebilir.

(6) Bu madde hükümlerine göre;

a) Tanık koruma kararının alınmasında; korunan kişi veya yakınlarının karşı karşıya kaldığı tehlikenin ağırlığı ve ciddiliği, soruşturma ve kovuşturma konusu suçun önemi, tanığın yapacağı açıklamalar, alınacak tedbirin yaklaşık maliyeti, tanığın psikolojik durumu ve benzer mahiyetteki diğer özellikler de göz önünde bulundurulur.

b) Yapılacak istemlerde, mutlaka gerekçe gösterilir ve karara dayanak olabilecek hukukî ve fiilî nedenlere de yer verilir.

Tanık koruma tedbiri kararında bulunacak unsurlar

MADDE 7- (1) Tanık koruma tedbiri kararında aşağıdaki unsurlara yer verilir:

- a) Korunmasına karar verilen kişilerin açık kimlik ve adres bilgileri,
- b) Tanıklık konusu olay,
- c) Tanıklığa ilişkin bilgiler,
- ç) Tedbir veya tedbirlerin şekli ve süresi,
- d) Kararın istem üzerine veya re'sen verilip verilmediği,
- e) Karara dayanak teşkil edecek hukukî ve fiilî sebepler,
- f) Tanık anlatımlarının, soruşturma veya kovuşturma evresinde olayın nitelik ve kapsamına göre sağladığı veya sağlayacağı fayda,

g) Soruşturma veya kovuşturma konusu olayla sınırlı ve orantılı olmak üzere, karara dayanak teşkil edecek olan diğer unsurlar.

Tanık koruma tedbirinin süresi, değiştirilmesi ve kaldırılması

MADDE 8- (1) Bu Kanunun 5 inci maddesinin birinci fıkrasında sayılan koruma tedbirlerinin süresine, şeklinin değiştirilmesine, bu tedbirlerin kaldırılmasına veya tedbirlerin aynen devam etmesine, 6 ncı maddede belirtilen makam ve mercilerce re'sen veya hakkında tedbir uygulanan kişinin istemi üzerine kararın uygulandığı tarihten başlamak üzere ve en geç birer yıl aralıklarla karar verilir.

(2) Kararı uygulayan koruma birimi, karar tarihinden itibaren her yıl veya gerektiğinde bu süreyi beklemeden uygulama ve takip raporu düzenleyerek, kararı veren makam veya mercie gönderir. Raporda, uygulanan tedbir şekillerinin ve sürelerinin değiştirilmesine veya tedbirin sona erdirilmesine ilişkin öneriye de yer verilebilir.

(3) Birinci fıkraya göre, koruma tedbirinin kaldırılması halinde, hakkında tedbir uygulanan kişinin istemi üzerine şahsî hallerinin tedbirin uygulanmasından önceki hale getirilmesine tedbir kararını veren makamca karar verilir. Şahsî hâllerinin eski hale getirilmesi halinde bunun şekli, süresi, sonuçları, kararı veren makamca ve hakkında tedbir uygulanan kişi tarafından yapılacak işlemler ile diğer esas ve usuller yönetmelikte gösterilir.

(4) Aşağıda sayılan hâllerde tanık koruma tedbiri kaldırılabilir. Tanığın;

a) Koruma kararı verilmesine neden olan olay hakkında yanlış bilgi vermesi veya bildiği hususları açıklamaması,

b) Koruma kararı verilmesine neden olan olay hakkında yalan tanıklık veya iftiradan mahkûm olması,

c) Önceki kimlik bilgileri ile ilgili kendisinden talep edilen bilgiler hakkında yanlış ifade vermesi,

ç) Koruma kararında belirtilen tedbirlere aykırı bir davranış içine girmesi,

d) Koruma sebeplerinin ortadan kalkması.

(5) Bu madde hükümlerine göre alınan kararlar, hakkında tedbir uygulanan tanığa gecikmeksizin bildirilir.

Haklarında koruma tedbiri kararı alınan tanıkların dinlenmelerinde uygulanacak usuller

MADDE 9- (1) Bu Kanun hükümlerine göre, haklarında tedbir kararı alınan tanıkların duruşmada dinlenmesi sırasında Ceza Muhakemesi Kanununun 58 inci maddesinin ikinci ve üçüncü fıkraları uygulanır.

(2) Ceza Muhakemesi Kanununun 58 inci maddesinin üçüncü fıkrasının uygulanmasına mahkemece karar verilmesi hâlinde, dinleme sırasında tanığın görüntü veya sesi değiştirilerek tanınması engellenebilir.

(3) Tanığın, duruşma salonunda fiziksel görünümünü engelleyecek tarzda mahkemece tayin ve tespit edilecek bir usule göre, dinlenmesine de karar verilebilir.

(4) Birinci ve ikinci fıkra hükmüne göre, duruşmada hazır bulunma hakkına sahip olanlar bulunmadan tanığın dinlenmesi hâlinde, tanık tarafından verilen beyanlar, hâkim tarafından Ceza Muhakemesi Kanununun 58 inci maddesinde belirtilen sınırlamalara uymak koşuluyla, duruşmada hazır bulunma hakkına sahip olanlara açıklanır.

(5) Tanığın üçüncü fıkra hükmüne göre dinlenmesi hâlinde, Ceza Muhakemesi Kanununun 201 inci maddesinin uygulanmasında, tanığa sorulacak soruların bu Kanun kapsamında tanık hakkında uygulanan tedbirlerle orantılı ve amaca uygun olması gerekir. Bu amaçla, hâkim, sorulan soruların tanığa sorulmamasına karar verebilir veya tanığı dinlerken dolaylı dahi olsa tanığın kimliğini ortaya çıkaracak soruların sorulmasına izin vermez.

(6) Bu madde hükümlerinin naip olunan hâkim veya istinabe suretiyle uygulanmasına görevli ve yetkili mahkemece karar verilebilir.

(7) Bu madde hükmüne göre alınan tanık ifadeleri, Ceza Muhakemesi Kanunu hükümlerine göre duruşma sırasında hazır bulunanlar huzurunda verilmiş ifade hükmündedir.

(8) Bu Kanunun 5 inci maddesinin birinci fıkrasının (a) ve (b) bentlerine göre, hakkında tedbir uygulanan tanığın beyanı tek başına hükme esas teşkil etmez.

(9) Haklarında tedbir kararı alınan tanıkların, keşifte dinlenmeleri sırasında da bu madde hükümleri uygulanır.

(10) Bu madde hükümleri, savunma hakkını kısıtlayacak şekilde uygulanamaz.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Tanık Koruma Kararlarının Uygulanması

Koruma kararının alınmasında Cumhuriyet başsavcılıkları ile mahkemelerce uygulanacak usuller

MADDE 10- (1) Bu Kanun hükümlerine göre kararlar, gizlilik esaslarına uygun olarak verilir.

(2) Tedbir kararının kapsam ve niteliğine göre, tanığın beyanı farklı bir isim altında tutanağa kaydedilir ve sonraki işlemlerin bu isimle yürütülmesi sağlanır. Tutanak, ilgili Cumhuriyet savcısı veya hâkim ile görevli zabıt kâtibince imzalanır. Cumhuriyet başsavcılığı veya mahkemece bu Kanunda belirtilen kararlar, ayrı bir karar numarası verilmek suretiyle yerine getirilir. Tanığın gerçek kimlik ve adres bilgileri ile koruma kararı ayrı bir kartonda muhafaza edilir.

(3) Cumhuriyet savcısı, mahkeme veya hâkim tarafından bu Kanunda belirtilen işlemlerle ilgili olarak bir zabıt kâtibi görevlendirilir. Tanık koruma tedbirlerinin uygulanmasına ilişkin karar ve diğer belgeler, soruşturma evresinde Cumhuriyet başsavcılığınca, kovuşturma evresinde mahkemece bu kararlara mahsus yerlerde gizlilik esaslarına uygun olarak saklanır. Cumhuriyet başsavcılığınca veya mahkemece tanık koruma tedbirinin uygulanmasına ilişkin verilen karar ve diğer belgeler, soruşturma veya kovuşturma konusu suç dışında başka bir makam veya mercie gönderilemez.

(4) 5 inci maddenin birinci fıkrasının (ç) bendinde belirtilen tedbire ilişkin kararlar, gereğinin yerine getirilmesi amacıyla Cumhuriyet başsavcılığı aracılığıyla, yargı çevresi içerisinde bulunan kolluk makamlarına gönderilir ve gecikmeksizin yerine getirilir.

(5) Bu madde hükümlerine göre, alınan tanık koruma tedbiri kararlarının saklanmasına ilişkin esas ve usuller yönetmelikte gösterilir.

Tanık koruma birimleri ve kolluk makamlarınca yapılacak işlemler

MADDE 11- (1) Bu Kanun kapsamında alınacak koruma tedbirlerini uygulamak üzere, Jandarma Genel Komutanlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü, Sahil Güvenlik Komutanlığı ve Gümrükler Muhafaza Genel Müdürlüğünce tanık koruma birimleri kurulur. Bu birimlerde yeteri kadar hukukçu, idarî ve teknik uzman personel bulundurulur.

(2) Tanık koruma biriminde çalışan personel için, tanık koruma birimi

tarafından verilen bilgilere göre geçici kimlik düzenlenebilir veya bunu sürdürebilmesi için belge verilebilir. Bu belgeler, tanığın korunması ile gözetilen kamu yararı veya somut diğer olgular da dikkate alınarak, soruşturma konusuyla orantılı ve amaca uygun olarak kullanılabilir.

(3) Bu Kanun hükümlerine göre, kolluk makamlarınca alınacak tedbirler ile yapılacak işlemlerin ve tanık koruma birimlerinin çalışma esas ve usulleri yönetmelikte gösterilir.

Diğer kurum ve kuruluşlarla işbirliği ve yapılacak işlemler

MADDE 12- (1) Kamu kurum ve kuruluşları ile diğer gerçek ve tüzel kişiler, bu Kanunun uygulanması ile ilgili olarak kendi görev alanına giren konularda, işbirliği ve yardımda bulunmakla yükümlüdür.

(2) Bu Kanun kapsamında alınan tedbir kararları, kamu kurum ve kuruluşları tarafından gecikmeksizin yerine getirilir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

Tanık Koruma Kurulu

Tanık Koruma Kurulu

MADDE 13- (1) Bu Kanunda belirtilen görevleri yapmak üzere, İçişleri Bakanlığında Tanık Koruma Kurulu kurulur.

(2) Kurul; mesleklerinde fiilen en az on beş yıl görev yapmış olmak koşulu ile; Adalet Bakanlığından idarî görevde çalışan birinci sınıf hâkimler arasından iki, Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca Ankara'da görev yapan birinci sınıf adli yargı hakim veya Cumhuriyet savcıları arasından seçilecek bir, İçişleri Bakanlığı merkez teşkilâtından bir, Jandarma Genel Komutanlığından bir, Sahil Güvenlik Komutanlığından bir, Emniyet Genel Müdürlüğünden iki ve Gümrük Müsteşarlığı Gümrükler Muhafaza Genel Müdürlüğünden bir üye olmak üzere toplam dokuz üyeden oluşur. Kurul Başkanı, Kurul üyelerince kendi aralarından oyçokluğuyla seçilir. Kurul kararlarını oy çokluğuyla alır. Kurul, en az ayda bir defa veya ihtiyaç duyulduğunda her zaman Başkanın çağırısı üzerine toplanır. Kurul üyelerinin görev süreleri dört yıldır. Görev süresi sona erenler yeniden seçilebilirler. Kurulun sekreteryaya hizmetleri İçişleri Bakanlığı tarafından yerine getirilir.

(3) Kurul, koruma kararını verirken, bu kararı uygulayacak koruma birimince düzenlenecek olan korumanın şekli, süresi ve diğer özelliklerine ilişkin ön değerlendirme raporunu dikkate alır.

(4) Kurul üyelerine, 6245 sayılı Harcırah Kanunu hükümleri saklı kalmak kaydıyla fiilen görev yaptıkları her gün için (1000) gösterge rakamının memur aylık katsayısı ile çarpımı sonucu bulunacak miktarda huzur hakkı ödenir. Bu ödemelerde damga vergisi hariç herhangi bir kesinti yapılmaz. Bir ayda fiilen görev yapılan gün sayısının dördü aşması halinde, aşan günler için huzur hakkı ödenmez.

(5) Kurulun çalışma esas ve usulleri yönetmelikte düzenlenir.

Kurulun görev ve yetkileri

MADDE 14- (1) Kurulun görev ve yetkileri şunlardır:

a) Bu Kanunun 5 inci maddesinin birinci fıkrasının (a) ilâ (c) bentleri dışında kalan tedbirlere, bunların süresine, değiştirilmesine, kaldırılmasına ve hakkında tedbir uygulanan kişinin şahsî hallerinin tedbirin uygulanmasından önceki hale getirilmesine karar vermek,

b) Kararları, uygulanması için ilgili koruma birimine göndermek,

c) Bu Kanunun uygulanmasıyla ilgili olarak, bu Kanun kapsamında kalanlar ile diğer kişilerin veya kamu kurum ve kuruluşlarının yapacakları başvuru veya şikâyetleri incelemek ve bunları sonuçlandırmak,

ç) Bu Kanun hükümlerine göre alınan tedbirlerin uygulanmasını ve yerine getirilmesini denetlemek,

d) Kanunlar tarafından verilen diğer görevleri yapmak.

(2) Kurul, koruma kararını verirken, bu kararı uygulayacak koruma birimince düzenlenecek olan korumanın şekli, süresi ve diğer özelliklerine ilişkin ön değerlendirme raporunu dikkate alır.

Mutabakat metni

MADDE 15- (1) Kurul ile hakkında koruma kararı verilen kişi arasında, uygulanacak tedbirin şekli, süresi ve tarafların yükümlülükleri konusunda tanığın aydınlatılmış rızası alındıktan sonra mutabakat metni hazırlanır. Kurul tarafından verilen kararlar, mutabakat metninin imzalanmasından sonra uygulanır.

(2) Mutabakat metninin düzenlenmesine ilişkin esas ve usuller yönetmelikte gösterilir.

Faaliyet raporu

MADDE 16- (1) Kurul, koruma kararı verdiği kişiler ile uygulanan tedbirler hakkında hazırlayacağı faaliyet raporunu, her yıl Ocak ayı sonuna kadar İçişleri ve Adalet bakanlıklarına sunar.

(2) Bu rapor, içerik ve kapsamına göre, gerektiğinde ilgili bakanlıklar ile diğer kamu kurum ve kuruluşlarına da gönderilebilir.

ALTINCI BÖLÜM

Çeşitli ve Son Hükümler

Yabancı tanıkların korunmasında uluslararası işbirliği ve yardımlaşma

MADDE 17- (1) Türkiye'nin taraf olduğu ikili veya çok taraflı uluslararası anlaşmalar uyarınca, anlaşma bulunmaması halinde ise karşılıklılık esasına uygun olarak bir yabancı tanığın Türkiye'de korunmasına, Dışişleri Bakanlığının görüşü alınarak İçişleri Bakanı tarafından karar verilir.

(2) Yukarıdaki fıkra hükümlerinin uygulanmasında, yabancıların korunmasına ilişkin giderler talep eden ülke makamlarınca karşılanır. İkili veya çok taraflı uluslararası anlaşma hükümleri saklıdır.

Gizlilik kuralı

MADDE 18- (1) Bu Kanun kapsamında alınan kararlar ve yürütülen işlemler gizlidir. Gizlilik, tedbir sona erdikten sonra da devam eder.

(2) Kamu kurum ve kuruluşları, bu Kanun kapsamında yapılan ve yürütülen işlemlerde gizlilik kuralına uygun olarak hareket eder ve kendi teşkilât veya birimlerinde gerekli tedbirleri alır.

(3) Koruma kararlarının alınmasında ve uygulanmasında yer alan kamu görevlileri ile bu işlemlerde her ne şekilde olursa olsun görev alan diğer kişiler, bu görevleri nedeniyle öğrendikleri bilgileri görev sona erdikten sonra da açıklayamazlar.

(4) Bu madde hükmü, hakkında tedbir uygulananlar için de geçerlidir.

(5) Bu Kanun hükümlerine göre alınan kararlarda ve yürütülen işlemlerde; kamu kurum ve kuruluşları ile bu kararların alınmasında ve uygulanmasında görev alan kamu görevlileri ile diğer kişilerin uymaları gereken gizlilik kuralına ilişkin esas ve usuller yönetmelikte gösterilir.

Tanık koruma giderlerinin karşılanması ve tazminat

MADDE 19- (1) Bu Kanun uyarınca alınacak koruma tedbirlerinin yerine getirilmesine ilişkin giderler, İçişleri Bakanlığı bütçesine konulacak ödenekten 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanununun 24 üncü maddesinde belirtilen esaslar doğrultusunda karşılanır.

(2) Koruma birimlerinde fiilen görev yapanlara, 657 sayılı Devlet Me-

murları Kanununa tabi en yüksek Devlet memuru aylığının ek gösterge dahil %35'ini geçmemek üzere, Maliye Bakanlığının uygun görüşü alınarak İçişleri Bakanlığı ile Gümrük Müsteşarlığının bağlı bulunduğu Devlet Bakanlığınca belirlenecek usul ve esaslara göre tazminat ödenir. Bu tazminat, damga vergisi hariç herhangi bir vergiye tâbi tutulmaz ve kısmi statüde görev yapanlara ödenmez.

Suç, yaptırım ve soruşturma usulü

MADDE 20- (1) Bu Kanunun uygulanması nedeniyle öğrendikleri bilgi ve belgeleri açıklayan, yayınlayan veya her ne şekilde olursa olsun başkalarının bu bilgi ve belgeleri edinmesini ya da erişimini kolaylaştıranlar Türk Ceza Kanununun 258 inci maddesi hükmüne göre cezalandırılır.

(2) Bu Kanun kapsamında olup da, Türk Ceza Kanununun 257 nci ve 272 nci maddelerinde belirtilen fiilleri işleyenler hakkında cezalar, yarı oranında artırılarak hükmolunur.

(3) Bu Kanunda belirtilen yükümlülöklere aykırı hareket edenler ile bu maddede sayılan fiilleri işleyenler hakkında müsteşarlar, valiler ve kaymakamlar hariç olmak üzere, 4483 sayılı Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanun hükümleri uygulanmaz. Görevleri veya sıfatları sebebi ile özel soruşturma ve kovuşturma usulüne tâbi olan sanıklarla ilgili kanun hükümleri saklıdır.

(4) Bu Kanunun uygulanmasında ihmali, kusuru veya kastı bulunan kamu görevlileri hakkında, tabi oldukları mevzuatta yer alan disiplin cezaları uygulanır.

Tanığa rücu edilmesi

MADDE 21- (1) 8 inci maddenin dördüncü fıkrasının (b) ve (ç) bentlerinde belirtilen sebeplerle tanık koruma tedbiri kararının kaldırılması hâlinde, karar tarihinden, bu tedbir kararının kaldırıldığı tarihe kadar, kararı uygulayan makamlarca yapılan giderler kanuni faizleri ile birlikte tanıktan tahsil edilir.

(2) Giderlerin, tanık tarafından ödenmemesi hâlinde 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun hükümleri uygulanır.

Tanık koruma biriminde görev yapanlar, diğer görevliler, suçun aydınlatılmasında yardımcı olanlar ve yakınlarının korunması

MADDE 22- (1) Tanık koruma biriminde görev yapan personel, bu Kanun kapsamına giren suçlara ait istihbaratta veya soruşturmada gö-

rev alan kolluk amir ve memurları ile diğer kamu görevlileri, bu suçlarda kullanılan gizli soruşturmacı, bu Kanun kapsamına giren suçların ortaya çıkartılmasında yardımcı olan muhbirler ile bunların yakınları hakkında bu Kanun hükümleri uygulanır.

(2) 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanununun 20 nci maddesi hükmü saklıdır.

(3) 4959 sayılı Topluma Kazandırma Kanunu hükümlerine göre haklarında koruma tedbiri uygulananlara bu Kanun hükümleri uygulanmaz.

Değiştirilen hükümler

MADDE 23- 4/1/2002 tarihli ve 4734 sayılı Kamu İhale Kanununun;

a) 3 üncü maddesinin birinci fıkrasına aşağıdaki bent eklenmiştir.

“k) Tanıkların korunmasına ilişkin mevzuat hükümlerine göre alınacak koruma tedbirlerinin uygulanması için gerekli olan mal ve hizmet alımları,”

b) Geçici 4 üncü maddesine aşağıdaki fıkra eklenmiştir.

“Bu Kanunun 3 üncü maddesinin (k) bendine ilişkin esas ve usuller Maliye Bakanlığı ve Kamu İhale Kurumunun görüşleri alınarak Adalet ve İçişleri bakanlıkları tarafından müştereken çıkarılacak yönetmelikle belirlenir.”

Yönetmelik

MADDE 24- (1) Bu Kanun hükümlerine göre çıkarılması gereken yönetmelikler, Kanunun yürürlük tarihinden itibaren altı ay içinde Adalet ve İçişleri bakanlıkları ile Gümrük Müsteşarlığının bağlı bulunduğu bakanlıkça müştereken düzenlenir.

Yürürlük

MADDE 25- (1) Bu Kanun yayımı tarihinden bir ay sonra yürürlüğe girer.

Yürütme

MADDE 26- (1) Bu Kanun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.

ÖZET

TÜRKİYE'DE VE DÜNYADA CEZA MUHAKEMESİ HUKUKU AÇISINDAN KARŞILAŞTIRMALI TANIKLIK, TANIKLARIN KORUNMASIYLA İLGİLİ DÜZENLEMELER

Bu çalışmada, Türkiye ve dünyadaki tanıklık ve tanıkların korunması ile ilgili mevzuat karşılaştırılmıştır. AB sürecinde ülkemizde bu konu ile ilgili kanunlarda yapılan değişiklikler ile yurt dışındaki uygulamalar arasında bağ kurarak, bu konudaki ülkemizin dünyadaki yeri tartışılmıştır.

ARŞİV Kayıt Bilgileri :

Tezin Adı : Türkiye'de ve Dünyada Ceza Muhakemesi Hukuku Açısından Karşılaştırmalı Tanıklık, Tanıkların Korunmasıyla İlgili Düzenlemeler

Tezin Yazarı : Alp Tekin TAŞÇI

Tezin Danışmanı : Prof.Dr. Eyüp İSBİR

Tezin Konusu : Yüksek Lisans

Tezin Tarihi : Nisan 2007

Tezin Alanı : Kamu Yönetimi

Tezin Yeri : TODAİE-ANKARA

Anahtar Sözcükler : Tanıklık, Tanıkların Korunması

ABSTRACT

WITNESS AND WITNESS PROTECTION REGULATIONS IN TURKEY AND THROUGHOUT THE WORLD

Alp Tekin TAŞÇI

Master of Science (MSc.), Public Administration

Adviser: Prof. Dr. Eyüp İSBİR

This study analyses and compares the laws and regulations regarding witnesses and witness protection in Turkey and in nineteen (19) different countries throughout the world. Turkey's position in this matter are discussed by relating the changes done in the concerning laws of Turkey during E.U. period and applications in above mentioned countries.

Keywords: Witness, witness protection, regulation, law, comparison.

Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Genel Müdürlüğü'ne,

Alp Tekin TAŞCI'ya ait, "Türkiye'de ve Dünyada Ceza Muhakemesi Hukuku Açısından Karşılaştırmalı Tanıklık ve Tanıkların Korunmasıyla İlgili Düzenlemeler" adlı bu tez çalışması Tez Kurulumuz tarafından Kamu Yönetimi Bölümü'nde YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Akademik Ünvanı, Adı ve Soyadı

İmzası

Tez Kurulu Başkanı : .....

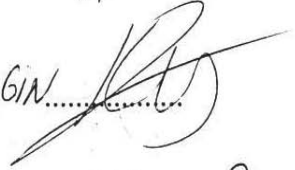
Danışman Üye

: Prof. Dr. Eyyup G. İSBER

Üye

: Prof. Dr. Kamil Ufuk BİLGİN

Üye

: Doç. Dr. Haluk KÖRNER

Tez Sınavı Tarihi : 30.04.2007

T.C.
ANKARA VALİLİĞİ
Emniyet Müdürlüğü

Sayı : B.05.1.EGM.4.06.00.72.02/3181
Konu : Kitap Basımı

29/06/2007

29.06.2007*188979

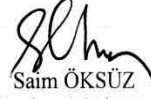
ANKARA BAROSU BAŞKANLIĞINA

İlgi : 01.06.2007 tarih ve 2-122-6/8514 sayılı yazınız.

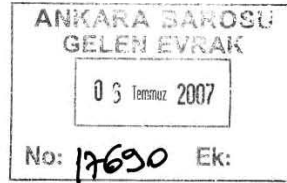
İlgi sayılı yazı ile Müdürlüğümüz kadrosunda görevli Emniyet Amiri Alptekin TAŞÇI'nın yüksek lisans yaptığı, Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Kamu Yönetimi Yüksek Lisans Programı sürecinde hazırladığı “ **Türkiyede ve Dünyada Ceza Muhakemesi Hukuku Açısından Karşılaştırmalı Tanıklık ve Tanıklıkların Korunmasıyla İlgili Düzenlemeler**” konulu yüksek lisans tezinin Baronuz tarafından Baro Yayını olarak bastırılmasının düşünüldüğü bildirilmiştir.

Söz konusu yayın ile ilgili olarak Genel Müdürlüğümüzden alınan görüşte tez konusunun Emniyet Genel Müdürlüğü Yayın Yönetmeliği kapsamına girmediği, bastırılmasına ilişkin sorumluluğun tez yazarı ve bastıran kuruma ait olduğunun değerlendirildiği bildirilmiştir.

Bilgilerinize arz ederim.

Saim ÖKSÜZ

Emniyet Müdürü a.
Emniyet Müdür Yardımcısı
2. Sınıf Emniyet Müdürü

Ankara Emniyet Müdürlüğü İskitler Y.Mah.
Tel:0312 303 63 36 Fax:0312 303 63 20

Ayrıntılı Bilgi İçin İrtibat:B.ÜNSAL

ÖZGEÇMİŞ

Alp Tekin TAŞÇI, 05.08.1972 tarihinde Ankara’da doğdu. İstanbul Polis Kolejini bitirdikten sonra Ankara Polis Akademisinden 1994 yılında mezun oldu. 2005 yılında TODAİE Kamu Yönetimi Yüksek Lisans programına başladı. Mezuniyetinden bu yana Trabzon, Sivas, Ankara illerinde Asayiş, Terör, Kaçakçılık ve Organize Suçlar, Yabancılar Şube Müdürlüklerinde değişik rütbelerde görev yapan TAŞÇI, iyi derecede Almanca ve İngilizce bilmektedir. Temel ilgi alanları Kamu Yönetimi, Ceza Hukuku, Güvenlik Kuvvetleri Mevzuatıdır.
